

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS LITÚRGICS

MISCELLÀNIA LITÚRGICA
CATALANA

XXXII

<https://revistes.iec.cat/index.php/MLC> • ISSN (ed. impresa): 0213-0742 • ISSN (ed. electrònica): 2013-4010

ATENEU UNIVERSITARI
SANT PACIÀ

Institut
d'Estudis
Catalans

MISCELLÀNIA LITÚRGICA CATALANA

XXXII

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS LITÚRGICS

MISCELLÀNIA LITÚRGICA
CATALANA

XXXII

BARCELONA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
ATENEU UNIVERSITARI SANT PACIÀ

2024

© d'aquesta edició, Institut d'Estudis Catalans
i Ateneu Universitari Sant Pacià.

© dels textos, els seus autors.

Editada per la Societat Catalana d'Estudis Litúrgics,
filial de l'Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Text original revisat lingüísticament per la
Unitat d'Edició del Servei Editorial de l'IEC

Compost per Edicions de la Ela Geminada
Imprès a Service Point FMI, SA

ISSN (ed. electrònica): 2013-4010

ISSN (ed. impresa): 0213-0742

Dipòsit Legal: B. 32092-1984

Els continguts de MISCELLÀNIA LITÚRGICA CATALANA estan subjectes — llevat que s'indiqui el contrari en el text, en les fotografies o en el material gràfic — a una llicència Reconeixement - No comercial - Sense obres derivades 3.0 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es pot consultar a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>. Així, doncs, s'autoritza el públic en general a reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada.

MN. MIQUEL DELS SANTS GROS I PUJOL
PRESIDENT DE LA SOCIETAT
CATALANA D'ESTUDIS LITÚRGICS
1933-2024

TAULA

	<i>Pàgina</i>
Membres de la Societat Catalana d'Estudis Litúrgics	9
Jesús ALTURO I PERUCHO, <i>In memoriam. Mn. Miquel dels Sants Gros i Pujol, membre illustre d'una legió d'honor (Vic, 1933-2024)</i>	11
Elisenda ASTURIOL i Isidre FERNÁNDEZ, <i>Els retaules de l'altar major de l'església de la Pietat de Vic. Segles XVII-XX</i>	13
Sílvia CAÑELLAS, <i>Els evangelistes en els vitralls medievals catalans</i>	37
Francesc FITÉ I LLEVOT, <i>Vicissituds del tresor de la catedral de Lleida i els inventaris del segle XIV</i>	57
Joaquim GARRIGOSA MASSANA, <i>Aplecs de fragments musicals monòdics a diversos arxius (I): Arxiu Capitular de Lleida, Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi, CEDOC, Museu de la Música i altres fons menors</i>	135
Anna GUDAYOL I TORELLÓ, <i>Unes instruccions litúrgiques en català a la fi d'un breviari francès (Pierpont Morgan Library, Ms. M 149)</i>	267
Francesco ORIO, <i>I brani unici e particolari del Graduale di Sant Romà de les Bons</i>	291
Montserrat PAGÈS I PARETAS, <i>Fragment d'una epifania romànica a Sant Andreu de Vila-robau</i>	319
Lourdes de SANJOSÉ I LLONGUERAS, <i>L'encensament i el seu context historicolítúrgic</i>	339

MEMBRES DE LA SOCIETAT CATALANA
D'ESTUDIS LITÚRGICS

Jesús Alturo i Perucho
Josep Amengual i Batle
Narcís M. Amich Raurich
Juan Carlos Asensio Palacios
Màrius Bernadó i Tarragona
Gerardo Boto Varela
Dominique de Courcelles
Francesc Fité i Llevot
Ignasi M. Fossas i Colet
Joaquim Garrigosa i Massana
Cristina Godoy i Fernández, *vocal*
Miquel dels Sants Gros i Pujol,
president i responsable de publicacions †
Anna Gudayol i Torelló
Sebastià Janeras i Vilaró, *president interí*
Isabel Juncosa i Ginestà
Julián Martín Abad
Rosa M. Martín i Ros
Josep M. Masnou i Pratdesaba
Montserrat Pagès i Paretas, *vocal*
Eduardo Pire Mayol
Gabriel Ramis i Miquel
Juan Pablo Rubio Sadia
Santiago Ruiz Torres
Lourdes de Sanjosé Llongueras
Gabriel Seguí i Trobat
Matthieu Smyth
Marc Sureda i Jubany, *secretari*
Sergi Zauner Espinosa

IN MEMORIAM
MN. MIQUEL DELS SANTS GROS I PUJOL,
MEMBRE ILLUSTRE D'UNA LEGIÓ D'HONOR
(Vic, 1933-2024)

per Jesús ALTURO I PERUCHO

Els afortunats que tenim amics més carregats de dies que no pas nosaltres, sovint mestres nostres, prou i massa hem de plorar la seva sempre prematura desaparició i sentir la pena de llur absència. Encara bo que alguns podem trobar consol en les paraules verdaguerianes que han acompanyat l'acomiadament de mossèn Miquel dels Sants Gros i Pujol, traspassat el 2 de maig de 2024, amb noranta-un anys plens de servei, saviesa i simplicitat de cor.

No ploreu pas ma mort.
Per què en tan curt viatge
despedir-nos, si jo us espero a port?

La mort de mossèn Gros no és un comiat per sempre. És, simplement, un arreveure. Però àdhuc l'adeu temporal d'una persona estimada ens dol. És humà que així sigui. I el buit deixat per mossèn Gros és gran. Molt gran.

No és ara el moment de fer un repàs, per breu que sigui, de tota la seva gran aportació intel·lectual. Ja, recentment, amb motiu del seu norantè aniversari, la Societat Catalana d'Estudis Litúrgics, de la qual ha estat fundador i president, arreplegà, en la nostra revista, la seva bibliografia, extensa i essencial per a moltes disciplines, particularment per als estudis de litúrgia, en els quals era mestre immillorable.

La seva obra científica, acompanyada d'una altra, d'encara més amagat lluïment però no menys eficaç, de protector cultural i de mecenes generós, ha donat uns fruits immarcescibles. El Museu, l'Arxiu i la Biblioteca Episcopal de Vic, la Facultat de Teologia i tots els qui hi hem acudit a la recerca de fonts per a les nostres recerques, li devem moltíssim. A més, com a bon lulllià, cap ensenyament ni cortesia no defalliren mai en les seves paraules.

Mossèn Gros era, fins ara, la darrera baula d'una llarga i ininterrompuda cadena de grans i bondadosos erudits eclesiàstics vigatans, una sèrie de personatges egregis, ja des del segle IX, amb la figura patriarcal del canonge Adanagell, i els més recents Ripoll, Gudiol i Junyent. Tots de gloriosa memòria.

Però la cadena no s'ha trencat. Ni es pot trencar. Gràcies a Déu, encara comptem amb el magisteri d'un altre gran eclesiàstic osonenc, mossèn Antoni Pladevall. I podem gaudir de la dedicació, el servei i l'erudició de Rafael Ginebra, mà dreta de mossèn Gros a l'Arxiu, a redós del qual, entre d'altres, també s'han format Ramon Ordeig i Josep Masnou. L'obra gegantina aixecada per mossèn Gros, pujant i baixant diàriament (dissabtes inclosos) els cinquanta-quatre graons de les escales que duen a aquella avantsala del Paradís que és l'Arxiu i Biblioteca de Vic, estem segurs que perdurarà amb la tasca eficient ben demostrada pels seus més propers col·laboradors. Hem d'assegurar aquesta continuïtat. *Tantus labor non sit cassus!* No podem pas deixar perdre un esforç tan llarg i fecund!

Mossèn Gros, que tanta dedicació ha aplicat a l'estudi dels diplomes i còdexs de l'arxiu vigatà, prestà també atenció, com no podia ésser altrament, a un altre dels seus distingits predecessors, aquest del segle XI: el canonge Ermemir Quintila. Ermemir, també estimat i respectat en el seu temps, fou recordat en les pàgines del necrologi de Vic amb unes paraules que escauen del tot al nostre estimadíssim mossèn Miquel dels Sants Gros: «Canonge de Sant Pere, ha mort en bona senectut, per obra i cura seves han estat escrits molts llibres, i ha educat gran nombre de clergues per a honor i servei de l'Església».

ELS RETAULES DE L'ALTAR MAJOR
DE L'ESGLÉSIA DE LA PIETAT DE VIC.
SEGLES XVII-XX

per Elisenda ASTURIOL i Isidre FERNÁNDEZ

RESUM

La localització de nous documents als arxius vigatans referents a la decoració del presbiteri de l'església de la Pietat de Vic, sota l'advocació de Nostra Senyora de la Pietat i dels sants màrtirs Lluçia i Marcia al llarg de més de tres segles, ens permet aportar dades inèdites fins ara sobre els retaules de l'altar major de l'església de la Pietat de Vic en època moderna i contemporània.

Paraules clau: Vic, església de la Pietat, retaules, segles XVII-XX.

THE HIGH ALTAR REREDOSSES OF LA PIETAT CHURCH IN VIC. 17TH-20TH CENTURIES

ABSTRACT

The discovery of new documents in the archives of Vic relating to the decoration of the presbytery of that city's La Pietat church under the advocacy of Our Lady of Sorrows (Nostra Senyora de la Pietat) and of the Holy Martyrs Lucian and Marcian over the course of more than three hundred years, allows us to present new information on the reredoses of La Pietat's high altar in the modern and contemporary periods, information which had not come to light until now.

Keywords: Vic, La Pietat church, reredoses, 17th-20th centuries.

Autors com Segimon Cunill,¹ Cèsar Martinell,² Eduard Junyent,³ Ramon Ordeig⁴ i, més recentment, Jordi Vilamala⁵ parlen sobre l'edificació i les modificacions del temple al llarg dels segles, com també dels retaules existents a les capelles laterals.

Les primeres notícies que hem pogut conèixer sobre l'advocació dels sants màrtirs són del dia 23 de març de l'any 1430, quan el Consell de la Ciutat de Vic decideix fer, a partir d'almoines, una capella sota aquesta advocació ampliant la capella de Sant Sadurní. L'obra es perllongarà fins a finals del segle xv. L'any 1467 ja existia un altar sota l'advocació de Nostre Senyora de la Pietat, ja que el 6 d'agost es fa un pagament a Francesc Roca, fuster de Vic, per fer un guardapols per posar «sobre lo altar de madona de Santa Maria de Pietat», i un altre pagament per «corda prima per gornir les cortines del altar de la Verge Maria de Pietat». Passaran uns anys sense notícies d'activitat, fins al 7 de febrer de 1492, quan se signa un contracte amb el pintor burgalès Fernando Camargo per tal de pintar el bancal de la Mare de Déu de la Pietat, i el 15 de novembre de 1494 es contracta el també pintor castellà Pedro Bello per pintar els passos de la vida de la Verge de la Pietat i per coronament dos àngels que tenen el senyal de la ciutat. Finalment, l'any 1512 es contracta Joan Gascó per a la pintura de la taula central del retaule dels sants màrtirs, que posteriorment és ampliat, el 1513, amb les taules laterals i les polseres. El darrer pagament a Joan Gascó per a l'acabament del retaule dels sants màrtirs va ser el 25 de novembre de 1516.⁶

Anys més tard, el 21 d'agost de 1542, Jaume Caldomer, imatger, signa una època de deu lliures als administradors de Sant Sadurní per algunes imatges fetes i posades a la ciutat de Vic, i per «afinar dues imatges vide-

1. Segimon CUNILL I FONTFREDA, «L'església de la Pietat de Vich», *Butlletí del Centre Excursionista de Vich* (Vic), vol. II (1916), p. 74-78.
2. Cèsar MARTINELL I BRUNET, *Monumenta Cataloniae*, vol. XI: *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya: el barroc salomònic (1671-1730)*, Barcelona, Alpha, 1961, p. 103.
3. Eduard JUNYENT I SUBIRÀ, «L'escultor Jacint Morató Soler», *Revista Vich* (Vic), 1969.
4. Ramon ORDEIG I MATA, *L'església de la Pietat de Vic: Commemoració del Centenari de la Paròquia*, Vic, Impremta Anglada, 1978.
5. Jordi VILAMALA SALVANS, «La construcció de l'església de la Pietat», a *Una Seu, dos collegis: la comunitat de beneficiats de l'església de la Pietat de Vic: Les repercussions socials del nou ordre tridentí (1613-1664)* [en línia], tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2019, cap. 3.2, <<http://hdl.handle.net/10803/666897>> (consulta: febrer 2023).
6. Josep GUDIOL I CUNILL, «Mestre Joan Gasó», *Estudis Universitaris Catalans* (Barcelona), vol. I (1907), p. 281-301 i 358-381; vol. II (1908), p. 13-38.

licet de Nostra Senyora y Sant Joan per sepultura dicta capella»,⁷ i el 14 d'agost de 1568, paga a Jaume Gener sis sous per pintar la imatge de fusta del bací.⁸ Potser es tractaria de les imatges de la Pietat de pedra i marbre descrites en els inventaris presos amb motiu de les visites pastorals fetes a l'església l'any 1617-1618.⁹

Amb el començament de la construcció de la nova església de la Pietat, a principis del segle XVII, les despeses d'ornamentació són escasses, i només tenim constància d'un pagament, l'any 1617, a l'argenter vigatà Salvador Serarols d'un reliquiari d'argent sobredaurat per guardar-hi les relíquies dels sants màrtirs; el 1627, a l'argenter Pere Pau Garba per fer una llàntia d'argent, i el mateix any, al pintor Josep Vivet per encarnar les cares dels «bultos dels Màrtirs».

L'església es va edificar a mitjans del segle XVII sobre l'antiga església romànica de Sant Sadurní. La construcció es va començar l'any 1630 sota la direcció del mestre de cases Francesc Domènec (fill de Marçal Domènec, també mestre de cases), fins a la seva tràgica mort, en caure d'una bastida mentre treballava a la Pietat, el 4 de novembre de 1643.¹⁰ Va continuar l'obra el seu cunyat, Josep Morató Estrany (casat amb Isabel, germana d'en Francesc), amb la col·laboració del seu germà Isidre i, posteriorment, quan els dos moriren, el fill d'Isidre, Josep Morató Pujol.¹¹

7. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV), Arxiu de la Cúria Fumada (ACF), 1083, notari Salvi Beuló, manual 1542, s. f.
8. Arxiu Municipal de Vic (AMV), Pietat, *Llibre d'obra de l'església de la Pietat (1553-1573)*.
9. ABEV, Arxiu Episcopal de Vic (AEV), 1213/2, f. 29v; AEV, 1212, f. 157.
10. Jordi VILAMALA SALVANS, *Una Seu, dos col·legis...*, p. 151.
11. AMV, Pietat, *Llibre d'obra de l'església de la Pietat (1553-1573)*.

Tot i que hi ha un buit en la documentació consultada, hem trobat que el 13 de març de 1657 Diego Peya, sagristà de la Pietat, i Feliu Vidal, escultor,¹² pacten «sobre lo fer y fabricar el tabernacle i sagrari en el presbiteri o altar maior de la iglesia de nostra Señora de la Pietat de la present ciutat de Vic y las figuras grans y petites així de bulto com de mitg relleu segons las traçes que per asso te fetas y ofertas el nomenat Feliu Vidal, posadas en un pergami y en dos papers respective y firmadas per lo devall nomenat Diego Peya y per mi Francesc Joan Rexach y notari avall escrit en presencia y de voluntat de dits Peya y Vidal».¹³

En el contracte al qual fem referència és avingut i pactat que Diego Peya pagarà a l'escultor Feliu Vidal les despeses de fusta, claus i aigua-cuit, i també la realització d'un sòcol de pedra per assentar el tabernacle.

El retaule constaria de quatre columnes grans amb els seus capitells, cornises i pedestals, i s'havia de fer segons les traces realitzades en un pergami i en dos papers per l'escultor, presentades i signades, tot i que Feliu Vidal podia reservar-se el fet d'afegir-hi quelcom, si creia que seria en benefici de l'obra. El retaule hauria d'estar fet, posat i assentat a l'altar major en un any i mig, comptant a partir de la data del document notarial. Es preveia que, en cas que l'escultor Feliu Vidal no tingués acabada la feina, Diego Peya podia recórrer a altres mestres per poder finalitzar l'obra i que les despeses anirien a càrrec de l'escultor.

Feliu Vidal es comprometia que, una vegada acabat el retaule, el seu treball fos visurat per dos mestres o per perits competents en escultura, arquitectura i fusteria, i que, en el cas de plantejar-se un desacord en la tasca realitzada, refaria el que li diguessin que creien que no estava prou ben fet.

12. Feliu Vidal Fexa era fill de l'escultor Miquel Vidal i d'Arcàngela Fexa, hereu del mas Fexa de Malla i net de l'escultor mallorquí Antoni Vidal, establert a Manresa, i de Cecília Gener, filla de l'escultor Gaspar Gener, de Mallorca. Va néixer a la població de Sant Feliu Sasserra, a la comarca del Bages (Xavier SOLÀ I COLOMER, «L'escultor vigatà Feliu Vidal i l'església parroquial de Sant Feliu de Pallerols», *Ausa* [Patronat d'Estudis Osonencs], vol. 19, núm. 145 [2000], p. 179). L'any 1632 es va casar en primeres núpcies amb Petronila Roseres, filla d'Esteve Roseres, pare de Sant Joan de les Abadesses, i de Susanna. Signaren els capítols matrimonials el 10 de març de 1653 (ABEV, ACF, 3441, notari Francesc Serrahima, manual 1652, s. f.) i van tindre tres filles —Paula (maridada amb Josep Ral i Pradell), Jerònima i Arcàngela— i un fill, Josep, que va continuar l'ofici d'escultor. L'any 1670, Feliu Vidal estava casat en segones núpcies amb Margarida, de Sant Feliu de Pallerols, on residien. Va morir i fou enterrat l'1 de novembre de 1671 en aquesta població, en la sepultura de Llorenç Sala i Serra de la dita parròquia (ABEV, Arxiu de la Vegueria, Processos, 1751).

13. ABEV, ACF, 2519, notari Francesc Joan Rexac, manual 1657, f. 82-84.

Entre les dues parts, s'acorda el preu de sis-centes cinquanta lliures: cent lliures en el moment de la signatura del contracte, cent lliures una vegada assentat el pedestal i les grades del tabernacle, cent lliures un cop col·locada la primera andana i tres-cents cinquanta lliures una vegada acabat, assentat i visurat tot el conjunt de l'obra. Actuen com a testimonis Josep Morató, mestre de cases, i Joan Huguet, mercer.

En un principi, sembla que les dues parts estan conformes en com s'està realitzant l'edificació del nou retaule, i així ho confirma l'existència de dues èpoques de pagament: la primera, el 8 d'octubre de 1657,¹⁴ de dues-centes seixanta-sis lliures i un sou, i la segona, datada el 14 de desembre del mateix any, de cent quaranta-set lliures, vuit sous i tres diners,¹⁵ i que reflecteixen uns pagaments importants, la qual cosa ens permet creure que l'obra estava molt avançada, ja que li havien pagat a l'escultor, aproximadament, unes 513 lliures, a les quals hem d'afegir cent lliures del moment del contracte, sobre el preu acordat de les sis-centes cinquanta lliures corresponents a la totalitat de la feina.

Malgrat els pagaments efectuats, sorgeixen discrepàncies entre l'escultor i els comitents. Un document notarial datat el 15 de juliol de 1658¹⁶ parla d'unes modificacions que ha de fer Feliu Vidal en el retaule major:

Primo que los bultos dels Sants Màrtirs, Lluçia y Marcià, que essen fora de las pasteres o cajas de paret de dit tabernacle hage de fer que dites pasteres sen més altes de tot manera que dits bultos torne dintre caja estigan fora com fan ara.

Item que sobre lo corregir dit tabernacle hage dit Feliu Vidal per la quantitat baix escrita y a tots sos treballs y costes, de fer un bult ab arquitrava, friso y cornisa que hage de lligar ab la motllura que està sobre les armes de la Pietat.

Item lo sòcol ques posat sobre la cornisa hage de estar demunt de la cornisa que se ha de anyadir, servint de pedestal per la segona andana de columnes y darrera de las columnes hi ha de haver una pilastra y las dites columnes han de tenir sinch palms de alçada o més [...] y lo demás segions una nova trassa formada [...].

14. ABEV, ACF, 2510, notari Francesc Joan Rexac, manual 1657, f. 208v.

15. ABEV, ACF, 2510, notari Francesc Joan Rexac, manual 1657, f. 254.

16. ABEV, ACF, 2511, notari Francesc Joan Rexac, manual 1658, f. 204v.

En aquest acte es va pactar que se li donarien cinquanta lliures, a més a més del preu estipulat, per les modificacions que havia de fer, i el 14 de juny de 1659¹⁷ Feliu Vidal va rebre seixanta lliures, a compte, de Jacint Vicens, botiguer, per l'esmentat retaule.

Tantes modificacions segurament eren degudes al fet que l'execució del nou retaule no acabava d'agradar als administradors, que el trobaven desproporcionat, i així ho confirma un altre document, datat el 6 de març de 1660,¹⁸ en què estan escrits uns nous pactes per a la construcció d'un nou retaule segons una nova traça feta, «ab palms y cana», sobre pergamí. Aquest nou retaule s'hauria de realitzar aprofitant la fusta de l'anterior i d'altra que se li facilitaria. Les modificacions que se li reclamen són:

Fabricar totes les figures de bulto y mig relleu de bon art de sculpor y architector [...] Y lo sacrari que se troba fet y posat en dit tabernacle [...] alçarà y posara mes alt en degut proporció servada la traça. Y així mateix promet fara las columnes del dit fahedor retaule o tabernacle, que serviran per la primera andana, de alçada de poch manco de deu palms de alçada. Y així mateix las columnes de la segona andana farà y fabricarà cada una de elles, de alçada de vuyt palms [...] las columnes grosses y major del tabernacle ha de fer y que esta vuy en dit presbiteri las puga posar y puguin servir per la tercera andana del tabernacle.

Havia d'estar acabat el setembre d'aquell mateix any i se li pagarien, a més a més, cent vint-i-nou lliures en dos terminis: el primer pagament, de cinquanta lliures, el 24 de juny de 1660, és a dir, per la festa de Sant Joan, i el segon, de setanta-cinc lliures, en el moment de l'entrega del retaule, fixada per al mes de setembre del mateix any.

Un any després, el 25 de març de 1661,¹⁹ sorgeixen noves desavinences entre rector i escultor per la demora en la construcció del retaule, el qual «debia haver obrat y fet fa molt de temps lo dit Feliu Vidal». Acorden una nova data de finalització, el 24 de juliol del mateix any, amb penalització de vint-i-cinc lliures a càrrec del dit Feliu Vidal. Pocs dies després, el 31

17. ABEV, ACF, 2512, notari Francesc Joan Rexac, manual 1659, f. 139v-140.

18. ABEV, ACF, 2513, notari Francesc Joan Rexac, manual 1660, f. 64-66.

19. ABEV, ACF, 2414, notari Francesc Joan Rexac, manual 1661, f. 153v-154v.

de març,²⁰ se signa una concòrdia entre Feliu Vidal i els administradors de la Pietat, per la qual Jaume Cortada,²¹ de dinou anys, jove escultor i aprenent de l'escultor Vidal, es compromet a treballar en la realització de les tretze figures en relleu, serafins, polseres i dotze columnes. Per a aquests treballs, Feliu Vidal li facilitarà la fusta, les eines i l'estada a casa seva, i li pagarà cinquanta-cinc lliures en tres pagaments: la primera paga, de divuit lliures, el 2 d'abril de 1660; la segona, també de divuit lliures, a la meitat de l'obra, i la tercera, de dinou lliures, a l'acabament de l'obra, pactada per al 15 d'agost d'aquell mateix any.

Figura 1.

Retaule de Sant Andreu de Clarà, de Feliu Vidal, escultor, i Josep Bordons, daurador (1662). És l'únic retaula

20. ABEV, ACF, 2340, notari Salvi Torrent, manual 1660-1665, s. f.

21. Jaume Cortada, jove escultor de la vila de Tortellà, entrà d'aprenent amb Feliu Vidal amb divuit anys (ABEV, ACF, 2614, notari Joan Francesc Serrahima, manual 1653-1655, f. 100) i passà a mestre de la confraria de fusters de Vic el dia 21 d'abril de 1661 (ABEV, ACF, CONFR/35, s. f.).

Un procés localitzat a la cúria de la vegueria de Vic²² ens permet complementar les vicissituds en l'elaboració d'aquest retaule. El procés s'inicia a instància del fuster de Vic Josep Albanell, a finals de l'any 1660, en el qual reclama al reverend Diego Peya que se li torni una traça que ha fet per al retaule de l'altar major de la Pietat i que li'n sigui pagat el cost, que estima en vint-i-cinc lliures, de les quals reconeix haver rebut, a compte, tres lliures i quatre sous; el 8 d'octubre va nomenar com a expert el mateix Feliu Vidal. No hi ha resposta de Diego Peya fins al mes de juny de 1661, quan declara no deure res a Albanell, ja que la traça feta per ell no estava realitzada segons les regles de Vignola, motiu pel qual no estava obligat a donar-li res, després d'haver-li pagat les tres lliures i quatre sous en concepte de gratificació. La resposta d'Albanell es produeix el mateix mes, i diu així: «la trassa es feta segons art de Arquitectura y que no té cap obligació de seguir la opinió de un doctor particularment de tan poca opinió com Vignola majorment quan la que se té de fer fundant-la sobre altre ja feta com succeix en el retaule que se tracta que se havia de fabricar sobre un peu ja fet». A més, afegeix que el retaule fabricat havia copiat el millor de la seva traça i, seguidament, nomena un nou expert, el fuster de Vic Bartomeu Ballester.

No serà fins al 23 de juliol de 1661 que els experts nomenats per Diego Peya, els germans Isidre i Josep Morató, mestres de cases de Vic, signen l'acceptació com a experts. El dia 19 d'agost de 1661, Isidre Morató manifesta que «lo retaule avui asentat en lo altar major no esta asentat sobre el peu estava fet en el temps se feu la trassa de Josep Albanell», i afegeix que ell va ajudar a fer i desfer el peu del primer retaule. Seguidament, és Josep Morató qui declara que la traça feta per Josep Albanell és feta una part en ordre corinti i una part en ordre compost, i que no segueix les regles de Vignola. També manifesta que ell ha fet formar el peu del retaule novament realitzat per assentar-lo segons el concert a què s'ha arribat entre el reverend Diego Peya, l'escultor Feliu Vidal i ell mateix, i que en cap moment se seguí la traça d'Albanell. Un altre punt de la seva declaració és més concret: «Josep Albanell i Feliu Vidal feren quisqun una trassa per dit retaule i es resolgué fer el retaule segons la trassa de dit Vidal, per no estar la de Albanell ben feta i que lo retaule vuy asentat en dita Iglesia es feta segons la trassa de Feliu Vidal».

22. ABEV, Arxiu de la Vegueria, Processos, 1661.

Malauradament, no hem pogut localitzar la traça que acompanyava el procés, ni sabem quina en va ser la resolució.

Tenim la confirmació que el retaule ja estava acabat abans del dia 23 de maig de 1661, perquè Francesc Cervera, fill del ja difunt daurador Francesc Cervera, en el seu examen per ser mestre pintor i daurador de Vic, «dibuixà algunes trassas y pintures del retaule major de la Pietat y pinta y dora dos teulons del dit retaule».²³ El 1665 es feu el trasllat solemne de les restes dels sants màrtirs de l'església vella a la nova, i el 29 de febrer de 1672 Josep Albanell, fuster, cobrà vuit lliures per fer unes grades i portes en la pastera principal, per posar-hi Nostra Senyora de Pietat de pedra marbre, que dauraria Josep Ridorta el 17 de maig de 1672.²⁴

Encara restava per acabar la totalitat de l'església, la construcció del campanar, lligar l'església nova amb la vella i fer la portada, a la qual Josep Morató va posar la primera pedra el 23 de març de 1664. Un any després es feu el trasllat solemne de les relíquies dels sants màrtirs de l'església vella a la nova. Per evitar malmetre-les i possibles robatoris, es va protegir l'altar major amb unes reixes de ferro daurades que es portaren de Barcelona i a les quals Jaume Cortada feu els enfustaments.

Anys més tard, un cop acabada tota l'obra principal de l'església, el dia 22 de juliol de 1714, es va cremar totalment el retaule major, i així queda reflectit en el llibre de la confraria de sant Llibori:²⁵

Fas memoria com la vigilia del Gloriós Sant Llibori, dia 22 de juliol se posa foch en lo altar major de Nostra Senyora de la Pietat, haont se cremá tot lo altar junt tot lo que se troba en ell y per dita causa no se feu la festa ni se tingue taula com se acostumava los demás anys.

Malgrat la desgràcia ocorreguda, la voluntat dels administradors i feligresos va fer que, el 22 de maig de 1719, es paguessin a Pere Anglada, mestre de cases, cent vint-i-cinc lliures per emblanquir tota la volta de la dita església, i mig any després, Rafael Anglada cobrarà dotze sous per

23. ABEV, ACF, CONFR/35, s. f.

24. AMV, 10-24, *Llibre de negocis (1664-1679)*: «Item a Josep Ridorta daurador habitant de Caldes 15 lliures per lo or y treball de daurar y estofar las gradas que estan en lo retaule del altar major de dita iglesia per sostentar Ntra. Sra. feta gracia del restant conforme consta ab apoca en poder del secretari del consell».

25. ABEV, ACF, CONFR/257, f. 102.

portar fusta del pla de Vinaclosa per al retaule. Finalment, el 21 d'abril de 1721, consta que «tinch pagat ab altra llibre ab diferents partits 853 lliures 5 sous i 1 diner i advartid que ab altra part del llibre es lo rebut Jacinto Morato de 245 lliures 1 sou 9d fins lo die present de las 860 lliures 11 sou 6 diners».

El primer de maig de 1721, Jacint Morató, escultor, rep de Josep Vaxeras, obrer dels sants màrtirs, en diferents entregues la suma i quantitat de dues-centes quaranta-cinc lliures, un sou i nou diners (a la qual fa referència l'anterior anotació), «Y per no saber de escriurer lo sobre dit dona facultat a Francisco Delisan llibreter per fer la present, y dits diners son a bon compta del treball se fa en lo retaule dels SS. MM. en la Iglesia de Ntra Sra de la Pietat».

Segueix una altra època de trenta-dues lliures a bon compta del retaule i un darrer pagament de cinquanta-cinc lliures i dotze sous, també a bon compta del retaule, que signa Jacint Morató per mans de Delisan.²⁶

Finalment, el 27 de juliol de 1721, davant del notari de Vic es va protocolitzar el contracte del retaule entre els administradors de la Confraria dels Sants Màrtirs de Vic, davant d'Anton Vila i de Prat, corregidor de l'Ajuntament de Vic; Josep Sunyer, escultor i ciutadà de Manresa, i Jacint Morató, escultor i ciutadà de Vic.

En el document per a l'execució del retaule està estipulat que han de fer un retaule nou i tribunes a banda i banda del presbiteri de l'església, segons la traça presentada i signada per cadascun dels escultors. Les tribunes han de ser millors que les realitzades a les esglésies de Santa Catalina i Sant Francesc de Paula de la ciutat de Barcelona. La part de la rematada i les grades, les havien d'obrar seguint el model del retaule major d'Igualada, on Josep Sunyer en aquell moment estava treballant.

Pel que fa a la pedra per al basament del retaule, s'estipula que ha de ser de la pedrera de Sant Bartomeu del Grau. S'estableix que tota la fusta necessària per construir el retaule i les tribunes l'han de proveir els administradors de la Pietat a l'obra on aniran treballant dita obra. També són a càrrec seu els treballs dels mestres de cases.

En el cas que un dels dos escultors es morís, l'altre es comprometia a acabar la feina contractada, i els administradors no tenien cap mena de potestat per cercar algú altre. També és condició pactada que, mentre

26. AMV, Pietat, *Llibre d'obra de l'església de la Pietat 1721-22*, full solt.

s'està obrant el retaule i les tribunes, un dels dos escultors ha d'estar treballant de manera contínua i present en l'obra.

Es pacta que se'ls pagarà un real de vuit per cada pam de les figures, tant si són grans com petites, nues o vestides, relleus, talla, pilastres, pasteres, columnes, contrapilastres, i s'especifica que en les columnes no hi haurà angelets. Els pagaments es faran cada mes i segons el treball que hagin fet.

En el mateix document, però tres dies més tard, ambdós escultors, en virtut de la dita convenció, fan constar que, trobant-se en el local destinat a fer l'esmentada obra, situat darrere l'església,²⁷ i en presència dels dits administradors i d'Antoni Vila, regidor, de mutu acord, prengueren possessió del dit retaule per treballar-hi; Francesc Riquer, fuster, per ordre d'ells, havia treballat de son ofici i va ser pagat, no s'especifica l'import, pels esmentats Sunyer i Morató.²⁸

Posteriorment a la signatura d'aquest contracte, ens consten, únicament, dos pagaments a Jacint Morató, signats per Delisan, a compte del retaule que es va treballant: el dia 24 d'agost de 1722, per import de disset lliures i cinc sous, i el dia 3 d'octubre de 1722, de deu lliures, un sou i deu diners, a compte del retaule que treballa a Nostra Senyora de la Pietat.²⁹

Evidentment, els pagaments localitzats no es corresponen amb el cost que havia de tenir un retaule monumental com el que es proposava en el contracte. L'any 1727 tenim constància de l'existència d'un altar i un cambril de la Verge.³⁰

27. Deduïm que a l'obra de Jacint Morató, ja que vivia al carrer de Cardona, darrere l'església de la Pietat.
28. Agraïm a Rafel Ginebra, arxiver de l'ABEV, l'ajuda en la transcripció del document.
29. Existeix una manca de coneixement en la cronologia de Jacint Morató entre els anys 1722 i 1727, en què contracta el retaule de l'altar major de Sant Lluç de Girona (Teresa AVELLÍ CASADEMONT, «Noves aportacions al catàleg d'obra de Jacint Morató Soler: el retaule major de Sant Lluç de Girona», *Locus Amoenus* [en línia], núm. 8 (2005), p. 173-203, <<https://raco.cat/index.php/Locus/article/view/70725>>, consulta: 23 desembre 2023), que va realitzar a Vic, i el seu posterior trasllat a Solsona, on va morir el dia 19 d'abril de 1736 (Isidre FERNÁNDEZ BERMÚDEZ i Elisenda CASTELLÓ ASTURIOL, «L'escultor Jacint Morató Soler: Castellterçol, 1682 - Solsona, 1736», *Oppidum: Revista Cultural del Solsonès*, núm. 8 (2010), p. 51-81).
30. ABEV, ACV, *Llibre XV del secretari (1719-1737)*, arm. 57/69, f. 141: «(Die sabati 11 januari 1727) Retorn de les reliquias a la Pietat: Primo se ha representat per part de la ciutat de que se desitja restituir las reliquias dels Sants Martirs Llucia i Marcia en la iglesia de la Pietat y en lo altar y camarin se ha fet y com y translacio apart se hauria de fer ab alguna solemnitat y V. S. atenen esser justa la peticio resol que los Srs. thesorers junt ab los comissaris de la ciutat fassen lo modo ab que se deu aportar y collocar ditas Santas reliquias en dit puesto».

El que es va construir va quedar tan malmès per un incendi ocorregut el 16 de juny de 1734,³¹ que en una nota escrita per R. Casadevall,³² canonge, arxiver del Capítol de Vic, en les notícies històriques podem llegir:

L'estat en que va quedar el retaule després de l'incendi devia ser deplorable, cosa que ràpidament van solventar els administradors de la Pietat, ja que hem de tenir en compte que l'església de la Pietat era la representativa de la ciutat de Vic i era impensable que el presbiteri es presentés de manera lamentable als ulls dels feligresos.

S'ha de suposar que l'any 1735 hi hagué dificultats econòmiques que van portar els obrers de la Pietat, d'una manera immediata, a encarregar un retaule de perspectiva, és a dir, un retaule pintat a les parets del presbiteri i que simularia un retaule escultòric, a Pròsper Trullàs, pintor de Girona i ciutadà de Vic. El preu concertat del treball va ser de cent setanta-cinc lliures.³³

Han de passar quasi divuit anys fins a retrobar noves dades referents a la construcció d'un nou retaule. No s'ha pogut localitzar cap mena de referència documental relacionada amb els pactes que devien signar els administradors de la Pietat amb l'escultor Carles Morató Brugarolas per a la realització del nou retaule. El 17 de novembre de 1753, els obrers de la Pietat ja havien començat a fer una previsió de despeses per la pedra i la fusta necessàries per a la nova construcció.

31. ABEV, ACV, *Llibre XV del secretari (1719-1737)*, arm. 57/69, f. 316: «(Die mercury 16 juny 1734) Per ocasio de un incendi se portan los Sants Martyrs en la Seu: Haventse representat a V.S. la fatalitat que ha suceit als procuradors dels Martyrs, que obsequiant als Sants, los ha compres la desgracia, de haversels possat foch en la enrramada, haverse cremat tota y esser precis despeñar las portas del ninxo ahont se guardan las reliquias dels Sants, allá en la Pietat, ha V. S. discorregut que mantenitse alli las reliquias estarian exposadas y ab alguna indecensia. Y per tant V. S. fa comissio als Srs. Canonges thesorers perque miren com quedan y axi mateix V. S. com a dueño de ditas reliquias resol que ab professo se vajan a buscar y se colloquian en la cathedral ahont se mantindran fins que los Srs. Canonges thesorers hauran donat la providencia de ordre de V. S. de fer pany nou y que no puga obrirse ab facilitat».

32. ABEV, Fons del canonge R. Casadevall, *Notícies històriques*, vol. IX, f. 139.

33. ABEV, ANV, 1338, notari Marcia Portell, manual 1735, f. 89v-91 i 91v-92.

Tenim documentat que els treballs de la part d'arquitectura del retaule, que es van desenvolupar en paral·lel a l'ampliació de l'església per la part del presbiteri on havia d'anar el cambril dels sants màrtirs —al qual s'accedia per dues portes laterals situades a banda i banda del retaule—, es van començar el 17 de novembre de l'any 1754, amb un primer pagament de trenta lliures a Pau Galtaires, arquitecte de Carles Morató, per les primeres feines fetes, datat el 26 de gener de 1755. Diversos pagaments es fan efectius de manera continuada a Pau Galtaires, en nom de Carles Morató, fins al 21 de març de 1759.³⁴ Pel que fa a la part escultòrica, que es va iniciar l'1 de desembre de 1754, consten diferents rebuts: el primer és datat el 27 de març, que va cobrar Jaume Soler Marsal,³⁵ fadrí major de Carles Morató, i n'hi ha d'altres, fins al 23 d'abril de 1759, per a Pere Anton Soler, també fadrí de l'escultor de Solsona.

Per les anotacions fetes en el llibre de la confraria, coneixem que el 18 de setembre de 1757 es començaren els fonaments per a la col·locació del plint del retaule i que aquest va ser fet amb pedra de la pedrera de Santa Magdalena de Conangle, picada i brunyida per Josep Morató Sellés, mestre de cases.³⁶

El 14 d'octubre de 1758 es començà a plantar la segona part del retaule, «sis columnas y cornisa de ellas, y per son por del estudi a la Pietat he gastat per lo barenar catorze sous per portar, per col·locar les 6 columnes i l'arquitrau, fris i cornisa, fins a l'església de la Pietat, 14 sous», i l'any següent, el dia 20 de febrer, s'instal·laren les vuit cornises que donaven l'estructura de la cúpula del cambril i, damunt d'elles, la cornisa i l'arc.

Entre els dies 4 i 26 d'abril de 1761, es va acabar d'instal·lar el retaule i també es van blanquejar els murs de la volta del presbiteri.³⁷

34. ABEV, ACF, Confraries, Confraria de sant Lluçia i sant Marcia, llibre segon, f. 169.

35. Jaume Soler, fill d'Isidre Soler, fuster de Prats de Lluçanès i cunyat per part de la seva muller, Francisca Viladot, de l'escultor Carles Morató, estava casat amb Magdalena Viladot. Tenia un germà, també escultor, Pere Anton Soler (ABEV, ANV, 1802, notari Josep Anton Estevanell, manual 1765, f. 149).

36. ABEV, ACF, Confraries, Confraria de sant Lluçia i sant Marcia, llibre segon, f. 52-54v.

37. Per la descripció de les obres que anaven realitzant, creiem que se seguia un model similar al que Carles Morató, amb els mateixos col·laboradors, estava construint des de l'any 1747 a Riner.

Consta que el 7 de setembre de 1766, Pau Bosquí, fuster, va rebre, per absència de Pau Galtaires, la quantitat de set lliures i deu sous, per fer la unió de les peces de les figures dels dos sants màrtirs.³⁸

Figura 2.

Altar major de l'església de la Pietat de Vic. Detall del grup escultòric de la Pietat, de l'escultor Carles Morató. Arxiu Comarcal d'Osona. Fotografia de Josep Palmarola.

Figura 3.

Altar major de l'església de la Pietat de Vic. Detall del grup escultòric dels sants màrtirs de l'escultor Carles Morató. Arxiu Comarcal d'Osona. Fotografia de Josep Palmarola.

Entre els anys 1766 i 1773 existeix un buit documental sobre la continuació, l'acabament o les possibles modificacions del retaule. A partir d'aquell any es torna a treballar en la part del cambril, segons un pla dissenyat per Josep i Carles Morató, pel qual es desfeia l'obra vella i es construïa un arc d'escultura realitzat per Carles Morató,³⁹ i a partir del dia 17 de juliol de 1773 es tornen a fer pagaments continuats: el 29 de desembre de 1774 es fa un pagament a Carles Morató de catorze lliures per vint-i-tres jornals d'ell i els seus fadrins dedicats a fer capitells i cartel·les en el cimbori del cam-

38. ABEV, ACF, Confraries, Confraria de sant Lluç i sant Marcia, llibre segon, f. 174.

39. ABEV, ACF, Confraries, Confraria de sant Lluç i sant Marcia, llibre segon: «it als 26 7bre he pagat a Lluçia Vegaria sobredit per diset jornals ha fets de deu sous de axemplar lo arch de de demunt del camaril sota del qual deu posar y esar lo arch de escultura de Moreto, fer la paret del circol del camaril per posar lo plinto de pedra de Santa Magdalena, retornar la teulada baixa y altres treballs, la quantitat de vuyt lliuras deu sous dich 8ll 10ss».

bril, i el 29 de desembre, a Pere Antón Soler, escultor, per catorze jornals d'ell i del seu fadrí Dalmau (Masegur), pels quals reberen vuit lliures i vuit sous. També es van esculpir les imatges de sant Bernat Calvó, sant Tomàs d'Aquino, sant Just i santa Escolàstica per col·locar-les en el presbiteri de l'església, segons la determinació del Consell de la Ciutat⁴⁰ i per les quals Carles Morató rebé els darrers pagaments el maig de 1774.

Figura 4.

Imatges dels sants màrtirs Llucià i Marcià, de l'església de la Pietat de Vic, de l'escultor Carles Morató. Arxiu Comarcal d'Osona. Fotografia de Josep Palmarola.

40. AMV, Llibres d'acords de la ciutat de Vic (26 de novembre de 1773).

©2006 Institut Amatller
d'Art Hispànic - im. 01745001
(foto Gudiol A-1932 / ante 1939)

©2023 Institut Amatller
d'Art Hispànic - m.
IAAH_GUDIOL_A_01931
(foto Gudiol A-1931 / ante 1939)

©2023 Institut Amatller
d'Art Hispànic - im.
IAAH_GUDIOL_A_01930
(foto Gudiol A-1930 / ante 1939)

©2006 Institut Amatller
d'Art Hispànic - im.
IAAH_GUDIOL_A_01929
(foto Gudiol A-1929 / ante 1939)

Figura 5

Imatges de presbiteri de l'església de la Pietat de Vic. De dalt a baix (i d'esquerra a dreta): sant Just, sant Tomàs d'Aquino, sant Bernat Calvo i santa Escolástica de l'escultor Carles Morató. Fotografies de l'Arxiu Mas.

Cèsar Martinell i Eduard Junyent⁴¹ ens parlen en les seves publicacions d'un concurs realitzat l'any 1784 per a l'ampliació del presbiteri, on les modificacions també afectaven el retaule major, tal com Ramon Casadevall⁴² va detallar en els seus escrits, extrets dels arxius de la Pietat:

Retaule actual dels SSMM.

1784- 5 abril.

Sesió dels obrers de la Pietat y SSMM baix la presidència de D. Joan de Saleta y Morgades, s'ocupan d'haver vist los nous dissenyos per lo Retaula del altar major resolent: «que se fasse lo frente del dissenyo de Nicolau Traver Arquitecto de Barcelona; lo adorno del camaril del dissenyo de Salvador Gurri y lo principal del altar del modelo de Anton Real escultor de Vich, perficcionant una y altra cosa lo mes que se pugui».

(Arx. Mun. Vich. Llib. de acuerdos y resoluciones dels Srs obrers de la Iгла de N^a S^a de la Pietat y dels gloriosos Sts. Martirs començat en 1782).

1784- 15 setembre

Sesió dels mateixos obrers y baix la mateixa presidència de'n Saleta resolen: «No obstant de lo resolt ab la convocació celebrada als sinch dias de Abril pròxim passat, Havent reflexionat mes lo assumpto y tenint per convenient millorar lo retaula dels Sts. Martirs: Han acordat que se fasse lo dit Retaula, esto es, lo Pla adorno del camaril y tabernaculo del diseño de n° 2 ab la cupula demarcada de n° 3 y lo frente del mateix dissenyo de n° 2 fins a cornisa y lo restant con lo trono dels Sts. Martirs del diseño n° 1 tret lo sacrari y variat St. Sadurni ab la Imatge de Ntra. Sra. de la Pietat. Y que se fasse veure a facultat y se tantegias lo cost y condicions convenients son per est efecto comisio als dits Sr. Fontcuberta, Francisco Pujol, obrers y que despres se passe al ajust a favor del que se fasse major benefici».

(Arx. Mun. Vich: Llib. de acuerdos etc ut sup).

41. Notes del Dr. Junyent extretes del *Llibre de resolucions de la Pietat*: «30-1-1783 – Acorden: respecte que lo actual Retaule major dels gloriosos Sts. Màrtirs encara no se troba conclòs y que segons la veu comuna podria millorar-se se ha passat a formar algun dissenyo o plan per posar lo en major perfecció [...] han acordat els obrers [...] consultar els plans ab persones facultatives en Barcelona, o bé fer formar un altre [...] per qui es pugui puguí presentar a l'Ajuntament per sa aprovació».

42. ABEV, Fons del canonge R. Casadevall, Notícies històriques, vol. IX, f. 143.

Com veiem, de les tres propostes presentades, els obrers de la Pietat no optaren per un disseny en concret, sinó per la realització d'una part de cada projecte. Finalment, la localització del contracte ens permet assegurar que els obrers no encarregaren la construcció del retaule major a cap dels tres escultors que presentaren els seus projectes. La proposta de l'escultor Anton Real es conserva al Museu Episcopal de Vic.⁴³

Figura 6.

Traça per al presbiteri i l'altar major de l'església de la Pietat de Vic de l'escultor Anton Real. Museu Episcopal de Vic. Col·lecció Lluís Gros (Vic)

43. L'historiador Carles Dorico, en el seu treball «Una traça de Pere Costa per al retaule major de l'església de la Pietat de Vic», arriba a la conclusió, basant-se en l'estudi de l'escriptura manuscrita i en criteris estilístics, que l'autor de la traça és l'escultor Pere Costa. Nosaltres, en la nostra recerca, no hem pogut documentar cap relació entre Pere Costa i la Pietat i els seus administradors. Sí que podem documentar la vinculació d'Anton Real, que explícitament se cita que va presentar una traça en el concurs per construir un nou retaule al presbiteri de l'església, l'any 1784, la qual, com la resta, va ser finalment desestimada. Si comparem la part arquitectònica de la traça amb fotografies del retaule de l'altar major de l'església del convent del Carme de Vic, realitzat uns deu anys més tard per Anton Real, veurem que es tracta de la mateixa solució. També ens reafirma en l'autoria d'Anton Real el fet que, el 16 d'octubre de 1898, un dels seus descendents, Josep Gros Blancafort, va fer donació al Museu Episcopal de Vic d'una col·lecció de traces dels seus avantpassats escultors: Josep Real, Anton Real, Josep Gros Real i Josep Gros Oliveres, entre la qual s'inclou la traça esmentada.

Els pactes per a la construcció del nou retaule major i el cambril de l'església de la Pietat dedicat als sants Llucià i Marcià es van signar el 17 de desembre de 1784, davant el notari Jaume Pou de Vic,⁴⁴ entre els obrers de la Pietat i Pere Anton Soler i Josep Molist, oncle i nebot, escultors de Vic.

S'estableix que el nou retaule o tabernacle, el cambril, el frontispici i les figures s'han de fer de fusta d'alba, aprofitant tots els sants, àngels i figures i fusta del retaule vell existent, i que tot s'ha de realitzar segons la traça que els obrers els entregaran. El retaule ha d'estar fet i col·locat en un termini de dos anys, comptadors a partir de la data de la signatura del contracte, i en cas d'incompliment de l'acabament, se'ls descomptarà una part del preu estipulat a partir dels mesos de demora.

La despesa de desmuntar i portar el retaule vell al taller i tornar a plantar el nou va a compte dels escultors, els quals han de construir el tabernacle amb les mateixes columnes existents en el retaule, però amb la condició de fer-les amb ordre compost, adequant les mides de les dites columnes noves a partir dels disset pams i mig del retaule vell. Preveuen que, en el cas que una vegada acabada la construcció del retaule hagi quedat un romanent de fusta, es realitzi la valoració d'aquesta fusta, tant per part dels escultors com dels obrers, i aquests últims es reserven poder pagar una part del preu concertat amb el valor de la fusta o amb diners en efectiu.

Pacten que, una vegada acabat el retaule, aquest s'ha de visurar, i que en cas de disconformitat, els escultors tenen l'obligació de modificar el que se'ls indiqui, assumint les despeses.

Dins els pactes, s'acorda pagar als escultors mil dues-centes lliures: cent lliures en el moment que signen el contracte, tres-centes lliures una vegada col·locat el tabernacle fins a l'alçada de la cornisa, quatre-centes lliures una vegada acabat tot el frontispici i el cambril i les quatre-centes lliures restants a partir del valor de la fusta o en diners comptants, una vegada acabat, plantat i visurat tot el retaule.

El cambril, la cornisa i el tabernacle del retaule van ser pintats, daurats i jaspats per Nicolau i Jacint Castellet, pare i fill, dauradors de Sant Pere de Torelló,⁴⁵ per dues mil cinquanta lliures, entregades en cinc pagaments: quatre-centes lliures el dia 10 de novembre de l'any 1785, en el moment de signar els pactes pels treballs de pintura, daurat i jaspats del

44. ABEV, ACF, 3236, notari Jaume Pou, manual 1784-1787, f. 100-102.

45. ABEV, ACF, 3236, notari Jaume Pou, manual 1784-1787, f. 179v-181.

retaula; unes altres quatre-centes lliures una vegada acabada la feina de pintura i dauradura del cambril, la cornisa i el tabernacle; quatre-centes lliures més en el moment de finalització total del tabernacle, i les últimes quatre-centes cinquanta lliures restants una vegada acabada tota l'obra.

Figura 7.

Retaule i nou cambril a l'església de la Pietat de Vic, dels escultors Anton Soler i Josep Molist i els dauradors Nicolau i Jacint Castellet (1784-1785). Fotografia de l'Arxiu Mas

No es va portar a terme cap obra de rellevància en el retaule fins a mitjan segle XIX, concretament l'any 1865. L'Ajuntament i els administradors de la Pietat, arran d'un projecte d'il·luminació de l'església, acordaren restaurar el retaule i el cambril, feina en la qual intervingueren el pintor Francesc Solà i l'escultor Josep Gros i Real.⁴⁶

Segons l'inventari de l'any 1933,⁴⁷ que es conserva a l'Arxiu Episcopal de Vic, l'altar major «está formado por un esbelto templete que cobricela las imágenes de los Santos Mártires Luciano y Marciano y la urna de plata labrada que contiene sus cenizas. El titular es San Saturnino, que ya lo era de la primitiva Iglesia, cuya imagen está collocada».

Per totes aquestes dades documentals, deduïm que la imatge gràfica conservada en els arxius fotogràfics del retaule major de la Pietat, destruït l'any 1936, no seria, com es podia pensar fins ara, obra de Carles Morató, sinó fruit d'una remodelació posterior dels escultors Pere Anton Soler i Josep Molist, a finals del segle XVIII, en què es van aprofitar les escultures, les columnes i el fustam del retaule realitzat per Morató per adaptar-lo als nous corrents artístics.

Com la majoria d'esglésies del Principat, la de la Pietat va patir importants desperfectes en la seva decoració interior a l'inici de Guerra Civil, l'any 1936; la major part dels seus retaules van ser cremats. La primera informació sobre com va quedar l'interior de l'església, la dona l'inventari pres a l'entrada de mossèn Pere Closa i Bosser com a nou rector de la Pietat, l'any 1940.⁴⁸

46. Una nota presa pel Dr. Junyent que porta com a referència «Pietat, Resolucions II», en un llibre actualment il·localitzable, ens dona la informació següent: 24-7-1865. Pietat. Camaril. Presbiteri. Se confia los treballs de deurador i jaspeador al Sr. Antoni Terres; los de pintura al Sr. Francisco Solà; los de escultura a Josep Gros(a) Real; los de fuster al Sr. Feliu Pla; los de mestre de casas a Magí Callís y los de ferrer a Miquel Alier.

47. ABEV, AEV, 2362/3.

48. ABEV, ACF, Secretaria General, qüestionaris parroquials, parròquia de la Pietat.

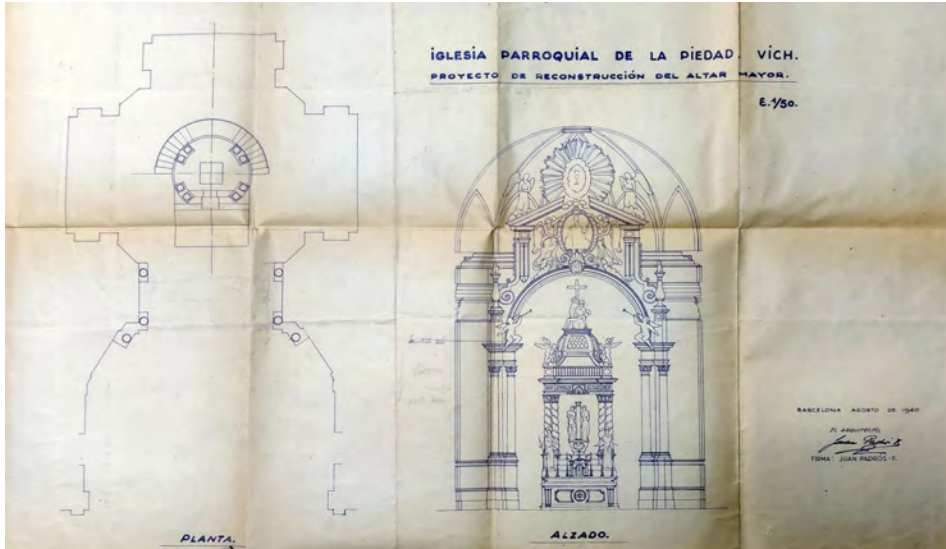

Figura 8.

Projecte de reconstrucció del retaule i el tabernacle al cambril de l'església de la Pietat de Vic de l'arquitecte Joan Padrós i Fornaguera (1940). Fotografia dels autors

Figura 9.

Vista actual de l'església de la Pietat de Vic. Fotografia de Jordi Contijoch Boada

Figura 10.

Imatge dels sants màrtirs Llucià i Marcià al cambril de l'església de la Pietat de Vic, de l'escultor Pere Puní i Terra. Fotografia dels autors.

No apareix cap element relatiu a l'altar major. La situació era tan precària que per a la realització del culte va ser necessari utilitzar el material de la catedral. Per aquest motiu i un cop solucionats els problemes més urgents —reparació de les teulades, rehabilitació de les parets laterals i col·locació de portes de fusta als finestrals de la façana de l'església—, es va iniciar una recollida de diners a través de donacions per tornar a guar-nir l'església, amb la col·laboració de l'arquitecte badaloní Joan Padrós i Fornaguera, el qual va executar diferents projectes. Pel que fa a l'altar major, el projecte va consistir en una reconstrucció del que durant la Guerra Civil s'havia perdut, seguint les imatges disponibles abans de la seva desaparició, amb l'única diferència de la incorporació de l'ordre salomònic en les vuit columnes que servien de suport a la cúpula del baldaquí, les quals havien de ser de marbre. En la realització, hi varen intervenir diferents artesans: la casa Corberó de Barcelona (per a l'urna de bronze), el mestre de cases de Vic Benet Callís i els marbristes, també vigatans, La Perfección. Al cimbori hi va intervenir el guixer Josep Canyelles, i la decoració va anar a càrrec del pintor Ramon Torrents, que també es va cuidar de la restauració de les pintures del presbiteri, realitzades per Marià Colomer a finals del segle XVIII. El nou grup escultòric dels sants màrtirs el va fer l'escultor de Vic Pere Puntí i Terra. Finalment, el temple monumental, com que era una obra molt costosa, no es va poder dur a terme.

ELS EVANGELISTES EN ELS VITRALLS MEDIIEVALS CATALANS

per Sílvia CAÑELLAS

RESUM

Els evangelistes i els seus símbols (tetramorf) van aparèixer en molts exemples d'art medieval, també en vitralls. Aquest article pretén parlar dels diferents models d'aquestes imatges en els vitralls del gòtic català.

Paraules clau: evangelistes, iconografia, vitrall, gòtic, Catalunya.

THE EVANGELISTS IN CATALAN MEDIEVAL STAINED-GLASS WINDOWS

ABSTRACT

The Evangelists and their symbols (tetramorph) appeared in many examples of medieval art, including in stained glass. Specifically, this article looks into the different models of these images in Catalan Gothic stained-glass windows.

Keywords: Evangelists, iconography, stained glass, Gothic, Catalonia.

Al marge de les imatges de les escenes evangèliques, la representació dels evangelistes en l'art sacre és, per la seva importància en la jerarquia bíblica, cabdal en totes les tècniques, lògicament també en el vitrall. I ho és des de les primeres representacions dels temps gòtics.

Si es repassen restes actuals i documentació de peces desaparegudes, es fa palès que, en la gran majoria de les esglésies, els evangelistes hi són

o hi eren presents, formant part del programa iconogràfic general dels edificis eclesiàstics catalans.

El present article vol fer un repàs de les restes i les notícies que tenim de les representacions dels evangelistes, deixant de banda les reproduccions de les escenes narrades en els seus escrits i centrant-se només en les representacions de les seves imatges i els seus símbols associats.

Per aconseguir aquest acostament se serveix, com a element bàsic d'origen, de la documentació publicada en els diferents volums del *Corpus Vitrearum Medii Aevi* (Institut d'Estudis Catalans) i de les imatges de les obres conservades que s'hi van publicar.¹

CONCEPTES GENERALS

Per la seva proximitat a la figura de Crist, les imatges dels evangelistes són molt recurrents. Van estar relacionats amb Ell de forma directa com a deixebles seus —Joan i Mateu— o bé per coneixement de tercers —sant Marc per les prèdiques de sant Pere i sant Lluç per l'estudi de diverses fonts primàries.

1. Joan AINAUD, Joan VILA-GRAU i Assumpta ESCUDERO, *Els vitralls medievals de l'església de Santa Maria del Mar a Barcelona*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1985, col·l. «Corpus Vitrearum Medii Aevi. Catalunya», 1, p. 49-198 i 216; Joan AINAUD, Joan VILA-GRAU, Assumpta ESCUDERO, Antoni VILA, Jaume MARQUÈS, Gabriel ROURA i Josep M. MARQUÈS, *Els vitralls de la catedral de Girona*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1987, col·l. «Corpus Vitrearum Medii Aevi. Catalunya», 2, p. 22-24, 74-77 i 231-247; Joan AINAUD, Joan VILA-GRAU, Joanna VIRGILL, Isabel COMPANYYS i Antoni VILA, *Els vitralls del monestir de Santes Creus i de la catedral de Tarragona*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1992, col·l. «Corpus Vitrearum Medii Aevi. Catalunya», 3, p. 270-286; Joan AINAUD, Anscari Manuel MUNDÓ; Joan VILA-GRAU; Assumpta ESCUDERO, Sílvia CAÑELLAS, Antoni VILA i Ramon ROCA, *Els vitralls de la catedral de Barcelona i del monestir de Pedralbes*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1997, col·l. «Corpus Vitrearum Medii Aevi. Catalunya», 4, p. 247-264; Anscari Manuel MUNDÓ, Xavier BARRAL, Joan VILA-GRAU, Antoni VILA, Sílvia CAÑELLAS, Carme DOMÍNGUEZ, Esther BALASCH, Rosa ALCOY i Josep M. LLOBET, *Els vitralls de la catedral de la Seu d'Urgell i de la col·legiata de Santa Maria de Ceroera*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2014, col·l. «Corpus Vitrearum Medii Aevi. Catalunya», 5.1, p. 265-266; Anscari Manuel MUNDÓ, Xavier BARRAL, Joan VILA-GRAU, Antoni VILA, Sílvia CAÑELLAS, Carme DOMÍNGUEZ, Esther BALASCH, Rosa ALCOY i Josep M. LLOBET, *Estudis entorn del vitrall a Catalunya*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2014, col·l. «Corpus Vitrearum Medii Aevi. Catalunya», 5.2, p. 110-128 i 146-367.

Com és sabut, en el llibre primer d'Ezequiel, a la Bíblia, s'explica la visió divina en la qual apareixen quatre animals que tenen cada un quatre cares: d'home, de lleó, de vedell i d'àguila (Ez 1,10-11).²

Si se segueix el text de la *Llegenda àuria* o del *Flos sanctorum*,³ es veu que, com ho havien fet molts altres abans, aquest es decanta, inicialment, per la consideració dels quatre animals (tetramorf) com la representació dels quatre evangelistes de manera indistinta, ja que cada un, i tots ells, van escriure sobre la humanitat (home), la passió (toro o vedell), la resurrecció (lleó) i la divinitat (àguila) de Jesús. Però després, la incidència més gran, en els evangelis, d'un tema o altre fa que, a cada evangelista, se li atribueixi un animal diferent.⁴

Tot i l'existència d'alguns textos d'antics autors cristians que intercanvien la correspondència dels vivents d'uns evangelistes a uns altres,⁵ s'ha utilitzat tradicionalment la fixada per *l'Expositio quattuor Euangeliorum*, atribuïda a sant Jeroni:

– L'Evangelí de sant Mateu s'inicia amb la genealogia de Crist com a home i insisteix a destacar més la seva humanitat; com a conseqüència, li correspon com a símbol la figura humana (encarnació).

– L'Evangelí de sant Lluc s'obre amb l'ofici sacerdotal i l'ofertament d'encens de Zacaries –pare de Joan Baptista– al Senyor (Lc 1,5-10), i en ell s'insisteix, més que en els altres, en el sacrifici de Crist i en el seu caràcter sacerdotal. Així, li correspon com a símbol el vedell, tradicional animal ritual de sacrifici (passió).

– Sant Marc va insistir més en la resurrecció (Mc 16,1-20) i va iniciar l'Evangelí presentant Joan Baptista –*Veü d'un que crida en el desert* (Mc 1,3)– commovent els pecadors amb els brams de la seva prèdica; el seu símbol és, per tant, el lleó (resurrecció).

2. Totes les referències bíbliques del present article provenen de *La Bíblia*, versió dels textos originals i notes pels monjos de Montserrat, Andorra, Casal i Vall, 1975.

3. Santiago de la VORÁGINE, *La leyenda dorada*, Madrid, Alianza, 1984, p. 669; en català es pot consultar a Hèctor CÀMARA i SAMPERE, *El 'Flos sanctorum romançat': Edició crítica dels dos incunables catalans de la 'Legenda aurea' de Jacobus de Voragine*, tesi doctoral, Alacant, Universitat d'Alacant, 2013, p. 857.

4. Sobre l'evolució del tetramorf, vegeu Irene GONZÁLEZ HERNÁNDEZ, «El tetramorfo», *Revista Digital de Iconografía Medieval*, vol. III, núm. 5 (2011), p. 61-73.

5. Ireneu canvia la correspondència entre Joan i Marc, sant Agustí ho fa entre Marc i Mateu. Vegeu José Carracedo-Fraga, «El prólogo de la *Expositio quattuor Euangeliorum* atribuïda a Jerónimo (CPL 631 y CLH 65): presentación, edición crítica y comentario», *Euphrosyne: Revista de Filología Clásica*, núm. 47 (2019), p. 101, 103 i 115.

– Joan és representat per una àguila perquè va escriure sobre la divinitat de Crist, que s'elevava, com una àguila, per sobre de tots. El seu Evangeli és el que se centra més en temes de fe (ascensió).

La correlació encarnació/passió/resurrecció/ascensió remet a Crist: l'associació dels dos primers incideix en la seva natura humana, mentre que la dels dos darrers ho fa en la seva natura divina. Així, la representació conjunta dels quatre vivents és símbol de la doble natura – humana i divina – de Crist, elements de discussió a l'inici del cristianisme que van estar a l'origen d'algunes consideracions herètiques.⁶

En els primers temps medievals, el tetramorf s'integrava en conjunts més generals, sobretot en representacions apocalíptiques, per exposar el text corresponent al capítol 4 de l'Apocalipsi (Ap 4,6-7).

Així, a partir del segle v, tant els pantocràtors com les *Maiestas Domini* (Crist en majestat) van representar-se acompanyats del tetramorf en mosaics, pintures i portalades esculpides. S'ha dit que aquestes representacions van disminuir en temps gòtics, però encara se'n mantenen algunes restes interessants, les quals apareixen, en els vitralls, tant en forma de figures humanes com en forma de vivents.

ELS EVANGELISTES, SANTS AÏLLATS

Es pot assenyalar, per començar, l'existència de vitralls dedicats a algun dels evangelistes com a sants aïllats, és a dir, com ho serien altres sants, amb obres dedicades a ells exclusivament.

Entre aquestes representacions, cal assenyalar el sant Joan Evangelista del vitrall de l'absis de la catedral de Barcelona, d'inicis del segle XIV (figura 1). S'ha d'advertir que, en general, les adscripcions dels vitralls del trifori, en el deambulatori de la seu barcelonina, corresponen als mateixos sants de les capelles que es troben a sota seu; en el cas d'aquest vitrall, la capella de sota era originàriament dedicada a sant Joan Baptista, amb un lligam entre els dos sants homònims que es pot trobar en molts altres casos.

6. Fernando EZQUERRA LAPETRA, *Más allá de la mirada: las otras imágenes del Tetramorfos* (en línia), 2019, p. 13, <https://www.academia.edu/39107739/Más_allá_de_la_mirada_las_otras_imágenes_del_Tetramorfos> (consulta: 9 març 2023).

El vitrall (8 × 2 m), de tres llancetes, té les representacions figurades concentrades a la llanceta central, mentre que a les laterals i a les traceries es disposen senyals reials envoltats de papagais. Sant Joan, imberbe i de cabell ros, vesteix túnica vermella i mantell blau –tot circumdat sota el genoll per una sanefa daurada–, i representa, com és tradicional, un personatge jove. Situat dempeus sota un alt dosseret arquitectònic, l’evangelista mostra el seu llibre, on escriu, amb la ploma a la mà, uns signes que cal identificar com a nombres àrabs no occidentalitzats.⁷ Això deixa en suspens la qüestió –dissortadament sense resposta– sobre qui degué ser el dissenyador d’aquests escrits i d’aquestes magnífiques imatges de l’església principal de la ciutat.

Figura 1.

Detalls del vitrall de Sant Joan (primera meitat del segle XIV), catedral de Barcelona.

© Catedral de Barcelona (Drets reservats. Prohibida la reproducció total o parcial).

Fotografia de Sílvia Cañellas.

7. Sílvia CAÑELLAS i Carme DOMÍNGUEZ, «Medieval speech scrolls and books in Catalan stained-glass windows», a *Corpus Vitrearum, 27th International Colloquium: "Word and image"*, York, The British Committee of the Corpus Vitrearum Medii Aevi, 2014, p. 39.

ELS EVANGELISTES EN GALERIES DE SANTS

Les representacions dels evangelistes s'estructuren, en altres casos, en obres que inclouen els quatre evangelistes disposats en «galeries de sants», una tipologia molt generalitzada en els vitralls de les tribunes. Aquestes representacions s'inscriuen sovint en una iconografia més general, sigui en el mateix vitrall o en els veïns, que associa els evangelistes amb altres figures, com els apòstols o els doctors de l'Església, en una mena de reconeixement i autenticació dels quatre Evangelis bíblics davant dels apòcrifs. Les imatges incideixen, així, en les idees expressades per alguns autors medievals, com Honorius Augustodunensis a *De gemma animae* o Sicardo de Cremona al *Mitrале*, que consideren les finestres que permeten el pas de la llum com els doctors de l'Església que omplen els homes de llum.⁸

Entre l'apostolat de la girola de la catedral de Girona (mitjan segle XIV), hi apareix (vitrall s-IV, llanceta *a*) la imatge de sant Joan, en aquest cas identificable pel filacteri dels seus peus, on té escrit «Johan». En canvi, la imatge corresponent a l'apòstol sant Mateu no és identificable per problemes en la conservació d'aquests vitralls. D'altra banda, de cronologia lleugerament anterior, en els plafons inferiors del vitrall central de l'absis (figura 2), en una estructura mixta entre galeria i vitrall historiat, hi apareixen, sota l'anunciació, els evangelistes sant Lluç (llanceta *a*) i sant Marc (llanceta *b*), tots dos assenyalant amb un dit el seu símbol, que — com petits animalons de companyia — porten en braços sobre el pit. Els altres dos evangelistes, potser cada un en un dels vitralls següents, no són recognoscibles.

8. Jacques Paul MIGNE (ed.), *Sicardi Cremonensis episcopi Mitrале sive de officiis ecclesiasticis summa: nunc primum in lucem prodit juxta apographum quod asservatur in Bibliotheca comitis de l'Escalopier*, París, J.-P. Migne, 1855. El mateix concepte, amb poques variacions, apareix en el *De gemma animae* d'Honorius. Hi ha una traducció al castellà de tots dos a Joaquin YARZA (ed.), *Arte medieval*, vol. II: *Románico y gótico*, Barcelona, Gustavo Gili, 1982, coll. «Fuentes y Documentos para la Historia del Arte», p. 24 i 65.

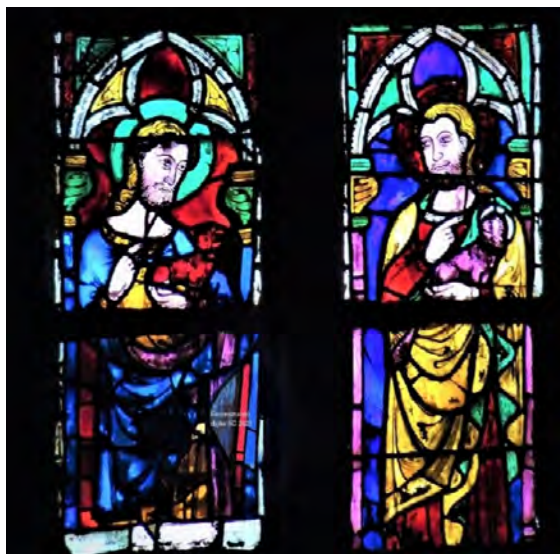

Figura 2

Plafons inferiors del vitrall de l'anunciació (HI) (primera meitat del segle XIV), absis de la catedral de Girona. © Fons Capítol Catedral de Girona (Drets reservats. Prohibida la reproducció total o parcial). Fotografia i muntatge de Sílvia Cañellas.

Més clar és el cas de la catedral de Barcelona, en què, l'any 1511, Gil Fontanet va confeccionar el patró per al vitrall dels quatre evangelistes a partir del projecte que havia sortit de les mans del pintor portuguès Pedro Nuñez i que acabà per traduir en vidre Jaume Fontanet (figura 3).⁹ L'obra va patir greus desperfectes a inicis del segle XVIII, pels bombardejos de la ciutat i per l'esclat del magatzem de pólvora de les Hortes de Sant Pau, i es va haver de tapiar part del vitrall. Al segle XIX també s'hi va intervenir. L'any 1937, la bomba caiguda als peus de l'església, a la nau sud, just al costat del cimbori, destruï completament el vitrall, i en deixà només uns pocs vidres i ploms penjant de la subjecció a la pedra.

9. Sobre els Fontanet, vegeu Sílvia CAÑELLAS, «Els Fontanet: tradició i canvis en la vitralleria del darrer gòtic», *LAMBARD: Estudis d'Art Medieval* (Barcelona), vol. IX (1996), p. 133-324; Joan YEGUAS, «Sobre l'escultor Martí Díez de Liatzaso (circa 1500-1583)», *LOCVS AMCENVS*, 5 (2000-2001), p. 183; Carme DOMÍNGUEZ, «Notícies esparses sobre la vidriera medieval a Catalunya», a *El vitrall medieval a Catalunya: Noves aportacions*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2021, p. 20-21.

De l'antiga vidriera se'n conserven dues aiguades (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i Museu del Disseny de Barcelona), que posen color a una peça que només era coneguda gràcies a una fotografia d'arxiu (en blanc i negre) anterior a la Guerra Civil espanyola.¹⁰ En aquestes representacions es veuen unes figures que acluquen els ulls i abaixen el cap, mentre es mouen a un ritme pausat. L'escrit que hi ha en algun dels llibres no resulta desxifrabable i no hi apareixen els símbols corresponents a cada evangelista, potser col·locats en els plafons inferiors —ja desapareguts quan es va fer la fotografia— o en les traceries, on quatre personatges, potser àngels, podrien haver-los portat. Les arquitectures barregen elements flamígers, com els arcs conopials trilobats, amb d'altres de clàssics, com les columnes corínties, les petxines, els gallons i els balustres, que s'acosten als grotescos italianitzants. Aquests elements testimonien una introducció renaixentista molt primerenca i plantegen dubtes sobre la seva total correspondència a l'època esmentada.

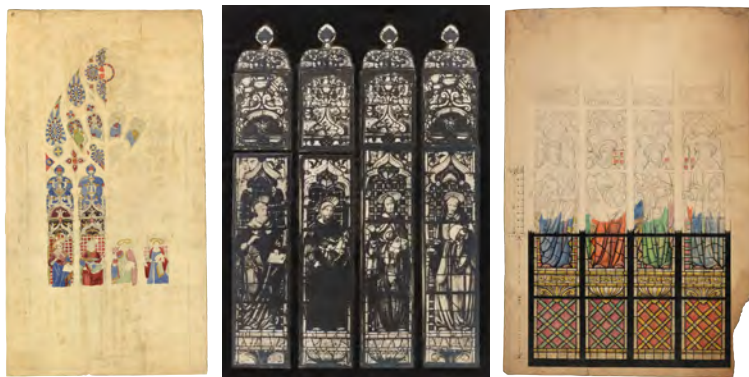

Figura 3.

Fotografia i aiguades de detalls del desaparegut vitrall dels evangelistes de la catedral de Barcelona. A l'esquerra: dibuix [1850-1900], autor desconegut (probablement, el taller Amigó).

© Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Fons Gràfics (reg. 27634). Al centre: vitrall del finestral dels quatre evangelistes per a la catedral de Barcelona © Museu del Disseny de Barcelona. Fons Rigalt i Granell (reg. RIG-FT-0227). A la dreta: dibuix de vitrall per a un finestral de la catedral de Barcelona amb la representació dels quatre evangelistes. © Museu del Disseny de Barcelona. Fons Rigalt i Granell (reg. RIG-FT-0229_001).

10. Agraieixo a la doctora Núria Gil, a qui es deu la catalogació de les peces del Fons Rigalt, la troballa d'aquestes dues aiguades.

Aquesta era la segona vidriera que s'instal·lava al trifori de la nau sud, a la banda del claustre. La primera, més propera a l'absis, que tenia la representació dels doctors de l'Església, havia estat una obra de Nicolau de Maraia (1408). El mateix Jaume Fontanet confeccionava, l'any 1515, la tercera vidriera de la tribuna sud de la catedral de Barcelona. L'autor del projecte va ser el pintor Joan de Burgunya, i en ella hi figurarien els tres reis i les quatre sibilles, personatges clàssics que prenién, així, el paper dels profetes de l'Antic Testament.

Cal no oblidar la idea que considera els profetes de l'Església com a precursors dels evangelistes. Recordem els vitralls del transsepte de la catedral de Chartres (s. XIII), en els quals els evangelistes són representats a coll dels doctors.

Aquestes realitzacions tenen una estreta relació amb la gran vidriera (13,86 × 2,87 m) que el mateix Jaume Fontanet va fer per a la nau sud de la catedral de Girona.¹¹ En aquest cas, la vidriera del costat, obra d'Antoni Tomàs (1437), té els dotze apòstols; la nova (1520) conté els doctors, els evangelistes i les sibilles, disposats en tres pisos. Les imatges, encarades dos a dos, se situen sota dossers arquitectònics que mostren alguns intents perspectius. Al pis inferior s'eleven els savis de l'Església, que es troben representats per sant Lleó papa, sant Ambròs bisbe, el cardenal sant Jeroni i sant Agustí. Damunt d'ells, se situen, dempeus, els evangelistes, representats com a homes acompanyats dels seus símbols (figura 4). El jove sant Joan, amb l'àguila als peus (llanceta *a*), sosté un filacteri encara buit, en el qual escriví el seu evangeli, com l'havia pintat Gil de Siloé a finals del segle XV.¹² Sant Lluc té als peus un vedell (llanceta *b*) que només mostra el cap i sosté un filacteri sense escriptura amb la mà dreta, mentre assenyala, amb l'esquerra, el seu veí, Joan, el més estimat i proper a Crist. Contràriament als altres, sant Mateu (llanceta *c*), acompanyat per una figura reduïda d'un home alat, escriví en un llibre i no en un filacteri.

11. Vegeu el treball publicat darrerament per Anna SANTOLÀRIA, Sílvia CAÑELLAS, Núria GIL, Antoni VILA i Anna VILA (Fernando CORTÉS i Jordi BONET), *L'art del vitrall: El poder transformador de la llum*, Girona, Diputació de Girona, 2022, col·l. «Quaderns de la Revista de Girona», p. 30-31.
12. A la cartixa de Miraflores, per exemple. Vegeu Fernando Pérez Suescun, «Los evangelistas en el scriptorium y la iconografía religiosas como fuente documental. Algunos ejemplos del siglo XV», a *Funciones y prácticas de la escritura: I Congreso de Investigadores Noveles en Ciencias Documentales*, Madrid, Universidad Complutense de Madrid i Escalona, Ayuntamiento de Escalona, 2013, p. 193-200.

Sant Marc (llanceta *d*) sembla que escrigui el seu filacteri amb la mà esquerra, mentre un petit lleó, sense ales, l'observa des dels seus peus. Per sobre de tots ells, hi ha les sibilles que, amb la seva presència, assenyalen influències del classicisme humanista.

La col·laboració que el pintor Joan de Burgunya havia establert a Barcelona en el vitrall dels tres reis i les sibilles podria haver continuat aquí, ja que alguns dels personatges tenen molt en comú amb els del retaule de sant Fèlix de Girona (avui al Museu d'Art de Girona) —obra de Burgunya—, i alguns dels estampats de les teles són idèntics. Així i tot, les contradiccions en la qualitat de diferents representacions del vitrall fan pensar en una utilització parcial d'un patró en algunes parts d'aquest i no en d'altres, o potser en alguna refeta posterior, no massa curosa, que va introduir elements discordants. Vegeu, per exemple, la diferència entre la qualitat del lleó de sant Jeroni i la del de sant Marc.

Figura 4.

Detall dels evangelistes de Jaume Fontanet,
1520, catedral de Girona.

© Fons Capítol Catedral de Girona (Drets reservats. Prohibida la reproducció total o parcial).
Fotografia i muntatge de Sílvia Cañellas.

De nou a Barcelona, cal revisar el cas de les vidrieres del trifori del costat sud de la nau de l'església de Santa Maria del Mar, que podrien també haver tingut unes representacions similars, tot i que les restes actuals no

ajuden a cap interpretació clara. A la tercera vidriera des de la porta occidental, del trifori del costat sud, col·locada l'any 1878, hi ha la representació dels profetes majors (Isaïes, Jeremies, Ezequiel i Daniel). És obra del taller Amigó segons el disseny del pintor Claudio Lorenzale. El segon vitrall conté una obra atribuïda a Gil Fontanet, que té la representació del que podrien ser quatre apòstols, mentre que el més proper a la porta, aquest ja del segle XVIII, d'Eloi Arrufó, té restes de dos apòstols més. Les llancetes laterals d'aquest vitrall estan ocupades per representació geomètrica, potser introduïda al segle XIX. S'ignora si aquests dos vitralls van contenir els sis primers deixebles de Crist o si, amb el següent, van completar els dotze, però cal pensar que en alguna de les obertures d'aquesta zona degueren figurar els evangelistes. Com molts altres edificis gòtics, l'església de Santa Maria del Mar va ser objecte de diversos replantejaments iconogràfics, dels quals l'Arxiu Episcopal de Barcelona en conserva una bona mostra de finals del segle XIX, amb les anotacions que expliquen la reordenació del santoral representat en els vitralls de l'església.¹³

MAIESTAS DOMINI AMB TETRAMORF

La finestra axial (HI) de l'absis de l'església del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes, obra de la primera meitat del segle XIV, mostra una representació complexa, que pot recordar alguns frescos dels absis d'èpoques anteriors (figura 5). A les traceries i a la part baixa hi ha escuts reials i del monestir. Les imatges dels plafons inferiors són Nostra Senyora amb el Nen, al centre, sant Francesc a un costat i Joan Baptista a l'altre. Per sobre d'aquestes, un Crist en majestat entronitzat, situat sota el dosser, sosté en una mà el globus rematat amb la creu i beneeix amb l'altra; al seu entorn hi ha àngels i els símbols dels evangelistes. L'àguila se situa a la part alta de la llanceta *a*, mentre que, a la part baixa de la mateixa llanceta, el lleó completa la referència a la natura divina de Crist. A la llanceta *c* la natura humana està ressaltada per l'home a dalt i el vedell a baix. En la zona intermèdia apareix, a la llanceta *a*, un àngel turiferari que es gira d'esquena a Crist, en una posició que sembla errònia i que potser és fruit

13. Arxiu Diocesà de Barcelona, caixa 2, Arxiu Parroquial Santa Maria del Mar, vitralls, altar major, campanar, núm. 81.

d'un canvi de plafó amb el de sota del símbol de Mateu, on apareix un serafí de sis ales que segueix el model de la visió bíblica d'Isaïes (Is 6,1-2), en la qual no apareixen els vivents. Aquest serafí té un bessó en un plafó dels vitralls de l'aula capitular del mateix monestir, cosa que fa pensar en possibles moviments de plafons o d'imatges en alguna antiga restauració.

Cada un dels vivents — amb dues ales de colors verd i vermell — porta un filacteri en el qual es reproduïx, en llengua llatina, un petit fragment de l'evangeli corresponent.¹⁴ En el filacteri de l'àguila, tot i la desaparició de part dels mots, hi ha escrit l'inici de l'Evangeli de sant Joan «In principio erat Verbum» (Jo 1,1), mots que ens parlen de la divinitat i de la fe. En el filacteri del lleó, hi ha part del missatge d'aquell que seia a la tomba de Jesús després de la resurrecció de Crist, «Jesum quæritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est» (Mc 16,6), paraules de tranquil·litat i d'esperança expressades a Maria Magdalena, Maria i Salomé, que havien anat a ungir el cos de Jesús i es van trobar moguda la llosa de l'entrada de la cova. En el text que sosté l'home alat apareix un fragment de la part final de la genealogia de Crist, amb la qual s'inicia l'Evangeli de sant Mateu: «*de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus*» (Mt 1,16). El filacteri del vedell té restes de la missió de Gabriel, que és enviat a Natzaret per fer l'anunci a Maria; en el vitrall es pot llegir encara «*missus est angelus [...]*» (Lc 1,26).

Figura 5.

Vitrall axial de l'església del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes, Barcelona (primera meitat del segle XIV). Conjunt i detalls dels símbols dels evangelistes Marc i Mateu.

© Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes (Drets reservats. Prohibida la reproducció total o parcial). Fotografies de Sílvia Cañellas.

14. Sílvia CAÑELLAS i Carme DOMÍNGUEZ, «Medieval speech scrolls...», p. 26.

En definitiva, la representació mostra una visió apocalíptica de Déu, presentat com a gloriificació o majestat, amb referències evangèliques i la presència de la Verge i sants, amb una barreja d'elements bíblics de diferent procedència.

La rosassa del creuer nord de la catedral de Tarragona, obra del segle xv, aporta una altra versió dels evangelistes, que són, amb altres sants, espectadors de la resurrecció de Crist, escena no explicada en els sants Evangelis (figura 6).

L'obertura té un òcul central de sis lòbuls i setze llancetes concèntriques al voltant. Aquestes són, intercaladament, amb figuració i sense. Entre les figures de la part alta hi ha Crist en majestat — sobre la resurrecció —, amb sant Pere a la seva dreta i sant Pau i sant Jaume a l'esquerra. Els evangelistes se situen a la part baixa. L'únic d'ells considerat original és sant Mateu, però segueix més aviat la tipologia d'home jove imberbe que s'atorga tradicionalment a sant Joan. El seu llibre té tatxes a la coberta en lloc dels símbols que porten els altres tres sants barbats de més avall, tots tres resultat d'afegits posteriors. Cada un dels busts barbats sosté un llibre, en la coberta exterior del qual hi ha el símbol de cadascú: el vedell, el lleó i l'àguila.

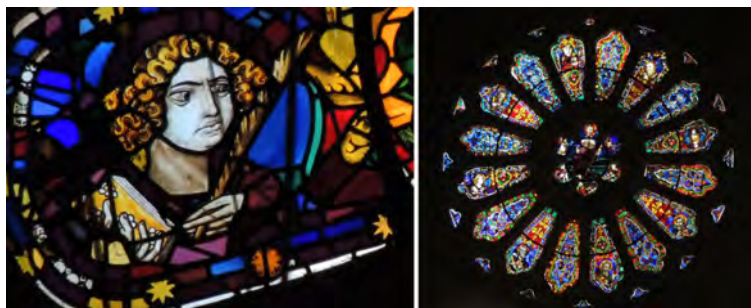

Figura 6.

Detall i vista general de la rosassa nord de la catedral de Tarragona.
© Bisbat de Tarragona. Fotografia de Sílvia Cañellas.

MAIESTAS MARIAE AMB ELS EVANGELISTES

Una altra imatge de sant Joan Evangelista, aquesta dissortadament perduda, però de la qual hi ha explicació documental, era la que l'any 1427 va dissenyar Lluç Borrassà per a la Cambra del Consell de la Generalitat i que va plasmar en vidre el mestre flamenc Joan de Roure.¹⁵ Amb una estructura similar a la d'un retaule, al centre se situava la Verge entronitzada que tenia en braços l'Infant. Als seus peus hi havia sant Joan assegut i escrivint el seu evangeli, imatge que fa pensar en la del retaule de Santes Creus de Guerau Gener i Lluís Borrassà (1403-14, MNAC). Als costats, sant Narcís a una banda i sant Felip a l'altra; diverses imatges de mida més petita i motius ornamentals completaven el conjunt.

Entre les composicions en les quals apareixen els evangelistes situats a l'entorn de la Mare de Déu, cal remarcar les solucions donades a les rosasses. Jaume Fontanet va contractar, l'any 1553, la de damunt del portal de Sant Bernat de la catedral de Vic.¹⁶ El document dona detalls sobre la representació que hi havia d'aparèixer. Al rodó central hi anava la Mare de Déu amb Jesús als braços, i en els vuit calats principals del seu entorn, els quatre evangelistes i els doctors de l'Església, tots de mig cos i amb els seus símbols.

A l'església de Santa Maria de Cervera (1416), el mestre d'origen francès Nicolau de Maraia va confeccionar la rosassa nord,¹⁷ una obra d'una extrema delicadesa i perfecció tècnica, sortosament conservada – tot i algunes pèrdues –, que mostra la forma de fer del mestre francès (figura 7).

Com es veu en alguns casos, sigui per la llunyania a l'espectador o per les petites dimensions del badiu, el desig que es vegin bé les imatges fa que la representació se centri només en els bustos dels sants. Amb tot, a Cervera, la representació dels evangelistes es produeix a través dels seus símbols, acompanyats d'uns filacteris amb els seus noms. La imatge de

15. Josep PUIG I CADAFALCH i Joaquim MIRET I SANS, *El palau de la Diputació General de Catalunya*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1911, p. 409-410.

16. Sílvia CAÑELLAS i Carme DOMÍNGUEZ, «Catedral de Vic», a Anscari Manuel MUNDÓ *et al.*, *Els vitralls de la catedral de la Seu d'Urgell...*, p. 149-150.

17. Per a l'autor, vegeu Sílvia CAÑELLAS, «Els vitralls», a *L'art gòtic a Catalunya: Arts de l'objecte*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2008, p. 245-246; Rosa ALCOY, «Evolució estilística del vitrall medieval a Catalunya», a Anscari Manuel MUNDÓ *et al.*, *Estudis entorn del vitrall a Catalunya*, p. 110-128.

l'òcul central havia estat substituïda, probablement als segles XVII-XVIII, per unes formes geomètriques. Actualment, té una imatge – introduïda en la darrera restauració (2006) – que insinua la figura de la Mare de Déu amb el Nen i que vol restituir la iconografia original. Així, podem deduir una composició centrada en la Verge i envoltada de sants i santes, en la qual els símbols dels evangelistes apareixen a les cantonades d'un quadrat i formen una roda, que s'inicia amb l'encarnació, amb la representació de l'home (a la nostra dreta, a dalt), i segueix a la part baixa amb el sacrifici, el vedell, per continuar després el gir amb la resurrecció representada pel lleó i tancar amb l'ascensió, l'àguila. Així, queda a un costat el simbolisme de la natura humana de Crist i, a l'altre, la natura divina. Capça el conjunt l'escena de l'anunciació, amb una incidència directa en el concepte de la doble natura de Crist i la idea de l'encarnació de la divinitat a través de Maria. L'arcàngel sant Gabriel encreua delicadament els braços sobre el pit, i Maria es troba en la traceria situada simètricament enfront d'aquesta. La resta de traceries estan ocupades per diferents sants amb els seus atributs corresponents.

Figura 7.

Rosassa nord de l'església de Santa Maria de Cervera, obra de Nicolau de Maraia (1416).

© Parròquia de Santa Maria de Cervera. Fotografia i muntatge de Sílvia Cañellas.

LA CORONACIÓ DE MARIA EN PRESÈNCIA DELS EVANGELISTES

Més clarament immersa en el cicle de glorificació de Maria hi hauria l'escena de la coronació (un dels misteris gloriosos del rosari), escena no evangèlica, però sí esmentada en la *Llegenda àuria* en parlar de l'assumpció de Maria.

La rosassa de la façana de l'església del monestir de Sant Pere de Galligants va ser confeccionada per Jaume Fontanet (1521), i en ella es representaren, segons consta en el contracte, la Mare de Déu amb el Nen al centre, capçats per dos àngels que sostenien una corona; estariem, per tant, davant d'una coronació de Maria.¹⁸ A la part baixa, hi anaven els sants Pere i Benet, agenollats; als quatre badius restants s'havien de representar els evangelistes amb els seus símbols, i en el camper i els espais restants, obra romana o fullatges. Dissortadament, la vidriera s'ha perdut per les diverses destrosses produïdes amb el pas del temps.

Si en aquesta representació la Verge exercia encara com a setial de Crist, no és així en la gran rosassa de l'església parroquial de Santa Maria del Mar, a Barcelona (figura 8). En aquesta, confeccionada pel pintor tolosà Antoni de Lonyi (1460-1461),¹⁹ Maria, orant i amb l'atribut de la dona apocalíptica de la mitja lluna als peus i el sol que sorgeix pel darrere, és coronada per la Santíssima Trinitat. L'escena central segueix un esquema estès al segle xv sobretot entre els escultors alemanys: Déu Pare a un costat de Maria, Crist a l'altre i, a sobre, l'Esperit Sant, en forma de colom; tots tres coronen la Mare de Déu. Al voltant, darrere dels rajos solars, es disposen àngels – querubins – de quatre ales, blaus com el cel. A les traceries, en cercles concèntrics, segons la seva proximitat a Crist, es disposa el santoral. Així, en el cercle interior hi ha els quatre vivents que porten el seu nom en filacteris: l'àguila a la part alta i el lleó a la baixa marcarien el cos central d'una creu que es completaria amb el braç marcat pel vedell, situat al costat nord, i l'àngel, al sud. Immediatament al seu entorn, en una corona de setze badius, hi ha, malgrat certs dubtes per la pèrdua

18. Carme DOMÍNGUEZ, «Girona, església del monestir de Sant Pere de Galligants», a Ansari Manuel MUNDÓ *et al.*, *Els vitralls de la catedral de la Seu d'Urgell...*, p. 250-251; Josep CALZADA I OLIVERAS, *Sant Pere de Galligants: La història i el monument*, Girona, Diputació de Girona, 1983, p. 364-367.

19. Sobre l'autor, vegeu Silvia CAÑELLAS, «Els vitralls», p. 252; Rosa ALCOY, «Evolució estilística del vitrall medieval a Catalunya», p. 146-147.

d'algunes peces, els apòstols i els evangelistes en figura humana, amb la repetició dels sants Joan i Mateu, perquè són, alhora, apòstols i evangelistes. Més enfora, hi ha setze sants principals més, entre cada parella dels quals s'intercalen àngels músics. Al cercle més exterior, trenta-dos sants i santes de devoció popular o local.

Figura 8.

Detall de part dels evangelistes de la rosassa de la
Coronació de la Verge.

© Església Parroquial de Santa Maria del Mar, Bisbat
de Barcelona (Drets reservats. Prohibida la reproducció
total o parcial). Fotografies de Sílvia Cañellas.

La iconografia de la rosassa ha estat estudiada per Francesc Ruiz,²⁰ el qual la relaciona amb tot el conjunt de la façana, que ofereix una representació força elaborada vinculada amb el Judici Final i la intercessió de Maria. La creu que es troba al floró del gablet de la porta d'accés al temple, just sota la rosassa, capça el timpà amb les escultures de la diesi, associada al Judici Final. A les pintures que envolten la portalada hi apareix la missa de sant Gregori, relativa a la salvació de les ànimes i a la separació dels escollits respecte dels pecadors.

El paralelisme més evident és amb l'obra de la coronació de la Verge d'Enguerrand Quarton de Vilanova d'Avinyó (1454), en la qual l'escena es troba per sobre de la crucifixió que presideix el Judici Final. Els evangelistes tindrien aquí, per tant, el paper dels quatre vivents de l'Apocalipsi, alhora que, amb la seva posició, remarcarien la creu de Crist (figura 9).

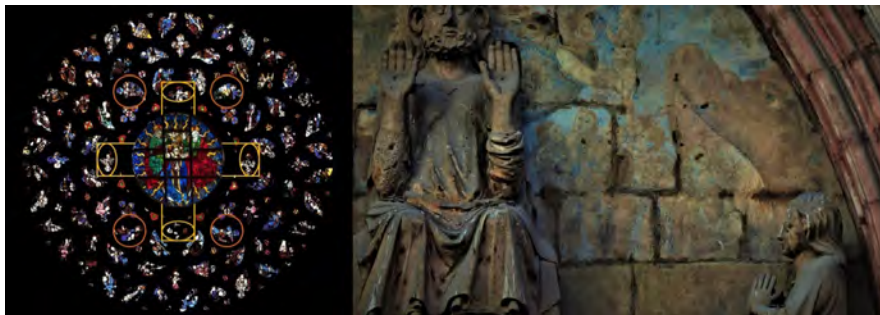

Figura 9.

Esquerra: rosassa de la coronació de Maria, església parroquial de Santa Maria del Mar, Barcelona. Dreta: timpà de la façana occidental, detall de la boca de l'infern i de la separació dels escollits respecte dels pecadors.

© Església Parroquial de Santa Maria del Mar, Bisbat de Barcelona (Drets reservats. Prohibida la reproducció total o parcial). Fotografies i muntatge de Sílvia Cañellas.

20. Francesc RUIZ, «La rosassa de la Coronació de la Mare de Déu i les pintures del portal major en el context iconogràfic de la façana principal», *Butlletí MNAC*, núm. 4 (2000), p. 61-69. Vegeu, també, Esther BALASCH, Sílvia CAÑELLAS i Carme DOMÍNGUEZ, «Sant Jaume, el camí de la llum. La representació de sant Jaume a les vidrieres gòtiques catalanes», a *El camí de sant Jaume i Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 365.

TANCAMENT

Com s'ha vist, la presència dels evangelistes en els vitralls gòtics catalans és força important. En passar de la representació de les visions apocalíptiques a d'altres relatives a hagiografies o a remarcar el paper de Maria com a intercessora entre el món diví i l'humà, no hi ha una substitució d'aquests per cors angèlics, sinó una integració dels dos elements. La simbologia de la doble natura de Crist es fa més ferma en relacionar la seva encarnació amb la figura de Maria. Així, tot i l'aparició d'àngels músics, querubins i serafins, els evangelistes, com a sants sols, en galeries i en escenes acompanyant Crist o la Verge, són presents en molts dels nostres vitralls gòtics i s'insereixen en composicions que mostren una clara evolució cap a noves formes de representació.

VICISSITUDS DEL TRESOR DE LA CATEDRAL DE LLEIDA I ELS INVENTARIS DEL SEGLE XIV

per Francesc FITÉ I LLEVOT

RESUM

En aquest estudi oferim una visió de les vicissituds sofertes pel tresor de la catedral de Lleida, i, tot seguit, ens centrem en els dos únics inventaris que conservem del segle XIV.

Paraules clau: catedral de Lleida, tresor, inventaris, segle XIV.

VICISSITUDES OF THE LLEIDA CATHEDRAL TREASURY AND THE 14TH-CENTURY INVENTORIES

ABSTRACT

In this study, we offer a vision of the vicissitudes suffered by the treasury of the cathedral of Lleida, going on to focus on the only two inventories remaining from the 14th century.

Keywords: Lleida cathedral, treasury, inventories, 14th century.

En voler abordar l'estudi del tresor de la catedral de Lleida, cal tenir present, primerament, que el 1149, quan es conquerí la ciutat, el primer que es feu fou recuperar la seu, desapareguda arran de la dominació islàmica, és a dir, la càtedra episcopal que ocupà, en lloc d'un bisbe nou, el bisbe de Roda, que es convertí així en el veritable hereu de la seu novament instaurada. Aquest és un fet històric a tenir molt en compte, sobretot perquè Roda subsistí com a catedral, amb el seu capítol propi, fins al segle XVIII, en què fou

suprimida.¹ Endemés, foren trameses a Lleida devocions vigents a Roda, com les de sant Antolí o sant Jaume, i relíquies, sobretot les de sant Valero i sant Vicenç, sobre les quals tornarem.²

Hi ha un segon succés històric a tenir present: la conversió de la vella catedral medieval en quarter militar arran de la Guerra de Successió, el 1707. Derrotada la ciutat per les tropes francocastellanes de Felip V, es creà una ciutadella, «el castell del rei», en la qual es va incloure la catedral i tot el barri de la Suda, on d'antuvi tingueren els seus palaus les dignitats capitulars i també el bisbe.³ Després d'una etapa d'intent de recuperació de la vella catedral, s'arribà, ja en temps de Carles III, a l'acceptació de l'erecció d'una nova catedral a càrrec de la Corona (1761). A partir d'aquest moment es buidà la Seu Vella del mobiliari que encara conservava i aquest es traslladà al nou edifici catedralici, incloent-hi el tresor, on ha restat fins a dates recents, en què una part s'ha dipositat al Museu de Lleida, que ha assumit la responsabilitat de la seva conservació. Dit això, ens volem fixar en l'estudi del tresor catedralici de l'època medieval i les seves vicissituds al llarg dels segles.⁴ Ens centrarem, especialment, en el segle XIV.

Desconeixem com es formà el tresor de la catedral de Lleida, que devia aplegar llibres litúrgics, relíquies i tot l'aixovar litúrgic, des de la roba a les peces d'orfebreria, com era habitual en tota catedral. Com hem avançat, alguns elements van ser portats des de Roda, com el famós tern de sant Valeri i el de sant Vicenç, patró de la catedral de Roda, que es convertiren en relíquies de contacte a la nostra catedral; posteriorment, també s'hi portaren fragments d'ossos de sant Valeri i de sant Ramon de Roda, pels quals es confeccionaren reliquiariis d'orfebreria adients, ja en època moderna, concebuts per a la litúrgia processional,

1. Vegeu, sobre aquesta qüestió, Josep.LLADONOSA, *Història de Lleida*, Tàrraga, Francesc. Camps Calmet, 1972, 239-240; Jordi.BOLÓS i Joan.R.mon PIQUÉ, «El bisbat de Lleida: un territori i unes institucions», a *Arrels cristianes: Presència i significació del cristianisme en la història i la societat de Lleida*, vol. 1: *Temps de forja: Els inicis i l'alta edat mitjana, segles v-xii*, a cura de Joan-Ramon González, Lleida, Pagès i Bisbat de Lleida, 2008, p. 255 i s.
2. Vegeu Francesc FITÉ, «Devoción a los santos y sacralización en el mundo urbano medieval, a través de las fuentes. El ejemplo de Lleida», *Sanctorum* (Viella), 10 (2013), p. 41.
3. Sobre la qüestió, Frederic.VILÀ, «Desfeta i recuperació de la Seu Vella», a *Congrés de la Seu Vella de Lleida: Actes*, Lleida, Paeria, 1991, p. 253 i s.
4. Per a la catedral nova, vegeu Frederic.VILÀ, «La nova catedral de Lleida: una fita important en l'arquitectura catalana setcentista», a *Arrels cristianes: Presència i significació del cristianisme en la història i la societat de Lleida*, vol. 3: *Temps d'expansió, temps de crisi i de redefinició: L'època moderna, segles xvi-xviii*, a cura de Ximo Company, Lleida, Pagès i Bisbat de Lleida, 2007, p. 493-514; Cèsar.MARTINELL, *La seu nova de Lleyda*, Valls, E. Castells, 1926.

que s'organitzava en les diades dels sants esmentats, tant a la nostra catedral com a la de Roda.⁵

L'any 2001, conjuntament amb la doctora Josefina Planas, vàrem coordinar un estudi sobre el tresor actual de la catedral de Lleida, per encàrrec de la Paeria de Lleida. En el catàleg inventari que s'edità es recullen els *ornamenta*, tal com són anomenades al segle XIV les peces d'orfebreria; el vestuari litúrgic (capes pluvials, casulles, terns, etc.), inclosa la famosa col·lecció de tapissos provinent de la Seu Vella, majorment dels segles XV-XVI, i, finalment, els llibres litúrgics. Un tresor catedralici al qual, arran de la supressió de la cocatedral de Roda, cap a finals del segle XVIII, se sumà un conjunt de peces del tresor de l'esmentada cocatedral, sobretot peces d'orfebreria d'època moderna. També, en temps d'Isabel II, s'hi incorporà l'Arxiu Capitular de Roda i els llibres litúrgics antics procedents d'aquella cocatedral.⁶

Mercès a aquest ingrés, a l'Arxiu Capitular de Lleida, que formava part aleshores del tresor catedralici, hi ha un conjunt de manuscrits medievals que s'enceta amb el famós sacramentari, ritual i pontifical de Roda, de cap a l'any 1000, i diferents llibres litúrgics, inclosa una consuetada del segle XV.⁷ Quant a l'orfebreria, si deixem a banda la procedent de Roda, la que resta, tret de dues peces dels segles XVI-XVII, són peces

5. Vegeu Francesc FITÉ, «Litúrgia i cultura a la Seu Vella de Lleida», a *Seu Vella, l'esplendor retrobada*, Lleida, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Fundació la Caixa, 2003, p. 119, n. 145; Rosa Maria MARTÍN, «Dalmàtica del tern de Sant Vicenç», a *Seu Vella, l'esplendor retrobada*, p. 273-277; Rosa Maria MARTÍN, «Teixit dels lleons del tern de Sant Valeri», «Teixit de les rosasses del tern de Sant Valeri» i «Tern de Sant Vicenç (dalmàtica, collarí i casulla)», a *La Seu Vella de Lleida: La catedral, els promotors, els artistes, s. XIII a s. XV*, Lleida, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1991, p. 37-44; Rosa Maria MARTÍN, «Estudi del tern de Sant Valeri», a *Congrés de la Seu Vella de Lleida: Actes*, p. 107-111.
6. Josefina PLANAS i Francesc FITÉ (ed.), *Ars sacra: Seu Nova de Lleida: Els tresors artístics de la catedral de Lleida*, Lleida, Paeria, 2001, p. 127-139.
7. Sobre aquest important manuscrit, vegeu Josep Romà BARRIGA, *El sacramentari, ritual i pontifical de Roda: Cod. 16 de l'Arxiu de la Catedral de Lleida, c. 1000*, Barcelona, Fundació Vives Casajuana, 1975; Francesc FITÉ, «Sacramentario, ritual y pontifical de Roda», a Isidro G. BANGO (dir.), *La edad de un reyno: Las encrucijadas de la Corona y la diócesis de Pamplona*, vol. 1, Madrid, Tf. Artes Gráficas, 2006, p. 40-54. Hom també pot consultar Francesc FITÉ, «La Pretiosa LC.0027 y la Consuetada RC.0031, dos interesantes manuscritos litúrgicos del Archivo Capitular de Lleida para el estudio de la liturgia estacional en la Seu Vella de Lleida», a Eduardo CARRERO (coord.), *Arquitectura y liturgia: El contexto artístico de las consuetas catedralicias en la Corona de Aragón*, Mallorca, Objeto Perdido, 2014, p. 105-136; Josefina PLANAS i Francesc FITÉ (ed.), *Ars sacra: Seu Nova de Lleida: Els tresors artístics de la catedral de Lleida*, p. 127-139.

d'època moderna, algunes del segle XVIII i altres principalment del segle XIX. Pel que fa al conjunt de les robes litúrgiques, com en el cas de l'orfebreria, són d'època moderna, sobretot dels segles XVIII-XIX, amb l'excepció d'una casulla i una dalmàtica del segle XVII. D'altra banda, hi ha la col·lecció dels quinze tapissos esmentats, que corresponen, com hem dit, als segles XV-XVI.⁸

Com s'ha pogut comprovar, el que resta de l'antic tresor catedralici de la Seu Vella corresponent al període medieval, o àdhuc a l'època moderna, fins al segle XVII, és poc. D'aquí el títol de «vicissituds» del nostre estudi. L'ús i el desgast, d'una banda, i, de l'altra, un terrible incendi entorn del 1483⁹ i alguns robatoris – el més destacat, el perpetrat pels francesos, cap al 1810, arran de la Guerra de la Independència – han estat la causa de la pèrdua quasi completa del tresor. El robatori suara esmentat suposà la desaparició de la major part de les peces d'orfebreria d'or i argent i de pedres precioses que es custodiaven al tresor de la catedral. Fou de tal magnitud aquest robatori, que no restaren ni calzes per a celebrar la missa ni altres jocalies necessàries per al culte, com els ceptres, majorment per a la celebració dels oficis divins o processons solemnes.¹⁰

Davant d'aquest panorama, resulta fonamental l'intent de reconstruir l'antic tresor catedralici, tasca per a la qual ens cal acudir als fons documentals, fonamentalment als inventaris que periòdicament es duïen a terme sobre les peces custodiades a la sagristia. Per la nostra part, en aquesta recerca ens volem centrar en els inventaris més antics de la catedral, que daten del segle XIV, tenint present que, pel que fa als posteriors, hi ha editat un inventari del segle XV, l'únic conservat, per part del doctor Jordi Bolós i la doctora Imma Sánchez-Boira (2014), datat l'any 1464, amb afegits

8. C. BERLABÉ, «La col·lecció dels tapissos de la Seu Vella de Lleida», a Josefina PLANAS i Francesc FITÉ (ed.), *Ars sacra: Seu Nova de Lleida: Els tresors artístics de la catedral de Lleida*, p. 195-208.
9. Malgrat que Lladonosa proposà el 1490 com l'any de l'incendi, Borràs deixà clar que fou el 1483. Vegeu Josep LLADONOSA, «Documents i notes del Registre d'Actes Capitulars de la Catedral de Lleida (1496-1512)», *Ilerda*, XL (1979), p. 223-230; Lluís BORRÀS, *Efemérides del obispado de Lérida*, Lleida, s. n., 1911, p. 187-188.
10. Josefina PLANAS i Francesc FITÉ (ed.), *Ars sacra: Seu Nova de Lleida: Els tresors artístics de la catedral de Lleida*, p. 13.

de joells restituïts entorn del 1472-1473.¹¹ També existeix un inventari de 1488, un altre de 1514, així com un inventari d'època del bisbe Conchillos, de 1535, que edità mossèn Abad.¹² Podem parlar, per tant, d'una pràctica perfectament establerta de la confecció periòdica d'inventaris del tresor de la catedral, custodiat a la sagristia. Uns inventaris als quals s'anaven incorporant les peces que hi ingressaven. Podem afirmar, en aquest sentit, que es partia dels efectuats amb anterioritat, afegint-hi les noves peces o fent notar els canvis o variacions que amb el temps es produïen, per desgast o reparació de peces, sobretot les tèxtils. També tenim constància de reparacions de peces d'orfebreria a través dels llibres de sagristia, dels quals l'Arxiu Capitular de Lleida en conserva un conjunt.

Abans d'entrar en el tema i parlar de la transcripció dels inventaris del segle XIV, volem assenyalar que resta pendent de fer el balanç de les obres perdudes en l'incendi esmentat de c. 1483, ocorregut poc després de l'inventari publicat per Bolós i Sánchez-Boira. La notícia del tràgic succés informa de la destrucció de robes valuoses i peces d'orfebreria: «se cremaren molta rica capa de brocat e empalliar e molts altres rics joyels o creus que valeren pus de cent florins».¹³ Arran d'aquesta destrucció, es buscaren fórmules per a palliar les pèrdues, i així, per exemple, el bisbe Milà emeté una butlla en què concedia indulgències als qui fessin donacions de diners per a sufragar les pèrdues esmentades, que publicà l'editor alemany establert a Lleida Enric Botel.¹⁴

11. Jordi.BOLÓS i Imma.SÁNCHEZ-BOIRA, *Inventaris i encants conseruats a l'Arxiu Capitular de Lleida (segles XIV-XVI)*, vol. II, Barcelona, Pagès, 2014, col·l. «Texts i Documents», núm. 53, p. 1101-1145. Val a dir que es tracta d'un inventari més ordenat que el que exposarem aquí, com anirem veient, atès que s'endega amb la relació de les capes existents a la sagristia, com en el nostre cas, emperò de forma més sistemàtica, i tot seguit dona relació dels terns, gremials, tovalloles, mantells, coixins, camises i amits, dalmàtiques, línies i cortines, per cloure aquest apartat amb les senyeres, les catifes i els draps de ras. Tot seguit, dona relació dels cofres i caixes, llibres, peces de coure, ferro, estany i aram i el que es defineix com a «menuderies». Després es registren «crestalls i altres joies», és a dir, l'argent i les mitres. En fi, tota l'orfebreria.
12. No es tracta d'una simple publicació de l'inventari, efectuat arran de la visita pastoral de l'any esmentat, ans d'una inclusió dins l'estudi que sobre el culte diví dugué a terme Francisco Abad Larroy, essent canonge arxiver de la Seu lleidatana (Francisco. ABAD, «El culto divino en la Seo antigua de Lérida», *Ilerda*, XL (1979), p. 17-56).
13. Lluís.BORRÀS, *Efemérides del obispado de Lérida*, p. 187. També parla de l'incendi Francisco F. ABAD, «El culto divino en la Seo antigua de Lérida», p. 22.
14. Joan.BUSQUETA, «Decret i títol d'indulgència», a *Seu Vella, l'esplendor retrobada*, p. 354-356.

Davant la manca de concreció de la notícia i d'una relació de peces destruïdes, per la nostra part mirarem d'indagar sobre la sort dels draps d'or que posseïa la catedral lleidatana al segle xv, els quals es feien servir, endemés de per a cobrir els fèretres funeraris en els sepelís i aniversaris, per a empalliar el presbiteri, a la capella major, en les grans solemnitats, i arribarem a la conclusió que la pèrdua d'aquests teixits valuosos fou molt poc destacable, tot i que hi ha la possibilitat que es mirés de paliar la pèrdua amb una adquisició extraordinària i ràpida d'ornaments. En l'inventari de 1488, en aquest sentit, comptabilitzem trenta-quatre draps d'or o draps imperials, com eren coneguts, també, mentre que en l'inventari de 1514, se'n registren trenta-dos. Hem de pensar en una destrucció mínima o en una ràpida restitució?¹⁵

Val a dir que, en aquesta època, la sagristia es repartia entre la capella de Sant Jaume, a l'absidiola adjacent i soldada al braç nord del transsepte, i la part posterior de l'absis major, és a dir, el darrere del retaule major.¹⁶ És per això que l'incendi afectà únicament la zona de la capella de Sant Jaume destinada a sagristia. Entre les peces d'orfebreria que sabem que foren destruïdes s'hi trobaven la veracreu major d'argent i la custòdia del Corpus, que hagueren de fer-se de nou. La nova custòdia processional fou contractada a l'orfebre de Barcelona Ferrer Guerau, l'any 1506.¹⁷ Quant a la gran creu reliquiari, anomenada *Lignum Crucis*, es documenta en procés de realització entre 1520 i 1524, sense que en puguem assenyalar l'orfebre executor.¹⁸

En conclusió, aquesta tasca d'esbrinar tot allò destruït per l'incendi està pendent de fer-se o completar-se. Aquí hem volgut únicament encetar el tema. Es tracta, certament, d'una feina minuciosa que obligarà a establir comparacions entre els inventaris anteriors a l'incendi i els posteriors, i malgrat tot, serà difícil poder tenir exactament la relació de peces destruïdes, tenint en compte que, com hem apuntat, després de la desgràcia es

15. Ho publiquem a Francesc FITÉ, «Jaume Ferrer, pintor de la Seu de Lleida, i la confecció de draps imperials», *Locus Amoenus*, 8 (2005-2006), p. 67-80.

16. Descriu la sagristia Francisco F. ABAD, «El culto divino en la Seo antigua de Lérida», p. 18-25; Francesc FITÉ, «Litúrgia i cultura a la Seu Vella de Lleida», p. 102.

17. Carme AIXALÀ, «Ferrer Guerau i la custòdia de la Seu Vella de Lleida (1506-1513)», a *Congrés de la Seu Vella de Lleida: Actes*, p. 265-271; Lluís RUBIO, *Estudios sobre la Edad Media española*, Múrcia, Universidad de Murcia, 1973, p. 229, ap. 4.

18. Vegeu Francesc FITÉ, «Litúrgia i cultura a la Seu Vella de Lleida», p. 106, n. 152.

mirà de reposar les peces desaparegudes amb l'adquisició de noves. En el cas dels draps imperials, com hem vist, sembla que només en mancarien dos dels inventariats abans de l'incendi, però no tenim constància documental de les peces restituïdes. Cal també buscar dades històriques sobre possibles restitucions.

INVENTARIS DEL SEGLE XIV

L'inventari fonamental i sencer més antic que tenim de la catedral de Lleida data de 1381, tot i que n'hi ha part d'un altre de 1344, actualment integrat en el manuscrit que comentarem, del qual ocupa els folis 52r-55v. En aquests inventaris apareixen teixits, llibres i *ornamenta* (l'orfebreria), d'entre els quals es dona notícia d'un nombre de peces llemosines que no retrobem completament en l'inventari de 1381 i que de ben segur varen formar part de l'aixovar dels segles XII-XIII. Actualment, d'aquest tipus de peces, en resten solament una creu processional i una píxide del segle XIII, dipositades al Museu de Lleida, sense procedència, que ens permeten advertir com serien les que s'inventarien sense poder confirmar que procedeixen del tresor de la catedral.¹⁹

L'inventari està enquadrernat; té mida de foli, amb tapes senzilles de pergami, que reaprofitava un document del segle XIII, amb el text posat per la part interna, mercès al qual ratifiquem la seva cronologia, atès que porta la data de 1291, i ens assabenta que es tracta d'una butlla papal, tot i que res té a veure amb l'inventari. El manuscrit consta de seixanta folis, escrits en tinta negra i a una sola columna de text. Gràcies a les anotacions afegides amb un altre tipus de lletra, en les distintes peces que s'inventarien, i a la incorporació d'algunes peces més en anys posteriors, tenim constància del seu ús continuat fins al 1409.

L'inventari s'inicia en temps de l'ornamentar Bernat Çasala, canonge i ardiaca de Ribacorça. A través de l'inventari, ens assabentem que l'ornamentar o procurador dels ornaments era el responsable dels tresors que es custodiaven a la sagristia i qui els entregava al sagristà i al sotssagristà, tancats amb clau en caixes, per a la seva custòdia. N'era l'únic responsable,

19. Ximo.COMPANY, Isidre.PUIG i Jesús.TARRAGONA, *Museu Diocesà de Lleida 1893-1993: Catàleg*, Lleida, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1993, p. 79 i 81.

tot i que els tres posseïen clau de cada arca o caixa, de manera semblant a com els paers dels ajuntaments tenien clau de l'anomenada *arca dels tres* (o *quatre*) *panys*, dedicada a contenir els cabals i valors de la vila o ciutat.²⁰

En l'encapçalament del manuscrit llegim «Inventarium bonorum sacristie scilicet jocalium et etiam librorum Sedis Illerdensis, et quando recognoscitur semper debent esse pro capitulo duo canonici ipsius sedis»,²¹ és a dir, que si es feia un reconeixement de les jocalies, era prescriptiu que dos canonges del capítol hi fossin presents. Hem d'afegir que no es tractava d'un simple inventari, sinó d'un inventari registre, cosa que permet entendre el seu ús continuat al llarg d'uns vint anys. Com hem dit, a la relació inicial dels objectes s'hi anaren afegint anotacions dels canvis o modificacions soferts per algunes de les peces, sobretot tèxtils, com ara el canvi de folre d'una capa pluvial o la seva adaptació, quan era vella, per a fer altres peces, com les capes dels escolans o casulles. Després, sempre incorporant-hi l'any, constatem el registre de noves peces, per donació o compra, majorment robes, i una lletra diferent respecte a l'inventari primigeni ens fa adonar d'aquest ús com a registre, a través del qual constatem incorporacions de noves peces per compra, efectuades per l'ornamentar,²² o per deixa d'algun dels canonges, fins al 1409.

En el moment d'analitzar el manuscrit, crec que pot resultar interessant saber com es realitzà l'inventari, és a dir, com s'ordenaren i organitzaren els diferents ornaments. En aquest sentit, veiem com, primerament, s'inventariaren les capes pluvials pertanyents a les dignitats capitulars, totes de teixits altament luxosos, de seda, diaspres, domàs o vellut de diferents

20. A la vila d'Àger es conserva aquesta arca de tres panys, les claus de la qual posseïen els tres paers que regien la vila; a Lleida, a l'Arxiu de la Paeria, es conserva un armari del segle XVII amb funcions semblants, les claus del qual posseïen els quatre paers que governaven la ciutat.
21. Arxiu Capitular de Lleida, P3B_M2_P4_C06_Cp1. Vegeu a l'apèndix la transcripció completa del manuscrit.
22. Posseïm molts testimonis d'aquestes adquisicions per compra efectuades per l'ornamentar. En una època de 1497 en tenim un exemple, on llegim: «Jo Daniell Baró botiguer de la ciutat de Leyda confés aver rebuts de vos Mossen Francesch Perpinyà canonge de la Seu de Leyda axí com a ornamentar de la dita Seu onze lliures, onze sous, III diners per robes prenguts per la dita ornamentaria e mes confés aure rebuts setanta dos sous per la mitat de les averies de la obra del portal major e com axí es veritat fas lo present albarà scrit de ma ma a xxii de abril any M cccc xxx set e l'altra mitat de la obra del portal me signaren pagar al procurador de la obra» (Arxiu Capitular de Lleida, *Llibres d'obra*, 1497). Agraïxo a la doctora Carmen Berlabé haver-me facilitat aquesta dada documental.

tons; segons prescriu la normativa litúrgica, molts d'ells amb fil d'or, motiu pel qual s'anomenen de *panno aureo*. Tot seguit, es registren els terns i els *ornamenta*, o peces d'orfebreria, així com altres objectes i robes, com cortines, vels o coixins. Finalment, s'inventarien els llibres, els guardats a la sagristia i els custodiats al cor, fermats amb cadenes, que es precisa que són al cor del bisbe i al cor del precentor.²³ Els llibres es detallen perfectament amb llurs paraules o frases inicials i de finalització, una característica que no trobem en l'inventari esmentat de 1464 o en el de 1344.

De les capes, la primera a ressenyar-se és la del degà capitular Guillem Ramon de Montcada, que es descriu amb imatges d'or i l'heràldica «Montcada»;²⁴ una altra a destacar és la que fou de l'ardiaca de Ribagorça Domingo Ponç, de drap blanc d'or, amb imatges i «senyal de pont»; també hi ha la del bisbe Guerau de Requesens, de diaspre blanc «ab senyal de roch d'or en lo pitral e en lo capel», o la del bisbe Ferrer Colom, de drap d'or i «lo camp vermeyll ab senyal de colom». En total, comptabilitzem quaranta-nou capes en aquest primer registre (f. 1r-6v).

A continuació, trobem dos fulls intercalats i isolats que corresponen, sembla, a un inventari anterior, en què es registren quatre capes²⁵ (f. 6).

Tot seguit es fa inventari dels *ornamenta*, és a dir, de les peces d'orfebreria (f. 7r-7v), amb el seu pes i valor, a saber, dos bacins grans d'argent, una crossa i dos bordons d'argent, quatre calzes també d'argent (un amb pedres incrustades), una mitra obrada de perles i una custòdia gran d'argent que es diu que fou del degà Guillem Ramon de Montcada, com en el cas d'un dels calzes, valorat tot en 246 lliures d'or.

23. Per al cor, vegeu Francesc FITÉ, «Franci Gomar y el nuevo coro de la Seu Vella de Lleida», a *Actas del Congreso Internacional sobre Gil de Siloé y la escultura de su época*, Burgos, Institución Fernán González, Academia Burgense de Historia y Bellas Artes, 2001, p. 373-390.
24. Com es pot veure al llarg de l'inventari, a més d'aquesta magnífica capa, es dona relació de sumptuoses peces d'orfebreria de les quals fou possessor, com una custòdia d'argent i un seguit d'anells. Recordem que, en aquell moment, els Montcada havien assolit el màxim prestigi i que Ot Vell Montcada, pare del degà, fou el fundador de la capella Montcada, en la qual el degà fundà un benefici entorn de la devoció a la Santa Espina, allotjada en un reconditori de la capella. Sobre aquest benefici, vegeu Francesc FITÉ, «Noves dades documentals de la Seu Vella (s. XIV)», a *Actes d'homenatge a la Dra. Francesca Español*, Barcelona, Amics de l'Art Romànic (en premsa).
25. Pel format, semblen haver pertanyut a un antic quadernet que seria anterior, de lletra poc cuidada.

Després, amb data 21 d'abril de 1383, hi consten un reconeixement de l'inventari del nou ornament, Ramon Ferrer, i el registre d'una sèrie de vestits amb el signe «Montcada» en or, sacerdotals, diaconals i sotsdiaconals, a més d'un pali i una capa processional de samit i vellut, valorat tot en 10.333 sous i 4 diners. També se li lliuren 10.000 sous, sense especificar-ne el concepte, ratificat tot pel bisbe Romeu Cescomes (f. 7v-8r).

En els folis 9r i 9v segueixen detallant-se set capes més, com si fos continuació de la relació anterior, motiu pel qual el còmput total de capes passa a ascendir a cinquanta-sis peces. Després veurem com la relació encara segueix.

Hi ha intercalat, a continuació, un altre full isolat, amb lletra diferent i, per tant, pertanyent clarament a un altre inventari que sembla posterior al que exposem, ja que duu data de 19 de març de 1392. Indubtablement, la col·locació en aquest lloc resulta arbitrària, però cal mantenir-la, perquè s'ha paginat dins el conjunt del manuscrit amb la numeració f. 10r i 10v, encara que solament està escrit per un costat. El full ofereix una relació de les peces que hi havia en una caixa de la sagristia (*caxa magna*) que havia pertanyut a l'esmentat Guillem Ramon de Montcada, feta obrir per l'ornament d'aleshores, Joan Exemeniç, posterior als esmentats. És interessant perquè, a més a més, dona una relació d'onze anells episcopals: dos d'or amb un safir encastat, un d'or amb un topazi, un altre amb una pedra vermella, dos més amb un diamant encastat, un altre amb una pedra verda, tres més amb una pedra vermella i un darrer amb una cornalina.

Com hem assenyalat, la relació de capes pluvials de luxe segueix (f. 11r-17v), i se n'indiquen igualment els donants: així, es ressenya la capa del bisbe Aranyó; la donada per Jaume del Rei, de drap d'or amb senyals reials (f. 11v); la donada pel bisbe Ponç de Vilamur, de diaspre verd amb fresadura (f. 12r), i així fins a vint-i-sis capes més que Bartomeu de Puigalt, l'ornament d'aleshores, confirma, amb data de 9 de març de 1388. La relació no acaba aquí: el 29 d'abril de 1386 s'anota la deixa i el registre de la capa del canonge Ramon Pastor, davant el sagristà Ramon de Sant Pau i dignitats capitulars, que es descriu de drap d'or blau amb fresadura i l'agnusdei representat al capelló i al pitral (f. 14v).

A continuació, s'hi afegeix una relació de capes de «pocha valor» que ascendeix a trenta-una. Tot seguit, s'ofereix el registre de quatre capes més, aquestes valuoses, anotades per una mà distinta; a saber: una donada pel bisbe Arnau Cescomes, el 17 de desembre de 1382, de samit verd

amb fresadura d'or de dos dits d'ample i l'heràldica «Cescomes»; una altra que deixà, l'1 de gener de 1383, el canonge i paborde Esteve Folquer, de drap d'or i camp d'atzur, amb senyals d'or i senyal reial al pitral i de falcó, així com la imatge de sant Esteve al capelló, mentre que a la fresadura es fa constar una Nativitat i altres representacions; finalment, s'hi inclou la capa deixada per Berenguer Barutell, el 31 d'octubre de 1383, ardiaca de Ribagorça, de drap d'or vermell «paupanat» amb bestioles i fresadura ampla amb imatges i orla de full d'argent, mentre que al capell s'indica un senyal barrejat en blanc i negre i un altre de camp d'or i una barra vermella (f. 16v).

En total, surten inventariades noranta-dues capes pluvials, algunes de velles, i es fa constar, amb lletra posterior, que s'han aprofitat per a fer capes per als escolans — hem de pensar que per a la festa del bisbetó. També s'hi fa relació de sis capes per als fadrins, entre les de poc valor.

Seguidament, es dona la relació de terns, o «capelles», com surten esmentats en l'inventari (f. 17r-20r). Concretament, es parla de «capelle cum suis apartamentis». És interessant veure en tot aquest inventari com aquests teixits de gran luxe, donats i dipositats a la sagristia, es van convertint en la memòria de la catedral, per la identitat dels donants, bisbes i dignitats capitulars, sobretot.²⁶ Ho hem vist amb les capes i ho veurem tot seguit amb els terns, com després també ho advertirem en la relació dels draps d'or i davantals. El primer que s'inventaria és la casulla negra amb senyals de Moliner, canonge i, més endavant, la capella de drap d'or vella de «Sent Valero de Roda», conformada per la casulla i dues dalmàtiques i la capa de drap d'or (f. 17r). Ho dèiem a l'inici: som davant d'un tern considerat relíquia, del segle XIII, conjuntament amb el de Sant Vicenç de Roda, tot i que aquest darrer no surt inventariat, o almenys no s'especifica. També surt registrada la capella del bisbe Aranyó, de diaspre verd, conformada per una casulla i tres dalmàtiques i la resta de paraments que la constitueixen, inclòs el drap de cadira. Tot seguit, surt registrada la capella del bisbe Jaume Sitjó, de diaspre vermell i brocat d'or, conformada per casulla, túnica, dalmàtica, amits, camisa, cinyell de seda vermella, estola i maniple, en el que pertoca al bisbe, seguida de les peces per al diaca i el sotsdiaca. També hi consta un «davantal d'or ab

26. En l'esmentat inventari de 1464 es dona també la relació de capes i capelles deixades pels bisbes i dignitats capitulars.

himages de la Nativitat» i tres capes amb les corresponents fresadures folrades d'or i sendals vermells i de diaspre, així com sandàlies i sabates, i la mitra obrada amb perles i dos grans esmalts davant i trenta-quatre més al darrere, posats entre la mitra i les «flòmoles», proveïda, a més, de cascavells i dotze pedres verdes (f. 18r). Finalment, s'inventaria una crosca d'argent daurada de tres peces. Segueix, a continuació, el tern del més amunt esmentat Guillem Ramon de Montcada, de vellut vermell amb rodes amples d'or, i així fins a vint-i-quatre terns.

Es registren, a continuació, els «Davantals e draps d'or e de seda» (f. 20v-22r). Entre els davantals cal esmentar-ne un amb la imatge de la Verge i un altre de barrat d'or amb obra morisca (f. 20v); dos més es descriuen amb els senyals «Cescomes». S'hi inclouen, també, nou mantells de la Marededeu del retaule major, l'obra per Bartomeu de Robio,²⁷ i cinc més per a la figura de l'infant Jesús, així com un mantell blanc per a la Verge i un altre per a l'Infant que donà Domingo Ponç. Segueix una relació de sis davantals, a més de draps d'altar, frontals, tovalloles, palis i draps d'or. Un pali es descriu amb «lo camp blau açur», amb grans obres d'or i ocells d'or amb senyals de la reina Elionor, que s'anota que es feia servir per a «entalamar» (f. 22r). De draps d'or, se'n registren sis; altres draps que s'anoten consten de colors diversos i d'alguns se n'assenyala la funció.

Tot seguit, es recull la relació de les camises i els vel, tovalloles, coixins i cortines que es trobaven a la sagristia (f. 22v-24r). D'aquests, una peça interessant és un «tapit vellos» donat per un mercader de Lleida, Bernat Pellicer. No podem afirmar que sigui tapís de paret — en aquesta època molt rars —; més aviat cal creure que ha de tractar-se d'una catifa, perquè així s'esmentaven, o de draps de peu, que en el nostre inventari no apareixen amb aquest qualificatiu (f. 24r).

Consta seguidament la relació de tres corones de la imatge de la Marededeu del retaule major esmentada i dues de l'Infant (f. 24r), a més de tres canelobres de coure donats pel bisbe Romeu Cescomes, que s'indica que servien per a la quaresma; també un gran drap de lli que es feia servir,

27. Sobre aquesta imatge del retaule major no conservada, hi ha l'estudi de Francesca.ESPAÑOL, *El escultor Bartomeu de Robio y Lleida: Eco de la plástica toscana en Catalunya*, Lleida, UdL, 1995, col·l. «Estudi General», núm. 1, p. 19-24; Francesca.ESPAÑOL, «Retaule major de la Seu Vella», a *Seu Vella, l'esplendor retrobada*, p. 314-321.

segons s'especifica, per a cobrir el «retaula de Sent Pere», se suposa que el Divendres Sant. Es dona relació, igualment, de dos draps de llana, l'un obrat amb imatges de santa Maria i sant Joan i l'altre amb la història de Daniel i Ezequiel, que consta que s'empraven per a empalliar. També hi apareix una senyera de sendal amb una imatge d'or de la Verge (f. 23v).

A continuació, consta la relació de «tapits e draps» (f. 24v-26r), emperò s'hi inclouen altres objectes de teixit i mobiliari, bàsicament caixes o arques, i un «crestayll gros rodon» pel mal d'ull (f. 25r), quatre bordons de fusta amb cristalls al cap, dos guants bisbals amb esmalts i algunes peces més. Respecte al mobiliari, en cap moment es fa esment d'armaris; es parla d'un arribanc i, sobretot, de caixes o arques de diferents mesures.

Aquí ens apareixen, també, registres de noves peces, com una del 17 d'abril de 1386 que s'encomana al sotssagristà Joan de Berga, corresponent a una «tovallola» flocada de seda blava amb ocells blancs i cadenes per a cobrir el faristol quan es llegia l'Evangelí (f. 25v); també s'anota l'entrada, el divendres 8 de febrer de 1409, del tern del bisbe Pere Çagarriga, de drap damasquinat blanc «pampoliat», conformat per una casulla amb «Istoria Passionis» a la fresadura, estola i maniple del mateix teixit, folrats tots ells amb tafetà de color vermell, dues dalmàtiques i «peramentis inperialis sive de panno aureo vocato inperiall», així com una capa pluvial amb la història de la Nativitat i l'Assumpció de la Verge a la fresadura, mentre que al capelló s'assenyala que hi figurava la representació de la coronació de la Verge Maria (f. 26r). També s'anota una capa del mateix teixit, amb les històries de la resurrecció de Llätzer i de Crist, a la fresadura, mentre que al capelló hi ha la representació d'un bisbe i, a la part superior de la fresadura, la representació de sant Pere.

Tot seguit es dona compte de les peces d'*argentum* (f. 27r-40r), tot i que s'hi encabeixen altres objectes, àdhuc un tern. Primerament s'anoten diferents vasos sagrats, entre els quals hi ha una custòdia i unes canadelles d'obra de Llemotges (f. 27r), dues caixetes d'ivori, un reliquiari de cristall petit, una bella creu d'argent daurat i dos àngels obrats en argent de la custòdia gran d'argent; a més a més, un *Lignum Domini* d'argent amb el peu daurat, i «lo test d'argent» amb el seu estoig de vellut morat, que es refereix a l'evangeliari amb tapes argentades que es feia servir en les misses més solemnes. Hi consten també alguns anells, dos pontificals amb diverses pedres, dues creus de cristall amb el peu de llautó i senyal de Pere del Rei, una ara de jaspi amb cristalls i margarides d'obra de Llemot-

ges i dues taules de Llemotges; també una mitra obrada amb fil d'argent i ornada amb pedres, d'obra de Llemotges (f. 28r).

Com a objectes curiosos, s'inventarien unes balances d'aram, un torn per a lligar llibres, sis botons d'argent, dos de daurats i els altres blancs; l'anell de coure del bisbetó, citat com a «bisbe dels Ignocents», conjuntament amb la mitra i els guants. Després s'anota un tapís que donà G. Çafont amb la imatge de santa Maria (f. 28v). Segueixen calzes, un reliquiari d'argent a manera d'agnusdei amb esmalts (f. 29v); sis anells que es diu que foren de Romeu Cescomes, un amb un diamant i els altres amb diferents pedres que, segons consta, estaven guardats a la caixa del degà Montcada. Es precisa que l'inventari d'aquestes peces s'acabà de fer el 31 de maig de 1381, en presència del degà Arnau Ferrer; de Bernat Cescala, ardiaca de Ribagorça; de Pere Roig i Bartomeu Figuerosa, beneficiats, i essent-hi presents Ramon Fayner, sotssagristà, i Antoni Perpinyà, sagristà, que juren rebre en custòdia els objectes esmentats de mans de l'ornamentar. Cal fer notar que dos beneficiats s'encarregaven dels ornaments sota la direcció del sagristà i el sotssagristà (f. 29v).

S'anoten encara algunes obres més, com ara cinc hostiers de ferro, una vella crossa d'argent amb pedres vermelles i blaves, tres calzes més d'argent — un dels quals fou, es diu, d'un tal Soler; un altre, de Pere Desvalls, amb senyal de rosa, i l'altre, amb senyal de «Montcada», de Guillem Ramon de Montcada —, una mitra obrada amb perles i una custòdia gran d'argent, que fou de Guillem Ramon de Montcada, daurada i amb quatre àngels, de dotze marcs de pes, amb un «peuet hon se pose la creu» (f. 30r). Al final d'aquesta relació hi ha la data de l'execució de l'inventari d'aquestes peces, 13 de maig de 1385, tot assenyalant que es va reconèixer tot el subscrit, excepte el que hi havia a la caixa del degà Montcada, i que ho rebia Ramon Aleró, que es comprometia a custodiar-ho davant del degà i capítol que surt relacionat al complet. També s'indica que, de la custòdia, se'n feu càrrec el sagristà Ramon de Santa Pau. Acaba l'inventari amb un seguit de peces del degà Montcada, adquirides per a l'ornamentaria (f. 30v-33r).

La relació dels llibres litúrgics que es guardaven a la sagristia i al cor consten en l'apartat «*Librorum sedis inventarium*» (f. 41r-47r), i en feu l'inventari Bernat Cescala, ardiaca de Ribagorça. En ell, tot i que no s'especifica, primerament es dona relació dels llibres guardats a la sagristia, que sumen trenta-sis, al final de la qual signen Ramon Fayner, Ramon Aleró i Pere Roig, beneficiats.

Els llibres que es detallen són: dos missals, un evangelister, un psaltiri, un capítol vell, un responser, un pontifical i el llibre d'Ezequiel glossat, als quals segueixen el *Llibre de les sentències*, un *ordo* de sermons segons Inocenci III, tres volums de la Bíblia, un volum d'evangelis i epístoles, un psaltiri d'una de les bíblies – amb interpretacions de termes hebraics i d'altres en ordre alfabètic –, l'*Epistola Gregorii Pape*, les epístoles de sant Pau glossades, a més d'un ordinari, un epistoler i un llibre, amb glosses, anomenat *Parabole Salomonis*.

A continuació, es detallen els llibres «In coro episcopi», que sumen un total de deu (f. 43v-44r). Són igualment llibres d'ús litúrgic, a saber, un evangeliari amb els quatre evangelis glossats, un psaltiri glossat i tres més que no, un breviari «de la costum de Leyda», un epistoler amb les epístoles de sant Pau glossades, un diürnal i un racional. Al cor del precentor, que s'aborda tot seguit, els llibres registrats són trenta-sis, de característiques semblants als anteriors. Hi consten un breviari santoral, dos leccionaris ferials, un oficiari, dos leccionaris santorals, un proser, dos capítols, un *Dialogus*, la *Pretiosa*, un psaltiri, un breviari dominical, dos psaltiris sense glosses, un *Flos sanctorum*, una Bíblia, un responser vell, un *Hugucium*, les etimologies de sant Isidor i uns decretals. Es fa constar que tots els llibres estan fermats amb llurs cadenes respectives. S'hi afegeix, encara, el llibre dels *Victoriis*, una consuetat vella, dues consuetes de paper i alguns més. Es conclou el registre l'1 de juny de 1381, quan Antoni Perpinyà, germà de Jaume Perpinyà, porta al degà i al sagristà les claus «panni Ihesu Christi», mentre el sagristà duu una altra de les claus, la de la caixa del segell del capítol.

Continua el manuscrit registrant la donació de la capa pluvial del canonge Jaume Aragonés, de drap d'or damasquinat d'atzur, el 27 de maig de 1389 (f. 47r). Tot seguit s'anota com Jaume Miralles, beneficiat el 5 de gener de 1391 davant les portes de la sagristia com a procurador de Domènec Ponç, entrega a Joan de Peralta, prepòsit i ornamentar, dues corones de la Maredeu i el nen Jesús, amb pedres de diversos colors, margarides o perles, ben obrades (f. 48r). S'anota també, amb data 4 de desembre del mateix any, la compra de Joan de Peralta de dos pams de drap d'or i un ventall de plomes de paó, així com d'un braser cobert de fusta per a escalfar les mans del prevere que deia missa a l'hivern, per un preu de 20 sous (f. 48v).

El 23 de març i el 26 d'abril de 1392, l'ornamenter Joan Exemeniç encomana a Pere Gener, sotssagristà, un conjunt de peces de roba litúrgica. Es tracta de cortines, draps, una caixeta nova de fusta de xop on anaven els canelobres que adquirí misser Ramon Pastor i una relació més de capes, es diu «novellament fetes», entre les quals la de Joan Exemeniç. El 20 de desembre del mateix any s'anoten, igualment, jocalies comprades per a la catedral, a saber, dues dalmàtiques, una casulla, sis catifes peludes, com de drap de vellut, així com una manxa petita per a espolsar el retaule major (f. 49r-50v).

El 25 de gener de 1393, Joan Exemeniç encomana novament al sotssagristà Pere Gener un conjunt d'objectes que es relacionen, començant per un encenser d'argent, dues canadelles, una naveta d'argent daurat i sis vels de sendal vermell. El 13 de març del mateix any, el mateix ornamenter encomana dues «linees» blanques de domàs per a l'altar major i algun objecte més (f. 51v).

Podem dir que hem vist tot l'inventari abordat, per bé que falta algun full més, de principi de 1344, per tant, anterior al que acabem d'exposar; apareix intercalat entre els folis 52r i 55v, i es registra com a escrit a primers de juny. En ell, ni la lletra ni el format es corresponen en res amb l'inventari que estem tractant. És per això que creiem que cal veure'l separatament; endemés, sembla que no està sencer. L'hem situat, per aquest motiu, al final de l'inventari que estem exposant de 1381.

Els darrers sis fulls de l'inventari de 1381 segueixen enumerant peces sobre la base de registres, primerament unes peces que el 31 de març de 1395 l'ornamenter nou, Antoni de Perpinyà, posà sota la custòdia del sotssagristà Romeu de Vilasana; concretament, dos draps d'or, un d'imperial que fou d'en Timor, folrat de negre, i un altre que fou de mossèn Joan de Peralta, que es reaprofità per a la confecció de dalmàtiques, i un «camis» (f. 56r). El dilluns 14 de maig del mateix any l'ornamenter Tristany de Navès posà sota la custòdia de Ramon Aleró altres peces no inventariades, a saber, quatre tovalloles. I Ramon Aleró, *olim ornamentario*, confessa que fa entrega a Tristany de Navès, primerament, d'uniques tovallolles llistades de blau «ab ferradura d'ase», de seda amb una flor de lis de la mateixa tela; una «linea» vella amb ratlles vermelles, i una altra tovallola barrada d'or amb els caps morats, d'obra morisca (f. 56r-56v).

Continua Ramon Aleró detallant un grup d'obres trobades a la sagristia que no foren incloses en l'inventari, a saber, un tern de «çeytó» morat, amb imatges dobles a la fresadura de la casulla; un altre tern de diaspre blanc, també amb imatges dobles en la fresadura de la casulla; una capa que fou de Berenguer Vicent, ardiaca de Benasc, de drap d'or damasquí, amb senyal de pera; la capa del Papa, de drap blanc amb plomes de paó i senyal de «luna» que hem de suposar que donà el papa Benet XIII, i la capa de Joan de Requesens de drap blanc amb àguiles d'or, amb senyal de roc. També s'hi inclou la capa de Domènec d'Osó de drap d'or damasquí amb senyal d'os, així com dues cobertes de vellut vermell, pertanyents a l'evangelister epistoler, i una tovallola verda (f. 56v).

El que resta seguidament són igualment registres afegits: el primer, del 18 de novembre de 1390, mitjançant el qual Ramon Aleró, *olim* sots-sagristà, torna signades unes peces per carta al sagristà Joan Senant, que encomanà al seu torn a Pere Serrano. Es tracta d'una capa d'argent que es coneix com a «crismella», que feia servir el bisbe, i de dos tancadors de llibre d'argent sobredaurats amb imatges (f. 57v).

El registre següent porta data de 12 de juliol de 1402, i en aquest Joan Senant reconeix l'inventari que feu en un altre temps el sotssagristà Berenguer Riart, amb una devolució de peces d'un altre inventari efectuat per aquest sagristà i reconegut per Berenguer, que s'havien encomanat a Pere Guiu sotssagristà (f. 58r). Tot seguit, consten les peces detallades per l'ornamenter Pascasi d'Altet, el 8 d'agost de 1403, que són, en concret: un tern complet de diaspre negre amb brocat d'or, «ço es ocells d'or»; tres capes processionals del mateix drap amb fresadures «e sa tovallola ho drap de li», i una tela de llenç on es fa constar que hi estaven embolcallades totes les casulles. Es tracta de tot un tern que comprà i portà de Barcelona Joan Englada, ardiaca de Tarantona, aquell mateix any (f. 58v).

El 21 de maig de 1407, es registra per part de Pere de Grata Corps, batxiller en decrets i procurador del bisbe de Lleida, el que aportà el bisbe —no se n'especifica el nom—: un pali blanc de damasquí amb el frontal del mateix color per a l'altar major, amb figures o armes del bisbe i, al mig del pali, la figura de la Maredeu. S'entrega a Joan d'Alfagerí, lloctinent de Berenguer Gilaber, l'ornamenter, que a la vegada ho encomana al sotssagristà Romeu de Vila Sana (f. 59r).

El dijous 7 de febrer de 1409, essent ornamenter Martí Boix, es fa entrega a Romeu de Vilasana, sotssagristà, de «textum evangeliorum coper-

tum de argento deaurato», ornat amb trenta pedres de vidre de diversos colors, en una de les cares amb la «ymago Magestatis» amb els quatre evangelistes i, en l'altra, la «ymago crucifixi et ymagines Sancte Marie e Sancte Hohannis», i, sobre el crucifix, la representació del sol i la lluna amb «duobus gafetis argenteis deauratis» per a tancar-lo (f. 59r).

El mateix Martí Boix aporta quatre capes de vellut vermell per als escolars del capítol, que es feren de tres capes grans que eren del servei dels preveres. Amb això es clou aquest inventari i llibre de registre dels ornaments del tresor de la catedral de Lleida (f. 59v).

INVENTARI DEL MES DE JUNY DE 1344 (f. 52r-55v)

En aquest cas, qui fa l'inventari és Guillem d'Ull de Molins, canonge de Lleida «arrendator sacristie ilderdense et fructum eiusdem», essent-hi present Guillem Jaume de Soler, assignat pel capítol. De manera més resumida, en aquest inventari es dona la relació de peces del tresor catedralici, moltes d'elles coincidents amb les que hem vist inventariades el 1381 i en anys successius. Endemés, tot ell està redactat en llatí.

Primerament, es fan constar setanta-set capes pluvials, les millors, i vuit de menys valor; una quantitat propera a la de l'altre inventari. Tot seguit, s'enumeren els terns — dos dels quals havien estat del bisbe gironí Gilabert —, els tres mantells ja esmentats de la Marededeu i el nen Jesús, dues corones de perles de la Verge, deu parells de paraments d'altar, dos frontals d'altar, sis coixins, tretze palis d'altar — quatre de seda, un de blanc —, dos vels de color vermell treballats en or — per a l'altar i el calze — i cinc més treballats en or — un de negre.

Com ja hem indicat, la relació és més sincrètica, i veritablement podem afirmar que es tracta d'un inventari únicament. Es relacionen, seguidament, uns vels i quatre sandàlies, així com altres teixits, i a continuació es detallen els *ornamenta*, entre els quals destaca un «Lignum Crucis afixum in cruce ornata», que es precisa que duu perles (f. 53r). També es dona notícia d'un altre *Lignum Crucis* nou sobredaurat, on es fa constar que hi ha diverses relíquies. Val a dir que ambdós coincideixen amb els vistos en l'inventari de 1381. De creus, se n'esmenten dues d'argent «cum smaltis», tres de petites d'argent antigues, dues de grans de cristall amb el peu corresponent, quatre més «de opere de Limoges» i una de llautó.

Segueixen, després, dos canelobres d'argent, tretze de llautó, vuit hisops d'argent i quatre encensers d'argent, així com unes quantes peces més. Criden l'atenció, entre aquestes, els vuit «textum de veteri testamento» amb imatges d'argent i pedres, i les tres «tabulas operis de Limoges cum ymaginibus», que no hem vist en l'inventari anterior (f. 53v). Continua la relació amb un bàcul pastoral «cum ymaginibus crucifixi», ornat amb pedres precioses i ramatges d'argent, i una mitra daurada que s'indica que fou del bisbe Ponç d'Aguilaniu. En la relació, s'hi afegeix també una copa de cristall ornada d'argent, una custòdia de cristall, argent i pedres precioses, i dos àngels als peus, que coincideix amb la descrita en l'inventari anterior; també una custòdia de llautó amb la seva creu, i un calze i una patena d'argent ornats amb pedres i esmalts. Seguidament consten dotze calzes d'argent, canadelles d'argent i tres canadelles «de opera de limoges». El registre inclou tres anells pontificals, ornats amb pedres i perles; també un anell de nen, cal suposar que el del bisbetó. La llista es completa amb altres peces, com una coberta d'evangelister i una altra d'epistoler i algunes peces més, coincidents amb les de l'inventari de 1381, entre les quals estris com teques, una caldera, astes, una llanterna de corn, dues caixes de corporals, una pinta d'ivori i àngels lignis, a més de tres ventalls de plomes. Destaca en la relació una càtedra episcopal «cum suo panno» (f. 54v).

Sota l'encapçalament «De libris», tot seguit es dona la relació dels llibres litúrgics, sense diferenciar-los tan clarament com ho fa l'inventari de 1381, entre els de la sagristia i els del cor; sumen un total de cinquanta-vuit llibres. Es tracta d'una llista simple, sense quasi anotacions. Hi ha la possibilitat que encara no s'hagués construït el cor del centre de la nau, que Gabriel Alonso proposa bastit els anys seixanta del segle XIV (1364?), malgrat que sí que existia un cor amb els seus llibres,²⁸ com ho permet constatar aquest inventari.

Sabem que en aquest temps els llibres es guardaven a la sagristia del darrere del retaule major, concretament a la zona de l'absis major, on es descriu un altell per a guardar els llibres i documents, del qual es poden veure encara els traus de les bigues de suport tapats.²⁹ Els llibres esmen-

28. Gabriel ALONSO, *Los maestros de «La Seu Vella de Lleida» y sus colaboradores*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1976, p. 35.

29. Vegeu Francesc FITÉ, «Litúrgia i cultura a la Seu Vella de Lleida», p. 109, especialment n. 232.

tats són bàsicament els vistos; l'*Hugicum* (?) s'anota que s'ha reparat —hi ha la possibilitat que es tracti de l'obra d'Hug de Sant Víctor (1096-1141) consistent en una miscel·lània de textos sobre la celebració de la missa. Incloent-hi aquest, a l'inici de la relació, se citen deu llibres, a saber, una Bíblia, un *Flos sanctorum*, un racional, un psaltiri glossat, un diürnal, tres psaltiris ordinaris i el psaltiri del degà, amb l'especificació «sunt afixi in coro», el qual ens pot fer pensar que el cor vell que se substituï vers el 1501, amb una ampliació, potser ja existia el 1344.

La resta de llibres, quaranta-vuit en total, se citen de manera conjunta: dos saltiris antiquats, cinc volums de leccionaris santorals i tres de ferials, dos volums de Bíblia antiquats, vuit volums del breviari antic, quatre oficiers, als quals se sumen els que es trobaven a la capella de Sant Pere, a saber, un volum de salms, quatre responsoris santorals i ferials, dos invitatoris que s'assenyala que tenia el vicari de Sant Pere, tres missals — dels quals un es trobava a la capella de Sant Pere — i un evangelister epistoler. Cal recordar que la capella de Sant Pere era considerada la parròquia de la catedral, on diàriament se celebrava la missa de l'alba.³⁰ Tot seguit s'enumeren una *pretiosa*, una consuetà, el llibre dels aniversaris, l'anomenat *Librum Completorii*, unes actes dels apòstols i una altra consuetà. Al final s'inventarien «XXXVI volumina diversorum librorum», que eren dins d'un arquivanc, i vuit llibres petits de poc valor, així com tretze quaderns de diverses escriptures (f. 55v).

Segueix l'inventari amb un conjunt de peces que eren «in dicta domo», algunes de roba, un anell amb safir que fou del bisbe de Girona Guillem de Cruells i un vestit vermell sacerdotal i diaconal amb els seus paraments, que donà el cardenal sagristà, el nom del qual no apareix escrit, entre altres objectes. El 8 de juny de 1347 es clou aquest inventari, que manà fer el sagristà Miquel Habonis, que el va rebre escrit de mà del sotsagristà Domènec Peregrí.

30. Francesc FITÉ, «Litúrgia i cultura a la Seu Vella de Lleida», p. 104; Francesc FITÉ, «Un primer apropament al santoral de la consuetà RC.0031 (olim Roda 13) de l'Arxiu Capitular de Lleida, del segle XV», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, XXXIII (2015), p. 141, sobretot la n. 16.

ANNEX DOCUMENTAL

Inventaris - Arxiu Capitular de Lleida: P3B_M2_P4_C06_Cp1

Manuscrit (folrat en pergami. Tapa: «20 may M CCC LXXXI»)
 Inventarium bonrorum Sacristie scilicet jocalium et etiam librorum Sedis Ilerdensis, et quando recognoscitur semper debent esse pro capitulo duo canonici ipsius sedis [caixa 49].

[f. 1r] Die 20 mensis madii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX primo, venerabilis Ludovicus de [...] sacrista (ilerdense) asistentibus ibídem venerabilis Arnaldo [...] et Bernardus Sala archidiácono Rippecurcie procuratore ornamen(tario) ibídem per capitulo et ecclesia ipsa fecit fieri presentem inventarium de bonis inventis in de sacristia ipsius ecclesie presentibus omnia et singula in eo constituta in commanda speciali recepit per capitulo et dicti presentibus testibus discretus Bartolomeo Figerosa, Petro Rubei, beneficiatus in dicta ecclesia et Raymundo Faeyneri beneficiato in ecclesia Sancti Laurentii Ilerde.

Primo capam nobilis domini Guillermi Raymundi de Montechateno decani quondam Ilerdensis cum himaginibus auri et cum signo de Montecatheno cum preciallo³¹ de lauto morisch daurat a seyal de Monchada.

Capa venerabilis Jachobi de Solerio de panno aureo ab cantarells de flos ab III botons de fil d'or³² en lo pitral ab señal de Soler e los botons stan a son de part, tels lo mestre.

Capa d'en Arnaldo Alguer de drap d'or Blanch ab I boto (est de(s)prés en lo capítol) ab senyal de ala en lo pitral.

[f. 1v] Capa d'en Pere Tholó de drap d'or forrada de vert ab I leó, una águila d'argent en lo pitral.³³

Capa d'en Bernat Olives de velut leonat ab seyal de olives.

Capa d'en Gorrea de drap d'or ab pitrall de samit vermeyl ab senyal de lop d'or sens folradura (ara es folrada de tela vert).

31. Es refereix al «pitral», tal com apareix en l'inventari de 1464 (Jordi.BOLÓS i Imma.SANCHEZ-BOIRA, *Inventaris i encants conservats a l'Arxiu Capitular de Lleida (segles XIV-XVI)*, p. 1102).

32. Afegit al marge: «falen ne les botons».

33. Afegit al marge: «falne lo leo e la aguila».

[f. 2r] Capa d'en Forges de diaspre vermeyl sens forradura ab ocells qui han los peus, al cap d'or, ara es forrada de tela vermeylla.

Capa d'en G. Descamps de drap de diaspre ab paons d'or (ab lo camp) e jau en color vemelya e blava, sens forradura, ara es forrada de tela vermeylla.

Capa d'en Domingo Ponç de drap d'or blanca ab fresadura (de cuda blava) e ab himages e senyals de pont en lo pitral.³⁴

Altra capa semblant de la desus dita d'en Tamarit de Ponts.³⁵

[f. 2v] Capa d'en Folcal de diaspre morat ab II stels vermellys en lo capel.

Capa d'en Torredadal de diaspre vermely ab papagays d'or ab seyal de torre blava en lo pitral, es forrada de tela vermeylla.

Capa de samich vermyl ab forradura groga.³⁶

Capa d'en Fornels de diaspre vert ab seyal de leó e de Comenge e del comte de Urgell en (lo) pitral (falne la freadura que an presa per als vestiments blanchs nous, presla lo ornamentar).

[f. 3r] Capa d'en Guerau de Requesens de diaspre Blanch ab senyal de roch d'or en lo pitral en lo capel, ara es folrada de çendat vermeyl.³⁷

Capa d'en Jacme Thous de diaspre violat ab papagays d'or lo cap els peus, forrada de (thela) vert.

Capa d'en Arnau del Pi de diaspre Blanch ab seyals de pi vert en lo capel forrada de thela blanca (aquesta fo defeyta per adobar les altres en temps de mossen Johan Exeminiç ornamentar).

Capa dominus Plegamans de velut vermeyl ab capel obrat de perles ab leons blaus forrada de cendat violat (ara es forrada de thela blava). De ista capa una cum duabus aliis eiusdem coloris fuerunt facte quatuor cape per scolaribus capituli.

[f. 3v] Capa de micer Bonifaci,³⁸ ab papagays d'or ab II senyals de per-puntetes en lo capel e IIII botons d'argent en lo pitral, forrada de tela blava.

Capa d'en Pere Vidal (morada) de drap d'or ab senyals de ala d'or en lo scut negre en lo capel forrada de (thela) vert.

34. Afegit posterior: «ara i a pitral ab images».

35. Afegit posterior: «ara hia pitral ab ymages».

36. Afegit: «antiga ab ymages de tinta».

37. Afegit: «erat rupta et honorabilis Franciscus Eruca ornamentarius fecit adabtari alias capas de eadem anno domini M^o CCCC^o».

38. Afegit: «ba lo camp blanc».

Capa de drap d'or barrat ab senyal de Comenge en lo capel, forrada de (cendat) vert.

Capa de diaspre obrat de fulyages verts ab grius d'or e ascrit en lo capel,³⁹ d'en Elia, forrada de tela vert.

[f. 4r] Capa de diaspre vert ab senyal de Desplans e forrada de vermeyll (d'aquesta colgueren la fresadura a la cassulla a Sent Pere. E la capa posa micer Blanch procurador dels ornaments en la caixa dels ornaments die IX mensis marcii anno domini LXXXVIII° die assent Antoni. Testes Ramon Alera et Ramon Pellicer beneficiati in sede).

Capa de diaspre vert d'en Folcra ab senyals de fotges al pitral, forrada de vert.

Capa d'en Comes de samit (vellut) morat ab senyals de Comes, brodada d'or, forrada de groch.⁴⁰

Capa d'en Huyl de Molins de drap d'or ab senyal de Huyl de Molins, forrada de vert (ara es forrada de thela blava).

[f. 4v] Capa de diaspre vert que fou de'n Aranyó ab fresadora, d'or forrada de (thela) vert.

Capa d'en Jacme Ci(g)ó, ab lo camp vermeyll, e son figurats Adam i Eva en lo capel, forrada de tela vermeylla.

Capa de diaspre Blanch ab fresadura de beles himatges (dobles) e ha la coronació (sobre) en lo capel, forrada de thela blanca.

Capa de micer Bernat de Requesen de diaspre vert ab roch d'or en lo capel ab IIII botons de fil d'argent en lo pitral, forrada de tafatà (de cendat) vert.

[f. 5r] Capa de drap d'or barrejat ab senyal d'eç Cortel (alias d'en Cortell) en lo pitral e en lo capell, forrada de tafatà violat (es de tela vermella).

Capa d'en Ferrer Colom (de drap d'or e lo camp vermeyll) ab senyal de Colom, forrada de blau (thela blava, es antiga).

Capa de diaspre vert ab ocells lo cap e los peus d'or forrada de tafatà blau clar (e als peus ocells d'or), forrada de thela blanca scura, ab fresadura de perge vermeyll.

Capa d'en Senta Coloma (lo camp vermeyll) de drap d'or ab senyals de colomes (blanqa), en la fresadura forrada de tela vermeylla.

39. Afegit: «l fresadura sobre».

40. Afegit posterior: «ara es forrada de thela vermella».

[f. 5v] Capa de diaspre Blanch ab senyals de colom [ratllat].

Capa de samit (velut) vermeyl ab senyal de mont vermeyl forrada de vert (cendat vert), ara es forrada de thela blava.⁴¹

Capa de diaspre Blanch ab freadura de himages, forrada de Blanch (thela).

Capa d'en Cruhilys de drap d'or barrejat ab bela fresadura ab senyal de cruylis en lo pitral, forrada de vermyl (cendat vermell).

Capa de drap d'or barrejada ab senyals de Palhas ab himage de mages-tat en lo capell forrada de tela vermella.

[f. 6r] Capa d'en Johan Bernat Çescala de velut blau ab fres d'or pla ab senyal descala (sens forradura).

Item Capa d'en Johan de Torallys (Toraylla) barrejada de drap d'or barrat ab senyal de bou en lo pitral, forrada de violat.⁴²

Capa d'en Ramon de la Torre (badal) (morada) ab Hisahias qui est en lo capel,⁴³ poques, forrada de thela blava, hi es de diaspre morat ab grius de or.

Capa de diaspre vert flocada en torn, peus (ab pagos e cervos blanchs e vermeylls), e folrada de tafatà vermeyl.⁴⁴

Capa de diaspre vermeyl ab senyal de carderoles e papagays en la fresadurab forrada de groc (tafatà).

[f. 6v] Capa de drap d'or (lo camp blau ab ocells e cervos d'or) ab freadura de himages dobles forrada de thela de cendat vermeyl, (ara es blava).

Capa de diaspre vert d'en Aranyó ab fresadura d'or plana forrada de (thela) vert.

Capa de diaspre vermeyll ab grius e ocells d'or e floretes blanques ab senyal de bisbe en lo capel, forrada de cendat groch.⁴⁵

Capa de diaspre vemeyl ab ocells ab caps e peus d'or ab rodanxes d'or ab fre(sadura) e dues de himages, forrada de cendat groc, e ab papa en lo capel.⁴⁶

41. Afegit al marge: «De ista capa una cum duabus aliis fuerunt facere quatuor cape per scolaribus capituli».

42. Afegit posterior: «ara forrada de cotonina negra i ab I bero d'or obrat de pelles menu-des ab lo floch vermeyll».

43. Afegit: «falne Elies car es stat mudat en altra capa, e ara damunt lo capel es la yimaya de Santa Maria ab son fiyll».

44. Afegit posterior: «La flocadura nan levada».

45. Afegit posterior: «thela vermeylla, en la fresadura ymages dobles».

46. Afegit posterior: «ara es forrada de thela vert».

[f. 7r] Die XXI mensis julii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX de mandato Reverendi in Christo Patris et Domini Domini Romei divina gratia episcopi et venerabilis arxidiachoni Ferrarii deccani, Johannis Perpiniani sacriste, Berengarii Scala archidiachoni Ripacurcie procuratoris ornamentariorum, Capitetevilecalvonis arxidiachoni Benasci, Arnaldi Calgerii, Gueraldi de Requesens, Ludovici de Sancto Martino, Mathei Pelicerii, Dominici Rubei, Johannis de Peralta, Raymundi Pastor, Berengarii de Vallonga, Antoni Perpiniani et Stephani Folgeri canonicorum ecclesie Ilerdense capitularium et capitulum faciendum supra infrascripti fuerunt tradita ornamenta sacristie et ecclesie predictae subscripta venerabile Raymundo Ferrarii campori Ilerde qui fecit dictam, venerabile vicario ilerdense predictis domino episcopo et capitulo de xx milia solidos jaccenses de pretio loci de Suchs quem a dicto venerabile vicario emerunt ad opus elemosine dicte ecclesie ut infrascriptis in de recepte lacius continetur.

Oramenta autem sunt hoc que sequuntur

Primo dos bacins grans d'argent, ponderis x marcharum.

Item quadam croçam argenti cum suo bordono, ponderis xxiiii marcharum argenti.

Item tres calices argenti unum cum lapidibus, ponderis iii marchs, sis onces,⁴⁷ alterum d'en Soler, ponderis iii marchs, iii onces, relictum [?] d'en Pere Deç val, ponderis II marchs, V onces e miya.

[f. 7v] Item unum calicem argenti domini decani quondam ponderis iii marchs, set onces.

Item una mitra obrada de perles ab pedres en la qual fal una pedra e I esmalt, fo estimada (en) cc lliures jaqueses.

Item una capa⁴⁸ processonal Aldana.

Item una custòdia gran d'argent la qual ere del senyor degà condem e pese xii marchs.

Suma de tot l'argent dessus scrit [...] LXI march v onces miya.

Val a for de LXXX sous jaquesos [...] CCXLVI lliures, miya per march.

47. Afegit al marge: «deficiunt quinque lapidis».

48. Esborrat: «dues capes oldanes».

Die XXI mensis aprilis anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° tercio hora terciarum dictus venerabilis Raymundi Ferrarii prestituit omnia suprascripta realiter et sigillato recognita venerabilis Johanni de Peralta qui nomine Reverendi in Christo patris et domini Geraldi electi et confirmati et dominorum de capitulo et fecit eidem finem. Testes Raymundi Pelicer et R. de P. Marti.

Et ultra predicta quedam vestimenta cum signo de Montechateno cum magnis tocis aureis videlicet sacerdotalia diaconalia et subdiaconalia cum palio suo, I capa processionali omnia de samito veluto per complemento, ad quantitatem decem millia CCCorum XXX trium solidos IIIIor denariorum jaccenses.

Item d'altra part li foren liurats deu milia solidos jaccenses [...] Xmillia solidos jaccenses.

[f. 8r] Predicta omnia et singula sub modis et condicionibus promissis dictus Raymundi Ferrarii concessus fuit et recognovit se recepisse et ad manus suas realiter havuisse a prefato domino episcopo et capitulo ilderdense.

presentibus discretus Raymundo Pelicerii, Petro de Rocamora et Petro Rubei presbiteris beneficiatis in ecclesia Ilerdense ad promissa electi vocati et rogati.

Et eadem die ore vesperorum vel quia Revenrendus pater et dominus dominus Romeus episcopus ilderdensis probuit expresse consensum suum omnibus factis et tangentibus suprascripta presentibus testibus vocatur electis et rogatis specialiter discreti Johanne Sala rectore ecclesie de Cornudela et Nicolao Salvayn rectore ecclesie de Torregrossa diocesi Ilerdense.

[f. 8v] Firmavit episcopus omnia facta et gesta per capitulum die XXI julii. Testes Nicolaus Salvayn rector ecclesie de Torregrossa et Johannes Sala rector ecclesie Cornudele dioces. Ilerd.

[f. 9r] Capa de diaspre vert que ab molts scudets de ondes blanques e negres, forada de cendat groch.⁴⁹

49. Afegit: «Erat tota rupta et honorable Franciscus Eruca fecit adabtare alias capas dicto anno CCCC».

Capa blanca ab senyal d'en Moliner forrada de thela blanca (antiga).

Capa de samicel groch (antiga) ab senyal de Vilamur, forrada de thela vermeyla (viditur valoris).

Capa de drap d'or vermeyl ab miges himages per la fresadura ab papagays verts e carderoles per la fresadura, forrada de tafeta vert, ay papa en lo capel.

[f. 9v] Capa de drap d'or barrejat, ab freedura de miges himages a dues tires e ha en lo capel la Salutació de Santa Maria e es forrada de cendat groch.⁵⁰

Capa de drap d'or (blanch) d'en Alayeri ab son senyal en lo capel ab i floch d'or, forrada de cendat vermeyl.⁵¹

Capa de drap d'or vermeyl ab senyal de creus blanques e stels en lo capel, forrada de tela vermella.

Capa de samit (velut) vert d'en Jordi de la Helya,⁵² forrada de cendat groc (ara es thela vermeyla).

[f. 10r, full intercalat] Die marte xix mensis marcii anno xc secundo, fuit aperta caxa magna in sacristia que est ornamentorum et solebat esse nobilis Guilelmi Raumindi de Montechateno de mandato domini Raymundi de Santa Pace ad instancie honorabilis Johannis Exemenis ornamentatoris, erant in dicta caxa que sequuntur.

Primerament cı [?] coxins blanchs d'altar.

Item i ma[...] petit (amb) los avalls seguens.

Primo unum safir quayrat engastat in or.

Item i altre safir redon engastat in or.

Item i topaçi engastat in or.

Item i altre anell ab la pedra vermella engastat in or.

Item ii diamans enquistats en or.

Item i altre anell ab la pedra vert.

Item i anell ab la pedra de carmini.

Item in i cordell, iii anells ab pedres vermelles engastats en or.

50. Afegit: «ara es forrada de tafetà blanch».

51. Afegit: «noy es ara lo floch, ara forrada de cotonina blava».

52. Afegit: «ab fresadura plana antiga».

Item I cornalina engastada en or.

Item I altre anell d'or ab la pedra blava.

Item I troçet de virga d'or.

Item I tovayllola obrada de seda molt bella.

Item II coxins de drap d'or oldans ab la sots cuberta de çendat vert.

Testes sunt honorabilis Petrus de Sancto Clemente canonicus et Antonius Gombau et Romeus de Vilasasyna beneficiati.

[f. 10v, en blanc]

[f. 11r] Capa de velut vert ab senyal de luna ab bela freedura d'or e ab himages (e la fresadura solament de cendat vermell, ara es forrada de cendat blau clar).

Capa d'en Matheu Pelicer de velut blau ab senyal de cervo en lo capel e en lo pitral.⁵³

Capa de drap d'or vermeyl d'en Ventador ab senyals descachs et de barres en lo capel forrada de çendat vermeyl.

Capa de diaspre vert ab senyals de fonts per tot lo camp, ab freedura de himages ab IIII botons de fil d'argent en lo pitral, forrada de tela vert.

[f. 11v] Capa d'en Aranyó vert ab freedura plana d'or forrada de cendat groch ab II crestayls petits en lo capel, forrada de cotonina negra.

Capa de drap d'or que fou d'en Jacme del Rey ab senyals Reals e torre, vermella forrada de tela vermeylla.⁵⁴

Capa de drap d'or qui fo de'n Ramon Guillem ab senyal de seny e de barres forrada de cendat vermeyl.⁵⁵

Capa de diaspre vert e vermeyl ab roses figurades sobre stels d'or, es folrada de tela vert.

[f. 12r] Capa de diaspre vermeyl ab miges himages per la freedura ab IIII botons de lautó morisch, forrada de tela vermella.

53. Afegit: «la fresadura ab miges ymages, forrada de tercetí vermeyll, no es de res».

54. Afegit: «Erat rupta et honorabilis Franciscus Eruca ornamentarius fecit fieri peramenta dicto anno CCCC».

55. Afegit: «ara es forrada de tela blava, es antiga».

Capa de diaspre vert (antiga) ab senyal de Vilamur en la freedura, forrada de cendat groch.⁵⁶ Capa de diaspre vert e vermeyl ab freedura de xv himages e ha en lo capel himage de bisbe, forrada de tela vert.

Capa de diaspre vert et vermeyl ab freedura de fil d'or antiga ab ocells vermeyls ab lo coll d'or, per tot forrada de tela blava (ara son dalmàtiques als scolans de capítol).

[f. 12v] Capa de diaspre vert e vermeyl ab obra menuda que sie [?] bona per a bosses ab freedura de fil d'argent forrada de cendat groch (e diem li la capa de les bosses).

Capa de velut vermeyl ab fres d'or ab himages on ha carderoles en la fresadora, forrada de cendat groch.⁵⁷

Capa de diaspre vert e vermeyl,⁵⁸ ab freedura de fil d'argent forrada de thela de drap blava.⁵⁹

Capa de don Jacme d'Aragó forrada de tafetà blau clar e semble als vestiments d'en Valls.

[f. 13r] Capa de diaspre vermeyl ab miges himages per la freedura ab senyal de papa en lo capel forrada de cendat groch.⁶⁰

Capa de diaspre vert antiga folrada de thela blava clara.⁶¹

Capa de maroma vermeyl, ab besties d'or e freedura d'or ab himages grans, ab senyal de bisbe en lo capell que te croça en la ma, forrada de tela vermella.

Capa d'en Guillem Barotell de diaspre blau ab abre d'or e freedura d'or, ab la Resurrecció de Latçer,⁶² al sol davant, forrada de cendat vermeyl.⁶³

Capa de velut vermeyl d'en Oliver, ab senyal de oliver, forrada de cendat vert.

[f. 13v] Capa d'en Arnau Ferrer de velut foguejat ab freedura de himages en los peus, en la una part lo rey Daviu, en l'altra scriptura de Daniel, forrada de tafetà blau.

56. Afegit: «ara es forrada de tela vermella».

57. Afegit: «antiga, ara es forrada de thela blava. De esta capa cum duabus aliis fuerunt facte quatuor cape per scolaribus capituli».

58. Afegit: «antiga, oldana e esquinçada».

59. Afegit: «fonch venuda per en Paschual Daltet ornamentar an Pere Guiu prevere per l'liura».

60. Afegit: «fuit inventariata alia capa de diaspre vert antiga forrada de tela blava clara».

61. Afegit: «feren sen dues dalmàtiques als scolans del capítol».

62. Afegit: «al sol daval de la freedura».

63. Afegit: «ara es forrada de cotonina negra».

Capa de Johan de Peralta de velut foguejat, ab senyal de Monchada en lo pitral, en lo capel de Peralta.⁶⁴

Capa d'en Ponç de Bonmacip de drap d'or ab angels e himages de Santa Maria en lo capel e ay 1 botó de or en lo capel, ab lo floch vermèl, ab forradura de thèla blava.

Capa den Rasi de drap d'or blau ab aguiles e serps d'or en les rodanges, ab senyal de ave, per tot forrada de cendat vermèl.⁶⁵

[f. 14r] Capa de micer Giyll Muyoç, de velut blau ab bela freedura de himages qui tenen libres negres e verts en les mans, forrada de cendat vermèl.

Capa d'en Joan de Perpinyà, sacrista, de drap d'or vermèl ab aguiles d'or, ab senyal de castel en lo pitral et presepe Domini in capello, forrada de cendat vert.⁶⁶

Capa d'en Domingo Roig de drap d'or vermèl, ab senyal de roch en lo capel e en lo pitral, lectis [?] en torn lo capel, forrada de tela vermèlla.

Capa d'en Pere Ferran de drap d'or que corre en vermèl, ab senyal de Ferrer de lança en lo pitral e en lo capel, forrada de tela blava.⁶⁷

[f. 14v] Capa de micer Ramon Pastor de drap d'or de seda blau ab la freedura de himages e ha senyals de Agnus Dei en torn lo capel e en lo pitral, e forrada de cendat groch.

Digmenge a xxix dabril de lan de M CCC LXXXVI fo presentada altra capa semblant daquela ab III Agnus Dei dins el capel e I dins el pitral, folrada de tafetà groch e fo comanada al noble en Ramon de Santa Pau sagristà per en Domingo Ponç cabiscòl, Capdevilacalvó artiaça de Benasc, Johan Englada artiaça de Terrentona, Johanna de Peralta, Pere Ça Nou, Bernat de Vallonga, Bertolomeu de Puyalt, Jacme Aragonna, Arnau Cescomes e Pere de Sentcliment, canonges de Leyda en lo cor de la Seu stants, testes Michael Barrufo et Guillem Bonjorn.

64. Afegit: «sens forradura».

65. Afegit: «ara es forrada de cotonina negra».

66. Afegit: «ara es forrada de thèla blava».

67. Afegit: «daquesta fou feyta una casulla ha sent Pere, et Ideo mandavit sic scribo venerabilis Bartholomeus de Podio alto procurator oramentorum die IX martii anno domini LXXXVIII°. Testes Gabriel Peri et Lupus de Luna beneficiati in sede».

Capa d'en Bernat Trespeus de velut blau scur, ab freedura ab himages ab raig de sol d'or en los dos e ay scrit trapen, e forrada de cendat vert.

Capa d'en Pere Bada de velut morat ab freedura d'or ab himages ab senyal de cimera [?], ço es mig (seny), e he forrada de cendat argentat.

Capa d'en Bertran del Masell, de color ricamat vermeyl ab bela freedura de himages, ab senyal de bou (esquellat) que porte squela en lo pital en lo capel, forrada de cendat violat blau.⁶⁸

[f. 15r] Les capes ques seguexen son de pocha valor.

Capa de samicel vermeyl ab freedura streta e antiga (sens forradura).

Altra capa de samicel vermeyll semblant, ab freedura streta e antiga (sens forradura).

Capa morada ab pinyes d'or ab fres stret, forrada de verneyl.⁶⁹

Capa vermeyla de poca valor squinçada ab senyal de Monchada.⁷⁰

Capa de samicel vert, forrada de tafatà groch.⁷¹

Capa de diaspre vert e vermeyl, ab 1 scut d'or, forrada de blau.

Item 1 stola e 1 maniple ab angels vermeyll.⁷²

[f. 15v] Capa de diaspre blach ab senyal damunt, ab flor e senyal de leo e de castel en lo capel, forrada de vermeyl.⁷³

Capa de diaspre blanch folrada de drap blau.⁷⁴

Capa de diaspre blanch (squinçada), folrada ab freedura streta, forrada de blanch ab crestayl en lo capel.⁷⁵

Capa de diaspre blanch e daurat ab freedura streta antiga, forrada de vermeyll.

Capa groga ab moxons verts e vermeyls e blaus, forrada de vert.⁷⁶

Capa de drap d'or antiga ab freedura antiga, forrada de blau.⁷⁷

68. Afegit: «ara es forrada de cotonina negra».

69. Afegit: «antiga de pocha valor squinçada. Han ne feta capa als fadrins e nichil valent».

70. Afegit: «als scholan nan feyt capa. Item feren ne dues capes als scolans».

71. Afegit: «D'aquesta fonc feyta casulla a Sent Pere quan Honorabile Barthomeu de Podioalto, procurator armentorum mandavit sic scribi dia IX marcii anno domini M CCC LXXXVIII°. Testes Luppus de Luna et Gabriel Petrus».

72. Afegit: «fall ne la stola ja del temps d'en Pere Guiu (?)».

73. Afegit: «An ne feyt capa als scolans, nichil valet»; afegit al marge: «scolans».

74. Afegit: «An ne feyt capa als scolans».

75. Afegit: «antiga e fal lo cristal».

76. Afegit: «antiga squinçada, forrada de thela vert».

77. Afegit: «tota squinçada, es desfeta per capes als scolans».

[f. 16r] Capa de drap d'or antiga, ab roses vermelys en la freedura, forrada de vermeyl.⁷⁸

Capa de drap de seda que corre en blau que servex a la processó del dilluns, que ha en lo capel papa e rosa blanca, de sus forrada de blau.⁷⁹

Capa blava antiga ab roses e stels, forrada de vermeyl.

Capa velya, ab freedura de fil d'argent e d'or per la squena e davant e ha, per la fresadura, alcunes cosetes d'or e folrada de vermeyl, an ne feyt capa als scolans.

Capa veylya que va en blanch ab freedura en la squena e ha en lo capel crestayl, forrada de vermeyl.⁸⁰

[f. 16v] Capes dues blanques per als scolans.

Altres dues capes vermeylles dels fadrins.

Ani sis capes daltres dels fadrins de poc valor.

Item altres set capes de miyons, son les capes dels fadrins entre als e bones xxiii capes i mitres.⁸¹

[Al marge: «d'en Arnau Cescomes».] Dimecres a xvii dies del mes de dehembre del any de M CCC LXXXII lo honrat en n' Arnau Cescomes canonge oferí al senyor bisbe e capítol axi com eren en la collació de la ho, en la casa del capítol, una capa processonal de samit vert la qual avie afer per si ab fres de aur de savastre que avie dos dits dample e pus ab seyal de comes e de ala la qual capa reeberen e fo comanada en continent a mossen en Ramon Faeyner sotssacristà que la metés ab les altres, qui et pendit que faceret libentur.

Die sabbati xii madii anno xc^o vii^o fuerunt recognite et fuerunt inventere xi bone seu sufficientes et reliqa omnes cuperte [?] seu esquinçades quas honorable Tristanus de Naves ornametarius fecerunt [?] ponitas. Et dicte xi romanserunt ponitas Raymundi Aleró subsacriste. Est tamen verus que fecerunt v capes alias per ipsis pueris que similiter romanserunt ponitas dictum subsacriste et sic sunt xvii ponitas dictum subsacriste. Testes Antonius Jaqua e Josephus Palau beneficiati in sede aprés sunt escritos desfeys tres per adobar les altres.

78. Afegit: «an ne feyt capa als scolans».

79. Afegit: «es molt antiga e squinçada, espanellada».

80. Afegit: «deficit lo crestall, e la fresadora de la squena, fuit inventa et coniuñpta est».

81. Afegit: «no valen res».

[Al marge: «d'en Esteve Folquer».] lo dia de ani nou del ay de M CCC huytanta tres n'Esteve Folquer canonge e paborde presenta al senyor bisbe e capítol la capa sua processonal la qual devie fer e es de drap d'or e corre lo camp en color de açur ab diverses seyals d'or, ab seyal real en lo pitral e en lo capel detras dos seyals de falcó e ymaya de sent Steve e en la fresadura davant, ha istoria de la Nativitat de Ihesus Christ e d'altres moltes, la qual capa reeberen e comanaren la a mossèn en Ramon Faeyner subsagristà que la guardàs ab les altres capes que respós quen farie, volentes, presentes testimonis en Vicent Gavarró e Ramon Aleró beneficiat en la Seu.

[Al marge: «d'en Berenguer Barutell».] Lo derrer dia de octubre, lan de M CCC LXXX tres, lo honrat en Berenguer Barutell artiacha de Ribagorça portà i capa de drap d'or vermell paupanat ab bestioles e la freadura ampla ab ymages, ab orle de fuyll d'argent en lo capel, senyal barreyat a traves blanch e negre, altre ab lo camp d'or e i barra vermeylla a traves, en lo pitral i quayxonet a senyal del rey e de la reyna, es forrada de tafatà vert, fo rehebuda per lo degà e lo capítol e fo comanada an R. Faeyner sotssagristà, testes Jacme Claret e Vicent Gavarró.⁸²

[f. 17r] Die xxx may anno predicto continuavimus inventarium secundum capelle cum suis aparamentis.

Primerament una casula negra ab senyal de Moliner i aquela servey a la sepultura del bisbe en Guillem. Item un davantal del drap mateix flocat sens senyals.⁸³

Capela negra que fo del patriarca, ab casula e dues dalmatigues, ab ii stoles, iiiii maniples, túnica, iiiii capes, i drap de cadira negre de la dita capela, barreyat en torn a seyal real, forrat de drap vert.

Item hun davantal negre (es oldà) e i coxí ab ii cobertes, una blanca e altra negra, forrada de le luch [?].⁸⁴

Item dos draps negres, al altar, de samicel, ab son frontal, forrats de blau, ab tovallola negra, squinçada.⁸⁵

82. Afegit: «Fuit fieri paraments de ista capa predicta».

83. Afegit: «oldà, es estat desfeyt per adobar capes».

84. Afegit: «Tot es stat desfeyt per adobar altres».

85. Afegit: «pres la mossèn Jacme Aragonés ornamentar».

Capella de drap d'or bela, de mossèn Sent Valero de Roda, la qual se a fetes aytals ab casula, dues dalmatigues, ab son aperelyament de dos colars, II stoles, II maniples, daltre drap; ay capa de drap d'or, II stolas.⁸⁶

Item I frontal de drap d'or forrat de tela blancha, es oldà.

[f. 17v] Capela de drap d'or d'en Ramon de Vals ab casula, II dalmatigues, ab tot son aperelyament, ab senyals d'en R. de Vals e ab camís e amits e paraments, e ay hun colar soberch.⁸⁷

Capela de diaspre vert ab senyal de Garça en la casula, ab dalmatigues ab tot son aperelyament.⁸⁸

Capela de diaspre vert que fo del bisbe Naranyó, casula, III dalmatigues ab tot son aperelyament e I drap de cadira.⁸⁹ Item II collars de la color de la dita cappella.

[f. 18r] Capela d'en Jacme Ció.

Capela d'en Jacme Cigó, de diaspre vermeyl brocat d'or, casula, túnica, dalmàtica, amits, camis, cinyels de seda vermelya, stola, maniple per a la persona del bisbe, aperely de diacha e de subdiacha complit, de aquel drap metex, collas de la color dels peraments, dos colas de les dalmatigues.

Un davantal d'or ab himages de la Nativitat, IIIES capes ab sas freedures d'or, forrades de tela vermella, cendalies vermelys, altres cendaliyes de diaspre vermeyl, dues cendalyes blanques ab ses çabates.

Una mitra gran e bella obrada de perles ab II grans esmalts davant e altres II detras, ab XXX IIIII esmalts posats entre la mitra e les flomoles, ab cascavels e XII pedres verts,⁹⁰ e am dues en la sumitat, part aquelles ab seus stoig.⁹¹

[f. 18v] Una croça d'argent sobre daurada gran e bela en IIIII peces, ab sos stoyx de cuyro.

86. Afegit: «Fal ne un colar, fuit inventum statim, es la qual estola al cor de Deu, altra a les fons. Es ara tot en la caixa dels ornaments».

87. Afegit: «faltave los colars, sunt de pocha valor».

88. Afegit al marge: «feu se de les dalmatigues capa als minyons». Afegit: «Es huy encara la casulla ab estola he maniple. Capes son restades feytes de tot dues dalmatigues als fadrins».

89. Afegit: «noy ha scrit dues stoles e tres maniples. No hia collars de la que adobaren ne las altres».

90. Afegit: «fall ne I».

91. Afegit: «III est in posse ornamentarii».

Capella que fou comprada dels bens del noble en Guillem Ramon de Muncada degà condam, de velut (samit) vermeyll ab rodes amples d'or, forrada de cendat groch, es tota complida de totes coses que capela deu aver e pali al altar daquel drap matex e stà en hun cofre de siprer lo qual ere del dit degà ab altre que ni ha son par e capa processonal, en lo pitral d'argent, ab una pedra grossa e cinc poques e sence perles.

Item corporals de samit vermeyll, ab x letres grans, sunt de perles.

Item dues tovaylloles obrades de seda e altres dues blanques, duen i perles y i blancha com lo fill del rey portave, apostolum [?], era sotssacristà en Pere Guiu.

Item una capsa d'argent e tenie hosties ab seyal de Monchada, ab sa cuyllereta d'argent.

Item i cofre que es de siprés qui ere del dit degà.

Altra capela blancha del bisbe en Jacme Cyó, de diaspre, ço es casula e dues dalmaticas de diacha e ab compliment de stoles e maniples e stolas, dalmàtica e túnica per al bisbe de açeytoni. Item camis, alii peraments per a tots, no hi ha colars.

Tres capes del dit drap de diaspre, la una per al bisbe, ab IIII botons de fil d'argent, e II per als companyons.

[f. 19r] Capela d'en Miquel Despens, de drap d'or ab senyals seus, ço es casula, II delmatiques, II stoles, III maniples e la una stola e lun maniple es de velut vermeyll, sens colles.

Capela que fou d'en Folam negra, ab ço es casula, II delmatiques, III capes ab senyal de foleca, e dues stoles, II maniples e altra stola negra daltre drap, e una capa que porte lescala forrada de vert.⁹²

Capela blancha que fo del bisbe n'Esteve, ço es casula, dues dalmaticues i davantal, II stoles e II maniples.⁹³

Una stola de fil d'or del bisbe en Romeu, de fres taulat, ab creus de perles, ab flocadura de fil d'or, ab son maniple semblant.⁹⁴

Un stoy de corporals obrats d'or e de seda, obrada aquella ab obra d'aguylla, ab uns botons de fil d'or, floquets de seda vert e vermeylla.

92. Afegit: «fal ne i stola e i maniple e laltre que no val res».

93. Afegit al marge: «de la casula han donat adobar altres. De les dalmaticues an adobat aquelles d'en Cyó e axi non sunt, anno domini M CCC XC^o terciò».

94. Afegit: «tenet dominus ornamentarius cum manipulo».

[f. 19v] Capela de girasol que fou del bisbe n'Aguilaniu ab seyal seu, ço es ab una stola, II stolas, altre maniple, altra stola i II maniples de altra obra de seda, fal ne i collar (non valent).

Capela de violat ço es casula, II dalmatigues ab son aperelyment e I maniple soberch, ay I collar.

Capela blanca de cendat ab tot son apereyli sens colas, la casula, I stola e maniple (servex a Sent Pere, laltre nos te, non valet).

Capela de samicel vermeyl ço es casula, II delmatigues ab tot son aperelyament de capela, sens colars.

[f. 20r] Capela de diaspre vermeyl que fo del sagristà cardenal ço es ab casula, II delmatigues ab tot son aperelyament de capela, mas los dos maniples son daltre drap e I colar fal hi I colar, lo bisbe te la casula I stola e maniple.

Capela vermelya que fo del cardenal d'Espanya ço es casula, II delmatigues, II stoles, III maniples, II collas ab forradura de tela groch tot es antiga e servex tot dia es ferials, fallne los collas que son ut dicti en la caixa dels ornaments.

Capela de xamelot negre ques te tot dia dels aniversaris mas la casulla, es esquinçada, casula, dalmatigues, stoles, maniples e capa de drap de evangeli (del dit drap an adobat los vestimens los quals son squinçats).

Capela d'en Jacme Cyó de diaspre vemeyl brocat d'or, casula, túnica, dalmatiga, amit, camis e c(in)yel de seda vermelya, estola, maniple per a la pesona del bisbe e perament de diacha, subdiaca complit del drap metex e colas de la del color dels peraments.

Item I davantal d'or ab himages de la Nativitat, III capes ab sas freedures d'or, cendalies vermelyes, altres cendalies de diaspre vermeyl, dues cendalies blanques ab sas çabates i caixa on sta tot.

[f. 20v] Davantals e draps d'or e de seda.

Tres davantals, I obrat de seda ab tres talls lo qual te la himage de nostra dona e altre barrat d'or ab obra morischa e altre ornat ab senyal real ab tres taylls.

Altre davantal blanch de drap d'or ab ocells e ab perament real e ab capes d'or, el scut blau.

Un drap del evangeli bel, obrat de seda (es ara oldana).

Dos davantals ab seyal de Comes.

Una tovayllola per al evangeli, obrada de seda vert e vermella, flocada, ab botons d'argent, est oldana.

Huyt mantels, trobam ne ix, ab aquel que té la himage e tres trobam, ne quatre a obs de la himage, tot de Madona Santa Maria, e tres mantelets petis per ha la himage de Ihesus, trobam ne cinch dels quals se desfeu i per a peraments dels aniversaris dels fadrins.

Item altre mantel blanch per a nostra dona, altre per a son fiyl, los quals ha feu fer en Domingo Ponç.

Item i manteleta de drap d'or quey dona na Gostança de Pereyllos.⁹⁵

Item una manteta de velut negre ab savastre qui fo de sa fylla d'en Carcasona.⁹⁶

Dos draps de seda blanchs barrats d'or a obs del altar major (son oldans).

Item i frontal de marroma vermeyl daurat.

Item una tovallola obrada de seda vermeylla e negra ab flocadura a cada cap vermeylla e groga ben longa, ab botonadura de crestayll, la qual fo d'en Pere Feliu.

[f. 21r] Item altres dos draps blanchs de seda a obs del dit altar, forrats de groch, de poca valor squinçats.⁹⁷

Altres dos draps ab senyals de pinyes, son ara ferials, estan a l'altar e son de poch valor (nichil valet).

Item dos draps de violat a obs del altar major.

Item altres dos draps de samicel vermeyl, antichs a obs del dit altar.

Altres dos draps verts a obs del dit altar, espletats.⁹⁸

Item altres dos verts de pocha valor, la i squinçat, idem ut de proximis.

Tres frontals de l'altar major, la i ornat de argent e d'or, altre de seda ab senyals del patriarca e del artiacha de Ribagorça e altre de seda d'en Vinys ab obra morischa.⁹⁹

95. Afegit: «feren se peraments, feren sen per unes».

96. Afegit: «ara es davantal».

97. Afegit: «feren ne capes als scolans».

98. Afegit: «foren ne feytes capes per als scolans del capítol».

99. Afegit: «fuerunt mutatum operam, foren mudats lo del artiacha e d'en Vinys en apereaments del vestiment, totes son en peraments»; al marge: «los ii desfeyts segons lo libre».

[f. 21v] Item dos palis color de cendra ab senyals de plomes de cola de pahó de fil d'or, ab un frontal semblant, flocadura de seda de diverses colors, folrat tot de tela blava scura. Servexen a entalamar.

Dos palis vermeys de drap d'or, idem antalamar.

Item dos palis d'or, lo camp blau e les obres d'or, e comprals en Torredal.

Item un drap d'or bel ab himages de la Passió de Ihesus Christ forrat de cotonina blanca.

Item altre drap d'or ab himages de profetes.

Item dos draps de seda antichs que servexen als aniversaris dels bisbes, nichil valet.

Item un de seda antich quis posa en la cadira del chor d'aquel qui fa lo ofici a les festes dobles.

Item dos draps vermeys ab grius d'or los quals foren de la translació del rey Nanfós e son cosits en una peça, forrats de tela vermeyla.¹⁰⁰

Item altre drap vermeyl d'or ab papayllones e ab leons d'or per lo camp, forrat de blau, ab son frontal.

[f. 22r] Item dos draps d'or blaus ab angels qui tenen creu e ensensés, forrats de vert e ay frontal de aquel metex drap, e son ferials.

Item un drap d'or blau ab oçels e rams d'or qui fo de la novena d'en Ramon de Sent Martí, forrat de vert, servex a entalamar.

Dos draps blanchs ab fulyes d'or, ab aguiles vermelyes e blaves coronades, ab son frontal, forrats de tela blanca.

Item un pali ab lo camp blau açur ab obres d'or grans e poques e ocells d'or, forrat de tela vert, ab senyals de la reyna dona Elionor, servex a entalamar.

Item dos draps argentats ab fulyages e ab ocells que taren en blau, folrats de blanch, ab son frontal del drap metex, ab flocadura de diverses colós, folrat de vert lo frontal, foren del bisbe.

Item un frontal de samit vermely ab sa flocadura vert e himages d'or, forrat de blanch lo qual fo de Bernat de Bono.

Item un drap d'or vermeyll ab angels vermeys e ensensés e steleres d'or, que fo del degà de Muncada, servex a entalamar.

100. Afegit: «an ne levat la flocadura la qual pres mossèn en Jacme Aragonès ornamentar».

[f. 22v] Camis e vels.

Item XXI camis ab sos amits e cinyels sens aquels de Sent Pere, de Sent Jacme, de Sent Miquel, de Omnium Sanctorum, de Sent Anthonii e dels capells d'en Cijó, d'en Vals e del degà.¹⁰¹ Deven ne los marmessos d'en Folquer de i vestiment dien que hu sen despes en adobar los altres en temps de n'Antoni Vidal.¹⁰²

Tovalyoles.

Sis tovalyoles obrades de seda, ay senyal de Monc(ada), fal ne tres [...] son esquinçades et nichil valent.

Coxins.

Set coxins los v ab cobertes de li e la i de drap de seda que corre en vert e l'altra que corre en vermeyl e de roses d'or les cobertes.¹⁰³

Dos coxins de velut blau ab flochs a cada cap, de seda morada.

Dos coxins barrats de argent squinçats grans e corren en negre, ara son coberts blaves.

Item I coxí de velut morat que servex al bisbe davant la cadira.

Item una tovalola de domasquí blanch brodada de pomells de claveylls e de violes e de papalones e coronas ab dos senyalls de mossèn en Johan Exemeniç que lay dona e hay II senyalls de los quals senyalls hay lo camp grog e les armelles vermeylles, es forrada de fronell vermell e la flocadura de diverses colos.

[f. 23r] Item dos vels de seda oldans, nullius valloris sunt.

Item sis corporals ab IIII stoig, los III obrats d'or e de seda e l'altre de velut blau scur, son ara IIII corporals bons.¹⁰⁴

Item una casula blanca ab sa stola e maniple per a Quaresma e altra que ha a Sent Anthoni.

Item una cortina blanca de Sent Jacme, fal ne.

Una cortina blanca ab la qual cobreixen lo retaule de Quaresma.¹⁰⁵

101. Afegit: «son el compte aquels dels fadrins que son dos e ferens d'altres dos».

102. Al marge: «recepit Petrus Soler XXI. Item die XIV novembris anno XC^o tercio locumtenentis vicarii domini episcopi mandavit que teneatur XXI que sex fuerint aniversarii in solemnitate. Scripti quo fuit Ludovici Diego [()] prestito iuramento Petrum Januarii subsacrista olim mandavit in ppo. de Fontdevila que [...]».

103. Afegit: «son squinçats».

104. Al marge dret: «recepit de Solerio IIII corporals et predicti IIIIor stoy».

105. Al marge esquerre: «lo ornamentar la feu desfer».

Item dues linees blanques la una obrada de seda als cabs.

Item dos draps de lana ab himages ab senyal d'en Moliner, servex a enpaliar.

Item altres II draps de lana la I obrat ab himages de Santa Maria e de Sent Johan el altre ab historia de Daniel e Ezechiël, idem a enpaliar.

[f. 23v] Item Una senyera de cendat ab gran himage d'or de madona Santa Maria ab son stoig.

Item quatre cortines ab senyals reals de cendat (desfeytes son).

Item Una cortina real la qual sta a Sent Anthoni, de poca valor (nichil est).

Item Quatre cortines de cendat vert listades d'or, ab flocadures als peus de seda.¹⁰⁶

Item dos draps de lana el major esquinqat de poca valor e l'altre migancer los quals hi lexa en Soler artiacha de Ribagorça.

Huyt tovalyoles de li, les III totes blanques, roban ne dues e les altres III floquades de seda, e les dues rupte sunt, de poca valor. Falen ne dues flocades e una plana (squinçades son).

Item sis tovaylloles poques noves, flocades als caps.

Item Cinch linees antigues e cinch bones totes blanques donaren ne dues al altar de Sent Pere.¹⁰⁷

Item dues cortines blanques obrades listades les quals hi dona lo bisbe en Romeu.

Item dues linees obrades de seda belles ab traus negres, son arruïnades.

[f. 24r] Una stola bela obrada daur e de seda de diverses colós, ab puntes e flocada daur e de seda de diverses colós.¹⁰⁸

Tres corones de la himage de Santa Maria e II de Ihesus, ten les l'ornament.

Dos davantals obrats, la I de fil daur e l'altre de seda los quals hi dona mossèn en Romeu bisbe.

Item canelobres de coure los quals hi dona lo dit senyor bisbe en Romeu.

Tres cortines blanques de li les quals tenen en lo temps de la Quaresma.

Item un gran drap de li ab lo qual cobren lo retaule de Sent Pere.

106. Afegit: «consumpti sunt».

107. Afegit: «Ani ara de les bones tres, de les antigues squinçades tres».

108. Al marge: «diuen nel bisbe en Guillem la te, e es ver que la te».

Altre drap de velut blanch del altar metex.

Item un tapit vellos lo qual hi dona en Bernat Pelicer mercader de Leyda.

Item un sobrecel, lo qual sta contínuament sobre l'altar major.¹⁰⁹

Item dues tovalyoles verts de cendat listadas e dues de cendat violat e
i de morat per portar lo Lignum e el test.

[f. 24v] Tapits e draps.

Tres draps grans de diverses colós e vays e ab senyals d'ondes los
quals servexen davant l'altar de madona Santa Maria a festes anals, son
descosits e consumats.

Altre drap vayrat lo qual ha Jaq fo d'en Traper.

Altre tapit vellos lo qual fou del artiacha de Terranthona.

Altre tapit vayrat que sta tot dia als peus del canonge com celebren al
altar mayor, es spletat.

Altre drap de seda de poca valor espeçat.

Item i tapit sta e qui te lo sonador vellos, destruit es.

[f. 25r] Item hun arquibanch gran miyanat.

Item altre arquibanch.

Item una caxa gran ho archa qui fo de mossèn en Guillem Ramon de
Monchada degà de Leyda condem.

Item altra caxa pocha, antiga.

Item un cofre antich.

Item una caxa pocha sens cobertor.

Item la caxa ho archa hon sta lo segell del capítol.

Item dues caxes prop lo lit hon jau lo sotsagristà miyancera la una,
l'altra pocha.

Item i crestayll gros rodon per a mal duyts, tel l'ornamenter.

Item IIII bordons de fust ab crestayls el cap, mas fal ne la hu crestal, hani
sol i ab crestayl, l'altre te l'ornamenter, els dos son trencats.¹¹⁰

Item i tirapeus [?] d'argent.¹¹¹

Item una corona de la ymaya de Santa Maria ab pedres e perles (ni-
chil valet).

109. Afegit: «noy sta ara mas en la sagristia, nichil valet».

110. Al marge dret: «te pus sobre II crestayls e I meys de crestayl».

111. Afegit: «te los crestans l'ornamenter».

Item dos cordons verts de seda per a la dita ymaya, son donats als capels dels cortinals, tels ornamenters.

Item dos cordons de seda per a la seya, son en la d'en Seyner [?].

Item dos guants bisbals ab esmalts squinçats, tels ornamenters.

Item I tovallola ampla obrada de seda vermeylla al cap, la qual ha donat na Francesca Soror condam.¹¹²

Item una linea vert e vermeyll en la una hora.¹¹³

Item altra linea de seda scacada per al altar.¹¹⁴

Item I vel de posar d'argent en la post, squinçat es tot, mas ani I altre que es ja en altre loch.

Item unes taules de vorí de la una part l ymaga del crucifixi e del altra l ymaga de la Verge Maria.

[f. 25v] Item II tovaylloles ab seyal de Moliner e damunt azur, obrades de seda.¹¹⁵

Item III tovaylloles dues obrades de seda e altra blancha.¹¹⁶

Item dues tovaylles listades de coto blau les quals foren d'en Bernat Cescala, e basten cascuna alineada per al altar.

Item una manta de caval qui porta aquell qui porta la seya, te la l'ornamenters.

Item I tovallola blancha ab les bores negres, servex de Quaresma.

Item quatre penons de la consacració.¹¹⁷

Item I penó real de cendat de Sent Narcís.

Item dos draps d'altar ab creus negres e abres vermeylles de seda qui foren d'en Pere Mayanet, oldans.

Item VI cobertes de libres del altar e son de lenç.¹¹⁸

Item dues dalmatigues ferials.¹¹⁹

Item unes crimeheres de stayn ab stoyg de cuyre.

Item dimarts a XVII d'abril del an de M CCC LXXX sis fo comanada una

112. Al marge dret: «la qual feu metre mossèn en Johan de Peralta en lo Sant Drap».

113. Afegit: «dient es a sent Pere a nos trobe, es ara força squinçada, roman en poder d'en Alvaro».

114. Afegit: «diem que es al cor de Deu».

115. Afegit: «non inveniunt».

116. Afegit: «non inveniunt, son squinçades».

117. Afegit: «dien que mossèn en Tristany ne feu desfer i per adobar les altres, nichil valet».

118. Afegit: «dien que totes son esquinçades».

119. Afegit: «dien que les porten aquells qui porten la synera e lo ciri pascual».

tovallola an Johan de Berga sots sagristà, de drap de seda blau ab ocells blanchs, ab cadenes en lo tal, forrada de tela blava, per cobrir lo faristol com dient l'evangeli e es flocada segons que daval se apar per carta.

[f. 26r] Die veneris VIII mensis febroarii anno cccc^o nono honorabilis Marthinus Box ornamentarius tradidit capellam infrascriptam discretus Ramon de Villasehana presbitero subsacriste.

Capela Reverendus patris et domini domini Petrus Çagarriga Episcopum Ilerdensem de panno domasquino albo pampiolat folrata de tafatano rubeo govorat e fresadura de istoria Passionis, stola e manple de eodem panno et folrata. Item due dalmàtice cum una stola et duobus manipulis de eodem panno, folrate de tela quasi coloris carnis cum peramentis inperialibus sive de panno aureo vocato inperiall. Item capa pluvialis et de eodem folrata et cum fresadura ubi est ystoria Nativitatis et supra Assumptionis beate Marie. Et in capello eiusdem cape est ystoria Coronationis beate Marie cum floquommodo rubeo serico et aureo cum franga circum circa dictam capellam. Item alia capa pluvialis de eo panno cum folratura de tela quasi coloris carnis cum fresadura ubi in una parte est ystoria Resurreccionis Lazari et ystoria Christi sedutis inter populo inter doctoris. Et in capello eisdem cape est unus episcopus indutus de morato et in sumitate fresature est ymago beati Petri induti de livido et in eodem capello es unus floquuus de siriquo rubeo. Testes Symon Poculuy et Stephanus Burell presbiteri.

Eadem die.

[f. 26v, en blanc]

[f. 27r] Argentum.

Dos candelobres d'argent ab ses viroles on entren los brandons, marcades del march de Leyda.

Dues navetes d'argent ab una cullera d'argent, e dues manetes.

Tres crosses senceres d'argent.

Item I encenser blanch.

Item III eixugamans, la I es squinçat.

Item altre blanch.

Item altre ensenser daurat nou.

Una caldera de aram on tenen aygua per a lavar los preveres, es de la obra.

Dos solispas d'argent.

Dues canadelles d'argent.
 Dues canadelles de obra de limoges, de limoges, de lautó.
 Una custòdia de obra de limoges trencada, te la lo ornamenter.
 Dues capsas de vorí e una no ha cobertor.
 Un reliquiari de crestayl petit.
 Una creu d'argent bella gran, daurada.
 Item hya I tros de canó de mida i palm poch mes ho menys d'argent d'aquella matexa creu.

[f. 27v] Dos àngels d'argent que porten la custòdia d'argent, tot daurat ab pedres, la qual fo d'en Moliner, an los tres ales trencades.

Tres crismeres d'argent grans ab sa creu e calçe petit ab lo qual amistran lo vi als malalts, ab cabsa ab la qual porten lo Corpus Christi tot d'argent.

Lo Lignum Domini d'argent, ab son peu d'argent daurat tot.

Lo test d'argent ab sas himages e ab pedres, es a Barchinona per adobar.

Un anel d'argent ab i safir ab son stoy de velut morat, es ben als huylls.

Cinch anells de argent daurats episcopals ab pedres de vidre.

Dos anels pontificals bels ab diverses pedres, ço es huyt poques e una grossa en lahu, en laltre xxiiii pedres poques ab perles menudes entorn, fall aquel de xxiiii pedres. Dos perels de grans ab sos esmalts d'argent ab perles en los dos, tels lo ornamenter.¹²⁰ Fallne ne aquelles xxiiii pedres, lo qual perdé en Nicolau de Selles an a festa del Corpus Christi.

[f. 28r] Una copa de crestaly ab senyal d'en Pere del Rey trencada, en castada en argent, te la lornamenter.

Item dues creus de crestayl grans ab peus de leutó e senyal d'en Pere del Rey.¹²¹

Una creu pocha de crestayl ab son peu, ab son stoy de fusta.

Dues taules de limoges, te les lo ornamenter.

Una ara de jaspí ab crestayls e margarites de obra de limoges.

Tres mitres blanques ab son stoy.¹²²

120. Al marge dret: «repost sobre i pontifical d'una de viii pedres e una grossa en mig lo anell es trencat, te i, el que ix marchs, en Romeu».

121. Al marge dret: «rei post sobre la una trencada».

122. Al marge dret: «portansse la una lo bisbe en Guerau».

Item una altra de drap de domàs blanch fresada ab fres ample e ab ii pedres al cap.

Una mitra obrada de fil d'argent ornada de pedres, de la qual ne fal **xxi** pedra.¹²³

Altra mitra antiga de obra de limoges ab alegantes pedres, fa adobar, te la lornamenter.

Dos candalobres bells d'argent sobredaurats ab fullatges e esmalts virolats en les broques, de pes de xv marchs, marchs de Barchinona, la I a trenchat lo peu.

[f. 28v] Una croça de lautó del bisbe dels Ignocens.

La mitra de aquel metex bisbe ab sos guans de poca valor, tehe lo ornament.

Dos candelobres de ferro grans que servexen davant l'altar.

Unes balances de aram de tenir ab cordes longues.

Un torn de ligar libres e ay trencat la I faiol non inventarium, trenquat es.

Un faristol on dien l'avengeli los dies ferials.

Sis bordons d'argent, los dos daurats bells, els **iiii** blancs.

Un anell de coure del bisbe dels Ignocens.

Un tirapits lo qual hi dona en Guillem Çäfont lo qual ha la himage de Santa Maria.

Item erant in quadam capsä **xlx** lapides diversorum colorum qui creduntur esse de illis qui supra in pluribus locis defficiunt.

Item una creu bella d'argent daurada e smaltada ab ymayes enbotides de Ihesus en la una part e esmaltats l'altra de Santa Maria, ab son peu d'argent sobredaurat ab dos esmaltats ab agulla quels afiyg.

[f. 29r] Un calçe d'argent daurat ab senyal de Monchada.

Un calçe d'argent de Sent Pere, ab crucifixi en la patena.

Un calçe d'argent de Sent Miquel, ab seyal de Sent Miquel.

Dos calces d'argent blancs la I de Sent Anthoni, altre de Santa Lucia ab ses patenes, dels quals calces ha pres I mossèn en Johan de Peralta per fer cadenes ha I ensenser e mossèn en Johan Exemeniç I altre per fer I ensenser blanch, que ha feyt.

123. Afegit: «fal ne **xxiii** en la sacristia on eran, fal **xxv**, fa adobar car gastada es, ere, te la lo ornament».

Altres dos calces daurats ab ses patenes.

Altre calçe de argent daurat ab magestat en la patena e al peu del calçe lo crucifix.

Tres bacins d'argent, II del altar e I dels aniversaris.¹²⁴

Una capsa de argent on tenen hosties, ara es crismera.

Una cuylereta de argent per aministrar al calze ab lo qual celebre lo bisbe en Guerau. Donà la cuyllera en Romeu an R. Aleró.

Dos bacins d'argent grans ab esmalts, en lahu esmalt es la Nativitat de Ihesu Christ, en l'altre la Adoració dels tres reys, e pesen x marchs, fall ne lo broch d'aquell que li done l'aygua.

[f. 29v] Item I reliquiari d'argent qui fo d'en Steve Falger es, a manera de Agnus Dei ab smalts de cada part ab cordó vermeyll ab dos botons d'or a cada cap.

Sis anels qui foren del bisbe en Romeu Cescomes, ço es hun diamant escastat en argent, hun topaçi, hun safir, hun rubiç, una creolita, hun capmeu, engastats tots en verges d'or, los quals meteren en la caixa qui fo del degà de Monchada. Es estat venut tot mossèn en Ferrer Eruga com era ornamentar, e convertit en profit dels ornaments.

Suprascripta fuerunt completa die ultima mensis madii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° primo, presentibus et continue assintentibus venerabilis Arnaldus Ferrerii decano, Bernardo Cecala archidiacono Riparcurie in ecclesia ilerdense et Petro Rubei, Bartolomeo Figerosa beneficiati in dicta ecclesia, nec non Raymundo Faeyneri subsacriste qui suprascripta omnia ocularitur insinuavit inter essente continue venerabile Antonio Perpiniani reddente ea que sacrista habet tenere per venerabile Johanne Perpiniani facte suo condam sacrista dicto honorabile Ludovico presente qui omnia et singula supra et infra scripta in comandam et speciali custodia receperit et promitat ea non isti ad alios usus quam deputata sunt intra ipsam ecclesiam et non alibi et predicta iuravit ad Sancta quatuor Dei evangelia.

Item una paelaça per a portar brases. Apres se feu hun portador de brases, be estat de lautó (aram) ab doylla, e es en la sagristia.

Item tres hostiés de ferre.

Item altres dos hostiés de ferre.

124. Al marge dret: «repost sobre los dos del altar».

Item una bela croça d'argent ab son bordó e pese xxiiii marchs ab xvi pedres vermeylles e blaves.

Tres calçes d'argent, la hu ab pedres, pese iiiii marchs,¹²⁵ l'altre fo d'en Soler, pese iiiii marchs e iii onces, laltre donà en Pere Desval ab senyal de rosa, pese dos marchs, v onces e miya, ab sos stoyxs de cuyro cascú.

[f. 30r] Un calçe d'argent ab seyal de Moncada que fo d'en Guillem Ramon de Muncada degà, condem, ab son stoyg de cuyro, pese tres marchs set onces.

Una mitra d'argent obrada de perles ab pedres en la qual fal tres pedres e tres smalts, la pedra es on l'estoyg, es estada adobada.

Una custòdia gran d'argent la qual ere d'en Guillem Ramon de Muncada degà, tota daurada ab quatre àngels ab ales, tota sobredaurada, e pese dotze marchs ab i peuet d'argent hon se pose la creu.

Item dos fullatges d'argent daurats e un stoyet de cuyro.¹²⁶

Item un tancador d'argent del test, en una capsa ab cinch pedres.

Item una capsa de vorí sencera e altra gastada.

Item una flor d'argent que te la ymaya de Santa Maria.

Item xxxiiii diademes, dos capels de sol, viii xapelets, xxxiiii cabeylles per fer jochs al Corpus Christi.¹²⁷

Item dos coxins negres flocats, tot ho te lo ornamenter, tels en Ramon Aleró los dits coxins.

Item i drap d'or ab àngels vermeyls qui fo de la sepultura d'en Guillem Ramon de Muncada degà de Leyda condem, ja es.

Item ii draps de seda ab obres grogues e morades.

Item te en Punyet i drap d'or ab àngels.

Item ne te un altre lo comanador de Sent Antoni del sagristà.

Item ne te altre drap d'or blanch madona d'en Sant, lo qual porta en Francesch de Sent Martí e en Luis e donalli en micer Gavarró.¹²⁸

[f. 30v] Item dos draps de cadires on seu lo bisbe ab senyal real.

Die tredecima mensis may anno a Nativitate Dimini m^o ccc^o octuagesi-

125. Afegit: «fale de la patena v pedres e del calze altres v pedres».

126. Afegit: «non recepit post Soler nec Romeus de Vilasayna, nec est senyal de res».

127. Al marge dret: «recepte Soler xxx diademes, viii xapelets, xviii cerboyeres de diverses draps de seda e or, xxv cabeylles e atretantes barbes».

128. Afegit: «es dels ornaments del altar major, de la sagristia e noy avia en los ornaments».

mo quinto fuerunt recognita omnia et singula suprascripta excepte portet in caxia Domini decani de Montecateno et recepta per Raymundum Aleró qui recepit sponte in guardia omnia et singula suprascripta et promisit omnia et singula bene et fideliter custodire et bonum e legaliter spontum reddere dominis decano et capitulo ilderdense et etiam de supravenientibus pertinentibus ecclesie Ilerdense ut largius poterit ordinari et predicta iuravit ad Sancta quatuor dicti Evangelia. Presentibus testibus ad omnia suporadicta continue discreto Anthonio Gombau capellano de Montecateno et Michaele Berenguer, presbiteris beneficiati in ecclesia ilderdense, et pluribus aliis iuramento autem prestito predictum Raymundi Aleró, discreto Michaele Berengarius et Stephano de Garalbella in presentia Arnaldus Ferrarii decani, Caputville Calvonis artiacha.

[f. 31r, segueix doc.] Benascum, Johanni de Peralta, Michaele de Noya, Bernat de Vallonga, Antonio Perpiniani, Bertolomeo de Podisalto, Jacobo Aragonés et Arnaldo de Cumbis, canonicis ecclesie predictae qui absoluerit et quitarunt Antonium Vitalem ab òmnibus supra contentis in domo capituli existentibus, dicta die hora vesperorum vel qua. Testes Michael Berenguer et Stephano de Garabla.

Die ultima mensis februarii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° sexto venerabiles Antonius Perpiniani et Arnaldus de Cumbis per honorabile decano et capitulo ilderdense recognoverunt omnia et singula contenta et supra in hoc inventario et receperunt omnia signata per literam et de manibus discreti Raymundi Aleró qui ea tenebat in commanda per capitulo predicto presentibus nobili Raymundo Santa Pau sacrista ipsius ecclesie, Ferrario Eruga, Johanne de Berga presbiteris beneficiatis in ipsa ecclesia et òmnibus predictis presentibus et me notario, honorabile capituli omnia predicta tradit, ducit prefato nobili Raymundo de Santa Pau sacriste. Et hora terciarum dicte die ultimi vel quia dictus Raymundus Aleró tradidit predictis dominis canonicis nomine ipsius capituli recipientibus claves sacriste et jocalium dicti inventarii. Et prefati domini canonici existentes in domo capitulo una cum dominis Arnaldo Ferrarii decano, Dominico Poncii precentore, Raumundo de Santa Pau sacrista, Johanne Englada archidiacono de

[f. 31v, segueix doc.] Terrentone, Capitevilla Calvonis archidiacono Benascense, Johanne de Peralta, Michaele de Noya, Bartolomeo de Po-

dialto, Jacobo Aragonés, Petro de Sancto Clemente in domo capituli dicte ecclesie capitulantibus et capitulum facientes tradiderunt dicto domino decano predictas claves et ilico dictus dominus decanus nomine tocius capituli ipsas claves tradidit dicto nobili Raymundo de Santa Pau sacriste dicens haec verba vel similia Ego nomine tocius capituli trado vobis domino sacriste, has claves easque comando vobis que teneatis in comanda et puro deponito omnia et singula existentia in sacristia predicta suprascripta signata per literam. Et dictus nobilis Raymundus de Santa Pau dixit que recipiebat dictas claves et omnia et singula in dicto inventario suprascripta signata per literam et in pura comanda et deposito per dictis decano et capitulo promitens ea bene et fideliter custodire et restituere et etiam alia que per sacrista debent custodiri per quibus obligavit se et omnia et singula bona sua quocumque iure sibi pertinentia ubique presentia et futura et dedit fideiussores ut in libro fideiussorum continetur. Item ex alia parte iuravit dictus nobile sacrista supra Sancta quatuor Dei Evangelia maiorbis suis corporaliter tacta rebus vel jocalibus ipsius sacriste non male uti nec alicui comodant extra sedem quidquam de ipsis sue licentia dicti capituli petita et obtentam nec ad alium usum quam deputata sententia trahere per se vel per alium directe vel indirecte. Presentibus testibus ad predicta vocatos et electos discretos Johanne Amat et Johanne Matha presbiteris beneficiati in dicta sede.

[f. 32r, segueix doc.] Item dicti domini capitulantes absolverunt et diffuyerunt Raymundum Aleró ibi presentem. Testes predicti.

Et post Paululum dictus nobilis Raymundi de Santa Pau sacrista commendavit discreto Johanni de Berga presbitero beneficiato in sede predicta omnia et singula suprascripta et alia que consueta sunt custodi per subsacrista tradiditque eadem Johanni claves sacristie et jocalium ibidem existentium vestimentorum et aliorum suporascriptorum.

Et dictus Johannes recepit decanus comanda et iuravit in posse dicti sacriste ad Sancta quatuor Dei Evangelia suis manibus corporaliter tacta que non male utetur rebus vel jocalibus ipsius sacristie nec comodabat alicui persone cuiuscumque status vel condiciones sit extra sedem nec intra nisi ad usum ad quem sicut deputate sine licentia capituli ipsius ecclesie petita et obtenta. Testes Johannes Amat et Johannes Mata.

[f. 32v] Dimarts a xvii d'abril del an de M CCC huytanta sis fuit portatam in sacristia per Raymundum Vitalis magistrum ornamentorum quedam tovallola et comendata discreto Johanni de Berga subsacriste quam fecit fieri Jacobus Aragonés procurator ornamentorum, de panno serico livido cum ambus albas cum cathenis in collibus et est forrata de tela lívida.

Item die xx quarta mensis decembris anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° sexto honorabile Arnaldus Ferrarii decanus ilerdensis nomine suo et tocius capituli comendavit nobili Raymundo de Sancta Pace sacriste ilerdense quadam capellam albam novam cum grius et aliis bestiis ac pampens d'or et sunt primo tres camis, amits cum peramento de panno auri et casula cum duabus dalmaticis flocatis in lateribus, cum duabus stolis et tribus maniples. Testes Gabriel Pereç et Aynart Victor ecclesie villenove ante ibídem. Et dictus nobilis sacrista in continenti comendavit predicta a Johanni de Berga subsacrite. Testeas predicti.

[f. 33r] Die vero xxviii mensis januarii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° octavo addendo promissus honorabilis dominus Barthomeus de Podioalto, canonicus ilerdensis procurator ornamentorum ecclesie Ilerdense, constitutus in sacristia Ilerde commendavir nobili domino Raymundo de Sancta Pace, sacriste in dicte sedis, unum pannum aureum cum campo cinerico ad figuris surteys [?] plumbarum panonum qui est integre quem dictus dominus sacrista recepit in comandam ut alia predicta, servex a empalliar est supra Testes sunt discreti Franciscus Heruga et Raumundus aleró presbiteri beneficiati in sede Johannes d'Agramont, Gabriel P, Guillelmus Alegret beneficiati in sede.

[f. 33v-37v, en blanc]

[f. 38r] Aquesta es la capela la qual compra lo capítol del molt noble Guillem Ramon de Monchada condem degà de Leyda la qual stà en una archa de noguer.

Primerament III camis ab amits, ab sos ciyels, ab bels peraments dau-rats, ab II colàs, II tovalyoles obrades de seda flocades als caps, ab altra tovalyola tota obrada de seda negra e vermelya e flocada. Item dos coxins blanchs. Item altres II coxins coberts de drap d'or olda. Item uns corporals ab lo stoy de velut vermeyl ab x letres de perles. Item una capsa redona d'argent ab senyal de Moncada e a en la dita capsa v anels ligats e I sexel

seu que es trencat, els tres anels son a manera de granats grosses, el altre es una cornelina, el altre safir petit. Item bel safir ab la verga doble d'or.

Item 1 cofre de ciprés buyt.¹²⁹

Item altre cofre de xipré.

Omnia ista sunt supra.

[f. 38v] Item un altre cofre buyt que no es de ciprés que ere del dit degà, supra est jam.

Hun ordinari episcopal de pergami, tenet dominus Geraldus episcopus.

Die prima mensis junii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° primo Reverendus Dominus Gueraldus episcopus Ilerdensis electus et confirmatii, et venerabiles viri Arnaldus Ferrarii decanus, Ludovicus de Sancto Martino sacrista, Bernardus Cescala archiepiscopus Ripacurcie, Caputville Calvonis, archidiaconus benascensis, Arnaldus de Algerii, Matheus Pelicerii, Bernardus de Vallonga et Bartolomeus de Podio Alto, cannicus ecclesie Ilerdense facientes capitulum et capitulantes infra ipsam ecclesiam suprascriptam absolverunt deffinierunt et quitarunt venerabiles Johannes Perpiniani sacrista condam, Antonium Perpiniani eius fratrem et etiam Raymundum Faeyneri subsacrista per predicto Perpiniani.

[f. 39r] ad tenendum regendum, ad governandum sacristia predictum jocalia et alia ad que tenentur sacriste et subsacriste ipsius ecclesie et bona eorum et quorumlibet ipsorum aquibus vis gonibus accionibus et demandis quas capitulum posset habere predicta rote contra eos.

Confessique fuerunt recepisse et habuisse bonum et compotum et rationem legitimam de omnibus que receperant a dicta sacristia cum inventario. Testes Dominicus Company, Dominicus de Puyarolo et Johannes d'Alvero.

Et dictus Antonius Perpiniani requisivit fieri sibi publicum instrumentum que compulsus per dictum dominum episcopum et capitulum predicta reddiderat. Testes predicti.

Eadem die et hora venerabilis Ludovicus de Sancto Martino sacrista qui supra recepit in custodiam a predictis dominis episcopo et capitulo

129. Al marge dret: «ja ni es Totum supra».

omnes capellas, capas, argentum, ornamenta et jocalia et alia quicumque scripta in presente inventario et ea bene et fideliter custodire et tornari si et quoniam locus erit et requisitus fuerit et predicta in infrascripta promisit nunch notarius legitime stipulanti per ecclesia ilderdense et per omnibus et singulis quorum interesit vel poterit interesse et est. Testes predicti.

[f. 39v] Et in continenti, dictus venerabilis Ludovicus de Sancto Martino dictam sacristiam regendam et gubernandam cum omnibus predictis comisit discreto Raymundo Faeyneri beneficiato in ecclesia Sancti Laurentii civitatis ilderdensis ibídem presenti et ea recipienti qui promisit bene et fideliter tenere et custodire et cuius. Testes proxime dicti.

Fuerunt recognita omnia suprascripta et ocularit ostensa discreto Antonio Vitalis beneficiato in ecclesia ilderdense die xxv mensis may anno a Nativitate Domini M CCC LXXX quarto.

Die xxx mensis may anno a Nativitate Domini M^o CCC^o quarto venerabilis Ludovicus de Sancto Martino sacrista ilderdense firmavit absolutionem et quitacionem discreto Raymundo Faeyneri presbitero beneficiato in dicta ecclesia ilderdense de recepte et administrate per ipsum Raymundum in dicta sacristia et ecclesia per ipso domino sacrista usque in presentem diem aliquo diceret ut largius poterit per utilitate dicti Raymundi.

Presentibus testibus discreto Michaele Berenguer et Antonio Vitalis presbiteris beneficiati in sede ilderdense.

[f. 40r] Et in continenti dictus dominus sacrista sacristiam ipsius ecclesiam et ibídem existentia et alia que dicte ecclesie consuerunt per sacristam vel subsacristam gubernari comisit discreto Antonio Vitalis presbitero beneficiato in ipsa ecclesia ilderdense et ibídem presenti qui quidem Antonius sponte recepit custodiam et gubernationem ipsius sacristie sedis et alia pro ut est fieri assuetum. Presentibus testibus discrete Michaele Berengari et Raymundo Faeyneri presbiteris beneficiati in dicta sede.

[f. 40v, en blanc]

[f. 41r] Librorum sedis inventarium.

Die xviii mensis decembris anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° primo venerabilis Bernardus Cescala archidiaconus Ripacurcie fecit fieri in-

ventarium de libris ecclesie ilerdense ut sequitur et omnes libri infrascripti pergameni.

Primerament un missal cobert de blanch ab lo comter primer e apres hay glories notandis. E apres comence la rubrica Incipit Missale secundum consuetudinem ilerdense et caetera. Et comence lo tex en la segona carta, placare quis domine, et fenex en aquela carta en lo penúltim vers, os me. En la penúltima carta comence, semper a periculis, en lo antepenúltim vers fenex corporis et.

Item altre missal cobert de velut vert e apres del comter comence en la segona carta, fratres quecumque scripta, et est fenex en lo penúltim vers d'aquella carta, judica me do. En la penúltima carta, semper me, te lo senyor bisbe en gran.

Item i Evangelister comence en la terça carta, ex istis videre, e fenex en aquella carta, qui mi servit. La darrera carta comence en la segona linea, intravit Jhesus, fenex la penúltima linea d'aquella carta, invenerunt sex, puy seguexen se los evangelis de les passies e exaltet jam angelica notat.

Item hun saltiri veyll e comence, primo dierum, fenex en aquella carta que comence en la darrera carta, excita, e en aquella pagina fenex, tandem gloria amen.

Item un capituler veyll e comença en la segona carta, fratres quecumque, e fenex en aquella carta, cum eo. En la penúltima carta comence, caro, e fenex, adque omnium.

Item i resposer veyll e comence, Benedictus, e fenex en la tercera carta, dissoluto.

[f. 41v] Item i Pontifical ab coberta obrada de seda de diverses colós e comence en la segona carta, Accipiet, e fenex, Quanto post. En la penúltima carta comence, Postea, e fenex, Constituta.

Item i libre apellat Sentencies, comence en la segona carta, Sanctus Spiritus, e fenex, In tantum etiam minus siamus. En la carta penúltima comence, Post resurrectionem, e fenex, veniant in hunc locum.

Item i Exexiel glosat.

Item i libre apellat Orde de Sermons segons Innocent tercer, e comence en la segona carta, disposuit tamen celestis altitudo fuit, in eadem carta, vix enim. En la antepenúltima carta comence, et ecclesia romana, e fenex, que carnalis.

Item 1 volum de Bíblia comence, frater Ambrosius, e fenex en la primera carta, atque lau. En la penúltima carta comence, columna, fenex, calde.

Item altre volum de Bíblia, comence in nigro, si Septuaginta, e fenex la primera carta, et defensores. En la antepenultima carta comence, glorie, e fenex, altitudine.

Item altre volum de Bíblia, que comence, in nigro, nemo cum profetas et caetera, fenex la primera carta in rubeo, profete. In penúltima carta comence, Ezechia, e fenex, lo decret, colofó [?] d'aquela carta sumatus.

Item 1 volum de Evangelis e pistoles ab letra fort grossa axi com los volums de la Bíblia desus scrita, lo qual libre comence, Marchus, en lo test, e fenex la primera carta, Ihesum ipse, comence la gloria et natura, que hic scribit Geneologia, e comence en lo primer colondel de la derrera carta del volum en lo segon vers, ledictum, e fenex en aquel colondel, libri.

[f. 42r] Item 1 volum de Psaltiri de la Bíblia dessús scrita ab interpretacions de novis ebreaychs e d'altres per alfabetum e comence en la tercera carta, Domine ne in furore, e fenex on aquela carta, in universa terra.

Item 1 libre de obits vestit de negre.

Item 1 Ysayas glosat.

Item los Evangelis de Sent Johan glosats.

Item les Pistoles de Sent Pau glosades.

Item 1 Dialagus.

Item 1 Pontifical bel cobert de vert e comence In rubro, in purificatione beate Marie, fenex en la primera carta, in nigro, plebem. En la penúltima carta comence, facio tue, e fenex, poleat et.

Item 1 Evangelister et pistoler comence en la segona carta, tempora-neum, e fenex, peregie. In antepenúltima carta comence, in illo tempore, fenex, stans.

Item 1 libre que comence in rubro, In nomine Sante Trinitatis, et in nigro, cum beatissimi, e en lo penúltim colondel, a la derrera carta, fenex, temeritate Juventus.

Item 1 libre comence in rubro Epistola beati Gregorii ad Secundinum, in nigro, reverentissimo sanctissimo fratri Secundissimo, e fenex en aque-la carta, sequentium. En la carta penúltima comence, hac dum peccata, e fenex en aquela carta, que modus cum alia.

[f. 42v] Item 1 libre que comence in rubro, Incipit epístola beati Gregori pape, in nigro Reverendissimo et Sanctissimo fratri Secundino e fenex en

la primera carta in rubro, secundum Lucam, et fenex lo dit libre, Liber explícit humiliarum.

Item i Capítol bel comence en la segona carta, non levabit gens, fenex en aquella carta in nigro, iustus nostre. En la penúltima carta comence, sancta et pudorata, fenex in nigro, ad iutorio.

Item les pistoles de Sent Pau glosades, comence en lo test, quod ante promiserat, e en la glosa d'aquella carta, cionis Christi ad fidem, fenex lo text en aquella carta, sanrificatrimonis, e la glosa, aliquid ergo. En la darre-ra carta comence lo test, inferitur e la gloria extra castra, fenex lo test en aquella carta, ubicum omnibus e la gloria sit cum omnibus vobis amen.

Item i Psaltiri glosat mas noy es lo començament.

Item i libre Pistoler e Evangelister tot desquarnat.

Item i Leccioner veyll que comence in rubro, de vitis patrum, in nigro, vite patrum, fenex aquella carta, virginis ho, En la darrera carta, igitur beati viri Victoriani, fenex, qui vivis et regnas Deus per omnia secula seculorum.

Omnes suprascripti libris sunt pergameni.

Testes Raymundus Faeynerii, Raymundus Aleró et Petrus Rubei beneficiati in ecclesia ilerdense.

[f. 43r] Item i Leccioner veyll comence en la segona carta, Nolite ex pavescere, e fenex en aquella matexa, per singula. En la penúltima carta comence, ligatur unde, fenex aquella carta, ut iuni.

Item i Ordinari que comence in rubro, Incipit ordo cathecuminum, in nigro, non incipit quomodo nomine vocatur, fenex en la primera carta, efici mereatis. In antepenúltima carta comence, ut regibus, fenex en aquella carta, Ihesu Christe.

Item i Pistoler comence en la segona carta in rubro, Epistola in festi-vitate Sancte Marie, in nigro, gratia mulier, finit in eadem carta, videre qualem. In ultima carta fenex, asimilata est palme postea. En aquel libre son notades pistoles e comence in rubro, Missa de gallicantum, in nigro, Laudem Deo et caetera, fenex, exultantes pacem ad perpetuam amen.

Item die secunda mensis aprilis anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° quarto fuit repertus quadam liber pergameneus cum suis glosis vocatus Parabole Salomonis quem venerabilis Bernardus Cescala predictus fecit portari ad sacristanus et ibídem ego notarius dessignavi eum ut sequitur.

Item i libre en pergami ab ses gloses apellat, Peravoles de Salamó, e comence en la segona carta en lo test, matris mee, e en la glosa, defficienti, e fenex en lo test en aquela carta, non fuit qui aliquas, e en la glosa, extendi. En la penúltima carta comence en lo test, biscum, en lo test, collucta, e en la glosa, et assi.

Foren testes R. Aleró et Tomàs Valls.

[f. 43v] Postea die xxx mensis december anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° secundo fuit factum inventarium de omnibus libri existentibus in coro ipsius ecclesie.

In coro Episcopi.

Primerament los Evangelis dels quatre evangelistes glosats e comencen, Matheus ex Judea sicut in ordine, e fenex en la primera carta en lo test, Abram, e en la glosa, ad interpelandum, e comence en la penúltima carta en lo test, credatur que Ihesus est, e en la glosa, futar in ultime resurrectione, e fenex lo trest en aquella carta, tercio si, en la glosa fenex en aquella carta [...] dit [?].

Item hun psaltiri glosat e comence en la primera carta la glosa, cum omnes profetes, e fenex en aquella carta, Esdras; en la segona carta comence lo test en aquella carta, prospera, e en la glosa, ita ver. En la antepenultima carta comence lo test, laudate dominum, e la glosa, cionem; fenex lo test en aquella carta, sanctorum, e la glosa, debeat tan.

Item i psaltiri sens gloses e comence, primo dierum, e fenex en aquella carta, multiplicati, e fenex lo psaltiri, a prosequentibus animam meam, e puy son los vestrals himnes e de difunts e I quoern de comú notat comence in rubro, in natale apostolorum.

Item altre psaltiri sens gloses comence, primo dierum, fenex en aquella carta, preceptum eius, fenex en la darrera carta dels vestrals, pater domini, e puy seguex, Jeremias te Deu laudamus, la lletania e los himnes e de difunts e i quoern de himnes propiis de sants.

Item i Breviari de la costum de Leyda comence, dominum qui fecit nos, fenex en la primera carta, exaudunt me, comence en la darrera carta, tibi placere, e fenex en aquella carta, dominus vobiscum, e puy seguex se canticum gradum e de difunts.

[f. 44r] Items les pistoles de Sent Pau glosades comence la glosa, principia rerum, e fenex en aquella carta la glosa, celitus datum, en la segona

carta comence lo test, Paulus servus et caetera, e la glosa, in deserto, fenex lo test en aquella carta, in scrip, e la glosa, evangelii. En la penúltima carta comence lo test, oblivisti, e la glosa, ut tuos in viem, en aquella carta fenex lo test, castra, e la glosa, pontificetur.

Item i Diurnal comence in rubro, Ihesus antífona, in nigro, aspergens me, en la segona carta comence, aspiciabam, fenex en aquella carta, Gloria Patri. En la penúltima carta comence, gloriosum, e fenex, sanctum Gerardus [?].

Item una Biblia comence, Frater Ambrosius, fenex en aquella carta, prefiguratus, en la penúltima carta comence, et poma, fenex, hostendam.

Item hun Rational comence in rubro, Incipit rationale, in nigro, quemcumque, fenex en la primera carta, varie. En la antepenúltima carta comence, xxviii non, fenex en aquella carta, clavis.

Item i Psaltiri sens gloses e comence en la segona carta, insse, e fenex, corde et re. En la carta ultima dels vestrals comence, stellarum, fenex, hiis, puy seguexen se cantichs himnes e de difunts.

In coro Precentore.

Primerament i Breviari santoral comence, dominicale, fenex en la primera carta, prodigii, en la carta penúltima comence, tradiderunt, fenex, canticum.

Item altro Breviari dominical comence, Apres del comter sabbato, e fenex en aquella carta, spaciales [...], en la carta penúltima (ab)ans de la lletania, evangelice, fenex, vespere sint.

[f. 44v] Item i Psaltiri sens gloses comence en la segona carta, decursus, fenex en aquella carta, exaudies; en los vestrals en la penúltima carta comence, titia, e fenex en aquella carta, et pa, e seguex en se cantichus himnus e de difunts.

Item hun Flors Sanctorum comence in nigro, Universum tempus, fenex en aquella carta, crucis; en la carta antepenúltima comence, ipsum, fenex, ad regem.

Item una Bíblia comence en la segona carta, eum sancta, fenex en aquella carta, adextris. En la carta ultima, qui est dialobus, fenex en aquella carta, omnibus nobis amen, puy seguex, en se les interpretacions.

Item hun Responser veyll comence en la segona carta, de si, fenex en aquella carta, quo. En la carta antepenúltima comence, ovante domino osana, fenex en aquella carta, quo etale.

Item hun psaltiri sens gloses, començe en la segona carta, lege, fenex en aquella carta, in tribu. En la carta derrera dels vesprals comence, emitte, e fenex, Sion, e seguex se la lletania de diffunts he himnes e ay seyals de Monchada.

Item hun Hugyuici comence, cum nostri, i fenex en la primera carta, comperatur ana. En la carta penultima comence, velamentum, fenex en aquella carta que.

Item hun psaltiri comence en la tercera carta, tunc anime, e fenex en aquella carta, ego autem. En la carta derrera dels vesprals comence, mitit, fenex en aquella carta, diabolos, e seguexen se la lletania, cantich, himnes e difunts.

[f. 45r] Item hun Psaltiri comence en la tercera, mini, fenex en aquella carta, nos. En la carta derrera dels vesprals comence, nabit, fenex, nostra, puys seguex en se cantichs, himnes e de difunts.

Item hun Ysidorus Etimologiarum, comence en la segona carta, auditus tuo, e fenex en aquella carta, quoniam propter. En la carta penúltima comence, non erat usque, e fenex, evangelia carta unde et.

Item hun Psaltiri glosat comence en la tercera carta en lo text, qui es scrit de veemeyllo, non sit impii, en la glosa, verba, fenex, hoc est. En la carta penúltima comence lo test, exultabo, la glosa, tunc ei, fenex lo test en aquella carta, laudat dominus, la glosa, extra.

Item unes Decretals que no son acabades de glosar e comencen en la tercera carta en lo test tento, e en les gloses, canonum, fenex lo test en aquella carta, apostolicam, e la glosa, quòrum libet. En la carta derrera comence, ecclesie, fenex en aquella carta, compellatur.

Tots los libres del cor dessus scrits son ab ses cadenes fermats.

Die vii dictorum proxime mensis et anni continuatum fuit ut sequitur.

Item hun Leccioner Ferial comence en la segona carta, dum et omne, e fenex en aquella carta, et ad domum. En la carta pesultima comence, Iherusalem, e fenex en aquella carta, tabernaculum.

[f. 45v] Item hun Officier ab sa nota en lo qual ha proses, eadem tardo, e comence lo dit Officier en la tercera carta, At te domine levavi, e fenex en aquella carta, manifeste ne. En la carta penúltima comence, tuus dominus, e fenex en aquella carta, miserere.

Item hun Leccioner Sanctoral comence en la tercera carta, est credens, e fenex en aquella carta, illorum. En la carta derrera comence, in caritate, e fenex en aquella carta, patri.

Item hun altre Leccioner Santoral e comence en la segona carta, nul, e fenex en aquella carta, marcialis. En la carta penultima comence, erat vix, e fenex en aquella carta, expanescentes.

Item hun Proser e comence en la segona carta, patrem, e fenex en aquella carta, regis. En la carta derrera comence, del cel, e fenex en aquella carta, alleluya, e puy seguesen se los articles de la fe.

Item hun Leccioner Festival comence en la tercera carta, ficabuntur, e fenex en aquella carta, aliquan. En la cata penúltima comence, sanctificationis, e fenex en aquella carta, non omni.

Item hun Responser comence en la primera carta, sacerdos, e fenex en aquella carta, Christum. En la derrera carta comence, Recordare, e fenex en aquella carta, sana.

Item hun Leccioner Ferial, comence en la tercera carta, ac si dicatur, e fenex en aquella carta, populorum. En la carta derrera comence, locorum elevata, e fenex en aquella carta, nostro.

Item hun Capituler comence en la carta segona, non levabit, e fenex en aquella carta, et pieta. En la carta derrera comence, fuere, e fenex en aquella, predictum, e seguexen se les lletanies, antífonas e respons e la orario del Drap de Ihesus Christus.

[f. 46r] Item altre capitoler comence en la tercera carta, visterorum Dei, fenex en aquella carta, ex operi. En la carta penúltima comence, per arma justicie, e fenex en aquella carta, fac nos, e puy seguexen se les lletanies segons que en l'altre, e lo comter.

Item hun Dialogus comence en la segona carta, noscatur, e fenex en aquella carta, illam in. En la carta antepenultima comence, escientibus, e fenex en aquella carta, qui in.

Item hun libre de la Pretiosa comence en la tercera carta, civitatis, e fenex en aquella carta, laycus. En la carta penúltima comence, Johannem, fenex en aquella carta, elegi vos, e puy seguex se dels obits e los graus.

Item hun Psaltiri sens gloses del faristol ab cadena e comence en la segona carta, pulvis, e fenex en aquella carta, inspe. En la carta penúltima comence, sensus, fenex en aquella carta, in rubro antífona, puy seguexen se los vesprals e cantichs, e himnes e Benedicamus e versos de madona Santa Maria notats.

Item lo libre dels Vitatoris comence en la segona carta, fundaverunt, fenex en aquella carta, semper. En la carta penultima comence, Rex, fenex en aquella carta, in exacer.

Item hun Officier ab sa cadena en lo feristol notat a quinta regla, comence en la tercera carta, (a)leluya, fenex en aquella carta, se det. En la carta derrera comence, ma(g)nificat, e fenex, amen.

Item una Consueta veylla comence en la segona carta, in tercio, e fenex en aquella carta, in rubro vesperis. En la carta antepenúltima comence, aut et caetera, e fenex en aquella carta, dici, puys seguexen se regles generals.

[Al marge esquerre: «Consuetes»] Item dues consuetes en paper.

Testes Johannes Amat, Petrus Franch, Laurentius Bardina.

[f. 46v] Item un libre poch de pergami cobert de vermell e comence, in rubro Incipit officium corporis Domini nostri Ihesu Christi, comence en la tercera carta, verbo carne, fenex en aquella carta, misse. En la antepenúltima carta comence, Stella maris, e fenex en aquella carta, miseris e es ab nota.

Item hun libret en pergami de Accent comence, Tabula que continet dicciones, e comence en la segona carta, allidit, fenex en aquella carta, armigerium. En la derrera carta escrita comence, ysayas, e fenex en aquella carta, çebedei.

Item hun Proser veyll qui sta ab los orguens.

Item a xvii dies dabil del an de M CCC LXXX quatre fo ajustat hun Evangelister dominical e santoral en pergami comence en la segona carta, voltis, e fenex en aquella carta, qui. En la antepenúltima carta comence, et consumaverunt, e fenex en lo negre, In illo, en lo vermeyll secundum Johannem. Fo comanat an Ramon Faeyner sotsacrista, testes Petrus Moli e Vicent Gavarro.

[f. 47r] Die prima mensis junii anno a Nativitate Domini M CCC LXXX primo venerabilis Antonius Perpiniani canonicus frater venerabilis Johannes Perpiniani sacrista condam ilerdense ecclesie, tradidit dominis decano et sacriste claves panni Ihasu Christi, et etiam sacriste altera clavarum caxie sigilli capituli.

Presentibus testes venerabiles Bernardus Cescala archidiaconi Ripacurcie, Arnaldus d'Orgau et Raymundus Pelicerii.

Die xxvii madii anno a Nativitate Domini M^o CCCLXXX^o nono, verabilis Jacobus Aragonés canonicus illerdensis obtulit suam capam pocessiona-

le quam fecerat panni auri de domesqui colore azurum cum piquis provis deauratis et barris aureis cum leonibus deauratis et fresadura aurea in qua etiam XIII ymaginis de serico sendatis, erant etiam in capa predicta tria in scutis signa unum in pectore et duo in spatialis regali signo set in parte dextra predictorum scutum erat crux de serico lívida in campo rubeo in quadro expressa cum una tovallola alba que ad plicadum dictam capam dicte preffate deserviret honorabilis viriis Caputville Calvinis archidiacono Benascensem, Vicario reverendi domini episcopi, Arnaldo Ferrarii decano, Raumundo Adamaci de Sansta Pace sacrista, Petro Bada, Raymundo Pastori, Bernardo de Vallonga, Arnaldo Decumbis, Petro de Sancto Clemente et Tristanno de Navés canonici ilerdenses congregati capitulantibus et capitulum facientibus. Et predicta domini canonici predictam capam acceptantes et gratantur recipientes ipsam capam in continenti comisserunt dicto venerabile sacrista qui illico in custodiam per ipsum recepta illam tradidit et comiserit discreto Petro Jenerii presbitero beneficiato illerdense locumtenentis subsacryste cum certiis capis custodiendam. Et voluerunt predicti domini de capitulo predictam capam scribi in inventario sacristie sedes presente ad hoc presentibus vocatis et rogatis discretis Raymundo Majó, Raymundo Pelicerii et Ramundo Aleró presbiteris beneficiatis in ecclesia ilerdense.

[f. 47v] Die v^a mensis julii anno a Nativitate Domini M^o CCCLXXX^o nono discretus Petrus Giner presbiter beneficiatus in sede procurator venerabile domini Raymundi Adamari de Sancta Paçe, confessus fuit havuisse et recognoscisse a discreto Petro Solerii presbitero beneficiato capelle d'en Serra parrochie Sancti Johannis civitatis Illerdensis olim subsacrista sedis omnes et singulas res que intus sacristiam tenebat et regebat per venerabili domino Raymundo Adamari sacrista predicto que sunt in presenti libro signata per literam Raymundi et scripti in duobus quaternis papiris in quedam cedula papirea in qua cedula expresantur aliqua que in catenis predictis non poterant propter replectionem conprehendi qui quaterni et cedula penes dictum Petrum Gener remanserunt et sich nomine predicto dictum Petrum sobre de predictis absoluit et quitavit. Testes discreti Raymundus Aleró presbiter beneficiatus in sede et Augustinus Birbe subdiaconus beneficiatus in ecclesia terminorum diòcesi ilerdense.

Et eodem die prefato venerabilis dominus sacrista ratificando eius nomine acta per prefatum Petrum Gener a predictis in dictis quaternis et

cèdula contentum dictum Petrum Soler absolvit quitavit et liberavit et in puro deponito et comanda in posse dicti Petri Gener predicta reliquit quem Petrum Gener prefata omnia et singula in puro deponito et comanda sponte suscepit. Testes venerabiles Franciscus Çacalm canonicum et discretus Ferrarius Huruga presbiteris beneficiatus illrdense ecclesie.

Eodem die et anno venerabilis Raymundus Pastor ornamentarius ecclesie Illerdense vicei et nomine tocius capituli et ut ornamentarius predictus tradidit et possuit in puro deposito et comanda in posse verabile dicti Raymundi Adamari de Sancta Pace sacrista dicte ecclesie ornamenta subsequenti.

Primo uns vestriments complits es a saber casula, dalmatigues, maniples he stoles de drap d'or blanch ab paramens de drap d'or, de domesquí vermeyll folrats de tafetà vermeyll.

Item VI amits e tres camis ab paraments de drap vert d'or los quals son dels dits vestiments.

Item altres vestiments de drap d'or blaus es a saber, casula dal-

[f. 48r, segueix doc.] -tiges, stoles e maniples e dos collars, los dits colars stoles e maniples folrats de tafetà vert, la casula e les dalmatigues folrades de tela blava.

Predictaque omnia dictus dominus venerabilis sacrista sponte suscepit et in continenti illa discreto Petro Gener ut supradicta alia comendavit qui Petrus Gener in puro deponito et comanda predicta ornamenta suscepit. Testes discreti Johannes Amat presbiter et Raymundus de Cumbis subdiaconus beneficiati in ecclesia illerdense.

Die iovis v^a mensis januarii anno a Nativitate Domini M CCC nonagesimo primo vigília Epiphanie Domini discretus Jacobus Mirayllo beneficiatus in sede existens pesonaliter ante januam sacristie sedis predictae ut procurator honorable Dominici Poncii canonici et precentoris dicte sedis presentavit honobile Johanni de Peralta canonico et preposito eisdem sedis procuratorique ornamentariorum prefate sedis atque tradidit sibi dues coronas unam beate Marie et alteram Ihesu Christi benedictissimi eius filii pulcras et bene operatas cum diversis lapidibus vitreys cum diversorum colorum cum margaritis sive perllas et diversi mode operatas in quibus nichil deficiebat per satis completis in omnibus et per omnia secundum suam qualitatem. Cum uno maçapa blanch in qua dicte corone stabant et conservabuntur dicte corone. Et in continenti dictus dominus

Johannes precentor qui supra et nomine procuratorio dictorum arnamentorum recepit illas et statim eas tradidit discreto Petro Januarii subsacriste dicte sedis ibídem presenti cum dicto maçapa blanch quas dictus Petrus Januarii subsacrista recepit sub custodia de sicuti et alia ornamenta promitens bene custodire e etiam de tribus omnibus dicte superius nominati petierunt sibi fieri et caetera. Testes sunt Guillelmus Carbó et Raymundus Martí presbiteri beneficiati sedis.

[f. 48v] Die III^a mensis decembris anno predicto quatenus primo dictus honorabilis dominus Johannes de Peralta procurator ornamentorum predictorum demonstravit ac manifestavit que ipse emerat duos palmos aureos novos viridis sive lo camp vert e obrats d'or de pecuniis dictorum ornamentorum et ad opus [?] cum ymaginibus sive baboys seu figures de cervo cum cathenis et collibus et rams al pices davant e ocells que tenen lo cap de la cadena la que dels dits draps lo qual avia comprat d'en fres de Fontdevila per preu de xxviii florins.

E l'altre dels dits draps es axi matex vert ab grius d'or ab una ploma quels ix del bech lo qual avia comprat de la manumissoria d'en Capdevila Calbó artiaça condam de Benasch per preu de xxiii florins.

Quos pannos dictus dominus Johannes de Peralta procuratorio nomine quo supra comendavit et comendando tradidit discreto Petrus Jaunarii subsacriste ibídem presenti qui illos in custodiam et veram comendam recepit et tenere confessus fuit sicut et alia ornamenta dicte sacristie.

Item unum ventall de plomes de pago ab la coha sive peu dicte fuster posit gentil e pintat. Item ii altres que avia dat Ramon Salvador an Oller la i es trencat.

Item unum foger d'acer cobert de fusta per ascalfar les mans del prevere qui diu missa en lo yvern lo qual costa xx sous satisfets. Testes sunt disdreti Antonius Gombau e Joahnnes Amat.

[f. 49r] Anno Domini M^o CCC XC secundo.

Die sabbati xxiii mensis marcii anno predicto honorabilis Johannes Exemeniñç canonicus et procurator ornamentorum comendavit discreto Petro Januarii subsacriste dicte ecclesie ilerdense presenti et confitenti hec qua sequitur.

Primo unam casullam albam de panno sirico de a domàs cum orffresis amplitudinis trium digitorum ab sa stola e maniple del drap matex.

Item tres camis de tela de rams ab ses estoles e maniples.

Item dos amits d'aquella matexa tela.

Item II camis grosses de fadrins.

Item III tovaylloles petites flequades de seda blava las quals porten lo prevere e diaca e subdiaca al altar. E foren feytes de tres amits que eren en la sagristia.

Item una tovallola tota obrada de seda de diversos colos la qual fou trobada en la caxa que avia trencada en Sent Martí, la qual tovallola sevex a dir lo Evangeli.

Item IIIIE coxins que foren trobats en la dita caxa dels quals II son blancs obrats de seda he hay senyal de Moncada. Item los altres dos de drap d'or, oldans no valen res les cobertes.

Item II coxins de drap d'or per al altar maior.

Testes sunt Simon Pocullull et Raymundus de Vila Sayna beneficiati sedis.

[f. 49v] Die XXVI mensis aprilis desús honorabilis Johannes Exemenic ornamentarius qui supra comendavit dicto Petro Januarii subsacriste hec que sequuntur.

Primo IIIIE peçes de cortines vermelles de seda de tercellí de Genova ab ses floquades de seda de diverses colós negades de frez d'or stret

Item altres IIIIE cortines vermeylles de tafetà negat d'or.

Item I sobre cell d'aquell drap matex folrat de thela vermella, no es folrat ara lo dit sobrecel.

Item dos draps vermeylls de seda de tercellí de Jenova per al altar maior, vergats de fres d'or ab son fumeral de la color matexa.

Item una caxeta nova de xop en la qual vingueren los canelobres que comprà micer Ramon Pastor.

Item IIIIE camis nous de fadrins.

Testes sunt discretus Bernardus Gibert et Berengarius Gilabert.

[f. 50r] Capeles novellament feytes.

Primo capa honorable G. Stanyi de Navés de vellut blau ab seyals de naus de fil d'or tota brodada ab la fresadura d'or e ab ymages, folrada de thela blava.

Capa de mossèn en Pere de Sent Clement de drap d'or de domàs ab lo camp blau e la fresadura d'or ab ymages, ab senyal de seynt en lo capell e davant el pits.

[Afegit al marge esquerre: «eiusdem infra»] Capa de mossèn en Johan Exemeniç de drap d'or lo camp vermeyll folrada de celdat blau e ab fresadura d'or ab ymages de la Passió, ab son senyal al capell e davant els pits, lo camp d'or e set fogaçes vermelles.

[Afegit al marge esquerre: «capa Bernat de Vallonga»] Die iovis xxiii mensis octubris anno xc^o tercio predicta capa fuit mutata. Quam sicut erat promissus dicti honorable Johannis Exemeniç nunc est honorabile Bernardi de Vallonga canonici que illam vendidit sibi et sic remanet presentes dictum subsacristan per et nomine dicti Bernardi de Vallonga. Fuerit tament o abrasi seu levati dicta signa sive senyal de Exemeniç.

[Afegit al marge esquerre: «Capa Johannis Exemeniç»] Item eadem die dictus honorabilis Johannes Exemeniç dedit ac tradidit realiter suam capam processionale quam noviter emerat discreto Ramon de Vila Sahyna locumtenente subscripte que cape est de vellut blau domasí sive tauris seminata de rosis albis perfilades de fil daur ab algun florejament, forrada de çendat vermeyll e ab los senyals que solien eser en l'altra capa suam quaix semblants, a senyal de Moncada. Testes sunt Matheus Gaçol senyor et Vincentius de Castro beneficiatus sedis.

[f. 50v] Die veneris xxa mensis decembris anno predicto scilicet xc^o tercio dictus honorabilis dominus Johannes.

[f. 51r] Die veneris xx mensis decembris anno predicto scilicet xc^o secundo dictus dominus Johannes Exemeniç deposuit ac comendavit dicto discreto Petrus Januarii subsacriste predicto quedam jocalia infrascripta que de novo fuerunt empta et facta per ipsum in dicta sede sive ad ipsius opus que sibi tradidit presentia mi notarius. Testes infrascripti.

Primerament ii dalmaticas blanques de diaspre blanch brodat daur, forrades de thela blanca, sive brocat d'or ab sos peraments de drap daur vermeyll, ab ses stolas e maniples. Diu en Valero que a la sepultura de Senta Pau fo venuda la una ab un amit camis e çinyvel per en Tristayn de Navés la doncs ornamentar.

Item una cappella verda de drap daur, ço es casulla e dalmatigues ab ses estoles totes verts, forrades de thela blava, ab sos camis de drap de Ienova que es thela prima e ab sos amits e ciynells, son los camis e els amits ab peraments de drap vert daur de domàs brochat.

Item VI tapits sive catifes peludes a manera de drap de vellut.

Item IIOS draps de seda la I vert per als confessos, l'altre panpolat de seda ab lo camp groch floquats e folrats de tafetà real, dient en Ramon Aleró que capes nan feyt als fadrins entre temps que en Tristayn de Navés fo ornamenter.

Item unes manxes petites per espolsar lo retaule.

Testes sunt Dominicus de Jeusa beneficiatus sedis et Ferrarius Fonte Ville beneficiatus monasterio Rotense.

[f. 51v] Die sabbato xxv mensis januarii anno domini M^o CCC^o XC^o tercio dictus honorabilis Johannes Exemeniç procurator ornamentorum deposuit et comendavit noviter dicto Petro Januarii subsacriste eam que sequuntur.

Primo unum turibulum argenteum novum Totum album tam est supra.

Item dues canatellas argenti deauratas.

Item unam navetam argenti deauratam ad opus turibuli de auram.

Item VI vels vermeylls çendat listats de auro.

Testes sunt discreti magistri Simon Volós et Raymundus Aleró et Guillelmus Alegret.

Postea die iovis XIII° mensis marcii anno XC^o tercio dictus honorabilis Johannes Exemeniç comendavit discreto Petro Solerii subsacriste que sequuntur.

Dues lines de seda blanca de adomàs per al altar maior en les ores, ab listes vermeylles e morades.

Testes Petrus Januari et Simon Pocullull.

Postea die sabbati XX mensis augusti anno predicto fuit comendatus Romeo de Vila Sahayna locumtenentis subsacriste unum camis cum suo cinyier cum cingulo albo de filera operato de seda, et camis e amittus sunt cum peramentis pulcerrimis cum ymaginibus que fuerunt honorable Johannis de Peralta set fuit dictum eidem Johanni lote istorum altres camis e amits per ques deuen abatre dels damont scrit que son XXVII ut patet super lites post solum non receperit ni XXI ut patet ibídem iam est supra.

Testes sunt Antonius Gaya et Raymundus de Guardia.

[f. 52r] Die lune pridie kalendas junii anno Domini Millessimo CCC^o XL quarto venerabilis dominus Guillelmus de Occulo Molendinorum canonicus ilderdensis arrendator sacristie ilderdense et fructuum eiusdem fecit

inventarium de rebus infrascriptis omissis custodie sacristie inventis in domo sacristie seu sacrario ecclesie ilerdense presente venerabili domino Guillelmo Jacobo de Solerio canonico ad hoc per venerabilem capitulum assignato et presentibus et per testibus ad hoc vocatis discretis Guillelmo de Girona, Bernardo Natalis, Johanne Calaff beneficiatis dicte ecclesie et Francischus Caneti presbitero ilerdense.

Et primo invenit in dicta domo septuaginta et septem capes sive pluvialia de melioribus.

Item unum pannum aureum per capa non est modo que est facta prius noviter alia capa de Vyll de [...].

Item ex alia parte triginta et octo capes minoris valore et sic sunt in summa omnes cape predicte cum dicto panno aureo centum et sexdecim computatis tantum in istis IIIOS capis que predictis sunt erant ultima predictis quinque aliem capis.

Item capellam defunctorum videlicet casulam dues dalmaticas et tres capes.

Item capellam specialem.

Item unum baculum pastoralem cum duobus lapidibus vitris.

Item unam mitram de qua deficiunt XII lapides.

Item pectem [?] eburneum.

Item quasdam cirothecas albas cum smaltis magaucis seu perlis et aurifrisio.

Item quandam toveylolam cum floccis sericis.

Item casulam, dalmaticam, tunicam domini Poncii de Vilamuro episcopi cum suis apamentis.

Item dalmaticam et tunicam et casulam domino Poncii de Aguilanido.

Item unam capellam cum suo apamento, exceptis camis que dicta fuisse domini Guillelmi Araynis quondam episcopo.

[f. 52v] Item capellam domini Petri Rege episcopi quondam in qua est casula, dalmatica, túnica et camisia cum suis apamentis.

[Al marge esquerre: «due deficiunt»] Item octo casulas cum quatuor que dicuntur cause [?] in capellis sancti Petri, Sancti Michaelis, Sancti Jacobis et Sancti Antonini.

Item VI dalmaticas albas.

Item quatuor dalmaticas.

Item tresdecim dalmaticas diversorum colorum quasi antiquas.

Item duas capellas domini Guilaberti quondam episcopi gerundensis scilicet unam viridem in qua est casula, due dalmàtice, stola et manipulum, et alia de violat scilicet casula dues dalmaticas stola et manipulum.

Item VI mantella ad opus ymaginis beate Marie et tres cots sunt tres antiquati.

Item tres mantellos per ymagine Ihesu.

Item duas coronas de perles.

Item unam coronam de perlis ymaginis beate Marie.

Item unam coronam de perlis Sancte Marie.

Item decem paria pannorum per aparemento altaris, quorum quatuor sunt antiquatam.

Item duo pulcra frontalia.

Item VII coxinos.

Item alios duos coxinos parvulos de sindone rubeo.

Item XIII pallas altaris seu linas quarum quatuor sunt operate de serico et una alba est ornata cum filo albo et alie sunt albe et alique earum virgate.

Item duo velamina rubea unum scilicet per altari et aliud per calice.

Item quinque velamina cum opere de auro et unum velamine nigrum.

[f. 53r] Item XIII paria velaminum de serico antiquata et in parte vetustate consumpta.

Item X paria velaminum de lino.

Item IIII sendalia.

Item IIII pannos ad opus Evangelisteri quorum est operatus de serico.

Item XIII camis cum suis cinceteriis deficit unum camis que inde fuerunt facti amits.

Item quinque tovayloles operate cum serico.

Item unam tovaylolam cum floccis de serico.

Item aliam tovaylolam cum aurifrisio et opera morischo.

Item quinque manutergi.

Item duo habeua lequorum.

Item III cintas sericas.

Item quoddam cantanum antiquatum cum botonibus.

Item unum pulcrum velamen de serico.

Item quandam caxetam de fust in qua sunt multe pecie de fres de capes de casules cum quibusdam peccis de faldes de colas de punyets diversorum pannorum.

Item XXIII camis as romanes et camis, una camisia fuit amissa.

Item II cruces operatas de argento cum smaltis.

Item Lignum Domini afixum in cruce ornata cum perlis et magio cum suo pede. Item aliud Lignum Domini novum superauricum in que sunt diverse reliquie.

Item III cruces parvas operatas de argento antiquas.

Item II cruces magnas de cristayl cum suis pedibus.

Item III cruces de opere de limoges et unam de lauto.

Item II candelobra de argento.

Item XIII candelobra de lautó.

Item VIII ysopum de argento.

Item III toribula de argento.

Item unam naviculam de argento.

Item II cuyleres de argento.

Item II afiblays de capa.

Item v pedres de vidre.

Item II pecias parves argenti que videbitur candelobrorum.

[f. 53v] Item III topina.

Item II mordaces.

[Al marge esquerre: «dèficit»] Item palm de ferro fracta.

Item III naviculas de lauto de limoges.

Item III bacins de leutó de limoges.

Item VIII textum de Veteri Testamento cum ymanibus argenteis et lapidibus.

Item unam aram de jaspi operatam cum lapidibus et ramagio de argento.

Item II tabulas operis de limoges cum ymanibus.

Item quendam baculum pastoralem cum ymaginibus crucifixi ex utraque parte ornatum cum lapidibus et ramagio de argento.

[Al marge esquerre: «Item I altera».]

Item unam mitram aurifrisatam que dicitur fuisse domini Poncii Aquilano condam episcopi.

Item unam mitram albam et aliam per pueris.

Item aliud caput baculi pastporalis de leuto.

Item quandam cupam de cristayl cum suo pede et cohoptorio ornatam de argento.

Item quandam custodiam de cristayl ornatam de argento cum lapidibus et duobus angelis et pede et sunt quinque pecie.

[Al marge esquerre: «non est».] Item aliam custodiam antiquam de lautó cum sua cruce.

Item unum calicem et patenam de argento ornatam cum lapidibus et smaltis.

Item VI calices de argento deauratos intus et externa.

Item VI calices de argento et sunt IIIIO sine patenis.

Item II canatellas de argento.

Item II canatellas de opera de limoges.

[Al marge esquerre: «deficit unus cum perlis et lapidibus alii sunt».] Item III anulos pontificales, II ornatos cum lapidibus et perlis et alium cum lapidibus.

Item unum anulum puerorum.

[Al marge esquerre: «dèficit medietas unius spinguarum».] Item III spinguas magnas de lauto ornatas cum lapidibus.

Item IIII modicas.

[f. 54r] Item unum crismale argenti.

Item II capsas eburneas.

Item unam custodiam parvam de cristayl ornatam.

Item VIII crismale de cristayl.

[Al marge esquerre: «est sed dèficit cohoperitorium».] Item unam capsam de cristayl cum cohoperterio fracto.

Item VIII pecias de cristayl.

Item duos bacinus de argento.

Item una cooperta Evangelisteri.

Item aliam Pistolerii et sunt ambe albe.

Item una mitram cum perlis smaltis et smaltis et laipidibus [al marge dret: «defiiciunt v lapides»].

[Al marge esquerre: «sunt duorum valitos».] Item III pannos lineos ad ponendum ostias et panem benedictum.

[Al marge esquerre: «sunt duo sed alii sunt ex totum consumpti».] Item IIII pannos per manibus tergendis, non sunt III° que fuerunt rupti seu consumpti.

Item III pannos ad coperiendum tecam.

Item X pannos albos ad cohoperiendum tempore Quadragesime altaria sanctorum Petri, Michaelis, Jacobi et Antonini.

- Item III cortines stantes circum circa altare beate Marie in Quadragesima.
 Item pannum seu copertorium lineum tabernaculi dicti altaris.
 [Al marge esquerre: «Sunt sed in degent reparatione».] Item IIII cortinas de cendato ad signum reguale eiusdem altaris.
 Item quatuor cohopetoria de serico seu de cendato faliato quorum unum est de sindone seu panno croceo.
 Item aliud de panno lineo livido.
 Item IIII cortines seu paramenta parietum diversorum colorum.
 Item alias duas vetustate omnino consumptas.
 Item duas cortinas de lana cum ymaginibus et signis Petri Molinerii.
 Item IIII pecias panni aurei stantes retro altaris.
 Item unum cohopertorium de corio supra altare beate Marie.
 Item III tecas seu cofinos ad pedes ymaginis beate Marie.
 Item III tabulas in duabus quarum sunt alique istorie et in alia alique picture.
 Item duas tecas ornatas cum ebore.
 Item III tecas depictas.
- [f. 54v] Item tria monumenta de limoges.
 Item II tecas antiquatas ornatas ebore.
 Item III tecas modicas.
 Item I alcubeta de sindone.
 Item unam caldera.
 Item I cedryll [al marge esquerre: «defficit»].
 Item unam catedram episcopalem, et dicitur que dominus episcopus tenet duas alias et unum pannum per càtedra cohoperienda [al marge esquerre: «est una càtedra cum uno panno»].
 Item duas astes per portando vexillum de cendato cum ymagine beate Marie.
 Item octo bordons cum cristayllis.
 Item unam lanternam de corn.
 Item unam squillam que portatur eunde ad comunicandum.
 Item alias duas lanternas de cory.
 Item I torn de ferre.
 Item duas coptas de corporalibus sericas.
 Item unes balançes e una caxeta.
 Item unam caxetam ornatam de ramas de banuç.

- Item II pentena eburnea [al marge: «deficit unam»].
- Item II calices destayl, sunt a Sent Michael e a Sent Antoni (non invenimus bene [...] quibus [...]).
- Item IX tapits (sunt septem).
- Item aliqua aparamenta minuta modia valoris.
- Item duos angelos ligneos.
- Item IIII ostiés de ferre.
- Item III ventayls de plomes [al marge: «sunt putrefacti»].
- Item II torns per empressar libres.
- Item III setis.
- Item I scabellum.
- [f. 55r] Item I caldereta per tenendo incensum et aliquas pecias de limoges.
- De libris.
- Biblia.
- Flos Sanctorum [al marge esquerre: «est deficit unum quintum»].
- Rationale.
- Salterium glosatum.
- Hugucium [al marge esquerre: «reparatione»].
- Diurnale.
- Tria Salterio.
- Item I salterium domini Decani.
- Predicti sunt afixi in coro (els psaltiris esmentats) [al marge: «sunt ve Salteria et indigent reparatione»].
- Item II Salteria antiquata.
- Item V volumina Lectionariorum sanctoralia [al marge esquerre: «deficit unum et indigi reparatione»].
- Item IIII Ferialia.
- Item II volumina antiquata Biblie.
- Item VIII volumine in quo est aliqua pars Breviarii antiqui [al marge: «sunt XV quaterni dicti breviarii»].
- Item IIII Oficiers.
- Item alter Oficier et est in capella Sancti Petri.
- Item duo volumina Psalmarum [al marge esquerre: «sunt duo et alium pecie duorum aliorum»].
- Item IIII volumina Responsoriorum sanctoralia et ferialia.

- Item II volumina Invitatorum (tenet unus vicarius Sancti Petri).
 Item III Missales quorum alter est in capella beati Petri.
 Item unum volumne Evangelisteri et Epistolerii (est in capella Sancti Petri).
 Item unum Evangelister.
 Item II Pistolers.
 Item Collectarium [al marge: «est sed indiget repararione»].
 Item librum de la Pretiosa.
 Item librum de la Consueta.
 Item librum de Aniversariis.
 Item librum Completorii.
 Item unum librum de Actibus Apostolorum.

- [f. 55v] Item alter de Consueta.
 Item fuerunt inventa numerando in quodam archibanch XXXVI volumina diversorum librorum.
 Item VIII libri parvi modici valoris ut videbatur est XIII quaterna diversarum scriptarum.
 Item in dicta domo quandam casulam duas.
 Item duas dalmaticas que fuerunt Petri de Vallibus quondam vicarii Tamariti cum casula cum suis aparamentis.
 Item I bací de leuto.
 Item IIII botons de perlis qui fuerunt elevati de una capa alba.
 Item unum anulum aureum cum lapide de saphir qui servat domine Guillelmi de Crudilis episcopi gerundense.
 Item VII pannos lini albos.
 Item IIII velamina per pueris et representacione Resurrectionis.
 Item VI camis.
 Item vestimentum rubri coloris sacerdotale et diachonale cum suis aparamentis completum quod dedit dicte ecclesie dominus cardinalis sacrista.
 Item I cercapeu de ferre.
 Item I manxetes.
 Item aliquas stolas et manipula antiqua.
 Numerati [?] nonas junii anno Domini M CCC XL VII veneris Michael Habonis procurator domini sacriste fecit inventarium de omnibus hec scriptis et receptis per eum a Dominico Peregrini subsacrista que omnia dictis Michael tradidit seu comisit Petro de Rubione, Raymundo de Vi-

llega et presentibus idibus junii predicta omnia confessus est se tenere Martinus de Vilaplana beneficiatus ecclesie ilderdense per dicto Michaelae qui absolvit ab ipsis dictus Petrus. Testes Johannes Calaff et Michael de Podiolo beneficiati dicte ecclesie ilderdense.

xix kalendas februarii fuit factam presens in inventarium presentibus testibus Arnaldus Darqual scolari et Arnaldo de Girona pulsatore sedis per dominum Bernardi de Fornell et Dominicum Peregrini ambius capitulum hec [...].

I capa Geraldí de Santo Germano.

Alia Bernardi Cescomes.

Alia Berengarii de Cortilis.

Alia Guillelmi Raymundi de Moncada.

Alia Raymundi de Valle.

Alia Bernardi d'Albi.

Alia Raymundi de Soler.

Testes sunt Guilelmus de Solerio [molt esborrat...].

[f. 56r] Item die mercurii ultima die marcii anno xc^o quinto honorabilis Antonius Perpiniani ornamentarius novus comendavit discreto Romeo de Vila Sahyna subsacriste Ilos pannos aureos la i imperial qui fuit d'en Timor (folrat de tela negra) e l'altre de mossèn en Johan de Peralta, aquest d'en Peralta fos mes a peramens de dalmatigues e de camis. Testes Ferdinandus de Lorenç notarius et Johannes Sala solaris.

Die lune xiiii mensis madii honorabilis Tristanus de Navés ornamentarius comendavit eaque sequuntur Raumundus Aleró que non tenet in inventario.

Primo iii tovailloles de les tres, ii blanques e altra de censat listada.

Testes Romeus de Vilasayna et Petrus Janer.

Prefatus Raymundus Aleró confessus fuit recepisse a venerabile Tristano de Navés olim ornamentario ea que secuntur.

Primo unes tovaillles listades de blau ab ferradura de ase, de seda cenada ab flor de liz d'aquela matexa seda.

Item una linea bela ampla ab listes vermelles.

Item una tovallola barrada d'or als caps morada longa morisca.

[f. 56v] Les coses daval scrites son trobades en la secretaria que no eren en aquest avantari les quals per descarech seu en Ramon Aleró designa segons ques seguex.

Primerament una capela de çeytoni morat, es a saber casula, II dalmàtiques, II stoles, tres maniples. La casula ab fresadura ab ymagues dobles.

Item altra capela de diaspre blanch d'or, es saber casula e II dalmatiguues, II stoles, III maniples, II colars, la fresadura de la casula es ab ymagues dobles.

Item la capa d'en Berenguer Vicent quondam archiacha de Benasch de drap d'or damasquí folrada de tafetà vert ab seynal de pera.

Item la capa del papa de drap blanch ab plomes de pago ab seynal de luna. forrada de tela blava.

Item la capa de Johan de Requesens de drap blach ab aguiles d'aur que ten la levre en les mans ab III botons de fiyl d'argent, los dos els altres daurats, folrada de tafeta vermeyl, ab seynal de roch.

[f. 57r] Item la capa d'en Domingo Doso de drap d'or de damasquí ab seynal de os, folrada de tafetà vermeyll.

Item dues cobertes de velut vermeyl als libres Evangelister e pistoler desus [...] continguts.

Item dues tovaylloles la una vert e l'altra groga de seda folrades de trafetà barat real.

[f. 57v] Die lune XVIII mensis novembres anno Domini MCCCXC octavo discretus Raymundus Aleró olim subsacrista reddidit predicta omnia signata per literam de P. Venerabile domino Johanni Senan sacriste sedis ilderdense qui predicta omnia et singula comendavit discreto Petro Serrani presbitero et ipsum Petrum possuit in subsacristanus et absolvit dictum Raymundum Aleró et bona sua de predictis per eum ut predicat restitute. Et dictus Petrus Serrani recepit et confessus se fuit recepisse et tenere in comanda per venerabile domino sacrista predicti omnia et singula per literami P. signata ut superius continetur in presenti inventario.

Testes sunt discretus Guilelmus Çescala presbiter beneficiatus in sede et Berengarius Riart clericus scholaris venerabile domini sacriste prefati. Die matex [sic] IX mensis marcii.

Primo I capa d'argent apellada crismella que servex al bisbe com conferme.

Item dos tancados de libre d'argent sobredaurats ab ymagues ab sos patges de seda.

[f. 58r] Anno Domino M CCCC^o secundo.

Est autem sciendi que die XII^a mensis julii anno predicto honorabilis dominus Johannes Senant recognovit huiusmodi inventarium una mecum notarius huiusmodi et testes infrascriptos que omnia tenebant proximus discretus Berengarius Riart subsacrista olim. Et reddidit omnia pro ut scripta sunt et alio libro sive inventario manu predicta dicti domini sacristane scripta. Et ea recognita et per dictum Berengarium ut predicta reddita et tradit idem dominus scripta comendavit discreto Petro Guiu presbitero ibídem presenti et recipienti qui omnia predicta dicto libro per dictum sacrista scripta receperit manuale et realiter qui Petrus Cirbent [?] in comenda recepit ad iuravit ad Sancta IIII^{or} Evangelia bene fideliter custodire commodum. Ecclesie et dicte sacriste utiliter procurando et omne dampna per posse evitando per quibus obligavit se et omnia bona sua habitudine et havenda. Testes discretus Raymundus Aleró et Romeus de Vila sayna presbiteri beneficiati in sede.

Et in continenti recepte preditis per dictum Petrum ut predicta dictus dominus sacrista absolvit et diffiniunt dictum Berengarium Riart de promissis omnibus in dicto inventario sive libro manu dicti domini sacriste que teneatis absolveris ipsum ab omni inventario [?] accion et caetera. Testes ut superius.

[f. 58v] Ihesus Anno Domini M^o CCCC tercio, VIII die augusti.

Die mercurii VIII^a mensis augusti anno predicto honorabilis Pascasius Daltet canonicus ornamentarius hoc anno comendavit et tradidit realiter discreto Petro Guiu subsacriste hec sequitur.

Primo unam cappellam completa de diaspre negre brocat d'or ço es ocells de or, ço es casulla ab sa fresadura e stola e maniple, dalmatigues diaconal e subdiaconal ab II stoles e dos maniples, e dos collas. Es un quen fall I maniple del diaca ho subdiaca que noy basta lo dit drap.

Item III capes processionalis d'aquell drap matex ab ses belles fresadures e sa tovallola ho drap de li a quiscuna fresadura de les dites fresadores.

Item una thela de lenç hon estan enbolcades totes les dites casulles. Et est sciendum que de omnes casulas et dalmatigues et omnia alia predicta emit et deportavit seu deportari fecit honorabilis Johannes Englada archidiaconus Terantone de Barchinona dicto anno. Testes Bernardus Serra et Laurentius Vallés feneficiats en la Seu.

XIII die augusti anno CCCC^o predicto. Die mercurii XIII.

[f. 59r] Anno Domini M^o cccc^o septimo.

Die sabbati XXI mensis madii anno predicto scripta d'en dominus Petrus de Cratacorps bachellarius in decretis procuratore reverendi domini Petrus Dei gratia episcopi ilderdense in remote agente nomine procuratorio dicti domini episcopi que preresentavat dominis de capitulo unum pulcrum pallium album de domasquí cum suo frontali eiusdem coloris ad opus altaris maioris sedis ilderdensis cum figuris sive armis dicti domini episcopi in ambobus et in dicto pallio in medio eius ymago virginis Marie cum Ihesu in branchis suis quos tradidit et comendavit venerabilem Johanni de Alfagerino canonico locumtenentis ornamentarii per venerabile Berengario Gilabert canonico ornamentario alestati [?] qui Johannes acceptat me et pro accepte havuit. Et in continenti comendavit discreto Romeo de Vila sayna subsacriste qui custodiat una cum aliis ornamentis et etiam.

Testes sunt venerabiles Johannes Nicholay iurispacis, Johannes Amat et Laurentius Januarii beneficiati in Sede.

Anno a Natiivitate Domini M^o cccc^o nono.

Die iovis septima mensis febroarii anno predicto honorabilis Marthinus Boyx ornamentarius Sedis Ilerdensis tradidit realiter et de facto discreto Romeo de Vilasayna presbitero subsacriste prefate Sedis textum Evangeliorum copertum de argento deaurato intus [...] aperte exteriori sunt triginta lapides vitrey diversorum colorum videlicet coloris rubey et lividi. Item in una parte est ymago Magestatis cum quatuor evangelistis, in altera vero parte est ymago crucifixi et ymagines Sancte Marie e Sancti Johannis. Et super crucifixum est soll et luna. Et in octo corni sive cantons dicti textus sive libri clauditur in una parte cum duobus gafetis argenteis deauratis. Testes discreti Simón Poculuyll et Stephanus Burell presbiteri beneficiati in Sede predicta.

[f. 59v] Item die eadem proxime dictorum mensis et annus predictus honorabilis Marthinus Boyx ornamentarius tradidit realiter et de facto quatuor capes de velut vermeyll que sunt scolari de capitulo et fuerunt facte de tribus capis de velut vermeyll que erant satis magne et ad Servizio presbiterorum que quidem toti cape erant scripte in inventario supra et fuerunt ibídem cancellate. Testes qui supra.

APLECS DE FRAGMENTS MUSICALS MONÒDICS
A DIVERSOS ARXIUS (I): ARXIU CAPITULAR
DE LLEIDA, ARXIU PARROQUIAL DE
SANTA MARIA DEL PI, CEDOC, MUSEU
DE LA MÚSICA I ALTRES FONTS MENORS

per Joaquim GARRIGOSA MASSANA

RESUM

La conservació del patrimoni musical medieval requereix la consulta, anàlisi i identificació dels materials que conté, a fi de permetre recerques posteriors entorn de la música i la litúrgia que preserva. En aquest article es mostren els materials conservats a l'Arxiu Capitular de Lleida, l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi de Barcelona, el Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC) de Barcelona i el Museu de la Música de Barcelona. A més, es dona notícia d'alguns canvis d'ubicació arxivística de determinades col·leccions de manuscrits musicals.

Paraules clau: Arxiu Capitular de Lleida, Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi de Barcelona, Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC), Museu de la Música de Barcelona, notació musical catalana, notació musical aquitana, notació musical aquitanoquadrada, notació musical quadrada, breviari, antifonari de l'ofici, antifonari de la missa, missal, troper, proser, cantoral, consueta.

COMPILATIONS OF MONODIC MUSICAL FRAGMENTS IN VARIOUS ARCHIVES (I): CAPITULAR ARCHIVE OF LLEIDA, PARISH ARCHIVE OF SANTA MARIA DEL PI, CEDOC, BARCELONA MUSIC MUSEUM, AND OTHER SMALLER FONDS

ABSTRACT

The conservation of the medieval musical heritage requires the consultation, analysis and identification of its materials in order to allow research on the music and liturgies it preserves. This article deals with the materials kept at the Capitular Archive of Lleida, the Parish Archive of Santa Maria del Pi in Barcelona, the Orfeo Català Documentation Centre (CEDOC), and the Barcelona Music Museum. Information is also provided on the changes of archives of some collections of musical manuscripts.

Keywords: Capitular Archive of Lleida, Parish Archive of Santa Maria del Pi in Barcelona, Orfeo Català Documentation Centre (CEDOC), Barcelona Music Museum, Catalan musical notation, Aquitanian musical notation, Aquitanian square musical notation, square musical notation, breviary, antiphonary of the Divine Office, antiphonary of the Mass, missal, troper, proser, choirbook, consuetudinary.

Durant la dècada dels anys vuitanta del segle xx, qui subscriu aquestes ratlles va dur a terme una àmplia recerca entorn dels manuscrits catalans amb notació musical anteriors al segle xiv amb l'objectiu de realitzar una investigació sobre els orígens i l'evolució de la notació musical a Catalunya, estudi que, dirigit per l'historiador, medievalista i paleògraf Anscari M. Mundó, va constituir una tesi doctoral, més tard guardonada i publicada per l'Institut d'Estudis Ilerdencs.¹

Des de fa un temps, he pogut dedicar moltes hores a la revisió dels arxius i biblioteques que conserven el patrimoni musical monòdic medieval per detectar-ne, inventariar i estudiar els nous manuscrits apareguts. L'objectiu és poder incloure tot el material revisat i inventariat de nou al web *Fontes Musicae Cataloniae - Patrimoni Musical de Catalunya*, de l'Insti-

1. Joaquim GARRIGOSA, *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle xiii: L'evolució de la notació musical*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003, col·l. «Col·lecció Emili Pujol», núm. 2.

tut d'Estudis Catalans,² en una base de dades específica que contingui els manuscrits medievals monòdics.

És amb aquest objectiu que ja s'han dut a terme revisions als diversos arxius de la ciutat de Barcelona i d'altres poblacions d'arreu de Catalunya, i s'han anat publicant alguns dels resultats recents, mentre que d'altres estan pendents de publicació. Entre els que s'han publicat, hi ha troballes com les d'un manuscrit a la Biblioteca Nacional de França,³ l'inventari revisat i ampliat dels fragments litúrgics amb música de l'Arxiu Diocesà de Barcelona⁴ i l'inventari dels manuscrits litúrgics (musicals i no musicals) de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi.⁵ Properament, han de veure la llum els resultats d'altres arxius, com el Capítular de Barcelona o el Capítular i el Diocesà d'Urgell.

L'objectiu d'aquest article és donar a conèixer, principalment, la col·lecció de fragments de l'Arxiu Capítular de Lleida, que darrerament ha estat endreçada i que permetrà un treball a fons dels especialistes interessats en matèria de litúrgia i de música. També donem la notícia específica entorn dels manuscrits musicals medievals conservats a l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (en la publicació citada a la nota 5 s'inclouen la totalitat dels fons litúrgics medievals, siguin litúrgics o no) i dels fons medievals conservats al Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC), alguns dels quals no s'havien descrit, i els que es conserven al Museu de la Música de Barcelona. Aprofitem l'avinentsa, també, per oferir dades, algunes ja conegudes, sobre alguns fons que han canviat la seva ubicació: l'antic fons de l'extingit Institut de Documentació i d'Investigació Musicològiques «Josep Ricart i Matas», la col·lecció de manuscrits «Felip Cap-

2. <<https://fontes-musicae-cataloniae.iec.cat/>> (consulta: 20 maig 2024).
3. Joaquim GARRIGOSA, «Dos fragments de breuari catalans fins ara desconeguts a la Biblioteca Nacional de França (BNF, Supplément turc 983)», *Miscel·lània Litúrgica Catalana* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans), xxix (2021), p. 229-245. També disponible en línia a <<https://revistes.iec.cat/index.php/MLC/article/view/111630.003/148136>> (consulta: 18 maig 2024).
4. Joaquim GARRIGOSA, «Els fragments de llibres litúrgics amb música de l'Arxiu Diocesà de Barcelona», *Miscel·lània Litúrgica Catalana* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans), xxx (2022), p. 51-105. També disponible en línia a <<https://revistes.iec.cat/index.php/MLC/article/view/114989.003/148143>> (consulta: 18 maig 2024).
5. Joaquim GARRIGOSA, «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 228-263. Disponible en línia a <https://www.apsmp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> (consulta: 18 maig 2024).

devila», pertanyent a la Biblioteca General de la Universitat Autònoma de Barcelona, i l'antiga col·lecció particular «Anscari M. Mundó».

Per a la descripció de cadascun dels fragments s'ha seguit el mateix esquema que vàrem utilitzar en la publicació de l'estudi de manuscrits musicals que es va publicar el 2003 i que se cita a la nota 1.

En primer lloc, s'indica la tipologia del llibre litúrgic i, a continuació, la data atribuïda al fragment, amb indicació de la seva procedència en cas que sigui coneguda (a vegades està anotada amb llapis al mateix manuscrit o indicada en anotació a part).

Segueix la descripció física del fragment, on s'indica si es tracta d'un o de diversos folis o bifolis, les mides en mil·límetres i l'estat de conservació, si escau. També s'assenyala l'organització escriptòria i el nombre de ratlles de text o de text i música. En alguns casos en què s'han conservat diversos folis d'un mateix manuscrit s'indica, si és possible, la continuïtat dels folis i els bifolis. No es fa constar la matèria escriptòria, ja que sempre es tracta de pergamins.

A continuació, es descriu la tipologia de notació musical amb indicació de les ratlles de pauta, si n'hi ha, les claus i la presència o no de guió final.

A l'apartat següent s'anota el contingut litúrgic del fragment.

Al final de cada descripció s'indica la bibliografia on podem trobar referències concretes al manuscrit o al repertori que conté.

Per procedir a la identificació del repertori s'ha utilitzat, habitualment, la base de dades *Cantus Index*,⁶ que permet treballar amb molta comoditat i que recull les aportacions dels principals especialistes en litúrgia d'arreu. Després de cada peça litúrgica s'anota el número corresponent al repertori del *Cantus Index*. En algunes de les peces no ha estat possible localitzar la numeració d'acord amb aquesta base de dades. És el cas d'algunes peces en què el text visible era insuficient per localitzar exactament de quin cant es tractava o àdhuc algun repertori no recollit fins ara a la base de dades de *Cantus Index*.

Per a la transcripció dels textos s'ha seguit allò que hem llegit en els manuscrits sense escriure-ho en llatí acadèmic. En el cas de la lletra «v», i malgrat que el seu ús no s'estabilitza fins a l'època moderna, s'ha transcrit «v» i no «u» quan en el manuscrit s'ha escrit clarament una «v».

6. <<https://cantusindex.org>>.

1. ELS FRAGMENTES AMB MÚSICA DE L'ARXIU CAPITULAR DE LLEIDA

L'Arxiu Capitular de Lleida (ACL) té una gran importància per a l'estudi de l'evolució de la notació musical, atès el tresor codicològic que conserva. Allò que pretenem aquí és fer un repàs de la col·lecció de fragments recentment endreçada i numerada amb molt bon criteri per les arxiveres Ana Carles i Rosana Miró. També fem referència a algun dels còdexs de la col·lecció de Roda que l'any 1985 no havíem pogut estudiar amb dedicació suficient. Vull aprofitar per fer un agraïment pòstum a mossèn Francisco Castellón (1927-2018) per l'extraordinària ajuda que em va brindar durant les llargues i molt fredes sessions de treball a l'arxiu el febrer de 1985.

L'anàlisi de la col·lecció de 118 fragments conservada a Lleida ha permès detectar diferents correspondències i analogies entre els manuscrits. La col·lecció conté diversos exemplars que formaven part de còdexs que, en estudis posteriors, es podrien agrupar i ordenar. Els casos més importants són:

A. Antifonari de la missa, segle XIV. Escripura tirada, que en els folis sencers té vuit línies de text i música. La notació musical és aquitanoquadra damunt una ratlla vermella, amb indicació de diverses claus i guió final. En conservem vint-i-nou fragments en els números PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098.

B. Antifonari de l'ofici, segle XIV. Escripura tirada, que en els folis sencers té nou línies de text i música. La notació musical és aquitanoquadra damunt una ratlla vermella, amb indicació de diverses claus i guió final. En conservem nou fragments en els números PM_0005, 0010, 0015, 0016, 0017, 0019, 0020, 0021 i 0082.

C. Antifonari de l'ofici, mitjan segle XII. Escripura tirada, que en els folis sencers té onze línies de text i música. La notació musical és aquitana damunt una ratlla vermella, o sense ratlla marcada, i amb guió final. En conservem trenta-sis fragments en els números PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081.

També hem observat correspondències entre els fragments que, quan són evidents, hem fet constar en la descripció de cada un: continuïtats en-

tre folis, correspondència entre fragments retallats, continuació dels cants d'un fragment a un altre...

Quant a la procedència d'alguns d'aquests fragments, en l'estudi dels manuscrits que vàrem publicar el 2003,⁷ en alguns casos indicàvem una probable procedència immediata de la col·legiata d'Àger. Malgrat que en algun fragment consta alguna anotació en aquest sentit, cal tenir en compte que tant podria tractar-se de la procedència geogràfica del còdex com de l'origen de la documentació que contingué el citat pergami i, per tant, no tractar-se necessàriament d'un pergami procedent d'Àger.

Cal destacar que ens ha estat especialment útil la consulta de la tesi doctoral de Rebecca Swanson entorn de la transmissió iconogràfica de la Ribagorça. Malgrat tot, en no tractar-se pròpiament d'un estudi litúrgico-musical, conté algun error d'atribució en alguns dels cants.⁸

Signatura: ACL, PM_0001

Olim: cm_01

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: un foli força retallat als marges, 220 × 160. Escriptura tirada.

S'hi veuen set línies de text i música. El *recto* és pràcticament il·legible

Notació: quadrada damunt un pautat de cinc ratlles

Peculiaritats del còdex: podria estar relacionat amb el mateix manuscrit que PM_0118, ja que presenta similituds en el *ductus* de la lletra

Contingut litúrgic: conté cants per a la missa del segon diumenge d'Advent:

OF [Deus tu conuertens... letabi]tur in te ostende [nobis domi]ne misericordiam tuam et) (Cantus g00499)

CM Ierusalem surge et sta in excelso et) (Cantus g00500).

7. Joaquim GARRIGOSA, *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*, p. 144.

8. Rebecca SWANSON, *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*, vol. II, tesi doctoral, dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez, Barcelona, Universitat de Barcelona, Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 219. Disponible en línia a <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> (consulta: 6 febrer 2024).

Signatura: ACL, PM_0002

Olim: cm_02

Tipus de llibre: antifonari

Datació: segle XIV

Descripció: un fragment de foli, 250 × 120. L'estat de conservació no permet observar-ne l'organització escriptòria

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: està en molt mal estat i és pràcticament il·legible.

Signatura: ACL, PM_0003

Olim: cm_03

Tipus de llibre: cantoral per a la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: un foli força fragmentat, 320 × 210. No se'n pot observar l'organització escriptòria

Notació: quadrada damunt un pautat de cinc ratlles

Peculiaritats del còdex: malgrat que es llegeix bé, la fragmentació no deixa treure conclusions del contingut.

Signatura: ACL, PM_0004

Olim: cm_04

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Procedència: enquadrava uns documents amb data 1633

Datació: segle XIV

Descripció: un foli una mica retallat als marges, 500 × 390. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «XV»

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Claus de fa, do i si, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents:

PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per a la missa del diumenge després de Nadal:

CM *Simile est regnum celorum* (Cantus g01393)

INT [Dum medium... in suo] *cursu medium iter haberet* (Cantus g00578)

GR *Speciosus forma pre filiis hominum* (Cantus g00579)

VR *Eruclauit cor meum uerbum bonum*

AL *Alleluia. Tolle puerum et matrem eius* (Cantus g02159).

Signatura: ACL, PM_0005

Olim: calaix A-66, cm_05

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquadrava uns documents amb data 1564

Datació: segle XIV

Descripció: mig foli, 230 × 345. Escripura tirada. S'hi veuen quatre línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Claus de si i de fa, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de l'ofici format pels nou fragments següents: PM_0005, 0010, 0015, 0016, 0017, 0019, 0020, 0021 i 0082

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Pere i Sant Pau:

ANT *Factum est autem* (Cantus 002844)

RESP *Quem dicunt homines esse* (Cantus 007467)

VR *Beatus es Simon.*

Signatura: ACL, PM_0006

Olim: calaix A-66, cm_06

Tipus de llibre: troper-proser

Procedència: enquadrava uns documents amb data 1562

Datació: segle XIV

Descripció: un foli, 355 × 240. Escripura tirada. Vuit línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Sense claus, però amb guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix còdex que el PM_0008

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Martí i Sant Andreu:

PROSA ...*Martinus in qua eius anima et...*

AL *Alleluia. Dilexit Andream dominus in odorem* (Cantus g00008)

PROSA [...] *Martinus in qua eius.*

Signatura: ACL, PM_0007

Olim: calaix A-66, cm_07

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquadrava actes capitulars de la catedral de 1554

Datació: segle XII, primera meitat

Descripció: un foli, 330 × 210. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana damunt una ratlla en sec o marcada amb punta de plom

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Martí:

RESP *Hic est Martinus electus dei pontifex* (Cantus 006825)

VR *Sancte trinitatis fide Martinus*

RESP *Martinus Abrahe sinu letus* (Cantus 007132)

VR *Martinus episcopus migravit*

ANT *Dixerunt discipuli ad beatum Martinum* (Cantus 002262)

ANT *Domine si adhuc populo tuo* (Cantus 002382)

ANT *O uirum ineffabilem nec labore* (Cantus 004094)

ANT *Occulis ac manibus in celum* (Cantus 004111)

ANT *Martinus Abrahe sinu letus* (Cantus 003711)

ANT *O quantus luctus omnium* (Cantus 004074)

ANT *Martinus episcopus migravit* (Cantus 003713)

ANT *Mul[ti]tudo angelorum audierunt* (Cantus 203184)

ANT *Hic Martinus electus dei* (Cantus 202172)

Bibliografia: SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral.

Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 191. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0008

Olim: calaix A-66, cm_08

Tipus de llibre: troper-proser

Procedència: enquadernava uns documents amb data 1561

Datació: segle XIV

Descripció: un foli, 355 × 240. Escripura tirada. Vuit línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Sense claus, però amb guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix còdex que el PM_0006

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Nicolau i per a la dedicació d'una església:

PROSA [Congaudentes exultemus uocali... incassum] *ecce quidam* (Cantus ah54066)

AL *Alleluia. Fundamenta eius in montibus* (Cantus g02593)

RESP *Quam dilecta tabernacula* (Cantus 007458).

Signatura: ACL, PM_0009

Olim: calaix A-66, 43, cm_09

Tipus de llibre: breuiari

Datació: segle XII

Descripció: un foli, 365 × 215. Escripura a dues columnes. Trenta-quatre línies de text que a vegades duen música

Notació: aquitana damunt una ratlla vermella

Contingut litúrgic: conté litúrgia per al Nadal:

RESP *In principio erat uerbum* (Cantus 006927)

Bibliografia: SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 193. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0010

Olim: calaix A-66, cm_10

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XIV

Descripció: mig foli, 280 × 385. Escripura tirada. S'hi veuen quatre línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de l'ofici format pels nou fragments següents: PM_0005, 0010, 0015, 0016, 0017, 0019, 0020, 0021 i 0082

Contingut litúrgic: cants per al tercer diumenge d'Advent:

RESP *Ecce apparebit dominus* (Cantus 006578)

VR *Apparebit in finem*

RESP [Bethleem ciuitas dei ... terre et] *pax erit in terra* (Cantus 006254)

VR *Loquetur pacem gentibus*

RESP *Qui uenturus est ueniet et non tardauit* (Cantus 007485).

Signatura: ACL, PM_0011

Olim: calaix A-66, cm_11

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquadrava uns documents amb data 1565

Datació: segle XIV

Descripció: un foli retallat als marges lateral i inferior, 380 × 240. Escripura tirada. Vuit línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: cants per a la festa de la Nativitat de la Mare de Déu:

RESP *Beatissime uirginis Marie* (Cantus 006184)

VR *Dignum namque est*

RESP *Natiuitas tua dei genetrix* (Cantus 007199)

VR *Felix namque es que sola*

ANT *Ueniam nobis obtineat* (Cantus 2005124)

ANT *Dignum namque est ut ei* (Cantus 002220).

Signatura: ACL, PM_0012

Olim: calaix A-66, cm_12

Tipus de llibre: cantoral (?)

Datació: segle XVI (?)

Descripció: un retall de foli, 270 × 260. No es veu res de l'organització escriptòria

Peculiaritats del còdex: podria ser que els fragments PM_0012, 0023, 0024, 0025, 0026 i 0115 estiguessin relacionats entre ells?

Signatura: ACL, PM_0013

Olim: calaix A-66, cm_13

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XV

Descripció: un fragment de foli, 230 × 280. Escripura tirada. S'hi veuen quatre línies de text i música

Notació: quadrada damunt una pauta de cinc ratlles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: cants per a la festivitat de Sant Pere:

INT *Dicit dominus Petro* (Cantus g00255)

OF *Gloriabuntur in te omnes* (Cantus g00244)

CM *Et si [coram hominibus...]* (Cantus g01318.2).

Signatura: ACL, PM_0014

Olim: calaix A-66, núm. 7218, cm_14

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle xv

Descripció: un foli, 500 × 355. Escripura tirada. Vuit línies de text i música, encara que a vegades només hi ha text

Notació: quadrada damunt una pauta de quatre ratlles. Clau de fa i guió final

Contingut litúrgic: cants per al temps de Pasqua i la Invenció de la Santa Creu:

ANT [Currebant duo simul... discipulus] *precucurrit citius Petro* (Cantus 002081)

HIM *Ad cenam agni prouidi* (Cantus 008249)

ANT *Cum esset sero die illo* (Cantus 002002)

ANT *Crucem sanctam subiit qui infernum* (Cantus 001951).

Signatura: ACL, PM_0015

Olim: calaix A-66, cm_15

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquadrava uns documents amb data 1567

Datació: segle XIII

Descripció: un foli, 580 × 400. Escripura tirada. Nou línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de l'ofici format pels nou fragments següents: PM_0005, 0010, 0015, 0016, 0017, 0019, 0020, 0021 i 0082

Contingut litúrgic: conté cants per a la festivitat de Santa Cecília:

ANT *Uirgo gloriosa semper euangelium* (Cantus 005451)

ANT *Cantantibus organis Cecilia* (Cantus 001761)

ANT *Fiat domine cor meum* (Cantus 002863)

RESP *Uirgo gloriosa semper euangelium* (Cantus 007902)

VR *Cilicio Cecilia membra*

RESP *Cantantibus organis Cecilia* (Cantus 006267)

VR *Biduanis ac triduanis*

RESP *Cecilia me misit ad uos* (Cantus 006267).

Figura 1.

Lleida, ACL, PM_0015 verso. Antifonari de l'ofici. Segle XIII. Notació aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella amb indicació de clau de fa i guió final.

Signatura: ACL, PM_0016

Olim: calaix A-66, cm_16

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquadrava uns documents amb data 1567-1568

Datació: segle XIII

Descripció: un foli, 560 × 385. Escripura tirada. Nou línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha clau de fa i do, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de l'ofici format pels nou fragments següents: PM_0005, 0010, 0015, 0016, 0017, 0019, 0020, 0021 i 0082

Contingut litúrgic: conté cants per al temps d'Advent:

RESP *Rorate celi desuper* (Cantus 007553)

VR *Emite agnum domine*

ANT *Ex quo facta est uox* (Cantus 002750)

RESP *Egredietur dominus et proliabitur* (Cantus 006640)

VR *Et eleuabitur super omnes*

RESP *Uidebunt gentes iustum tuum* (Cantus 007854)

VR *Et eris corona glorie*

RESP *Germinauerunt campi eremi* (Cantus 006772)

VR *Ex Syon species*

ANT *Uox clamantis in deserto* (Cantus 005506).

Signatura: ACL, PM_0017

Olim: calaix A-66, núm. 34, cm_17

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XIII

Descripció: un bifoli retallat als marges, 395 × 320. Escripura tirada. S'hi veuen vuit línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha clau de fa i re, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix anti-fonari de l'ofici format pels nou fragments següents: PM_0005, 0010, 0015, 0016, 0017, 0019, 0020, 0021 i 0082

Contingut litúrgic: conté cants per al temps d'Advent:

ANT *Oh Emanuel rex et legifer* (Cantus 004025)

ANT *O Uirgo uirginum* (Cantus 004091)

RESP *Ecce ueniet dominus princeps* (Cantus 006612)

ANT *Dies domini sicut fur* (Cantus 002215)

ANT *Aurietis aquas in gaudio* (Cantus 003020)

ANT *Egredietur dominus de loco* (Cantus 002612)

ANT *Egredietur uirga de radice* (Cantus 002613)

ANT *Rorate celi desuper et nubes pluant* (Cantus 004668)

RESP [Canite tuba... populis et] *dicite ecce deus* (Cantus 006265)

VR *Annunciate in finibus*

RESP *Non auferetur sceptrum de Iuda* (Cantus 007224)

VR *Pulciores sunt oculi*

RESP *Discetur nobis parulus et uocabitur* (Cantus 007195)

VR *In ipso benedicentur*

RESP *Me oportet minui illum* (Cantus 007137)

VR *Ego baptizauit uos.*

Signatura: ACL, PM_0018

Olim: calaix A-66, núm. 2571, cm_18

Tipus de llibre: consueta

Datació: segle xv

Descripció: un foli lleugerament retallat, 510 × 490. Escripura a dues columnes. S'hi veuen quinze línies de text que a vegades duen música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Hi ha clau de do i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment presenta similituds d'escripura amb el PM_0022

Contingut litúrgic: conté comentaris sobre els oficis de la setmana amb alguns cants, com *Beati qui ambulat* (Cantus 001589).

Signatura: ACL, PM_0019

Olim: calaix A-66, cm_19

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XIII

Descripció: un foli, 580 × 405. Escripura tirada. Nou línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha clau de fa, do i si, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de l'ofici format pels nou fragments següents: PM_0005, 0010, 0015, 0016, 0017, 0019, 0020, 0021 i 0082

Contingut litúrgic: conté cants per a la festivitat de Santa Cecília:

RESP [Beata] *Cecilia dixit Tiburcio* (Cantus 006161)

VR *Sicut enim michi deus*

ANT *Tunc Ualerianus perrexit* (Cantus 005253)

ANT *Cecilia me misit ad uos* (Cantus 001748)

ANT *Domine Iesu Christe seminator casti* (Cantus 002354)

RESP *Cilicio Cecilia membra domabat* (Cantus 006284)

VR *Non diebus neque*

RESP *O beata Cecilia que duos fratres* (Cantus 007253)

VR *Beata es uirgo et gloriosa*

RESP *Dum aurora* (Cantus 006531).

Signatura: ACL, PM_0020

Olim: cm_20

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XIII

Descripció: un foli, 580 × 405. Escripura tirada. Nou línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha claus diverses (do, fa i re) i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de l'ofici format pels nou fragments següents: PM_0005, 0010, 0015, 0016, 0017, 0019, 0020, 0021 i 0082

Contingut litúrgic: conté cants per a la festivitat de Sant Martí:

RESP [Dum sacramentum... apparu]it super capud eius (Cantus 006558)

VR Orante sancto Martino

ANT Domine iam satis est (Cantus 002351)

ANT Artus febre fatiscientes (Cantus 001486)

ANT Sinite me inquit celum (Cantus 004964)

RESP Beatus Martinus obitum suum (Cantus 006217)

VR Uiribus corporis repente

RESP Dixerunt discipuli ad beatum Martinum (Cantus 006463)

VR Scimus quidem desiderare.

Signatura: ACL, PM_0021

Olim: calaix A-66, cm_21

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquadrava uns documents amb data 1519-1521

Datació: segle XIII

Descripció: un foli lleugerament retallat al marge inferior, 525 × 410. Escripura tirada. Nou línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de l'ofici format pels nou fragments següents: PM_0005, 0010, 0015, 0016, 0017, 0019, 0020, 0021 i 0082

Contingut litúrgic: conté cants per a la festivitat de Santa Cecília:

RESP [Cecilia me misit... sanctum Ur]banum quia ad ipsum (Cantus 006258)

VR Tunc Ualerianus perrexit

ANT Cilicio Cecilia membra domabat (Cantus 001804)

ANT Expanssis manibus orabat (Cantus 002797)

ANT Est secretum Ualeriane (Cantus 002680)

RESP Domine Iesu Christe pastor bone (Cantus 006498)

VR Nam sponsum quem

RESP Ceciliam intra cubiculum (Cantus 006259)

VR Angelus domini descendit.

Signatura: ACL, PM_0022

Olim: calaix A-66, núm. 2561, cm_22

Tipus de llibre: consuetat

Procedència: formava part d'un llibre i duu la inscripció «Polo 1535»

Datació: segle xv

Descripció: un foli lleugerament retallat, 660 × 480. Escripura a dues columnes. S'hi veuen quinze línies de text que a vegades duen música. El *recto* no duu res escrit

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Hi ha clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment presenta similituds d'escripura amb el PM_0018

Contingut litúrgic: conté l'himne *Iam lucis orto sidere* (Cantus 008328)

Notes: procedència: una nota escrita assenyala que podria haver estat relacionat amb documents de Sant Pere d'Àger, sense que això en signifiqui la procedència geogràfica.

Signatura: ACL, PM_0023

Olim: calaix A-66, núm. 26, cm_23

Tipus de llibre: cantoral

Datació: segle xvi (?)

Descripció: un retall de foli, 120 × 300. No es veu res de l'organització escriptòria

Notació: s'hi endevina notació quadrada, però no se'n pot dir res més

Peculiaritats del còdex: podria ser que els fragments PM_0012, 0023, 0024, 0025, 0026 i 0115 estiguessin relacionats entre ells?

Signatura: ACL, PM_0024

Olim: calaix A-66, núm. 1, cm_24

Tipus de llibre: cantoral

Procedència: formava part d'un llibre i duu la inscripció «Polo Inventaris 1469 a 1556»

Datació: segle XVI (?)

Descripció: un retall de foli, 205 × 315. No es veu res de l'organització escriptòria

Notació: s'hi endevina notació quadrada, però no se'n pot dir res més

Peculiaritats del còdex: podria ser que els fragments PM_0012, 0023, 0024, 0025, 0026 i 0115 estiguessin relacionats entre ells?

Signatura: ACL, PM_0025

Olim: calaix A-66, núm. 34, cm_25

Tipus de llibre: cantoral

Procedència: formava part d'un llibre i duu la inscripció «Polo. Not 1542. 1543»

Datació: segle XVI (?)

Descripció: un retall de foli, 125 × 315. No es veu res de l'organització escriptòria. Sembla que pertany al mateix foli que el PM_0026 i que els dos fragments encaixarien

Notació: no s'hi veu notació musical

Peculiaritats del còdex: podria ser que els fragments PM_0012, 0023, 0024, 0025, 0026 i 0115 estiguessin relacionats entre ells? En tot cas, els fragments 0025 i 0026 encaixen.

Signatura: ACL, PM_0026

Olim: calaix A-66, núm. 32, cm_26

Tipus de llibre: cantoral

Procedència: formava part d'un llibre i duu la inscripció «Polo. Not 1540 a 1541»

Datació: segle XVI (?)

Descripció: un retall de foli, 125 × 315. No es veu res de l'organització escriptòria. Sembla que pertany al mateix foli que el PM_0025 i que els dos fragments encaixarien

Notació: no s'hi veu notació musical

Peculiaritats del còdex: podria ser que els fragments PM_0012, 0023, 0024, 0025, 0026 i 0115 estiguessin relacionats entre ells? En tot cas, els fragments 0025 i 0026 encaixen.

Signatura: ACL, PM_0027

Olim: calaix A-49, cm_27

Tipus de llibre: cantoral

Datació: segle XIV (?)

Descripció: un retall vertical de foli, 260 × 95. No es veu res de l'organització escriptòria. Duu la indicació de pàgina «LXXXV»

Notació: s'endevina que hi havia notació quadrada damunt una ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098.

Signatura: ACL, PM_0028

Olim: calaix A-49, cm_28

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: mig foli, 250 × 400. Escripura tirada. S'hi veuen quatre línies de text i música

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Claus de la i de si, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per als diumenges desè i onzè després de Pentecosta:

INT *Deus in loco sancto suo* (Cantus g01183)

AL *Alleluia. Exultate deo adiutorio nostro* (Cantus g01186)

OF *Iusticie domini* (Cantus g00752)

CM *Primum querite* (Cantus g01205).

Signatura: ACL, PM_0029

Olim: calaix A-49, cm_29

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: mig foli fragmentat, 250 × 400. Escripura tirada. S'hi veuen cinc línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «LXXX»

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Claus de fa, si i la, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquesta meitat de foli encaixa amb el mig foli PM_0033. Aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa del Corpus Christi i el primer diumenge després de Pentecosta:

OF [*Sacerdotes incensum...*] *et ideo sancti erunt* (Cantus g02115)

CM *Quocienscumque manducabitis panem* (continua al PM_0033) (Cantus 503001)

GR [Ego] *dixi domine miserere* (ve del PM_0033) (Cantus g01123)

VR *Beatus qui intelligit*

AL *Alleluia. [Uerba mea...]* (continua al PM_0033) (Cantus g01125).

Signatura: ACL, PM_0030

Olim: calaix A-49, cm_30

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: un foli fragmentat al marge, 510 × 290. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. El *verso* es llegeix amb dificultats. Duu la indicació de pàgina «LXXXII»

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per als diumenges tercer, quart i cinquè després de Pentecosta:

OF *Sperent in te omnes* (Cantus g01149)

CM *Ego clamaui quoniam exaudisti* (Cantus g01252)

INT *Dominus illuminatio mea* (Cantus g01151)

VR *Si consistant*

RESP *Propicius esto domine*

VR *In te domine speravi*

OF *Illumina [oculos meos]* (Cantus g01153)

CM *Dominus firmamentum meum* (Cantus g01154)

INT *Exaudi domine uocem meam* (Cantus g01155).

Signatura: ACL, PM_0031

Olim: calaix A-49, cm_31

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XIV (?)

Descripció: un foli fragmentat, 270 × 365. Escripura tirada. S'hi veuen cinc línies de text i música

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Claus de sol i si, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per al temps de Nadal:

ANT *Tecum principium in die uirtutis* (Cantus 005127)

ANT *Redemptionem misit dominus populo* (Cantus 004587)

ANT *Exortum est in tenebris lumen rectis* (Cantus 002794)

ANT *Hodie Christus natus est* (Cantus 003093)
 ANT *Natus est nobis hodie saluator* (Cantus 003857)
 ANT *Nato domino angelorum chorus* (Cantus 003854)
 ANT *Dum medium silentium* (Cantus 002461).

Signatura: ACL, PM_0032

Olim: calaix A-49, cm_32

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: un foli retallat als marges, 415 × 315. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. El *recto* es llegeix amb dificultats

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per als diumenges segon i tercer després de Pentecosta:

AL *Alleluia. Diligam te domine uirtus mea* (Cantus g02186)
 OF *Domine conuertere* (Cantus g01137)
 CM *Cantabo domino qui bona tribuit* (Cantus g01138)
 INT *Respice in me et miserere* (Cantus g01145)
 GR *Iacta cogitatum* (Cantus g01146)
 AL *Alleluia. Domine in uirtute tua* (Cantus g01156).

Signatura: ACL, PM_0033

Olim: calaix A-49, cm_33

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: mig foli, 265 × 385. Escripura tirada. Només s'hi veuen quatre línies de text i música

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha claus de la i re, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquesta meitat de foli encaixa amb el mig foli PM_0029. Aquest fragment sembla pertànyer al mateix antfonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa del Corpus Christi i el primer i segon diumenge després de Pentecosta:

CM [Quocienscumque manducabitis... domini in] *digne reus* (ve del PM_0029) (Cantus 503001)

INT *Domine in tua misericordia* (Cantus g01122)

VR *Usquequo domine*

GR *Ego* [dixi domine miserere...] (continua al PM_0029) (Cantus g01123)

AL *Alleluia. Uerba mea* (ve del PM_0029) (Cantus g01125)

OF *Intende uoci* (Cantus g00769)

CM *Narrabo omnia mirabilia* (Cantus g02185)

INT *Factus est dominus* (Cantus g01133).

Signatura: ACL, PM_0034

Olim: calaix A-49, cm_34

Tipus de llibre: antfonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: un foli retallat als marges, 415 × 315. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. El *verso* presenta dificultats de lectura. Duu la indicació de pàgina «IX»

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Claus de fa i sol, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest foli té la continuació al PM_0042. Aquest fragment sembla pertànyer al mateix antfonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per al temps d' Advent:

AL *Alleluia. Rex noster adueniet* (Cantus g02145)

AL *Alleluia. Ueni domine et noli tardare* (Cantus g00532)

OF *Ave Maria gracia plena do[minus tecum]* (continua al PM_0042)
(Cantus g00533).

Signatura: ACL, PM_0035

Olim: calaix A-49, cm_35

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: un foli retallat al marge inferior, 290 × 400. Escripura tirada. S'hi veuen vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina
«LXXXIII»

Notació: aquitanoquadrada damunt una ratlla vermella. Claus de fa, sol i si, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per als diumenges setè i vuitè després de Pentecosta:

CM *Inclina aurem tuam* (Cantus g01166)

INT *Suscepimus deus* (Cantus g01167)

GR *Esto michi* (Cantus g01168)

AL *Alleluia. Adtendite popule meus* (Cantus g02191)

OF *Populum humilem* (Cantus g01171)

CM *Gustate et uidete quoniam suavis* (Cantus g01172)

INT *Ecce deus adiuuat me* (Cantus g01173)

VR *Te decet hymnus*

VR *Replebimur in bonis*

OF *Sicut in holocaustum* (Cantus g01165).

Signatura: ACL, PM_0036

Olim: calaix A-49, cm_36

Figura 2

Lleida, ACL, PM_0036 *recto*. Antifonari de la missa. Segle XIV. Notació quadrada damunt una ratlla vermella amb indicació de claus i guió final.

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli, 510 × 390. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «XII»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha claus de si i re, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038,

0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté litúrgia per al temps de Nadal:

CM *Uiderunt omnes fines terre* (Cantus 008242)

INT *Puer natus est nobis* (Cantus g00553)

AL *Alleluia. Multipharie olim deus* (Cantus g00585)

INT *Uultum tuum deprecabuntur* (Cantus g01390)

VR *Eructauit cor meum*

GR *Diffusa est gracia* (Cantus g01397)

VR *Propter ueritatem*

OF *Offerentur regi uirgines* (Cantus g01371).

Signatura: ACL, PM_0037

Olim: calaix A-49, cm_37

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: un foli, 500 × 390. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «CVII»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha claus de si i re, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per al diumenge vint-i-tresè després de Pentecosta i per a la dedicació d'una església:

AL *Alleluia. Lauda amina mea dominum* (Cantus h01299b)

OF *De profundis clamaui ad te* (Cantus g01257)

CM *Amen dico uobis* (Cantus g01258)

INT *Terribilis est locutus iste* (Cantus g01401)

GR *Locus iste a deo factus est* (Cantus g01402)

VR *Deus cui astat angelorum*

AL *Alleluia. Fundamenta ejus in montibus* (Cantus g02593).

Signatura: ACL, PM_0038

Olim: calaix A-49, cm_38

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: un foli retallat al marge lateral, 485 × 285. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. El *verso* presenta algunes dificultats de lectura

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha claus de la i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per al temps de Nadal i Epifania:

CM *Tolle puerum et matrem* (Cantus g00597)

GR *Omnes de Saba uenient* (Cantus g00597a)

VR *Surge et illuminare Iheru[sale]m*

AL *Alleluia. Uidimus stellam eius* (Cantus g00599)

AL *Alleluia. Interrogabat magos Herodes* (Cantus g02162).

Signatura: ACL, PM_0039

Olim: calaix A-49, cm_39

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: un foli, 510 × 395. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «CVI»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha claus de la i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per als diumenges vint-i-dosè i vint-i-tresè després de Pentecosta:

- VR *De profundis clamaui ad te* (Cantus g01247a)
 OF *Recordare mei domine omni* (Cantus g01251.1)
 CM *Dico uobis gaudium* (Cantus g01150)
 INT *Dicit dominus ego cogito* (Cantus g01253)
 GR *Liberasti nos domine ex afligentibus* (Cantus g01254)
 VR *In deo laudabimur.*

Signatura: ACL, PM_0040

Olim: calaix A-49, cm_40

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: un foli retallat al marge, 515 × 270. Escripura tirada. Vuit línies de text i música

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha claus de fa i re, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095, i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per als diumenges del sisè al novè després de Pentecosta:

- AL *Alleluia. Eripe me de inimicis meis* (Cantus g01176)
 OF *Per[face] gressus meos* (Cantus g00646)
 CM *Circuibo et immolabo* (Cantus g01160)
 AL *Alleluia. Omnes gentes plaudite manibus* (Cantus g01164)
 OF *Benedicam dom[inum]* (Cantus g00731)
 CM *Unam pecii a domino hanc requiram* (Cantus g01157)
 INT *Dominus fortitudo plebi sue* (Cantus g01158).

Signatura: ACL, PM_0041

Olim: calaix A-49, cm_41

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: un foli retallat al marge, 505 × 390. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «LXXXIX»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha claus de fa, re i si, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de la Trinitat i el Corpus Christi:

Tc [Benedicat nos... de]us pater et filius (Cantus g03333)

VR Benedicat nos sancta maiestas et indiuisa

VR Benedicat nos sancta trinitas

Of Benedictus sit deus pater (Cantus g01120)

CM Benedicimus deum celi et coram (Cantus g01121)

INT Cibauit eos ex adipe frumenti (Cantus 501001)

GR Occuli omnium in te sperant (Cantus 505001)

AL Alleluia. Caro mea uere est (Cantus 507001)

Of Sacerdotes incensum domino et panes (Cantus g02115).

Signatura: ACL, PM_0042

Olim: calaix A-49, cm_42

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIII

Descripció: un foli, 510 × 390. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «X»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha claus de sol, fa i re, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per a la vigília de Nadal:

OF *Ave Maria gracia plena* (Cantus g00533)

IN *Hodie scietis quia ueniet dominus* (Cantus g00535)

GR *Hodie scietis quia ueniet* (Cantus g00536)

VR *Qui regis Israel intende*

AL *Alleluia. Hodie scietis quia ueniet* (Cantus g02398)

OF *Tollite portas principes uestras* (Cantus g00539)

CM *Reuelabitur [gloria domini]* (Cantus g00540).

Signatura: ACL, PM_0043

Olim: antic calaix A-49, cm_43

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants de l'Antic Testament de Tobies, Judit i els Macabeus per als oficis:

RESP [Tempus est... benedi] *cite deum et enarrete* (Cantus 007759)

VR *Confitemini ei coram omnibus*

RESP *Tribulationes ciuitatum audiuimus* (Cantus 007779)

VR *Peccaui cum patribus*

RESP *Nos alium deum nescimus* (Cantus 007237)

- VR *Indulgentiam eius fusis*
 RESP *Domine deus qui conteris* (Cantus 006492)
 VR *Allide uirtutem eorum*
 ANT *Adonai domine deus* (Cantus 001286)
 RESP *Adonai domine deus* (Cantus 006043)
 VR *Benedictus es domine*
 RESP *Dominator domine celorum* (Cantus 006488)
 VR *Tu domine cui*
 RESP [*Impetum inimicorum... clamemus*] *in celum* (Cantus 006886)
 VR *Mementote mirabiliu eius*
 RESP *Congregate sunt gentes* (Cantus 006324)
 VR *Tu scis que cogitant*
 RESP *Tua est potentia tuum* (Cantus 007793)
 VR *Creator omnium deus*
 RESP *Refulsit sol in clippeis* (Cantus 007518)
 VR *Erat enim exercitus*
 RESP *Dixit Iudas Simoni fratri suo* (Cantus 006478)
 VR *Accingimini et estote filii potentes*
 RESP *Tu domine uniuersorum qui nullam* (Cantus 007786)
 VR *Qui regis Israel intende*
 RESP *Ornauerunt faciem templi* (Cantus 007341)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 215. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0044

Olim: antic calaix A-49, cm_44

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per als oficis dels diumenges vint-i-tresè, vint-i-quatrè i vint-i-cinquè després de Pentecosta, i de l'Antic Testament de la Saviesa i de Job:

ANT [Serve nequam... sicut] *et ego tui* (Cantus 004873)

ANT *Magister scimus quia uerax* (Cantus 003661)

ANT *Reddite ergo que sunt* (Cantus 003378)

ANT *Dicebat enim intra se* (Cantus 002187)

ANT *Confide filia fides tua* (Cantus 001870)

ANT *Omnis sapientia a domino* (Cantus 004153)

RESP *In principio deus antequam* (Cantus 006924)

VR *Quando preparabat celos*

RESP *Gyrum celi circuiui* (Cantus 006793)

VR *Ego in altissimis*

RESP *Emite domine sapientiam* (Cantus 006657)

VR *Da michi domine*

RESP *Da michi domine* (Cantus 006387)

ANT [Ego in altissimis... meus] *in columpna nubis* (Cantus 002576)

ANT *Sapientia hedificauit sibi domum* (Cantus 004810)

ANT *Dominus possedit me in initio* (Cantus 002418)

ANT *Sapientia clamitat in plateis* (Cantus 004811)

ANT *Ne derelinquas me domine* (Cantus 203217)

ANT *Obserua fili tui precepta* (Cantus 004101)

ANT *Salomon fili mi scito* (Cantus 004681)

ANT *Cum audisset Iob nuntiorum* (Cantus 001980)

ANT *In manu tua domine omnes fines terre* (Cantus 001087)

RESP *Si bona suscepimus de manu domini* (Cantus 007647)

VR *Nudus egressus sum*

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 219. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0045

Olim: antic calaix A-49, cm_45

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Pere:

ANT *In excessu mentis positus* (Cantus 202413)

RESP *Tu es pastor ouium* (Cantus 007787)

RESP *Tu es Petrus et super* (Cantus 007788)

RESP *Solue iubente deo terrarum* (Cantus 007678)

ANT *Cum esset Petrus in cruce* (Cantus 002001)

ANT *Quodcumque ligaueris* (Cantus 004561)

ANT *Cum ascendisset Petrus* (Cantus 200978)

ANT *Beatus Petrus dum* (Cantus 001657)

ANT *Apostolus Petrus respondens* (Cantus 200342)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 223. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0046

Olim: antic calaix A-49, cm_46

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli lleugerament retallat al marge lateral, 390 × 295. Escripció tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana sense ratlla i amb guió final; en altres folis del mateix manuscrit hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per al temps d'Epifania:

VR *Celi aperti sunt super eum* (Cantus a00096)

ANT *Omnis terra [adoret] te et psallat* (Cantus 004155)

ANT *Reges Tar[sis et] insule munera* (Cantus 004594)

ANT *Omnes gentes quascumque* (Cantus 004125)

RESP *Illumin[are] illuminare Iherusalem uenit* (Cantus 006882)

VR *Et ambulabunt gentes*

RESP *Uenit lumen tuum Iherusalem* (Cantus 007833)

VR *Filii tu[i de] longe*

RESP *Reges Tars[is et] insule munera* (Cantus 007523)

- VR *Omnes de Sabba uenient*
 RESP *Omnes d[e Sabba uenient] aurum* (Cantus 007314)
 VR *Reges Tarsis et insule*
 ANT *Uenite adoremus deum* (Cantus 005348)
 ANT *Adorate dominum in aula sancta* (Cantus 001290)
 ANT *Adorate [domin]um alleluia omnes angeli* (Cantus 001289)
 RESP *[Hic est] dies preclarus* (Cantus 006821)
 VR *Dies sanctificatus illuxit*
 RESP *[Magi u]eniunt ab oriente* (Cantus 007112)
 VR *Uidimus stellam eius*
 RESP *Tria sunt munera pretiosa* (Cantus 007777)
 VR *Salutis nostri auctorem*
 ANT *Ante luciferum genitus* (Cantus 001434)
 ANT *Uenite lumen tuum Iherusalem* (Cantus 005344)
 ANT *Apers thesauris suis* (Cantus 001447)
 ANT *Maria et flumine benedicite* (Cantus 003700)
 ANT *Magi uiderunt stellam qui dixerunt ad inuicem* (Cantus 003654)
 ANT *[Hodie cel]esti sponso* (Cantus 003095)
 ANT *Descendit spiritus sanctus* (Cantus 002159)
 ANT *Salutis nostre auctorem* (Cantus 004685)
 RESP *Stella fulgente in oriente* (Cantus a00088)
 VR *Et intrantes domum*
 RESP *Surge illuminare Iherusalem* (Cantus 007729)
 VR *Quia appropinquauit lumen tuum*

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 225. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0047

Olim: antic calaix A-49, cm_47

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de la Purificació de la Mare de Déu, de Sant Blasi i de Santa Àgata:

ANT *Benedicta tu in mulieribus* (Cantus 001709)

ANT *Sicut mirra electa* (Cantus 004942)

ANT *Hec est que nesciuit* (Cantus 003001)

RESP *Adorna thalamum tuum Sion* (Cantus 006051)

VR *Induere uestimentis glorie tue*

RESP *Postquam impleti sunt dies* (Cantus 007406)

VR *Obtulerunt pro eo domino*

RESP *Obtulerunt pro eo domino* (Cantus 007307)

VR *Postquam impleti sunt dies*

ANT *Specie tua et pulchritudine tua* (Cantus 004987)

ANT *Adiuuabit eam deus* (Cantus 001282)

ANT *Ista est speciosa inter filias* (Cantus 003415)

ANT *Senex Simeon puerum portabat* (Cantus 204592)

ANT *Cum inducerent puerum Ihesum* (Cantus 002011)

ANT *Nunc dimittis domine* (Cantus 003975)

ANT *Lumen ad reuelationem gentium* (Cantus 003645)

ANT *Senex puerum portabat puer autem* (Cantus 004864)

ANT *Hodie beata uirgo Maria* (Cantus 003089)

ANT *Aue presul honestatis magne* (Cantus a00260)

ANT *Agata letissime et glorianter* (Cantus 001306)

ANT *Mens mea solidata* (Cantus 003744)

ANT *Ingenua sum et expectabilis* (Cantus 003333)

ANT *Et si ingenua es cur te ostendis* (Cantus 002723)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186] on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 229. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0048

Olim: antic calaix A-49, cm_48

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 385 × 290. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de la Purificació de la Mare de Déu:

RESP *Simeon iustus et timoratus* (Cantus 007666)

VR *Responsum accepit a spiritu sancto*

RESP *Responsum acceperat Simeon* (Cantus 007537)

VR *Cum inducerent puerum*

RESP *Hodie Maria uirgo puerum offert in templum* (Cantus 006852)

VR *Simeon iustus et timoratus*

ANT *Sicut letantium omnium* (Cantus 004936)

ANT *Pulcra es et decora filia Iherusalem* (Cantus 004418)

RESP *Cum inducerent puerum Ihesum* (Cantus 006367)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 233. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0049

Olim: antic calaix A-49, cm_49

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Esteve i Sant Joan Evangelista:

ANT *Exclamantes autem uoce magna* (Cantus 201704)

ANT *Positis autem genibus beatus Stephanus* (Cantus 004317)

RESP *Impetum fecerunt unanimiter in eum* (Cantus 006885)

VR *Et testes deposuerunt*

RESP *Sepelierunt Stephanum uiri timorati* (Cantus 007637)

- VR *Et dispersi sunt per regiones*
 RESP *Ecce iam coram te protomartir* (Cantus 006594)
 VR *Karitatis gracia repletus*
 ANT *Stephanus autem plenus gratia* (Cantus 005025)
 RESP *Hic est discipulus ille qui* (Cantus 006822)
 VR *Fluenta euangelii de ipso sacro*
 ANT *In feruentis olei dolium* (Cantus 003234)
 ANT *Propter insuperabilem euangelizandi* (Cantus 004397)
 ANT *Occurrit beato Iohanni ab exilio* (Cantus 004105)
 RESP *Diligebat autem eum Ihesus quoniam* (Cantus 006454)
 VR *In cruce denique moriturus*
 RESP *Iste est Iohannes qui supra pectus* (Cantus 007001)
 VR *Fluenta euangelii de ipso sacro*
 RESP *Virgo est electus a domino* (Cantus 007901)
- Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 235. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0050

Olim: antic calaix A-49, cm_50

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli retallat als marges, 390 × 295. Escriptura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047,

0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a l'ofici del diumenge de Passió, Santa Maria Magdalena i el Diumenge de Rams:

- VR [Omnes inimici... iniquum] *mandauerunt* (Cantus 007475)
 RESP *Pacificè loquebantur michi* (Cantus 007346)
 VR *Ego autem cum michi*
 RESP *Locuti sunt aduersum me* (Cantus 007095)
 VR *Et posuerunt aduersum*
 RESP *Adiutor et protector meus* (Cantus 006036)
 VR *Iniquos hodie habui et legem*
 RESP *Doceam iniquos uias tuas* (Cantus 006480)
 VR *Domine labia mea*
 ANT *Uide domine afflictionem meam* (Cantus 005378)
 ANT *In tribulatione inuocauit* (Cantus 003297)
 ANT *Iudicasti domine causam* (Cantus 003518)
 ANT *Popule meus quid feci tibi* (Cantus 004312)
 ANT *Numquid redditur pro bono* (Cantus 003972)
 ANT *Luxtri sex qui*
 ANT *Dixit dominus Ihesus turbis* (Cantus 002303.1)
 ANT *Tempus meum nondum* (Cantus 005131)
 ANT *Vos ascendite ad diem* (Cantus 005493)
 ANT *Oves mee uocem meam* (Cantus 004203)
 ANT *Potestatem habeo ponendi animam* (Cantus 004349)
 ANT *Multa bona opera operatus sum* (Cantus 003827)
 ANT *Si michi non creditis* (Cantus 004902)
 ANT *Nemo tollet a me animam meam* (Cantus 003874)
 ANT *Oves mee uocem meam* (Cantus 004203)
 ANT *Cum audissent turbe* (Cantus 200980)
 ANT *Mulier que erat in ciuitate* (Cantus 003822)
 ANT *Quidam enim iudei dicebant* (Cantus 004534)
 ANT *Dixit autem Ihesus ad mulierem* (Cantus 201293)
 ANT *Collegerunt pontifices et pharisei* (Cantus 001852)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenya-

la l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 239. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0051

Olim: antic calaix A-49, cm_51

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per als oficis del Divendres Sant i el Dissabte Sant:

ANT *Calicem salutaris accipiam* (Cantus 001754)

ANT *Cum his qui hoderunt* (Cantus 002008)

ANT *Ab hominibus iniquis* (Cantus 001199)

ANT *Custodi me a laqueo michi* (Cantus 002082)

ANT *Considerabam ad dexteram* (Cantus 001891)

ANT *Cenantibus autem accepit Ihesus* (Cantus 001781)

ANT *Astiterunt reges terre* (Cantus 001506)

ANT *Diuiserunt sibi uestimenta* (Cantus 002260)

ANT *Insurrexerunt in me testes* (Cantus 003358)

ANT *Ab insurgentibus in me* (Cantus 001201)

RESP *Omnes amici mei derelinquerun* (Cantus 007313)

- VR *Inter iniquos precerunt*
 RESP *Vinea mea electa* (Cantus 007887)
 VR *Sepiui te et lapides*
 RESP *Tanquam ad latronem* (Cantus 007748)
 VR *Collocavit me in obscuris* (Cantus 007989)
 RESP *Sicut ouis ad occisionem* (Cantus 007661)
 VR *Tradidit in morte*
 RESP *Estimatus sum cum descendentibus* (Cantus 006057)
 VR *Posuerunt me in lacu*
 RESP *Agnus dei Christus immolatus est* (Cantus 006065)
 VR *Lustris sex qui iam*
 ANT *O mors ero mors tua* (Cantus 004045)
 ANT *Plangent eum quasi unigenitum* (Cantus 004295)
 ANT *Adtendite uniuersi populi* (Cantus 001512)
 ANT *A porta inferi erue domine* (Cantus 001191)
 ANT *O uos omnes qui transitis* (Cantus 004095)
 ANT *Mulieres sedentes ad monumentum* (Cantus 003826)
 ANT *Sepulto domino signatum est* (Cantus 004868)
 ANT *Ululate pastores et clamate* (Cantus 005264)
- Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 243. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0052

Olim: antic calaix A-49, cm_52

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escriptura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants de Job i per als diumenges catorzè, quinzè, setzè, dissetè i divuitè després de Pentecosta:

RESP *Paucitas dierum meorum* (Cantus 007367)

VR *Manus tue fecerunt me et plasmaverunt*

RESP *Ne abscondas me domine* (Cantus 007202)

VR *Corripe me in misericordia*

RESP *Nocte os meum perforatur* (Cantus 007217)

VR *Nunc autem in memetipso marcescit*

RESP *Quis michi tribuat* (Cantus 007501)

VR *Quis det ut ueniat*

RESP *Scio domine quia morti me* (Cantus 007629)

VR *Tu quidem gressus meos*

RESP *Adesto dolori meo* (Cantus 006035)

ANT *Bene omnia fecit* (Cantus 001681)

ANT *Beati oculi qui uident* (Cantus 200510)

ANT *Homo quidam descendebat* (Cantus 003131)

ANT *Dum ingrederetur Ihesus* (Cantus 002458)

ANT *Nonne decem mundati sunt* (Cantus 003945)

ANT *Nolite solliciti esse dicentes* (Cantus 003895)

ANT *Querite primum regnum dei* (Cantus 004431)

ANT *Ibat dominus in ciuitatem* (Cantus 202306)

ANT *Accepit autem omnes timor* (Cantus 001216)

ANT *Interrogauit Ihesus legisperitos et phariseos* (Cantus 002293.1)

ANT *Cum inuitatus fueris* (Cantus 002055.1)

Bibliografia: SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 247. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0053

Olim: antic calaix A-49, cm_53

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté responsoris d'Ester, Judit i Macabeus:

VR [Tu domine cui] *humilium semper* (Cantus 006109)

RESP *Vos qui in turribus estis* (Cantus 007913)

VR *Laudate dominum deum nostrum*

RESP *Laudate dominum deum nostrum* (Cantus 007078)

VR *Confitemini domino quoniam bonus*

RESP *Benedixit te dominus in uirtute sua* (Cantus 006253)

VR *Benedictus dominus qui creauit*

RESP *Domine rex omnipotens* (Cantus 006511)

VR *Exaudi orationem nostram*

RESP *Da nobis domine locum* (Cantus 006389)

VR *Ne tradas domine sceptrum*

RESP *Spem in alio nunquam* (Cantus 007684)

VR *Domine deus celi et terre*

RESP *Conforta me rex sanctorum* (Cantus 006319)

VR *Domine deus rex uniuerse potestatis*

ANT *Domine rex omnipotens* (Cantus 002378)

ANT *Dominator domine rex* (Cantus 002324)

ANT *Adaperiat dominus cor uestrum* (Cantus 001257)

ANT *Adoremus deum quia ipse*

RESP *Adaperiat dominus cor uestrum* (Cantus 006028)

VR *Exaudiat orationes uestras*

RESP *Exaudiat dominus orationes uestras* (Cantus 006687)

VR *Det uobis cor omnibus*

RESP *Congregati sunt inimici nostri* (Cantus 006326)

VR *Disperge illos in uirtute tua*

RESP *Impetum inimicorum ne timueritis* (Cantus 006886)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 251. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0054

Olim: calaix A-49, cm_54

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 390 × 295. Escriptura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla en sec o tintada i guió final; en altres folis del mateix manuscrit hi ha ratlla vermella

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de la Trinitat:

ANT *O beata et benedicta et gloriosa... tibi laus tibi gloria gracciarum*

ANT *O beata et benedicta et gloriosa... miserere miserere miserere*

ANT *O uera summa sempiterna* (Cantus 004086)

ANT *O uera summa gloriosa*

ANT *Te iure laudant te adorant* (Cantus 005120)

ANT *Te unum in substancie trinitatem* (Cantus 005126)

ANT *Te semper idem esse uiuere et intelligere* (Cantus 005124)

ANT *Te deum patrem ingenitum* (Cantus 005117)

ANT *Tibi laus tibi gloria* (Cantus 005148)

ANT *Benedicamus patrem et filium* (Cantus 200620)

ANT *Unus ergo pater non tres patres*
 ANT *Libera nos salua nos iustificata nos* (Cantus 003619)
 ANT *Benedicite deum celi quia fecit.*

Signatura: ACL, PM_0055

Olim: calaix A-49, cm_55

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 390 × 295. Escripció tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Joan Evangelista:

RESP [Virgo est electus... gratiam] *in toto terrarum* (Cantus 007901)

VR *Spiritus sancti gratia debriatus*

ANT *Apparuit caro suo Iohanni* (Cantus 001458)

ANT *Expandens manus suas ad deum* (Cantus 002795)

ANT *Fluenta euangelii de ipso sacro* (Cantus 201856)

RESP *Sic eum uolo manere* (Cantus 007655)

VR *Exiit ergo sermo ille inter fratres*

RESP *In illo die suscipiam* (Cantus 006906)

VR *Esto fidelis usque ad mortem*

RESP *In medio ecclesie aperuit* (Cantus 006913)

VR *Iocunditatem et exultacionem*

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0056

Olim: antic calaix A-49, cm_56

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 380 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festivitat de Santa Àgata:

RESP *Agatha letissime et glorianter* (Cantus 006061)

VR *Nobilissimis orta natalibus*

RESP *Dum ingrederetur beata Agatha* (Cantus 006546)

VR *Ego habeo mamillas integras*

RESP *Quis es tu qui uenisti* (Cantus 007499)

VR *Nam et ego apostolus eius*

ANT *Ancilla Christi sum ideo me* (Cantus 001393)

ANT *Summa ingenuitas ista est* (Cantus 005053)

ANT *Si feras michi promittis* (Cantus 004894)

RESP *Ego autem adiuuata a domino* (Cantus 006625)

VR *Mens mea solidata est*

RESP *Qui me dignatus est* (Cantus 007479)

VR *Medicinam carnalem corpori meo*

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 255. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0057

Olim: calaix A-49, cm_57

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli lleugerament retallat als marges, 340 × 225. Escripura tirada. Onze línies de text i música. El *recto*, a la meitat inferior, presenta dificultats de lectura

Notació: aquitana amb una ratlla en sec i guió final; en altres folis del mateix manuscrit hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la primera setmana de Quaresma i la festa de la Transfiguració:

ANT [D]icit quidam ad Ihesum ecce mater (Cantus 002306)

ANT Si quis fecerit uoluntatem (Cantus 004908)

ANT Si manseritis in me et uerba mea (Cantus a03168)

ANT Si deus pater uester esset (Cantus 204609)

ANT Angelus domini descendebat de celo (Cantus 001412)

ANT Ecce sanus factus es iam noli peccare (Cantus 002545)

ANT Qui me sanum fecit ille michi (Cantus 004483)

ANT Domine hominem non habeo (Cantus 002362)

ANT Assumpsit Ihesus discipulos suos (Cantus 001501)

ANT Resplenduit facies eius sicut sol (Cantus 004628)

ANT Domine bonum est nos hic (Cantus 002327)

ANT Faciamus hic tria tabernacula (Cantus 002832)

ANT Nemini dixeritis uisionem (Cantus 003869)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0058

Olim: antic calaix A-49, cm_58

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 340 × 230. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festivitat de Sant Esteve:

ANT *Tu principatum tenes* (Cantus 005216)

ANT *Christum natum qui beatum hodie* (Cantus 001048)

ANT *Elegerunt apostoli Stephanum* (Cantus 201540)

ANT *Stephanus autem plenus gratia* (Cantus 005025)

ANT *Surrexerunt autem quidam de sinagoga* (Cantus 204826)

RESP *Stephanus autem plenus gratia et fortitudine* (Cantus 007702)

VR *Surrexerunt quidam de sinagoga disputantes*

RESP *Sederunt principes et constituerunt* (Cantus 602185)

VR *Et testes deposuerunt*

RESP *Uidebant omnes Stephanum* (Cantus 007852)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 259. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0059

Olim: calaix A-49, cm_59

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Joan Evangelista:

ANT *Valde honorandus est beatus Iohannes* (Cantus 005309)

ANT *Hic est discipulus ille* (Cantus 003051)

ANT *Exiit sermo inter fratres* (Cantus 002791)

ANT *Sic eum uolo manere* (Cantus 004923)

ANT *Domine suscipe me ut cum fratribus* (Cantus 002391)

ANT *Virgo electus a domino uirgo* (Cantus 005449)

ANT *Iste est Iohannes qui supra pectus* (Cantus 003425)

RESP *Valde honorandus est beatus Iohannes* (Cantus 007817)

VR *In omnem terram*

ANT *Spiritus sancti gratia debriatus* (Cantus 005004)

RESP *Constitues eos* (Cantus 006330)

VR *Nimis hono[rati]*

ANT *Iste est discipulus qui dignus fuit esse* (Cantus 003421)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0060

Olim: antic calaix A-49, cm_60

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música. Part del segon foli del bifoli resta gairebé il·legible

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per al Divendres Sant i el Dissabte Sant:

RESP [Tanquam ad latronem... gladiis] *comprehendere me* (Cantus 007748)

VR *Cumque iniecissent manus in Ihesum*

ANT *Uim faciebant qui querebant* (Cantus 005423)

ANT *Confundantur et reuereantur* (Cantus 001883)

ANT *Alieni insurrexerunt in me* (Cantus 001321)

RESP *Animam meam dilectam tradidi* (Cantus 006101)

VR *Insurrexerunt in me*

RESP *Tradiderunt me in manus impiorum* (Cantus 007773)

VR *Alieni insurrexerunt in me*

RESP *Caligauerunt oculi mei a fletu* (Cantus 006261)

VR *O uos omnes qui transitis*

ANT *Ab insurgentibus in me* (Cantus 001201)

RESP [Iherusalem luge et... saluator] *Israel* (Cantus 007032)

VR *Deduc quasi torrentem*

RESP *Plange quasi uirgo plebs* (Cantus 007387)

VR [Accingite... et] *plangite mi[nistri]*

RESP [Recessit pastor... portas] *mortis et seras pariter* (Cantus 007509)

VR *Destruxit quidem claustra*

RESP *O uos omnes qui transitis per uiam* (Cantus 007303)

VR *Adtendite uniuersi populi*

RESP *Ecce quomodo moritur* (Cantus 006605)

VR *Tanquam agnus coram tundente*

ANT *Deus adiuua me dominus susceptor* (Cantus 002165)

ANT *In pace factus est locus eius* (Cantus 003264)

ANT *Factus sum sicut homo* (Cantus 002849)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 263. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0061

Olim: antic calaix A-50, cm_61

Figura 3.

Lleida, ACL, PM_0061 *recto*. Antifonari de l'ofici. Segle XII, meitat. Notació aquitana damunt una ratlla vermella i guió final.

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 385 × 280. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Santa Llúcia:

ANT *In tua patientia possedisti* (Cantus 003301)

RESP *Lucia uirgo quid a me petis* (Cantus 007106)

VR *Sicut per me ciuitas cathanensium*

RESP *Hec est uirgo prudens* (Cantus 006806)

RESP *Soror mea Lucia* (Cantus 602223)

VR *Per te Lucia uirgo*

RESP *Induit me dominus* (Cantus 006955)

RESP *Tanto pondere eam fixit* (Cantus a07603)

VR *Cumque carnifices uellent*

RESP *Rogaui dominum meum Ihesum Chritum* (Cantus 007550)

VR *Ut credentibus timorem*

RESP *Grata facta est a domino* (Cantus 006789)

VR *Erecta namque in uirtutis*

RESP *Veni electa mea* (Cantus 007826)

RESP *Orante sancta* [Lucia](Cantus 004178)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 267. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0062

Olim: antic calaix A-49, cm_62

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escriptura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a les festivitats de Sant Joan Baptista i Sant Pere i Sant Pau:

RESP *Gabriel angelus apparuit* (Cantus 006757)

VR *Erit enim magnus coram*

ANT *Misit dominus manum suam* (Cantus 003785)

ANT *Ecce dedi uerba mea* (Cantus 002502)

ANT *Dominus ab utero uocabit me* (Cantus 002400)

RESP *Ipse precedet ante illum in spiritu* (Cantus 006991)

VR *Erit enim magnus coram*

RESP *Helisabeth Zacharie magnum uirum genuit* (Cantus 006652)

VR *Erat quidem infecunda corpore*

RESP *Inter natos mulierum* (Cantus 006979)

VR *Hic uenit in testimonium*

ANT *Posuit os meum dominus* (Cantus 004345)

ANT *Formans [me ex utero]* (Cantus 002891)

ANT *Isti sunt due oliue* (Cantus 003438)

ANT *Beatus Petrus dum penderet in cruce* (Cantus 001657)

ANT *Christum regem regum adoremus* (Cantus 001051)

ANT *In plateis ponebantur* (Cantus 003271)

ANT *Ait Petrus principibus* (Cantus 001317)

ANT *Petrus apostolus dixit paralitico* (Cantus 004283)

RESP *Simon Petre antequam de nau* (Cantus 007674)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 271. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0063

Olim: antic calaix A-49, cm_63

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Esteve i Sant Joan Evangelista:

ANT *Ecce uideo celos apertos* (Cantus 002554)

ANT *Adhesit anima mea post te* (Cantus 001272)

ANT *Impetum fecerunt unanimiter* (Cantus 003195)

ANT *Sepelierunt Stephanum uiri timorati* (Cantus 004866)

ANT *Lapidauerunt Stephanum et ipse inuocabat* (Cantus 003576)

ANT *Intuens in celum beatus Stephanus* (Cantus 003392)

ANT *Stephanus seruus dei quem lapidabant* (Cantus 005027)

ANT *Lapidabant Stephanum inuocantem et dicentes* (Cantus 003575)

RESP *Patefacte sunt ianue celi* (Cantus 601753)

VR *Christi martiri beato*

ANT *Stephanus uidit celos apertos* (Cantus 005028)

ANT *Patefacte sunt ianue celi de martiri beato* (Cantus 004229)

ANT *O quam gloriosus est beatus Stephanus* (Cantus 004064)

ANT *Iste est Iohannes qui supra pectus* (Cantus 003424)

ANT *Adoremus regem apostolorum* (Cantus 001013)

ANT *Iohannes apostolus et euangelista uirgo est electus* (Cantus 003494)

ANT *Supra pectus domini Ihesu recumbens* (Cantus 005068)

ANT *Quasi unus de paradisi fluminibus* (Cantus 004451)

RESP *Valde honorandus est beatus Iohannes* (Cantus 007817)

VR *Virgo est electus a domino*

RESP *Hic est beatissimus euangelista* (Cantus 006819)

VR *Hic est discipulus ille quem diligebat*

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 275. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0064

Olim: calaix A-49, cm_64

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047,

0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants de l'Antic Testament i dels diumenges del dinovè al vint-i-tresè després de Pentecosta:

ANT *Magister quod est mandatum magnum* (Cantus 003659)

ANT *Quid uobis uidetur de Christo* (Cantus 004533)

ANT *Dixit dominus paralitico* (Cantus 002288)

ANT *Ait dominus Ihesus quid est facilius* (Cantus 001313)

ANT *Dicite inuitatis ecce prandium* (Cantus 002202)

ANT *Nupcie quidem parate sunt* (Cantus 003980)

ANT *Erat quidam regulus* (Cantus 002661)

ANT *Cognouit autem pater quia illa* (Cantus 001850)

ANT *Dixit autem dominus seruo redde* (Cantus 002274)

ANT *Serue nequam omne debitum* (Cantus 004873)

RESP *Antequam comedam suspiro et tamquam* (Cantus 006106)

VR *Ecce non est auxilium michi*

RESP *Quare detraxistis sermonibus ueritatis* (Cantus 007463)

VR *Quod iustum est iudicate*

RESP *Numquid dominus supplantat iudicium* (Cantus 007244)

VR *Apprehende arma et sculum*

RESP *Induta est caro mea putredine* (Cantus 006956)

VR *Dies mei uelocius transierunt*

RESP *Inclinans faciem meam* (Cantus 006947)

VR *O custos hominum*

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0065

Olim: calaix A-49, cm_65

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli retallat al marge, 315 × 210. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la litúrgia del quart diumenge d'Advent i de Nadal:

RESP *Iuravi dicit dominus ut ultra* (Cantus 007045)

VR *[Iuxta est] salus mea ut ueniat*

RESP *Non discedimus a te* (Cantus 007227)

VR *Memento nostri domine*

RESP *Precursor pro nobis ingreditur agnus* (Cantus 007421)

VR *Ipsa est sol iusticie*

RESP *I[ntuemini] quantus sit iste* (Cantus 006983)

VR *Precursor pro nobis ingreditur*

ANT *Canite [tuba in Sion...] est dies domini* (Cantus 001757)

ANT *Ecce ueniet de[sideratus]* (Cantus 002548)

ANT *Erunt pra[ua in di]recta et aspera* (Cantus 002676)

ANT *Dominus [ueniet] occurrite illi dicentes* (Cantus 002423)

ANT *Ecce deus noster expectauimus* (Cantus 002504)

ANT *Omnis uallis implebitur* (Cantus 203683)

RESP *[Festina] ne tardaueris domine* (Cantus 006728)

VR *Excita potenciam tuam*

ANT *Redemptionem misit dominus populo suo* (Cantus 004587)

ANT *Exortum est in tenebris lumen rectis* (Cantus 002794)

ANT *Apud dominum misericordia et copiosa* (Cantus 001466)

ANT *De fructu uentris tui* (Cantus 002106)

ANT *Lux orta est super nos* (Cantus 003652)

ANT *Christus natus est nobis* (Cantus 001055)

RESP *Benedictus qui uenit in nomine domini* (Cantus 006251)

VR *Hec dies quam fe[cit] dominus*

RESP *Paruulus natus est nobis* (Cantus 007354)

- VR *Multiplicabitur eius imperium*
 RESP [Ecce] *iam uenit plenitudo temporis* (Cantus 006596)
 VR *Propter [nimia]m karitatem suam*
 RESP *Notum fecit dominus salutare* (Cantus 601513)
 VR *Redemptionem [misit] dominus*
 RESP *Speciosus forma pre filiis hominum* (Cantus 602227)
 VR *Dilexi[sti ius]ticiam et odisti iniquitatem*
 RESP *Ecce aduenit dominator dominus* (Cantus 006574)
 VR *Et factus est pri[ncipa]tus*
 RESP *Nesciens mater uirgo uirum peperit* (Cantus 007212)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0066

Olim: calaix A-49, cm_66

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, lleugerament retallat al marge, 325 × 230. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana damunt una ratlla seca i guió final; en altres folis del mateix manuscrit hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per al tercer diumenge de Quaresma:

- RESP [Ioseph dum intraret... princi]pes loquebatur (Cantus 007037)
 VR *Humiliauerunt in compendibus pedes*
 RESP *Memento mei dum bene tibi fuerit* (Cantus 007144)
 VR *Tres enim adhuc dies*

RESP *Dixit Ruben fratribus* (Cantus 006479)

VR *Merito hec patimur*

RESP *Merito hec patimur quia peccauimus* (Cantus 007146)

VR *Dixit Ruben fratribus*

RESP *Tollite hunc uobiscum munera* (Cantus 007769)

VR *Sumitte de optimis terre*

RESP *Erat dominus eiciens* (Cantus 600787)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0067

Olim: calaix A-49, cm_67 / Fragments música antiga, 2 (on es conservava amb molts folis més que ara estan segregats en aquesta mateixa sèrie)

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, segona meitat

Descripció: un bifoli, 330 × 235. Escriptura tirada. Onze línies de text amb música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté responsoris del Llibre dels Reis:

RESP [Ego te tuli... et] *posui te* (Cantus 006636)

VR *Fecique tibi nomen*

RESP *Recordare domine testamenti tui* (Cantus 007510)

VR *Ego sum qui peccaui*

RESP *Factum est dum tolleret* (Cantus 006713)

VR *Cumque pergerent et incedentes*

- RESP *Peccauit super numerum arene maris* (Cantus 007372)
 VR *Ne perdas me domine*
- RESP *Exaudisti domine orationem serui tui* (Cantus 006688)
 VR *Domine qui custodis pactum*
- RESP *Audi domine himnum et orationem* (Cantus 006139)
 VR *Respice domine de sanctuario*
- RESP *Domine si conuersus fuerit populus* (Cantus 006514)
 VR *Si peccauerit in te*
- ANT *Cognouerunt omnes a Dan* (Cantus 001849)
- ANT *Et ait dominus ad Samuel* (Cantus 201617)
- ANT *Preualuit Dauid in filisteum in funda* (Cantus 004368)
- ANT *Nonne iste est Dauid de quo canebant* (Cantus 003948)
- ANT *Iratus rex Saul dixit* (Cantus 003411)
- ANT *Planxit autem Dauid planctum* (Cantus 004298)
- ANT *Montes Gelboe nec ros nec pluuia* (Cantus 003807)
- Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [185].

Signatura: ACL, PM_0068

Olim: antic calaix A-49, cm_68

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants de l'Antic Testament de Tobies, Judit i els Macabeus:

ANT [Ne reminiscaris] *domine delicta mea* (Cantus 003861)

RESP *Peto domine ut de uinculo* (Cantus 007381)

VR *Omnia iuditia tua*

RESP *Omni tempore benedic deum* (Cantus 007317)

VR *Inquire ut facias*

RESP *Memor esto fili quoniam pauperem* (Cantus 007145)

VR *In mente habeto*

RESP *Sufficiebat nobis paupertas nostra* (Cantus 007717)

VR *Heu me fili ut quid*

RESP *Benedicite deum celi et coram* (Cantus 006241)

VR *Ipsium benedicite et cantate*

RESP *Tempus est ut reuertar* (Cantus 007759)

RESP [Ornauerunt faciem templi... coronis] *aureis et dedicauerunt* (Cantus 007341)

VR *In himnis et confessionibus*

RESP *In himnis et confessionibus benedicebant* (Cantus 006905)

VR *Ornauerunt faciem templi*

RESP *Hic est fratrum amator* (Cantus 006824)

VR *Apparuit iude Iheremias*

RESP *Disrumpam uincula populi mei* (Cantus 006461)

VR *Reuertar Iherusalem in misericordia*

RESP *Aperi celos tuos domine* (Cantus 006109)

VR *Afflige obrimentes nos*

ANT *Extende domine brachium tuum* (Cantus 002826)

ANT *Tua est potentia tuum regnum* (Cantus 005224)

ANT *Da pacem domine in diebus* (Cantus 002090)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 279. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0069

Olim: antic calaix A-49, cm_69

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants de l'Antic Testament de Job, els Macabeus i Profetes:

ANT *Lugebat autem Iudam Israel fletu magno* (Cantus 003643)

ANT *Creator omnium deus terribilis* (Cantus 200937)

ANT *Impetum inimicorum ne timueritis* (Cantus 202367)

ANT *Congregati sunt inimici nostri* (Cantus 200870.1)

ANT *Uidi dominum sedentem super solium* (Cantus 005404)

ANT *Wenite adoremus dominum qui fecit nos* (Cantus 001172)

RESP *Uidi dominum sedentem super solium* (Cantus 007875)

VR *Seraphim stabant super illud*

RESP *Aspice domine de sede sancta* (Cantus 006126)

VR *Qui regis Israel intende*

RESP *Aspice domine quia facta est desolata* (Cantus 006127)

VR *Omnes amici eius spreuerunt*

RESP [Adesto dolori... cantatio] *mea in ploratione* (Cantus 006035)

VR *Interiora mea eferbuerunt*

RESP *Uersa est in luctu cithara mea* (Cantus 007846)

VR *Cutis mea denigrata est*

RESP *Nonne cognoscit deus uias meas* (Cantus 007235)

VR *Si declinauit gressus meus*

ANT *Dominus dedit dominus abstulit* (Cantus 002403)

ANT *In omnibus his non peccauit* (Cantus 003263)

ANT *Quantas habeo iniquitates et peccata ostende* (Cantus 004445)

ANT *Quare detraxistis sermonibus ueritatis* (Cantus 004448)

ANT *Utinam appenderentur peccata mea* (Cantus 205091)

ANT *Noctem illam tenebrosus turbo possideat* (Cantus 003890)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 283. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0070

Olim: calaix A-49, cm_70

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli lleugerament retallat al marge, 330 × 235. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Pere:

RESP [Solve iuvene deo... catenas] *qui facis ut pateant* (Cantus 007678)

VR *Fac ut amor Christi*

RESP *O clauiger regni celstis et princeps* (Cantus 601554)

VR *Ut tecum possimus habitare*

RESP *Cornelius centurio uir* (Cantus 006340)

VR *Cum orasset Cornelius*

ANT *Significauit dominus Petro qua morte* (Cantus 004947)

ANT *Beatus Petrus apostolus uidit* (Cantus 001656)

ANT *Apostolus Christi Petrus dum* (Cantus 200340)

ANT *Cum respexisset Petrus crucem* (Cantus 002030)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0071

Olim: calaix A-49, cm_71

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli lleugerament retallat als marges, 325 × 235. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana damunt una ratlla seca i guió final; en altres folis del mateix manuscrit hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per al segon diumenge de Quaresma:

ANT [Egressus Ihesus secessit... Cananea] *a finibus illis egressa* (Cantus 002620)

ANT *Mulier Cananea egressa a finibus* (Cantus 003816)

ANT *Ihesus respondens mulieri Cananee* (Cantus 003493)

ANT *Clamauit autem mulier domine adiuua me* (Cantus 001816)

ANT *O mulier magna est fides tua* (Cantus 004046)

ANT *Dixit dominus mulieri Cananee* (Cantus 0022867)

ANT *Ego principium qui et loquor uobis* (Cantus 002582)

ANT *Qui me misit mecum est* (Cantus 004482)

ANT *Unus est enim magister* (Cantus 005278)

ANT *Omnes enim uos fratres estis et patrem* (Cantus 004121)

ANT *Ecce ascendimus Iherosolimam et filius* (Cantus 002496)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0072

Olim: calaix A-49, cm_72

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 390 × 285. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté litúrgia per al comú dels apòstols i dels màrtirs:

RESP [Non sunt loquele... in fines] *orbis terre* (Cantus 007231)

VR *Nimis honorati sunt*

RESP *Cives apostolorum et domestici* (Cantus 006289)

VR *Audite uoces supplicum uite*

RESP *Isti sunt uiri sancti quos elegit* (Cantus 007026)

VR *In omnem terram*

RESP *Isti sunt quos elegit dominus* (Cantus 601250)

VR *Hi sunt uiri misericordie*

RESP *Uidi coniunctos uiros habentes* (Cantus 007873)

VR *Hi sunt qui uenerunt*

ANT *Iste est qui pro lege dei* (Cantus 003428)

ANT *Regem martirum dominum* (Cantus 001137)

ANT *In lege domini fuit uoluntas eius* (Cantus 003249)

ANT *Predicans preceptum domini constitutus est* (Cantus 004359)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0073

Olim: calaix A-49, cm_73 / Abans, Fragments música antiga, 5 (on es conservava amb molts folis més que ara estan segregats en aquesta mateixa sèrie)

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: probablement prové d'Àger (Noguera)

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 385 × 295. Escripció tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana damunt una ratlla vermella amb guió final

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Pau:

RESP *A Christo de celo uocatus* (Cantus 007231)

VR *Inter apostolos uocatione*

ANT *Ego plantaui Apollo rigauit* (Cantus 002580)

ANT *Libenter gloriabor in infirmitatibus* (Cantus 003614)

VR *Quando autem infirmor*

ANT *Sancte Paule apostole predicator ueritatis* (Cantus 004720)

ANT *Gratia dei in me uacua non fuit* (Cantus 002968)

ANT *Damasci prepositus gentis Arete regis* (Cantus 002096)

ANT *Vos qui sequuti estis me* (Cantus 005502)

ANT *A Christo de celo uocatus* (Cantus 001188)

ANT *Ter uirgis cesus sum semel lapidatus* (Cantus 005138)

ANT *Ingressus Paulus in sinagogas* (Cantus 003344)

Notes: procedència: en el foli hi ha una inscripció en llapis que diu «Per-gamin de Ager»

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186].

Signatura: ACL, PM_0074

Olim: calaix A-49, cm_74

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un bifoli, 390 × 295. Escriptura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté responsoris de l'Antic Testament i cants per a la festa de la Trinitat:

RESP *Benedicamus patrem et filium cum sancto spiritu* (Cantus 006239)

VR *Benedictus es domine deus*

RESP *Benedicció et claritas et sapientia* (Cantus a03041)

VR *Benedicamus patrem et filium*

RESP *Oriens splendor lucis eterne* (Cantus 601717)

VR *Trinitas sancta et indiuidua*

ANT *Gloria perpes honor tibi sit* (Cantus 201966)

ANT *Gracias tibi deus gracias* (Cantus 002977)

ANT *Tres docet una fides personas* (Cantus 204954)

ANT *Deum laudemus unum in personis* (Cantus 201179)

ANT *Te summa deitas supplices*

RESP [Fluctus tui super me... oculis] *tuis putas uideuo* (Cantus 006738)

- VR *Abissus uallauit me et pelagus*
 RESP *Indicabo tibi homo quid sit* (Cantus 006954)
 VR *In omnibus uiis tuis*
 VR *Spera in domino et fac bonitatem*
 RESP *Ciuitatem istam tu circumda domine* (Cantus 006291)
 VR *Auertatur obsecro furor tuis*
 RESP *Genti peccatrici populo pleno* (Cantus 006768)
 VR *Esto placabilis super nequitiam*
 RESP *Precipita domine omnes operarios iniquitatis* (Cantus 007419)
 VR *Tu autem in nobis es domine*
 ANT *Muro tuo inexpugnabili circumcinge* (Cantus 003844)
 ANT *Libera nos deus in mirabilis tuis* (Cantus 003618)
 ANT *Qui celorum continet tronos* (Cantus 004460)
- Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0075

Olim: antic calaix A-49, cm_75

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 385 × 290. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la festivitat de Sant Esteve:

RESP [Videbant omnes... ultum] *eius tamquam* (Cantus 007419)

VR *Plenus gratia et fortitudine*

ANT *Comouerunt plebem seniores iudeorum* (Cantus 200832)

ANT *Videbant omnes Stephanum qui erant* (Cantus 005381)

ANT *Audientes autem seniores iudeorum*

RESP *Intuens in celum beatus Stephanus* (Cantus 006984)

VR *Cum autem esset plenus spiritu sancto*

RESP *Lapidabant Stephanum inuocantem et dicentem* (Cantus 007072)

VR *Positis autem genibus*

RESP *Stephanus seruius dei quem lapidabant* (Cantus 007704)

VR *Cum igitur saxorum crepitantium*

ANT *Cum autem esset Stephanus* (Cantus a00148)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 287. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0076

Olim: calaix A-49, cm_76

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli amb els marges socarrats, 385 × 280. Escriptura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a les festes de Sant Martí i Santa Cecília:

ANT [O ineffabilem] uirum per quem nobis (Cantus 004033)

ANT *Sacerdos dei Martine pastor* (Cantus 004671)

RESP *O beatum uirum Martinum* (Cantus 007258)

VR *Oculis ac manibus in celum*

RESP *O beatum uirum in cuius transitu* (Cantus 007257)

VR *Ecclesia uirtute roboratur*

ANT *O beatum uirum cuius animam* (Cantus 004005)

ANT *Ora pro nobis beate Martine* (Cantus g02817c)

ANT *Orante sancto Martino apparuit* (Cantus 004181)

ANT *Beatus Martinus dixit Iuliano* (Cantus 001644)

ANT *Dominus Ihesus Christus non se inquit* (Cantus 002411)

ANT *O uere beatum o ineffabilem* (Cantus 004088)

ANT *Beata Cecilia dixit* (Cantus 001562)

ANT *Christum regem uirginum adoremus dominum quem uirgo*

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0077

Olim: antic calaix A-49, cm_77

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 390 × 280. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a les festivitats de Sant Serní de Tolosa i Sant Andreu:

ANT [Benedicti viri corpus... ut non] *tam sepelire quam* (Cantus 200648)

ANT *O fortis atleta Saturnine* (Cantus 203441)

ANT *Non me permittas domine famulum tuum* (Cantus 003923)

ANT *Christum regem adoremus dominum qui* (Cantus a01092)

ANT *Vidit dominus Petrum et Andream et uocabit eos* (Cantus 005413)

ANT *Venite post me dicit dominus faciam uos* (Cantus 005357)

ANT *Relictis retibus suis secuti sunt* (Cantus 004607)

RESP *Dum perambularet dominus supra mare* (Cantus 006554)

VR *Erant enim piscatores et ait illis*

RESP *Mox ut uocem domini predicantis* (Cantus 007182)

VR *Nichil abeo adhuc de premio*

RESP *Dilexit Andream dominus in odorem* (Cantus 006451)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 289. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0078

Olim: antic calaix A-49, cm_78

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 385 × 270. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana amb una ratlla vermella i guió final; en altres folis del mateix manuscrit no hi ha ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047,

0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a les festivitats de Sant Pau, Santa Agnès i la Purificació de la Mare de Déu:

ANT *Ego enim iam delibor* (Cantus 002574)

RESP *Induit me dominus uestimento salutis* (Cantus 006955)

VR *Tradidit auribus meis inestimabiles*

RESP *Amo Christum in cuius thalamum* (Cantus 006084)

VR *Anulo fidei sue subarrauit*

RESP *Mel et lac ex eius ore suscepi* (Cantus 007141)

VR *Ostendit michi thesauros*

ANT *Congaudete mecum* (Cantus 001886)

ANT *Homo erat in Iherusalem* (Cantus 003127)

ANT *Ecce uenit ad templum* (Cantus 001072)

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar.

Signatura: ACL, PM_0079

Olim: antic calaix A-49, cm_79 / Fragments música antiga, 6b

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: probablement prové d'Àger (Noguera)

Datació: segle XII, primera meitat

Descripció: un foli retallat als marges, 280 × 220. Text tirat. Dotze línies de text i música

Notació: aquitana damunt una ratlla seca amb guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment formava part del mateix còdex que el fragment PM_0080

Contingut litúrgic: conté cants per a les festes de l'Exaltació de la Santa Creu i Sant Maurici:

RESP [Per tuam crucem... destruxis] *ti et uitam* (Cantus 007141)

VR *Miserere nostri Ihesu benigne*

ANT *O crux gloriosa [o crux] ueneranda* (Cantus 004018.1)

ANT *Preciosa sunt tebeorum martirum uulnera* (Cantus 004372)

RESP *Zanctus Mauricius legionem sanctam premonuit* (Cantus 007614)

VR *Hi uiri fortes in armis*

RESP *Sancta legio Agaunensium martirum* (Cantus 007570)

RESP [Flagra] *bat in beatissimis martiribus* (Cantus 600892)

VR *Quos multitudo angelorum cum gaudio*

RESP *Sanctorum corporum sacer sanguis* (Cantus 007605)

VR *Sacro duce Mauricio*

RESP *Ecce factus est sacer ille Augaunensium* (Cantus 006591)

VR *O quanta excolendus est reuerentia*

RESP *O constantia martyrum laudabilis* (Cantus 007262)

Notes: procedència: aquest foli estava entre els «Fragments, 5», que s'indicava que procedeixen d'Àger

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [187]; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 293. Disponible en línia a: <<https://deposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0080

Olim: antic calaix A-49, cm_80/ Fragments música antiga, 6a

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: probablement prové d'Àger (Noguera)

Datació: segle XII, primera meitat

Descripció: un foli, 280 × 220. Escripura tirada. Dotze línies de text i música

Notació: aquitana damunt una ratlla seca amb guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment formava part del mateix còdex que el fragment PM_0079

Contingut litúrgic: conté cants per a les festivitats de Sant Agustí i el degollament de Sant Joan Baptista:

ANT *Ave pater gloriose Augustine* (Cantus a07646)

ANT *Augustine summe doctor et cultor* (Cantus a07563)

ANT *Interrogabat Ioannem Herodes dicens* (Cantus 003380)

RESP *Ioannes Baptista arguebat Herodem propter Herodiam* (Cantus 007036)

VR *Erodes enim tenuit et ligauit*

RESP *Metuebat Erodes Ioannem sciens eum* (Cantus 007148)

VR *Et audito eo multa faciebat*

RESP *Misit Erodes rex manus et tenuit* (Cantus 007166)

VR *Misso spiculatore precepit*

RESP *Accedentes discipuli Sancti Ioannis* (Cantus 006014)

VR *Iussu regis amputatum est*

ANT *Arguebat Erodes Ioannes propter Herodiam* (Cantus 001482)

ANT *Herodes enim metuebat Ioannem* (Cantus 003027)

ANT *Herodes enim tenuit et ligauit Ioannem* (Cantus 003028)

ANT *Puelle saltanti imperauit mater* (Cantus 004490)

ANT *Da michi in disco capud Ioannis* (Cantus 002088)

ANT *Misso spiculatore precepit amputari* (Cantus 003027)

Notes: procedència: aquest foli estava entre els «Fragments, 5», que s'indicava que procedeixen d'Àger

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [187]; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 295. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0081

Olim: AC_0003_06

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquadrava actes capitulars de la catedral de 1540. Probablement prové d'Àger (Noguera)

Datació: segle XII, primera meitat

Descripció: un foli, 340 × 230. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: aquitana sense ratlla i amb guió final; en altres folis del mateix manuscrit hi ha una ratlla vermella

Peculiaritats del còdex: aquest foli pertany a un mateix antifonari de l'ofici format pels trenta-sis fragments: PM_0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0055, 0056, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0063, 0064, 0065, 0066, 0067, 0068, 0069, 0070, 0071, 0072, 0073, 0074, 0075, 0076, 0077, 0078 i 0081

Contingut litúrgic: conté cants per a la Septuagèsima:

RESP *Tulit ergo dominus hominem* (Cantus 007798)

VR [Plantauera] *t autem dominus deus*

RESP *Dixit do[minus de]us non est bonum* (Cantus 006473)

VR *Adae uero non in[ueniebatu]r similis*

RESP *Inmisit [dominus] soporem in Adam* (Cantus 006883)

VR *Cumque obdormisset tulit unam*

RESP *Dixit dominus ad Adam* (Cantus 006471)

VR *Precepitque ei dominus*

RESP *Ubi est Abel frate[r tuus] dixit dominus* (Cantus 007804)

VR *Maledictus eris super terram*

RESP *Simile est regnum celorum homini*

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 144 [186], on s'assenyala l'existència d'un conjunt important de folis d'antifonari de l'ofici sense classificar; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles x-xii*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 188. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 6 febrer 2024].

Signatura: ACL, PM_0082

Olim: AC_0005_03

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XIV

Descripció: un fragment de foli, 230 × 335. Escripura tirada. S'hi veuen quatre línies de text i música

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de l'ofici format pels nou fragments següents: PM_0005, 0010, 0015, 0016, 0017, 0019, 0020, 0021 i 0082

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Pere:

ANT *Ponens Petrus genua sua orauit et conuersus* (Cantus 004304)

RESP [Domine si tu es iube me] *uenire ad me super aquas* (Cantus 006515)

VR *Cumque uidisset uentum.*

Signatura: ACL, PM_0083

Olim: ON_0184

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli, 505 × 395. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. El *verso* es llegeix amb dificultats. Duu la indicació de pàgina «XXXXVIII»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa i de la, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098. Aquest foli és contigu del PM_0084; el PM_0083 *verso* continua al PM_0084 *recto*

Contingut litúrgic: conté cants per a la tercera i quarta setmanes de Quaresma:

CM *Qui biberit aquam quam ego dabo* (Cantus g00770)

INT *Uerba mea auribus percipe domine* (Cantus g00771)

GR *Si ambulem in medio umbre mortis* (Cantus g00772)

VR *Uirga tua et [baculus]*

OF *Gressus meos dirige* (Cantus g00774)

CM *Nemo te condemnauit mulier* (Cantus g00775)

INT *Letare Iherusalem et conuentum* (Cantus g00776).

Signatura: ACL, PM_0084

Olim: ON_0185

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli, 510 × 390. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. El *recto* es llegeix amb dificultats. Duu la indicació de pàgina «XXXXIX»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa i de la, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098. En tot cas, aquest foli és contigu del PM_0083; el PM_0083 *verso* continua al PM_0084 *recto*

Contingut litúrgic: conté cants per a la quarta setmana de Quaresma:

INT [*Letare Iherusalem... cum le]titia qui* (Cantus g00776)

GR *Letatus sum in his que dicta sunt michi* (Cantus g00777)

VR *Fiat pax in uirtute*

Tc *Qui confidunt in domino* (Cantus g00779)

VR *Montes in circuitu eius*

OF *Laudate dominum quia benignus est* (Cantus g00781)

CM *Iherusalem que hedificatur ut ciuitas* (Cantus g00782).

Signatura: ACL, PM_0085

Olim: ON_0186

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli, 510 × 405. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «LVI»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa, sol i re, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per a després de Pentecosta:

GR *Deus exaudi orationem meam* (Cantus g00810)

VR *Deus in nomine tuo*

Tc *Per signum crucis de inimicis nostris* (Cantus g02411)

VR *Per ipsum nobis dimitte*

OF *Domine conuertere et eripe animam meam* (Cantus g01137)

CM *Dominus uirtutum ipse est* (Cantus g00812)

INT *Expecta dominum uiriliter age* (Cantus g00813)

GR *Discene causam meam domine ab homine* (Cantus g00814).

Signatura: ACL, PM_0086

Olim: ON_0188

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli, 500 × 400. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «XI»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa, la i re, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per al Nadal:

CM [Reuelabitur] *gloria domini et uidebit omnis* (Cantus g00540)

INT *Dominus dixit ad me filius meus* (Cantus g00541)

GR *Tecum principium in die uirtutis tue* (Cantus g00542)
 VR *Dixit dominus domino meo*
 AL *Alleluia. Dominus dixit ad me* (Cantus g00544)
 OF *Letentur celi et exultent* (Cantus g00545)
 CM *In splendoribus sanctorum ex utero* (Cantus g00546)
 INT *Lux fulgebit hodie super [nos]* (Cantus g00547).

Signatura: ACL, PM_0087

Olim: ON_0191

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli, 500 × 390. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Algunes parts del full són il·legibles. Duu la indicació de pàgina «CXXV» (?), que es veu molt borrosa

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per al comú dels màrtirs:

VR (GR) *[Inquirentes autem] dominum non deficient* (Cantus g00478a)
 AL *Alleluia. Fulgebunt iusti et tamquam scintille* (Cantus g00325)
 INT *Salus autem iustorum a domino* (Cantus g01325)
 CM *Amen dico uobis quod uni ex minimis* (Cantus g00695).

Signatura: ACL, PM_0088

Olim: ON_0192

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XIV

Descripció: un foli, 495 × 355. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Està una mica malmès per la humitat, cosa que en dificulta la lectura. Duu la indicació de pàgina «LXXIX»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa, sol i re, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la Sexagèsima:

ANT [Dixit dominus ad Noe... arcam de] *lignis leuigatis* (Cantus a00026)

RESP *Noe uir iustus atque perfectus* (Cantus 007218)

VR *Noe autem non inueniebatur*

VR *Noe autem inuentus est iustus*

RESP *Dixit dominus ad Noe finis* (Cantus 006472)

VR *Fac tibi arcam de lignis.*

Signatura: ACL, PM_0089

Olim: ON_0193

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli retallat al marge inferior, 400 × 400. Escripura tirada.

Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «XIII»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de si, la, re i fa, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per al Nadal:

INT [Puer natus est... imperium] *super humerum* (Cantus g00553)

GR *Uiderunt omnes fines terre* (Cantus g00554)

VR *Notum fecit dominus salutare*

AL *Alleluia*. [Dies sanctificatus illuxit no] *bis uenite gentes* (Cantus g00556)

VR *Ortus est sicut sol saluator mundi*

OF *Tui sunt celi et tua est terra* (Cantus g00557).

Signatura: ACL, PM_0090*Olim:* ON_0198

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli en no gaire bon estat, 515 × 390. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Algunes parts del foli no es llegeixen amb precisió

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de sol, la i si, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per al comú dels màrtirs i per a la festa de Sant Joan Baptista:

VR [Visi su]nt oculis insipientium (Cantus 007056a)

AL Alleluia. Isti sunt qui uenerunt (Cantus g02328)

CM Posuerunt morta[lia] (Cantus g00812)

INT Ne timeas Zacharia exaudita est oratio tua (Cantus g00236)

GR Fuit homo missus a deo (Cantus g00237)

VR Ut testimonium periberet.

Signatura: ACL, PM_0091*Olim:* ON_0200

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli retallat al marge inferior, 480 × 395. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. El foli presenta dificultats de lectura. Duu la indicació de pàgina «CXVI»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per al comú dels màrtirs i per sant Sebastià i sant Fabià:

VR (Tc) *Adducentur regi uirgines post eam proxime eius* (Cantus g02214b.1)

INT *Intret in conspectu tuo domine* (Cantus g01310).

Signatura: ACL, PM_0092

Olim: ON_0201

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli una mica retallat i tacat, 450 × 395. Escripura tirada.

Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «CXXXIII»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per al comú dels màrtirs:

GR *Clamauerunt iusti et dominus exaudiuit* (Cantus g01326)

VR *Iuxta est dominus his*

AL *Alleluia. Iudicabunt sancti nationes et dominantur* (Cantus g02217)

OF *Letamini in do[mino]* (Cantus g00116)

CM *Iustorum anime* (Cantus g00209)

INT *Sapientiam sanctorum narrent populi* (Cantus g00553)

GR *Confitebuntur celi mirabilia tua domine* (Cantus g00223).

Signatura: ACL, PM_0093

Olim: ON_0202

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: un fragment de foli, 370 × 470. Escripura tirada. S'hi veuen

tres línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «LXXIX»

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per al divendres després del Dimecres de Cendra: [...] *voluntatem domini et protegar a templo sancto eius.*

Signatura: ACL, PM_0094

Olim: ON_0204

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: mig foli tacat, 320 × 370. Escripura tirada. S'hi veuen sis línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «XII». Presenta algunes dificultats de lectura en alguns indrets

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Claus de sol, la i re, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per al temps de Nadal:

INT [Lux fulgebit hodie super] *nos* (Cantus g00547)

GR *Benedictus qui uenit in nomine* (Cantus g00548)

VR (CM) [Dominus] *regnauit decore indulus* (Cantus g00581)

OF *Deus enim firmauit orbem terre* (Cantus g00551).

Signatura: ACL, PM_0095

Olim: ON_0205

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli una mica tacat, 505 × 395. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Presenta algunes dificultats de lectura en alguns indrets

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Claus de sol, fa i re, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix anti-

fonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per a diverses festes de sants (Prim i Felicità, Basili i Nazari, Simó...):

GR [Confitebuntur celi... domine] *enim ueritatem tuam* (Cantus g00223)

VR *Misericordias tuas domine*

AL *Alleluia. Iusti epulentur et exultent* (Cantus g01706)

CM *Ego uos elegi de mundo* (Cantus g00225)

INT *Michi autem nimis* (Cantus g00005)

GR *Uindica domine sanguinem sanctorum* (Cantus g00470)

VR *Posuerunt mortalia seruorum tuorum.*

Signatura: ACL, PM_0096

Olim: ON_0206

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: mig foli, 370 × 470. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté un fragment del cant [Exal] *tabo te domine quoniam suscepisti me nec delectasti inimicos meos super me.*

Signatura: ACL, PM_0097

Olim: ON_0207

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XIV

Descripció: un foli fragmentat, 510 × 390. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Està una mica malmès

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la Sexagèsima:

- ANT [Semen est uerbum dei] *sator autem Christus* (Cantus 004862)
 ANT *Quod autem cecidit in terram* (Cantus 004557)
 ANT *Jesus hec dicens clamabat qui* (Cantus 003490)
 ANT *Vobis datum est nosse misterium* (Cantus 005483)
 ANT [Qui uer]bum dei *retinet corde* (Cantus 004503)
 ANT *Si culmen ueri honoris queritis* (Cantus 004882)
 ANT *Quoniam deus magnus dominus* (Cantus 100309)
 RESP *Factus est sermo domini ad Abraham* (Cantus 006718).

Signatura: ACL, PM_0098

Olim: ON_0210

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli una mica tacat, 510 × 390. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Duu la indicació de pàgina «CXXXIX»

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Claus de fa, sol, la i si, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment sembla pertànyer al mateix antifonari de la missa format pels vint-i-nou fragments següents: PM_0004, 0011, 0027, 0028, 0029, 0030, 0032, 0033, 0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0083, 0084, 0085, 0086, 0087, 0089, 0090, 0091, 0092, 0094, 0095 i 0098

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Joan Baptista:

- INT *Iustus ut palma florebit sicut cedrus Libani* (Cantus g01355)
 AL *Alleluia. Inter natos mulierum non surrexit* (Cantus g02228.1)
 OF *In uirtute tua* (Cantus g01357)
 CM *Iohannes est nomen eius et multi in natiuitate eius*
 INT *De uentre matris mee uocauit me dominus* (Cantus g00239)
 VR *Bonum est confiteri*
 GR *Priusquam te formarem in utero noui* (Cantus g00240).

Signatura: ACL, PM_0099

Olim: ON_0216

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: mig foli, 375 × 530. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté un fragment del cant [...] *caro et sanguis regnum dei possidere non possunt.*

Signatura: ACL, PM_0100

Olim: ON_0221

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: mig foli, 365 × 520. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté fragments dels cants de Quaresma:

INT [Sicut portauimus ima] *ginem terreni portemus* (Cantus g04229)

CM *Exultauit ut gigas ad currendam viam* (Cantus g00528).

Signatura: ACL, PM_0101

Olim: ON_0224

Tipus de llibre: antifonari

Datació: segles XV-XVI

Descripció: mig foli, 530 × 540. Escripura tirada. S'hi veuen quatre línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté alguns cants incomplets que no permeten identificar-los amb seguretat:

ANT [Sal]uum fac seruum tuum deus meus (Cantus h04167)

RESP? Auribus percipe domine

OF *Benedic anima mea domino* (Cantus g00704).

Signatura: ACL, PM_0102

Olim: ON_0230

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XVI

Descripció: un foli, 645 × 510. Escripura tirada. Hi ha cinc línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per al primer diumenge de Quaresma:

INT *Inuocauit me et ego exaudiam eum* (Cantus g00675)

VR *Qui habitat in adiutorio altissimi*

GR *Angelis suis mandauit de te* (Cantus g00676).

Signatura: ACL, PM_0103

Olim: ON_0232

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: un foli fragmentat, 415 × 510. Escripura tirada. S'hi veuen quatre línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per al primer diumenge de Quaresma:

VR (TC) [Dicet domino susceptor] *meus est et refugium* (Cantus g00678a)

VR (TC) *Quoniam* [ipse... uenantium] *et a uerbo aspero* (Cantus g00678b)

OF *Scapulis suis obumbrabit tibi dominus* (Cantus g00691).

Signatura: ACL, PM_0104

Olim: ON_0250

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: un foli fragmentat, 375 × 440. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment de foli encaixa amb el PM_0105

Contingut litúrgic: conté cants per al comú dels màrtirs pontífexs:

OF [Inueni Daudid... auxilia]bitur ei et brachium (Cantus g01288)

CM *Beatus seru*[us quem... uigilantem a]men dico uobis (Cantus g01354).

Signatura: ACL, PM_0105

Olim: ON_0252

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: un fragment de foli, 340 × 545. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música. El *recto* es llegeix amb dificultat

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment de foli encaixa amb el PM_0104

Contingut litúrgic: conté cants per al comú dels màrtirs pontífexs:

OF [Inueni Daudid seruuum... san]cto unxi eum manus (Cantus g01288)

CM [Beatus seru]us quem cum uenerit dominus (Cantus g01354).

Signatura: ACL, PM_0106

Olim: ON_0254

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XVI

Descripció: un fragment de foli, 360 × 520. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música. El *recto* es llegeix amb dificultat

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment de foli encaixa amb el PM_0109

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Joan Evangelista:

ANT [Exiit sermo inter fra]tres quod discipulus ille (Cantus 002791)

ANT [Sic eum uolo manere] (ve del PM_0109) donec ueniam tu me sequere (Cantus 004923).

Signatura: ACL, PM_0107*Olim:* ON_0258

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XVI

Descripció: un fragment de foli, 375 × 580. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la segona setmana de Quaresma:

INT [Redime me... stetit in] *via recta in ecclesiis* (Cantus g00728)VR *Iudica me domine quoniam*GR *Adiutor meus et liberator meus esto domine* (Cantus g00729).**Signatura: ACL, PM_0108***Olim:* ON_0259

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: un foli, 700 × 530. Escripura tirada. Cinc línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest foli potser també pertany al manuscrit dels fragments de foli PM_0110 i PM_0111

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa d'un Sant Antoni:

AL *Alleluia. Beatus es o beate Antonius qui terrena reliquisti*INT *Intret in conspectu tuo domine gemitus* (Cantus g01310).**Signatura: ACL, PM_0109***Olim:* ON_0260

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XVI

Descripció: un fragment de foli, 350 × 515. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música. Es llegeix amb algunes dificultats

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment de foli encaixa amb el PM_0106

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Joan Evangelista:

ANT *Sic eum uolo manere* [donec ueniam tu me sequere] (continua al PM_0106) (Cantus 004923)

AL *Alleluia. Hic est discipulus* (ve de PM_0106) (Cantus g00567).

Signatura: ACL, PM_0110

Olim: ON_0263

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XVI

Descripció: un fragment de foli, 360 × 530. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment de foli encaixa amb el PM_0111.

Potser també pertany al manuscrit del PM_0108

Contingut litúrgic: conté cants per al Divendres Sant:

Tc [Eripe me domine ab homine malo] (Cantus g02431)

VR [Qui cogitauerunt supplan]tare malicias in corde (ve del PM_0111)

VR [Acuerunt linguas suas sicut] serpentes venenum (ve del PM_0111).

Signatura: ACL, PM_0111

Olim: ON_0264

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XVI

Descripció: un fragment de foli, 370 × 525. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment de foli encaixa amb el PM_0110.

Potser també pertany al manuscrit del PM_0108

Contingut litúrgic: conté cants per al Divendres Sant:

Tc [Eripe me domine ab homine malo... iniquo libe]ra me (Cantus g02431)

VR *Qui cogitauerunt supplan*[tare malicias...] (continua al PM_0110)

VR *Acuerunt linguas... sicut* [serpentes venenum...] (continua al PM_0110).

Signatura: ACL, PM_0112

Olim: ON_0265

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XVI

Descripció: un fragment de foli, 380 × 590. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment de foli encaixa amb el PM_0113

Contingut litúrgic: conté cants per a la segona setmana de Quaresma:

CM [Domine dominus... in univer]sa terra (ve del PM_0113) (Cantus g00732)

INT *Tibi dixit cor meum* [quesiui vultum...] (continua al PM_0113) (Cantus g00733)

VR *Dominus illuminatio mea et salus mea quem timebo.*

Signatura: ACL, PM_0113

Olim: ON_0266

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XVI

Descripció: un fragment de foli, 375 × 580. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment de foli encaixa amb el PM_0112

Contingut litúrgic: conté cants per a la segona setmana de Quaresma:

CM [Domi]ne dominus noster quam (continua al PM_0112) (Cantus g00732)

INT [Tibi dixit... meum] quesivi vultum tuum (ve del PM_0112) (Cantus g00733).

Signatura: ACL, PM_0114

Olim: ON_0267

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XVI

Descripció: un fragment de foli, 375 × 580. Escripura tirada. S'hi veuen tres línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Clau de fa i guió final

Peculiaritats del còdex: aquest fragment de foli podria pertànyer al mateix manuscrit que PM_0112 i PM_0113

Contingut litúrgic: conté cants per a la segona setmana de Quaresma:

VR (INT) [Iudi]ca me domine quoniam ego in inocentia (Cantus g00728)

GR [Adiutor meus et liberator meus es]to domine ne tardaueris (Cantus g00729)

VR Confundantur et re[uereantur inimici].

Signatura: ACL, PM_0115

Olim: ON_0367

Tipus de llibre: cantoral

Datació: segle XVI (?)

Descripció: un retall de foli, 410 × 310. No es veu res de l'organització escriptòria i tampoc duu notació musical

Peculiaritats del còdex: podria ser que els fragments PM_0012, 0023, 0024, 0025, 0026 i 0115 estiguessin relacionats entre ells?

Contingut litúrgic: conté part del cant de Nadal *Dixit dominus domino meo sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.*

Signatura: ACL, PM_0116*Olim:* ON_0394

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XIV

Descripció: un foli retallat al marge, 345 × 205. Escripura tirada. Cinc línies de text i música. El *verso* presenta moltes dificultats de lectura

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella. Hi ha guió final, però no es veu si hi ha claus

Contingut litúrgic: conté cants per a després de Pentecosta:

ANT [Ad dominum cum tribularer] *clamaui et exaudiuit* [me...] (Cantus h00668)AL *Alleluia. Diligam te domine uirtus* [mea] (Cantus g02186).**Signatura: ACL, PM_0117***Olim:* VP_0008

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XVI

Descripció: un foli, 600 × 420. Escripura tirada. Cinc línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i de do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per al comú dels sants, entre els quals Sant Jordi:

ANT *Filie Hierusalem venite et videte martyres* (Cantus 002877)ANT *In tabernaculis iustorum vox letitiae est alleluia* (Cantus 003290)ANT *Atollat populus sollemniam martyris hujus.***Signatura: ACL, PM_0118**

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segles XV-XVI

Descripció: un foli retallat al marge, 370 × 320. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. L'escripura del text té un *ductus* una mica curiós (potser no és català?)

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i de do, i guió final

Peculiaritats del còdex: podria estar relacionat amb el mateix manuscrit que PM_0001, ja que presenta similituds en el *ductus* de la lletra

Contingut litúrgic: conté cants per a la Transfiguració:

GR *Cantate do[mi]no et benedicite nomini eius* (Cantus g010321)

VR *[An]nuntiate inter [ge]ntes gloria eius*

AL *Alle[luia Candor] est lucis eterne speculum* (Cantus g00320)

OF *Gloria et diuicie [in domo] eius et iustici[a e]ius* (Cantus g00321).

2. ENTORN DE TRES CÒDEXS DE L'ARXIU CAPITULAR DE LLEIDA

Alguns dels manuscrits tractats en l'estudi de 2003,⁹ hi apareixen amb lleugeres diferències de descripció a causa de criteris d'ordenació anterior o perquè encara no se'ls havia donat una ubicació definitiva; és el cas del manuscrit RC_0030. En altres casos, els manuscrits RC_0033 i RC_0037, es tracta de folis de guarda procedents d'un altre manuscrit, que descrivim de manera específica.

Signatura: ACL, RC_0030

Olim: roda 45 / armari C (còdex d'Alaó) / Música antiga, 1

Tipus de llibre (dels folis de guarda i els folis 135-139): missal antifoner de la missa (el còdex que el conté, un missal del segle XIV, no duu notació musical)

Procedència: probablement prové d'un còdex d'Alaó (Alta Ribagorça)

Datació: segle XI, primera meitat

Descripció: els folis de guarda del manuscrit i els folis 135-139 amiden 245 × 170. Són restes d'un missal/antifonari de la missa; es tracta de dos bifolis i dos folis. Text tirat, amb quinze línies de text i música, que quan són només de text són més

9. Joaquim GARRIGOSA, *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*.

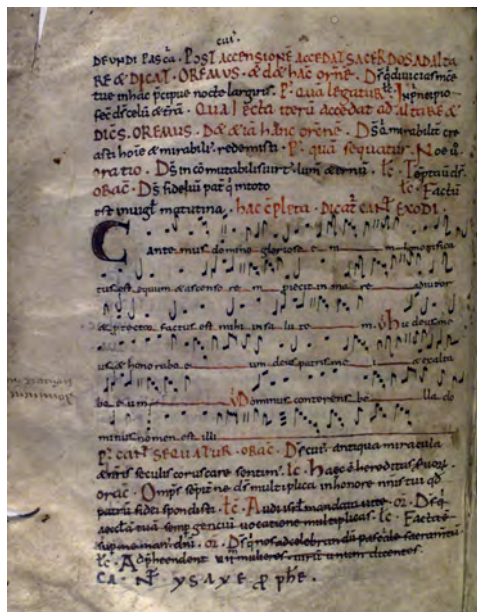

Figura 4.

Lleida, ACL, RC_0030, f. 137 verso. Missal antífoner de la missa. Segle XI, primera meitat. Notació catalana sense ratlla.

Notació: catalana sense ratlla

Contingut litúrgic: conté cants, lectures i indicacions per a la litúrgia de la vigília de Pasqua, la missa de la Vetlla Pasqual, el dia de Pasqua i l'Ascensió. Duu nombroses indicacions sobre el desenvolupament de la litúrgia de la Vetlla Pasqual per al cantor. Per al contingut, vegeu la bibliografia de Rebecca Swanson

Notes: procedència: segons anotacions arxivístiques que vàrem poder copiar a l'ACL, l'any 1985, aquests folis antics procedeixen d'Alaó

Bibliografia: SABLAYROLLES, Maur. «Un viatge a través els manuscrits gregorians espanyols». *Revista Musical Catalana* (1907). [Probablement és l'aplec de folis que cita en el segon epígraf de la p. 233]; GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII. L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Collec-

ció Emili Pujol; 2), p. 143 [183 i 184]; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 113. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 5 febrer 2024]. [En algun indret l'autora comenta que alguna part duu notació aquitana, però es tracta d'un error]

Signatura: ACL, RC_0033

Olim: roda 9

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici (el manuscrit que el conté és un col·lectari i martirologi)

Procedència: prové de la catedral de Roda d'Isàvena (Baixa Ribagorça)

Datació: segle XII, segon terç

Descripció: 102 folis, 255 × 180. Els folis de guarda són folis d'antifonari de l'ofici que ens arriben força malmesos. El *verso* pràcticament no es llegeix

Notació: aquitana amb punts damunt d'una ratlla seca

Contingut litúrgic: conté cants per a la quarta setmana de Quaresma:

ANT [Rabbi quis peccauit... Jesus] *et dixit neque hic peccauit* (Cantus 004571)

ANT *Ille homo qui dicitur Jesus lutum fecit* (Cantus 003171)

ANT *Lutum fecit ex sputo dominus* (Cantus 003648)

ANT *A seculo numquam est auditum quia aperuit* (Cantus 001194)

ANT *Dixi uobis iam et audistis lutum michi* (Cantus 002266)

ANT *Non potest filius a se facere quicquam* (Cantus 003930)

ANT *Pater quemquam non iudicat* (Cantus 203788)

ANT [Pater diligit filium] *et omnia demonstrat* (Cantus 004233)

Notes: datació: els dos còdexs que contenen els folis de guarda s'haurien elaborat durant el bisbat de Berenguer d'Erill de Roda i Lleida (entre 1203 i 1235)

Bibliografia: BARRIGA, Josep Romà. *El Sacramentari, Ritual i Pontifical de Roda*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1975, p. 37; BARRIGA, Josep Romà. «El manuscrit 18 de l'arxiu de la catedral de Lleida:

Leccionari per a l'ofici, del segle XI, provinent de Roda», *Miscel·lània Litúrgica Catalana* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans), 1 (1978), p. 11-12; JANINI, José. *Manuscritos litúrgicos de las bibliotecas de España*. Burgos: Aldecoa, 1980, [p. 555]. [Dona una descripció general d'aquest manuscrit i assenyala la presència d'aquest foli d'antifonari]; BOIX, Jordi. «Sant Vicenç de Roda», *Catalunya Romànica*. Vol. XVI. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1996, p. 441; GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII. L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 145 [189]; SWANSON, Rebecca. *Tradicions i transmissions iconogràfiques dels manuscrits de la Ribagorça entre els segles X-XII*. Vol. II. Tesi doctoral. Dirigida per Milagros Guardia Pons i Carles Mancho Suárez. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art, 2016, p. 131. Disponible en línia a: <<https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/108437>> [Consulta: 5 febrer 2024].

Signatura: ACL, RC_0037

Olim: roda 33

Tipus de llibre: missal (el manuscrit que el conté és un incunable)

Procedència: prové de la catedral de Roda d'Isàvena (Baixa Ribagorça)

Datació: segle XII, meitat

Descripció: dos folis que formen part de les guardes de davant i darrere del còdex, 295 × 190. Escriptura a dues columnes, trenta-dues línies d'escriptura que poden dur música

Notació: aquitana molt menuda, que en molts indrets gairebé no es veu

Contingut litúrgic: conté misses per als diumenges tercer, quart i setè després de Pentecosta:

CM *Ego clamaui quoniam exaudisti* (Cantus g01252)

INT *Dominus illuminatio mea et salus mea* (Cantus g01151)

AL *Alleluia. Domine in uirtute tua* (Cantus g01156)

INT *Omnes gentes plaudite manibus* (Cantus g01161)

Bibliografia: JANINI, José. «Fragmentos litúrgicos de Cataluña», *Miscel·lània Litúrgica Catalana* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans), vol. I (1978), p. 76. També disponible en línia a: <<https://revistes.iec.cat/index>>

php/MLC/issue/view/129> [Consulta: 21 febrer 2023]; JANINI, José. *Manuscriptos litúrgicos de las bibliotecas de España*. Burgos: Aldecoa, 1980, [p. 564]; GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 148 [195].

3. ELS FRAGMENTES MUSICALS DE LA PARRÒQUIA DEL PI

L'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APMSP) ja permet en l'actualitat recerques entorn dels fons liturgicomusicals que conserva. L'eficiència i el bon servei de l'arxiver Jordi Sacasas ens han permès accedir de manera fàcil als materials de consulta.

Fa uns mesos, vàrem publicar un inventari dels pergamins medievals que s'hi conserven, tant litúrgics com liturgicomusicals o libraris, a *Recòndit. Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*.¹⁰

Aprofitem aquest article per donar notícia específica dels divuit manuscrits litúrgics amb música monòdica que conserva l'arxiu del Pi. Escau deixar-ne constància, atès que molts d'ells han estat inventariats per primera vegada.

Signatura: APMSP, B 377/4

Tipus de llibre: leccionari de l'ofici

Procedència: enquaderna documents de la procura d'herències de 1562

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli fragmentat que enquaderna una llibreta, 154 × 254. Escripura a dues columnes. S'hi veuen dinou línies de text

Notació: catalana sense ratlles, superposada damunt del text de l'incipit dels responsoris. En aquest cas, el text és en mòdul més petit

10. Joaquim GARRIGOSA, «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APMSP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 228-263. Disponible en línia a <https://www.apsmc.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> (consulta: 18 maig 2024).

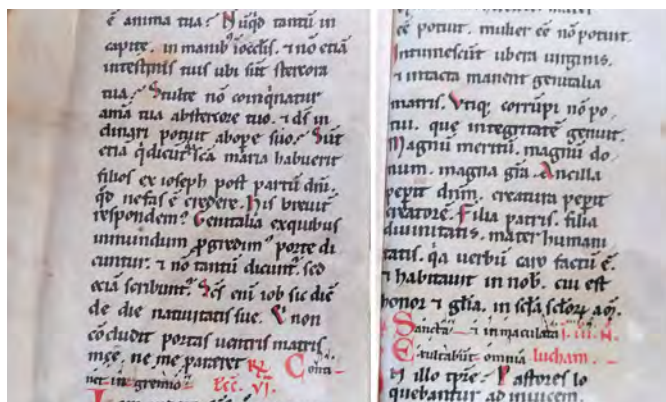

Figura 5.

Barcelona, APMSP, B 377/4 (imatge reconstituïda). Leccionari de l'ofici. Segle XII, meitat. Notació catalana sense ratlla superposada damunt del text a l'incipit dels responsoris.

Contingut litúrgic: conté lliçons i cants del període nadalenc

Bibliografia: CANTALAPIEDRA, Pablo. «Fuentes medievales con notación musical en el archivo de la basílica de Santa Maria del Pi de Barcelona», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 2 (2022), p. 77. Disponible en línia a: <https://www.apsmmp.cat/wp-content/uploads/2022/12/02-REC%C3%92NDIT-baixa_v1.pdf> [Consulta: 21 febrer 2023]; GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparrosos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 230. Disponible en línia a: <https://www.apsmmp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, B 497/8

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna comptes dels pòsits de ploms («polisser») de 1592-1596

Datació: segle XV

Descripció: un foli lleugerament retallat que enquaderna una llibreta,

470 × 335. Escripura tirada. Nou línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles en vermell, clau de do i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per al diumenge de Rams

Notes: observacions: sembla de la mateixa mà i del mateix manuscrit que el B 497/9

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMSP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 235. Disponible en línia a: <https://www.apsmp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, B 497/9

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna comptes dels pòsits de ploms («polisser») de 1596-1598

Datació: segle xv

Descripció: un foli que enquaderna una llibreta, 470 × 335. Escripura tirada. Nou línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles en vermell, claus de fa i do i guió final

Contingut litúrgic: conté responsoris de Llätzer

Notes: observacions: sembla de la mateixa mà i del mateix manuscrit que el B 497/8

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMSP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 235. Disponible en línia a: <https://www.apsmp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, B 497/10

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna comptes dels pòsits de ploms («polisser») de 1598-1600

Datació: segle xv

Descripció: un foli lleugerament retallat a la part superior que enquaderna una llibreta, 470 × 335. Escripura tirada. Nou línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles en vermell, claus de fa i do i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la vigília de la festa de Sant Josep

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMSP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 235. Disponible en línia a: <https://www.apsmp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, B 497/12

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna comptes dels pòsits de ploms («polisser») de 1602-1603

Datació: segle xiv

Descripció: un bifoli que enquaderna una llibreta, 440 × 330. Escripura tirada. Deu línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles en vermell, claus de fa i do i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de l'Assumpció i les festivitats dels sants Vital, Jaume i Felip, Joan i Pau, i Pere; Anunciació, i Octava de Pasqua. A la festa de l'Assumpció, hi trobem la verbeta *Inviolata genatrix Maria* a partir del tercer vers, *Egressa radix*

Bibliografia: BONASTRE, Francesc. *Estudis sobre la Verbeta (La Verbeta a Catalunya durant els segles XI-XVI)*. Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona, 1982, p. 166; CANTALAPIEDRA, Pablo. «Fuentes medievales con notación musical en el archivo de la basílica de Santa Maria del Pi de Barcelona», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 2 (2022), p. 74-76. Disponible en línia a: <https://www.apsmp.cat/wp-content/uploads/2022/12/02-REC%C3%92NDIT-baixa_v1.pdf> [Consulta: 21 febrer 2023]; GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi

(APSMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 237. Disponible en línia a: <https://www.apssp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, B 497/13

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna comptes dels pòsits de ploms («polisser») de 1604-1606

Datació: segle XIV

Descripció: un bifoli lleugerament retallat als marges que enquaderna una llibreta, 330 × 220. Escripura tirada. Deu línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles en vermell, claus de fa i do i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per al temps de Nadal i l'Epifania

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 238. Disponible en línia a: <https://www.apssp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, B 497/14

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna comptes dels pòsits de ploms («polisser») de 1606-1608

Datació: segle XIV

Descripció: un foli lleugerament retallat al marge superior que enquaderna una llibreta, 460 × 325. Escripura tirada. Vuit línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles: vermella, groga i dues més tintades. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté el càntic del *Benedicite*

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 238. Disponible en línia a: <https://www.apsmc.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, C 49/3

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna un quadern de comptes de la comunitat 1564-1565

Datació: segle XIV

Descripció: un bifoli, 430 × 305. Escripura tirada. Vuit línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de l'Anunciació

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 240. Disponible en línia a: <https://www.apsmc.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, C 52/2

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna un quadern de comptes de la comunitat de 1594

Datació: segle XV

Descripció: un bifoli, 480 × 355. Escripura tirada. Nou línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per als diumenges després de Pasqua

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 245. Disponible en línia a: <https://www.apsmc.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, C 52/3

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna un quadern de comptes de la comunitat de 1595

Datació: segle xv

Descripció: un bifoli, 420 × 290. Escripura tirada. Set línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de la Visitació de la Mare de Déu

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMSP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 246. Disponible en línia a: <https://www.apsmc.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, C 108/5

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna una llibreta de comptes de la comunitat de 1606

Datació: segle xv

Descripció: un bifoli lleugerament retallat, 500 × 465. Escripura tirada. Nou línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per al segon i el tercer diumenges de Quaresma

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMSP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 252. Disponible en línia a: <https://www.apsmc.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, C 146/20

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna una llibreta de comptes de la comunitat de 1593

Datació: segle xv

Descripció: un fragment de foli, 155 × 305. Escripura tirada. S'hi veuen dues línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Clau de do. No es veu si hi ha guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la Septuagèsima

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 254. Disponible en línia a: <https://www.apsmp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, C 147/7

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: enquaderna una llibreta de comptes de la comunitat de 1636

Datació: segle xiv

Descripció: un fragment de foli, 235 × 145. Escripura tirada (s'endevina per la continuïtat del text). S'hi veuen sis línies de text i música

Notació: quadrada damunt una ratlla vermella i tres en tinta ocre. Clau de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Pere

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 257. Disponible en línia a: <https://www.apsmp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, C 713/26

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Procedència: enquaderna una llibreta de comptes de la comunitat de 1608

Datació: segle xv

Descripció: un foli lleugerament retallat, 430 × 280. Escripura tirada. S'hi veuen nou línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Clau de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la festa de Sant Joan Evangelista

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMSP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 257. Disponible en línia a: <https://www.apsmc.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, Fragment 1

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: extret de APSMP B488 «comptes de pòsits de ploms-polisser», 1513

Datació: segle XIII

Descripció: dos fragments de foli (numerats 1a i 1b) que encaixen i formen un foli fragmentat. 360 × 80 cada fragment. Escripura tirada. Nou línies tirades de música i text

Notació: aquitana amb tendència quadrada damunt quatre ratlles (vermella, groga i dues de seques). Hi ha claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a les festes de Sant Climent i Sant Sadurní

Bibliografia: CANTALAPIEDRA, Pablo. «Fuentes medievales con notación musical en el archivo de la basílica de Santa Maria del Pi de Barcelona», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 2 (2022), p. 73-74. Disponible en línia a: <https://www.apsmc.cat/wp-content/uploads/2022/12/02-REC%C3%92NDIT-baixa_v1.pdf> [Consulta: 21 febrer 2023]; GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins espar-

sos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMSP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 258. Disponible en línia a: <https://www.apsmc.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, Fragment 5

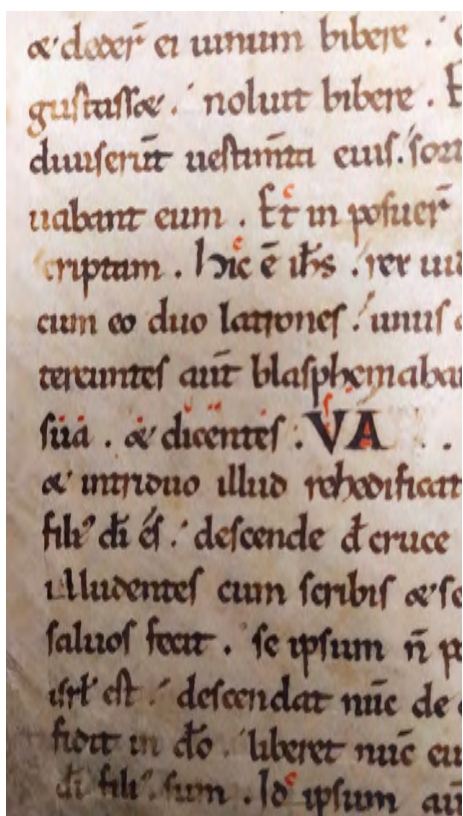

Figura 6.

Barcelona, APMSP, Fragment 5a verso (detall). Evangeliari. Segle XII, meitat. Notació catalana sense ratlla superposada damunt del text a la pàssia de Sant Mateu.

Tipus de llibre: evangeliari

Datació: segle XII

Descripció: dos folis (numerats 5a i 5b), un dels quals lleugerament retallat al marge superior, 310 × 230

Notació: catalana *in campo aperto*

Contingut litúrgic: el foli 5a conté la passia de Sant Mateu amb dos petits fragments amb notació musical catalana, sense ratlles superposades damunt el text i en tinta de color vermell. El foli 5b no duu notació musical i hi ha fragments de lectures dels evangelis de sant Joan i de sant Lluç

Bibliografia: CANTALAPIEDRA, Pablo. «Fuentes medievales con notación musical en el archivo de la basílica de Santa Maria del Pi de Barcelona», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 2 (2022), p. 72-73. Disponible en línia a: <https://www.apsmmp.cat/wp-content/uploads/2022/12/02-REC%C3%92NDIT-baixa_v1.pdf> [Consulta: 21 febrer 2023]; GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparços de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 261. Disponible en línia a: <https://www.apsmmp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, Fragment 8

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Procedència: enquadrava una llibreta de censos i delmes de la rectoria de 1594-1600 (extret de B265)

Datació: segle XIV

Descripció: un fragment de foli, ara amida 277 × 148. Escripura tirada. S'hi veuen vuit línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la vigília i el diumenge de Pentecosta

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 262. Disponible en línia a: <https://www.apsmp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

Signatura: APMSP, Fragment 9

Tipus de llibre: cantoral

Procedència: fragments procedents del desmuntatge d'una làmpada d'un brocanter de Barcelona

Datació: segle xv

Descripció: un foli lleugerament fragmentat a la part superior, 397 × 305, i dos fragments de foli fragmentats que probablement són del mateix manuscrit. Escripura tirada. Vint-i-una línies de text, que quan duen música són menys

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: el foli sencer conté els himnes *Pange lingua gloriosi* i *Aue maris stella*. Els fragments de foli tenen textos de la festivitat de Corpus

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. «Pergamins esparsos de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (APSMP)», *Recòndit: Revista Digital de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi*, 3 (2024), p. 263. Disponible en línia a: <https://www.apsmp.cat/wp-content/uploads/2024/04/RECONDIT-03_alta_compressed.pdf> [Consulta: 9 abril 2024].

4. ELS FRAGMENTES MUSICALS DEL CEDOC

Des de la seva fundació, l'Orfeó Català ha mostrat interès per la recollecció i conservació de materials musicals de caràcter patrimonial. Fruit d'aquesta acció, n'és l'existència d'una extraordinària biblioteca transformada actualment en Centre de Documentació de l'Orfeó Català.¹¹ La

11. <<https://www.cedoc.cat/ca>> (consulta: 18 maig 2024).

modernització dels criteris de conservació i difusió impulsats per Marta Grassot, actual responsable del CEDOC, el converteixen en un centre de documentació essencial per al patrimoni musical català.

Entre multitud de partitures i manuscrits de gran valor, el CEDOC conserva alguns fragments de manuscrits de què aprofitem per donar referència actualitzada, així com la disponibilitat dels materials que són accessibles a la consulta digital oberta.

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 1

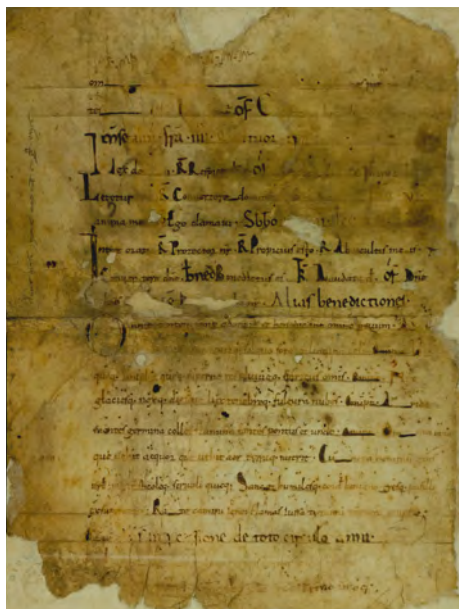

Figura 7.

Barcelona, CEDOC, 1.5.1 Ms. 1. Foli de guarda *verso*. Antifonari de la missa. Segle XI, *in*. Notació catalana sense ratlla.

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Procedència: prové del Priorat de Scala Dei (Priorat)

Datació: segle XI *in*

Descripció: aquest manuscrit polifònic duu cosit a l'inici un foli d'antifonari de la missa que és el que descrivim aquí. 290 × 215. Escripura tirada. Hi ha disset línies de text i música, malgrat que no duu notació musical a tot arreu. Presenta algunes dificultats de lectura, especialment en el *verso*

Notació: catalana sense ratlles

Contingut litúrgic: conté diversos cants per a la vigília i el diumenge de Pentecosta, i l'himne *Omnipotentem semper adorent*

Notes: datació: el manuscrit polifònic que segueix el foli de guarda és dels segles XIII-XIV

Enllaços: <<https://mdc.csuc.cat/digital/collection/MMautorsid/21449/rec/12>> [consulta: 5 agost 2024]

Bibliografia: ANGLÈS, Higiní. *El Còdex Musical de Las Huelgas*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1931, p. 76 [En la descripció del còdex esmenta «Com a coberta, duu una fulla gregoriana del segle XI»]; ANGLÈS, Higiní. *La música a Catalunya fins al segle XIII*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Biblioteca de Catalunya, 1935. [Reproducció de l'edició original (Barcelona, 1988)], [p. 36]. [No hi esmenta la presència del foli de guarda]; ANGLÈS, Higiní. *La música española desde la edad media hasta nuestros días: Catálogo de la exposición histórica celebrada en conmemoración del primer centenario del nacimiento del maestro Felipe Pedrell*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1941, [p. 22]. [Hi esmenta la presència del foli]; GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 118 [138].

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 11/1

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XII, meitat

Descripció: un foli, 210 × 125. Deu línies de text tirat amb música. Està una mica retallat als marges

Notació: aquitana damunt quatre ratlles en sec, gairebé imperceptibles, que potser hi van ser afegides més tard. Hi ha clau de fa

Contingut litúrgic: conté responsoris per al Dissabte Sant

Enllaços: <<https://mdc.csuc.cat/digital/collection/MMautors/id/608/rec/1>> [consulta: 20 setembre 2023]

Bibliografia: ANGLÈS, Higiní. *La música a Catalunya fins al segle XIII*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Biblioteca de Catalunya, 1935. [Reproducció de l'edició original (Barcelona, 1988)], [60 bis/1], p. 414; OLIVAR, Alexandre. «Les supervivències litúrgiques autòctones a Catalunya en els manuscrits dels segles XI-XII». *II Congrés Litúrgic de Montserrat*. Vol. III. Montserrat: Monestir de Montserrat, 1967, [p. 70]; GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 118 [139].

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 11/2

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XII, meitat

Descripció: dos bifolis, 245 × 165. Escripura tirada. Dotze línies de text i música

Notació: catalana sense ratlla, molt diastemàtica

Contingut litúrgic: conté misses per a les festes de l'Exaltació de la Santa Creu, sants Gordià i Epímac, Nerem, Aquil·les i Pancraç, de la càtedra de sant Pere, sant Gregori, sant Benet, l'Anunciació de la Mare de Déu, els sants Joan i Pau, la vigília de Sant Pere, els sants Simó i Judes i Tots Sants

Notes: procedència: la presència de la festa de Sant Benet fa pensar en la possibilitat que procedeixi d'algun monestir

Enllaços: <<https://mdc.csuc.cat/digital/collection/MMautors/id/594/rec/1>> [consulta: 20 setembre 2023]

Bibliografia: ANGLÈS, Higiní. *La música a Catalunya fins al segle XIII*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Biblioteca de Catalunya, 1935. [Reproducció de l'edició original (Barcelona, 1988)], [60 bis/2] p. 414; OLIVAR, Alexandre. «Les supervivències litúrgiques autòctones a Catalunya en els manuscrits dels segles XI-XII». *II Congrés Litúrgic de Montserrat*. Vol. III. Montserrat: Monestir de Montserrat, 1967 [71]; BELLAVISTA, Joan.

L'antifoner de la missa de Sant Romà de les Bons. Andorra: Casal i Vall, 1979. (Monumenta Andorrana; 6), [p. 12]; GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII. L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 118 [140].

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 11/3

Tipus de llibre: missal

Datació: segle XII, segona meitat

Descripció: un bifoli, 235 × 160. Unes quinze línies de text tirat, algunes de les quals duen música

Notació: aquitana sense ratlla i amb guió final; en algun indret s'observa una ratlla en sec

Contingut litúrgic: conté cants i lectures per a la vigília de Pasqua i per al temps de Nadal

Enllaços: <<https://mdc.csuc.cat/digital/collection/MMautors/id/588/rec/1>> [consulta: 20 setembre 2023]

Bibliografia: ANGLÈS, Higiní. *La música a Catalunya fins al segle XIII*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Biblioteca de Catalunya, 1935. [Reproducció de l'edició original (Barcelona, 1988)], [60 bis/3], p. 414. [El qualifica de «Matutinarium-Missale»]; OLIVAR, Alexandre. «Les supervivències litúrgiques autòctones a Catalunya en els manuscrits dels segles XI-XII». *II Congrés Litúrgic de Montserrat*. Vol. III. Montserrat: Monestir de Montserrat, 1967, [p. 72]; GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII. L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 119 [141].

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 11/4

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XIII

Descripció: un bifoli sencer (un bifoli retallat i un fragment de foli que pertany al mateix bifoli, de manera que conformen el bifoli sencer), 365 × 220. Deu línies de text tirat amb música. Està una mica deteriorat

Figura 8.

Barcelona, CEDOC, 1.5.1 Ms. 11/4 1v-2r. Antifonari de l'ofici. Segle XIII. Aquitana damunt quatre ratlles (vermella, groga i dues de seques) amb claus de fa i de do.

Notació: aquitana damunt quatre ratlles (vermella, groga i dues seques), amb clau de fa i de do

Contingut litúrgic: conté cants per al comú dels apòstols, per al comú dels màrtirs i per a l'Assumpció de la Mare de Déu. També hi ha la verbeta *In tempore illo rex regum domine*

Enllaços: <<https://mdc.csuc.cat/digital/collection/MMautors/id/589/rec/1>> [consulta: 20 setembre 2023]

Bibliografia: ANGLÈS, Higini. *La música a Catalunya fins al segle XIII*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Biblioteca de Catalunya, 1935. [Reproducció de l'edició original (Barcelona, 1988)], [60 bis/4] p. 414; BONASTRE, Francesc. *Estudis sobre la Verbeta (La Verbeta a Catalunya durant els segles XI-XVI)*. Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona, 1982, p. 324; GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII. L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 119 [142].

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 11/5

Tipus de llibre: missal

Datació: segle XII *ex*

Descripció: un bifoli, 310 × 220. Escripura tirada. Vint línies de text, que són menys quan duen música

Notació: aquitana sense ratlla. Hi ha guió final

Contingut litúrgic: conté misses per al quart dissabte de Quaresma i per al diumenge de Passió

Notes: procedència: fou adquirit a la llibreria Batlle de Barcelona

Enllaços: <<https://mdc.csuc.cat/digital/collection/MMautors/id/603/rec/1>> [consulta: 20 setembre 2023]

Bibliografia: ANGLÈS, Higiní. *La música a Catalunya fins al segle XIII*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Biblioteca de Catalunya, 1935. [Reproducció de l'edició original (Barcelona, 1988)], [60 bis/5] p. 414; GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII. L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 119 [143].

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 11 sense signatura, 1

Tipus de llibre: troper-proser

Datació: segle XIV

Descripció: un foli, 320 × 225. Escripura tirada. Deu línies de text i música. Hi ha un número «6» amb llapis

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Hi ha claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté la seqüència de la festa de Sant Nicolau

Bibliografia: ANGLÈS, Higiní. *La música a Catalunya fins al segle XIII*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Biblioteca de Catalunya, 1935. [Reproducció de l'edició original (Barcelona, 1988)], [60 bis/6] p. 414.

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 11 sense signatura, 2

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XIV

Descripció: un bifoli, 420 × 295. Escripura tirada. Nou línies de text i música. Hi ha un número «9» amb llapis

Notació: quadrada damunt quatre ratlles (vermella, groga i dues tintades). Hi ha claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la Septuagèsima i la Quinquagèsima

Notes: procedència: el bifoli va ser reutilitzat per guardar capítols matrimonials de 1608-1617 i conté el nom «Pere Alaix», que sembla indicar una procedència catalana.

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 11 sense signatura, 3

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XV

Descripció: un bifoli, 440 × 315. Escripura tirada. Vuit línies de text i música. Hi ha un número «10» amb llapis

Notació: quadrada damunt quatre ratlles (vermella, groga i dues tintades). Hi ha claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la festivitat de Sant Joan Baptista i Santa Margarida.

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 11 sense signatura, 4

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XV

Descripció: mig foli, 225 × 380. Escripura tirada. S'hi veuen cinc línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Hi ha claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté responsoris per al quart diumenge de Quaresma

Notes: procedència: una inscripció del segle XVIII al *verso* permet suposar que és de procedència catalana.

Signatura: CEDOC, 1.5.1 Ms. 11 sense signatura, 5

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Datació: segle XV

Descripció: un foli, 480 × 315. Escripura tirada. Onze línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Hi ha claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a l'octava de Nadal

Notes: procedència: hi ha inscripcions en català referents al contingut que enquadrava, que permeten suposar que és de procedència catalana.

5. ELS FRAGMENTES MUSICALS DEL MUSEU DE LA MÚSICA

El Museu de la Música de Barcelona (MDMB) és un dels centres més importants de conservació, exhibició i interpretació museística de temàtica musical d'Europa.

A petició de la directora de l'àrea de Col·leccions, Marisa Ruiz, i de la responsable de l'Espai de Documentació i Recerca del Museu, Sara Guasdeví, fa alguns anys vaig descriure els dos manuscrits en pergamí que ara presentem. El primer és del segle XII i el segon del segle XVII. Malgrat que el segon surt clarament de l'àmbit medieval d'aquest article, hem volgut deixar-ne constància per fer possibles estudis ulteriors.

Signatura: MDMB, 12.771

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Datació: segle XII, segona meitat

Descripció: dos folis lleugerament retallats al marge, 370 × 202. Escripura tirada. Dotze línies de text i música. Els folis esmentats estan numerats com a «3» i «4». El foli 3v continua al 4r amb la peça *Manducauerunt et saturati*

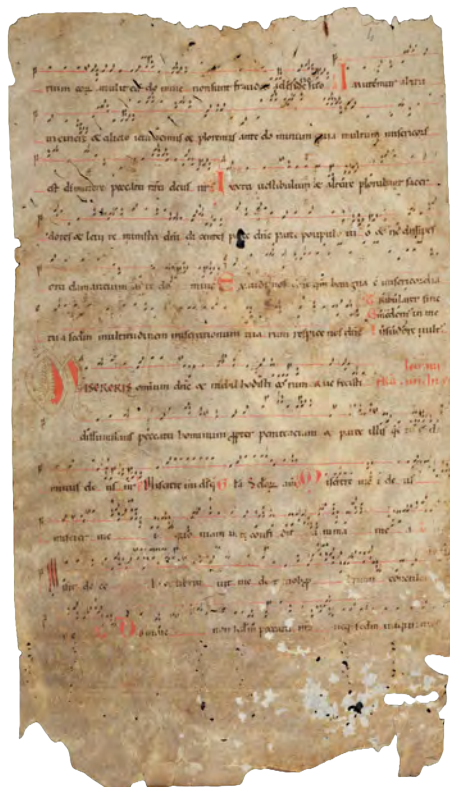

Figura 9.

Barcelona, MDMB, 12.771, 2r. Antifonari de la missa. Segle XII, segona meitat. Aquitana damunt quatre ratlles (vermella i tres seques), amb claus de fa i de do, i guió final.

Notació: aquitana damunt quatre ratlles (vermella i tres seques, de les quals una sembla haver estat pintada en groc). Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la Quinquagèsima i el Dimecres de Cendra

Notes: observacions: una nota manuscrita que acompanya els dos folis conservats dona a entendre que anteriorment hi havia dos folis més (parla dels folis 1, 2, 3 i 4)

Enllaços: <https://cataleg.museumusica.bcn.cat/detall/fons_biografic/H697798/?resultsetnav=5fbf575966358> [consulta: 15 abril 2024].

Signatura: MDMB, 12.784

Tipus de llibre: antifonari de la missa

Origen: convent de la Puríssima Concepció de Jaén

Datació: any 1671

Descripció: tres bifolis del mateix quadern, 550 × 345. Escripura tirada.
Cinc línies de text i música

Notació: quadrada damunt cinc ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté una *Missa del santísimo Rosario* i alguns *Alleluia* que no corresponen a l'antifonari d'ús corrent i que semblen fets per a misses especials

Notes: datació: en el darrer foli hi ha una nota que fa constar la procedència i la data (23 de juny de 1671)

Enllaços: <https://cataleg.museumusica.bcn.cat/detall/fons_biografic/H698279/?resultsetnav=5fbf575966358> [consulta: 15 abril 2024].

6. ELS FRAGMENTES MUSICALS DE LA BIBLIOTECA DE LA REIAL ACADÈMIA CATALANA DE BELLES ARTS DE SANT JORDI. FONS RICART I MATAS

En l'inventari de manuscrits de 2003 se citaven dos manuscrits que en aquell moment es conservaven a l'Institut de Documentació i d'Investigació Musicològiques «Josep Ricart i Matas».¹² Malauradament, un error de maquetació va deixar sense epígraf l'apartat citat, raó per la qual ara aclarim que es tractava d'aquest centre d'investigació.

Extingit el Centre de Documentació, la biblioteca musical i els fons documentals varen passar a la biblioteca de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi (BRACBA), com a hereva universal de Josep Ricart i Matas. Fa pocs mesos hem pogut consultar i fotografiar aquests documents. Malgrat que un parell dels fragments són del segle XVI, deixem constància de la totalitat dels sis fragments que, encara ara, estan pendents de catalogació.

12. Joaquim GARRIGOSA, *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*, p. 117.

Signatura: BRACBA, Fragments manuscrits. Fons Ricart i Matas, sense signatura 1

Figura 10.

Barcelona, BRACBA, Fragments manuscrits. Fons Ricart i Matas, sense signatura, 1 *recto*. Breviari. Segles XII *ex.* - XIII *in*. Aquitana sense ratlla o amb una ratlla amb mina de plom. Hi ha guió final.

Olim: sense signatura /1 (reserva de l'Institut)

Tipus de llibre: breviari

Procedència: prové de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas»

Datació: segles XII *ex.* - XIII *in*

Descripció: un foli, 415 × 315. Escripura a dues columnes. Trenta-quatre línies de text, que quan duen música són menys

Notació: aquitana sense ratlla o amb una ratlla amb mina de plom, molt poc visible. Hi ha guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a la Septuagèsima

Notes: els fons de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas» van ser dipositats a la Biblioteca de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. El juliol de 2023 m'ha estat facilitada la nova localització

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 117 [136].

Signatura: BRACBA, Fragments manuscrits. Fons Ricart i Matas, sense signatura 2

Olim: sense signatura / 2 (reserva de l'Institut)

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Origen: Itàlia

Procedència: prové de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas»

Datació: segle XIII *ex.* - XIV *in*

Descripció: un mateix foli partit en dos trossos, 345 × 250. Escriptura tirada. S'hi veuen catorze línies de text i música

Notació: italiana damunt tres o quatre ratlles (vermella i dues o tres en sec). Hi ha lletres de clau (fa, do, la, sol) i guió final. Es tracta de la notació italiana arcaïtzant pròpia d'aquesta època

Contingut litúrgic: conté cants de la quarta setmana de Quaresma i diumenge de Passió

Notes: els fons de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas» van ser dipositats a la biblioteca de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. El juliol de 2023 m'ha estat facilitada la nova localització

Bibliografia: GARRIGOSA, Joaquim. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII. L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2003. (Col·lecció Emili Pujol; 2), p. 117 [137].

Signatura: BRACBA, Fragments manuscrits. Fons Ricart i Matas, sense signatura 3

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: prové de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas»

Datació: segle xv

Descripció: un mateix foli retallat partit en dues meitats, 345 × 340. Escripura tirada. S'hi veuen set línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Clau de do i guió final

Contingut litúrgic: conté cants de Job

Notes: els fons de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas» van ser dipositats a la biblioteca de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. El juliol de 2023 m'ha estat facilitada la nova localització.

Signatura: BRACBA, Fragments manuscrits. Fons Ricart i Matas, sense signatura 4

Tipus de llibre: antifonari de l'ofici

Procedència: prové de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas»

Datació: segle xvi

Descripció: un foli retallat, 285 × 355. Escripura tirada. S'hi veuen quatre línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Claus de fa i do, i guió final

Contingut litúrgic: conté cants per a Pentecosta i fèries posteriors

Notes: els fons de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas» van ser dipositats a la biblioteca de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. El juliol de 2023 m'ha estat facilitada la nova localització.

Signatura: BRACBA, Fragments manuscrits. Fons Ricart i Matas, sense signatura 5

Tipus de llibre: sacramentari

Procedència: prové de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas»

Datació: segle XVI

Descripció: un foli, 325 × 215. Escripura a dues columnes. Hi ha set línies de text i música

Notació: quadrada damunt quatre ratlles vermelles. Clau de do i guió final

Contingut litúrgic: conté un prefaci de la Mare de Déu

Notes: els fons de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas» van ser dipositats a la biblioteca de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. El juliol de 2023 m'ha estat facilitada la nova localització.

Signatura: BRACBA, Fragments manuscrits. Fons Ricart i Matas, sense signatura 6

Tipus de llibre: himnari

Origen: Centreeuropa

Procedència: prové de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas»

Datació: segle XIV

Descripció: un bifoli lleugerament retallat, 300 × 260. Escripura a dues columnes. S'hi veuen vint-i-quatre línies de text que quan duen música són menys

Notació: centreeuropea damunt quatre ratlles, una de vermella i les altres tres marrons. Hi ha clau de fa i guió final

Contingut litúrgic: conté himnes per al temps de Pasqua

Notes: els fons de l'Institut de Documentació i d'Investigacions Musicològiques «Josep Ricart i Matas» van ser dipositats a la biblioteca de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. El juliol de 2023 m'ha estat facilitada la nova localització.

7. ELS FONS DE L'ANTIGA COL·LECCIÓ «FELIP CAPDEVILA» DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA EN DIPÒSIT A LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Durant la primavera de 1984, en el moment de la recopilació dels materials a què ens referim, vaig poder consultar la rica col·lecció de manuscrits litúrgics del prohom hortenc Felip Capdevila i Rovira (1903-1980) a la Secció de Reserva de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), que l'havia adquirit recentment. Montserrat Lamarca, aleshores responsable de les biblioteques de la UAB, em va demanar posar-hi ordre i registrar tota la col·lecció per poder oferir el servei de consulta que mereixia tot aquell material.¹³

Aprofito aquestes ratlles per deixar constància de la conservació d'aquest fons en dipòsit a la Biblioteca de Catalunya (BC), on es pot consultar demanant-lo sota l'epígraf «Manuscrits de la Universitat Autònoma de Barcelona, en dipòsit a la Biblioteca de Catalunya», amb les mateixes signatures que tenien a la UAB. Es tracta de quaranta còdexs i fragments de còdexs que duen les numeracions següents i que, a més, són consultables digitalment al Dipòsit Digital de Documents de la UAB. Deixem constància dels còdexs i fragments fins al segle xv:

Signatura: UAB Ms. 22 (<<https://ddd.uab.cat/record/91183>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 30 (<<https://ddd.uab.cat/record/91191>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 31 (<<https://ddd.uab.cat/record/91192>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/1 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/2 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/3 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

13. Joaquim GARRIGOSA, *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*, p. 125-132.

Signatura: UAB Ms. 33/4 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/5 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/6 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/7 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/8 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/9 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/10 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/13 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/14 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/15 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/16 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/17 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/18 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/19 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/21 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/22 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/24 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/25 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/26 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/28 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 33/30 (<<https://ddd.uab.cat/record/91194>>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/2 (<https://ddd.uab.cat/pub/llybres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/3 (<https://ddd.uab.cat/pub/llybres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/4 (<https://ddd.uab.cat/pub/llybres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/5 (<https://ddd.uab.cat/pub/llybres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/8 (<https://ddd.uab.cat/pub/llybres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/10 (<https://ddd.uab.cat/pub/llybres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/12 (<https://ddd.uab.cat/pub/llybres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/15 (<https://ddd.uab.cat/pub/llybres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/18 (<https://ddd.uab.cat/pub/llybres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/19 (<https://ddd.uab.cat/pub/llibres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/20 (<https://ddd.uab.cat/pub/llibres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/21 (<https://ddd.uab.cat/pub/llibres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

Signatura: UAB Ms. 34/23 (<https://ddd.uab.cat/pub/llibres/1XXX/234931/manuscrit_34.pdf>, consulta: 18 maig 2024).

8. ELS FONS DE L'ANTIGA COL·LECCIÓ PARTICULAR «ANSCARI M. MUNDÓ» A LA BIBLIOTECA DEL MONESTIR DE MONTSERRAT

El professor Anscari Manuel Mundó conservava al seu domicili particular alguns fragments de còdexs que vaig poder consultar l'any 1988. Pel que fa als musicals, es tracta de quatre petits fragments que vaig incloure en l'inventari.¹⁴

Tal com Mundó va disposar personalment, en traspasar el 2012 els fragments varen passar a formar part de la col·lecció de manuscrits de la Biblioteca del Monestir de Montserrat. N'ofereim les numeracions actuals:

14. Joaquim GARRIGOSA, *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII: L'evolució de la notació musical*, p. 123-124.

Collecció part. «Anscari M. Mundó» Manuscrits Biblioteca de Montserrat

Figura 11. Montserrat, BMM, ms. 1529. Antifonari. Segle *x* *ex*. Catalana sense ratlles.

Fragment, 7

Actual «*BMM ms. 1509*»

Fragment, 9

Actual «*BMM ms. 1511*»

Fragment, 11

Actual «*BMM ms. 1513*»

Fragment, 26

Actual «*BMM ms. 1529*»

UNES INSTRUCCIONS LITÚRGIQUES
EN CATALÀ A LA FI D'UN BREVIARI FRANCÈS
(PIERPONT MORGAN LIBRARY, MS. M 149)

per Anna GUDAYOL I TORELLÓ

RESUM

Identificació, estudi i edició d'unes instruccions en català sobre la concurrència de festes litúrgiques, afegides al segle xv a la fi d'un breviari francès conservat a la Pierpont Morgan Library de Nova York.

Paraules clau: breviari, instruccions litúrgiques, Catalunya, segle xv, Pierpont Morgan Library.

LITURGICAL INSTRUCTIONS IN CATALAN AT THE END OF A FRENCH BREVIARY
(PIERPONT MORGAN LIBRARY, MS. M 149)

ABSTRACT

Identification, study and edition of some instructions in Catalan on the concurrence of liturgical feasts, added in the 15th century at the end of a French breviary kept at the Pierpont Morgan Library in New York.

Keywords: breviary, liturgical instructions, Catalonia, 15th century, Pierpont Morgan Library.

Ara fa cinquanta anys, en una miscel·lània en honor de Jaume Fines-tres, Alexandre Olivar publicava una llista de manuscrits litúrgics de procedència catalana conservats en biblioteques estrangeres¹ que continua essent de gran utilitat per conèixer la localització i dispersió d'aquesta tipologia d'obres. Un dels volums que assenyala és un breviari conservat a la Pierpont Morgan Library de Nova York, amb alguns additaments a la fi en català; el volum havia estat breument descrit el 1937 pel *Census* de manuscrits medievals a les biblioteques americanes de Seymour de Ricci.² Fa alguns anys, la institució va penjar en línia la descripció mecanoscrita del volum i un conjunt d'imatges, però malauradament l'únic full que correspon a la part catalana és el darrer, que inclou una taula i una roda útils per al càlcul del còmput litúrgic. El contingut de l'afegit i les seves característiques restaven, per tant, sense definir.

Recentment, l'amabilitat de la professora Miriam Cabré, que havia de consultar diversos manuscrits de la biblioteca americana, m'ha permès accedir a algunes imatges senzilles d'aquests fulls.³ Per tal de donar a conèixer aquest testimoni, en proposo, a continuació, una primera descripció, a partir de les dades ofertes en el catàleg de la

1. Alexandre OLIVAR, «Els manuscrits litúrgics de procedència catalana conservats fora de Catalunya», a *Miscel·lània històrica catalana: Homenatge al pare Jaume Fines-tres historiador de Poblet*, Poblet, Abadia de Poblet, 1970, p. 15-56.
2. Seymour de RICCI i William Jerome WILSON, *Census of Medieval and Renaissance Manuscripts in the United States and Canada*, vol. II, Nova York, H. W. Wilson, 1935-1937, p. 1394. El volum és també inclòs a la base de dades Philobiblon-BITECA, impulsada per la Universitat de Berkeley: <https://philobiblon.upf.edu/xtf/servlet/org.cdlib.xtf.dynaXML.DynaXML?source=/unified/Display/2365BITECA.MsEd.xml&style=MsEd.xml&gobk=http%3A%2F%2Fphilobiblon.upf.edu%2Fxtf%2Fservlet%2Forg.cdlib.xtf.crossQuery.CrossQuery%3Fmode%3Dphilobiteca%26everyone%3D%26city%3D%26library%3DPierpont%20Morgan%26shelfmark%3D%26subject%3D%26text-join%3Dand%26browseout%3Dlibrary%26sort%3Dcity> actualització: 5 gener 2014, consulta: 20 abril 2024).
3. A finals del segle XIX, els erudits confiaven en la bona voluntat dels seus amics per fer còpies manuscrites que els permetessin tenir un accés ràpid als documents per poder preparar-ne l'edició; actualment, la bona voluntat va acompanyada sovint de fotografies de mòbil. En aquest cas, la relligadura és tan estreta, que l'obertura correcta del llibre és difícil, i és complex fer-ne imatges sense un aparell professional de reproducció.

institució⁴ i de l'examen de les reproduccions digitals,⁵ així com un resum de les dades relatives a la seva transmissió, seguits d'una edició senzilla del text en català, amb el benentès que es tracta només d'una primera aportació, ja que un examen directe del contingut pot generar noves aportacions tant a l'una com a l'altre. El treball, amb totes les seves limitacions, pretén només desvetllar la curiositat envers un volum relativament poc estudiat i que resulta, des de molts punts de vista, digne d'interès.

BREU DESCRIPCIÓ DEL MANUSCRIT

El volum està compost actualment per 520 fulls en vitella, que fan, aproximadament, 190 × 130 mm (7,5 × 5 polzades, en la descripció del catàleg), escrits a doble columna amb una tinta marró pàl·lid en una lletra gòtica estilitzada d'estil francès sobre un text pautat amb un lleuger tret de tinta marró, a raó de trenta-dues línies per full. Les rúbriques són en vermell, i les indicacions litúrgiques (anomenades igualment *rúbriques*) van subratllades, també en vermell. En l'estat actual, duu només una paginació moderna en llapis, afegida per la institució a l'angle superior dret dels fulls, que semblen haver estat lleugerament guillotinat, almenys pel marge superior; per aquesta raó, no es pot descartar del tot que hi hagués hagut una foliació antiga, encara que no fos d'origen.

El text està ritmat per les inicials il·luminades que marquen les diferents parts del volum, alternades en blau i rosa sobre un fons sovint daurat, però que de vegades inclou flors de lis i altres motius heràldics, com ara creus o lleons rampants; les lletres es perllonguen amb llargues antenes decorades amb fulles d'heura estilitzades, sobre les quals es passen

4. La descripció dels manuscrits de la Pierpont Morgan Library està disponible a partir d'una llista de la pàgina web de la institució (<<https://www.themorgan.org/manuscripts/list>>); la del ms. M 149 es troba dividida en dues parts: un primer full mecanografiat i un segon que és un retall del catàleg de Montague R. James dels manuscrits de la biblioteca (Montague R. JAMES, *Catalogue of manuscripts and early printed books from the libraries of William Morris, Richard Bennett, Bertram fourth earl of Ashburnham, and other sources, now forming portion of the library of J. Pierpont Morgan* (en línia), Londres, Chiswick Press, 1906, p. 22, núm. 13, <<https://www.themorgan.org/manuscript/77230>> (consulta: 20 abril 2024).
5. Reproducció digital de fulls del ms. M 149: <<https://ica.themorgan.org/manuscript/thumbs/77230>> (consulta: 20 abril 2024).

figures humanes o d'animals. Molt probablement el volum incloïa també un gran nombre de miniatures; per desgràcia, en algun moment de la seva història, un personatge desapareixiu en retallà més de noranta folis i bifolis,⁶ raó per la qual la collació és particularment complexa. Els fulls 519 i 520 presenten dos forats ovals antics, que provoquen una lleugera pèrdua del text; altrament, es troba en bon estat de conservació. Es tracta d'un volum gruixut i compacte, que si s'hagués conservat íntegrament, hauria constatat de més de sis-cents fulls.

Malgrat la seva incompletesa, el manuscrit va ser identificat pels catalogadors sense cap dubte com un breviari romà adaptat a l'ús franciscà. Inclou, a més del saltiri (f. 2), els oficis del propi del temps (f. 39) i del propi i el comú dels sants (f. 299 i 439, respectivament), l'ofici de la Mare de Déu (f. 502) i de difunts (f. 506). Les lliçons dedicades a sant Domènec i a santa Clara són més importants que la resta, i inclou també un ofici dedicat a sant Lluís establert pels franciscans de París.⁷ Però el que destaca sobretot és l'apartat dedicat a sant Francesc, que, a més de les lliçons habituals, inclou sis apartats específics, cadascun d'ells amb nou lliçons (f. 438-453). La part original del volum es clou amb un conjunt de lliçons dedicades a santa Elisabet d'Hongria (f. 508-510), que en quedar vídua ingressà al tercer orde franciscà i que havia estat ràpidament canonitzada poc després de la seva mort, el 1235,⁸ i un ofici suplementari sobre estigmes de sant Francesc (f. 511). En els fulls 227-231 hi ha rúbriques en francès, i alguna de les formes emprades (com *lechon* per indicar 'lliçó') apuntaria cap a una còpia a la zona nord de França.

6. Segons la descripció del catàleg, falta el primer full, i hi ha llacunes darrere dels fulls 8, 13, 17, 22, 30, 33, 35, 38, 54, 58, 63, 78, 80, 121, 124, 141, 187, 198, 200, 203, 211, 223, 231, 234, 273, 278, 279, 280, 282, 283, 284, 286, 290, 291, 292, 295, 300, 302, 304, 310, 317, 318, 323, 326, 328, 329, 331, 332, 334, 336, 339, 342, 345, 358, 362, 363, 369, 374, 375, 376, 380, 388 (ofici de sant Domènec), 392, 399 (ofici de santa Clara), 403, 412 (ofici de sant Lluís), 418, 420, 422, 428, 432, 438, 444, 453, 454, 459 (ofici de sant Martí), 465, 470 (ofici de santa Anastàsia), 471 (ofici de santa Caterina), 478, 499, 501, 505, i darrere dels fulls 15, 25 i 35 falta el bifoli central del quadern a què pertanyen. L'actual full 1, que pertany al propi dels sants, havia d'anar, segons la descripció, darrere de l'actual full 298; no sabem si en el moment de l'enquadernació es va fer algun canvi.
7. Vegeu M. Cecilia GAPOSHKIN, «Philip the Fair, the Dominicans, and the liturgical Office for Louis IX: new perspectives on Ludovicus Decus Regnantium», *Plainsong and Medieval Music*, 13 (1) (2004), p. 33-61.
8. Elisabet d'Hongria o de Turíngia (1207-1231) era la germana de la segona dona de Jaume I el Conqueridor, Violant d'Hongria (1216-1251).

Algun temps després de la composició del cos principal del volum, un posseïdor posterior hi va afegir un quadern de vuit fulls (f. 512-519), de mà i d'ornamentació clarament catalanes; uns anys més tard, s'hi va incloure un darrer full d'instruccions cronològiques, en el qual hi ha inscrit l'any de 1458, de mà igualment catalana. El contingut del primer quadern està escrit a dues columnes, a raó de trenta-una línies per pàgina, sobre un lleuger pautat de tinta lila clar; la còpia està feta amb una lletra gòtica textual, però més rodona i menys formada que l'habitual en els llibres litúrgics, molt clara. Per posar només un exemple, pertanyeria a la família —per bé que no a la mà— en què va ser copiat un *Flos sanctorum* en català conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA, ms. Ripoll 113). El primer dels textos, en llatí, duu rúbriques en vermell, i les majúscules a l'inici de frase o després de les rúbriques són alternades en blau i vermell amb una lleugera filigrana; en el segon, en català, les diferents entrades duen marques de paràgraf alternades, igualment, en blau i vermell. Els diversos apartats estan marcats amb el que es coneix generalment com a *lletres florejades*,⁹ unes caplletres, igualment en blau i vermell, acompanyades per una filigrana de bella factura —en blau per a les caplletres vermelles i en vermell per a les caplletres blaves— que envolten la lletra, amb antenes en forma de fils ondulats que s'estenen al llarg dels marges. L'execució d'aquestes caplletres es troba en nombrosos manuscrits de luxe de l'àmbit català datables del tombant del segle XIV cap al XV; així, per exemple, és un dels dos tipus d'ornamentació de caplletres florejades del *Breviari* de Martí l'Humà, datable entre 1398 i 1403, o d'un altre manuscrit litúrgic hagiogràfic que s'hi relaciona, datable del primer quart del segle XV, conservats tots dos a la Biblioteca Nacional de França.¹⁰ El segon

9. Sobre les «lletres florejades», vegeu Rafael CORNUDELLA, «La il·luminació del llibre a Catalunya al voltant del 1400», a Maria Rosa TERÉS (ed.), *Catalunya i l'Europa septentrional a l'entorn de 1400*, Roma, Viella, 2016, p. 87-162 (particularment, p. 103-106). Josefina Planas menciona també expressament la seva presència en una còpia del *Catholicon* de Balbi conservat a l'Arxiu Capitular de Saragossa (Josefina PLANAS, «Un códice inédito conservado en el Archivo Capitular de Zaragoza y su filiación con el gótico internacional de la Corona de Aragón», a *La miniatura y el grabado de la Baja Edad Media en los archivos españoles*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 2012, p. 157-202).
10. *Breviari* de Martí I (París, BnF, ms. Rotschild 2569, <<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52000996s/>>, consulta: 28 abril 2024); *Calendarium sive Commemorations sanctorum monachorum, Missa et officium sanctorum reliquiarum* (París, BnF, ms. latin 5264, <<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8452654p/>>, consulta: 28 abril 2024).

dels afegitons (f. 520), inclòs unes dècades més tard, a mitjan segle xv (hi apareix la data de 1458), està escrit en una lletra també textual, però més petita i utilitària, ja que el copista va intentar escriure en una sola cara del full una gran quantitat d'informació. Les lletres de la primera columna de la taula (força amagada arran del relligat), que corresponen a les *Littere dominicalis*, estan alternades en blau i vermell, i l'inici de la regla d'ús de la taula està marcat amb una caplletra blava amb una lleugera filigrana en vermell; les rúbriques són en vermell.

El darrer text de la primera addició i el text de la segona, totalment o parcialment en català, no deixen de recordar els que es troben, igualment afegits també després de l'execució del volum, en el bellíssim saltiri conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, amb miniatures atribuïdes a Bernat Martorell. En un treball recent sobre aquest saltiri, Gabriel Seguí ha estudiat els textos llatins i catalans afegits després de la còpia del text principal, per tal d'adaptar-los al seu ús en una comunitat religiosa femenina.¹¹ En el cas del breviari que ens ocupa, una part important del contingut són instruccions sobre l'ús del calendari litúrgic; no sembla improbable que, com en el saltiri, el quadern s'hagués afegit perquè la seva posseïdora en aquell moment era una monja nomenada sagristana del seu convent o monestir. Altrament, la seva presència en el volum és difícil d'explicar.

F. 512-516: Ofici de la concepció de la Mare de Déu, rúbrica «In conceptione beate Marie Virginis». Inclou dos himnes marians en llatí, a les hores de prima (f. 512b, *Preclare lucis radius / Diffusus in nebula*) i a les segones vespres (f. 516b, *Virgo pura, non obscura, / nostro profundo carcere*) que semblen inèdits; el darrer té la particularitat que cadascuna de les set estrofes acaba amb l'inici d'un himne ben conegut (1a estrofa, *Iam lucis orto sideri*; 2a estrofa, *Verbum supernum prodiens*; 3a estrofa, *Exultet celum laudibus*; 4a estrofa, *Eterna Christi munera*; 5a estrofa, *Lux ecce surgit aurea*; 6a estrofa, *Consors paterni luminis*; 7a estrofa, *Eterni celi gloria*).

11. Gabriel SEGUÍ, «Estudi litúrgic», a *Saltiri litúrgic i devocionari [volum d'estudi]*, Barcelona, Base, 2024, p. 213-226.

F. 517-519: Taula de concurrències de celebracions per ordenar les antífonas de l'ofici diví durant el temps d'Advent segons el dia de la setmana en què s'escau la solemnitat de Nadal (diumenge, dilluns, etc.). Es calcula a partir d'onze dies abans de Nadal; la vigília de Nadal les antífonas són fixes (*Judea et Hierusalem, Orietur, Dum ortus*), i els set dies anteriors, amb l'excepció dels diumenges, les antífonas del magníficat són fixes (comencen per *O*, en l'ordre següent: *O sapientia, O Adonay, O radix Jesse, O clavis David, O Oriens, O rex gentium, O Emmanuel*); en català, amb els incipits en llatí.¹² El text sembla còpia d'un d'anterior, ja que hi falta una de les entrades —la que hauria correspost al dimarts de la setmana en què Nadal cau en dimecres—, que necessàriament havia de figurar en el text original.

F. 520: Instruments per al càlcul de la data de Pasqua, distribuïts com segueix: a la part superior, taula amb el nombre auri per calcular la data de Pasqua i altres festivitats (dotze columnes i set files); a la primera línia, rúbriques en llatí («*Littere dominicales / Aureus numerus / Septimane et dies carnalis / Nupcie januarii / Dominica septuagesime / Dominica carnis privii / Pascha resurrectionis / Dominica rogationum / Ascensio Domini / Dominica Pentecostes / Corpus Christi*»)¹³. A l'interior de la taula, menció dels mesos en català.

La part inferior està dividida en dues parts: a l'esquerra hi ha una roda per calcular la lletra dominical i el nombre auri, i a la dreta una explicació en llatí sobre com utilitzar la taula, combinant-la amb la roda.¹⁴ Tant la roda com l'explicació de la taula van sobremuntades per sengles rúbriques en català:

— Rúbrica de la taula: «Regla de la [pre]sent taula».

12. Agraieixo coralment a Gabriel Seguí les precisions sobre la identificació del text.
13. El full disponible a la pàgina web de la Pierpont Morgan té una resolució baixa, molt pixelada, i la primera columna sembla amagada per l'estretor del cosit. Agraieixo a Roger S. Wieck, cap del departament de manuscrits de la Pierpont Morgan, que m'hagi ofert la lectura de la primera casella i confirmat la lectura de les altres, i que m'hagi facilitat l'accés a unes imatges molt més nítides gràcies a l'amabilitat d'Emerald Lucas, Greene Curatorial Fellow a la institució. La rúbrica de la darrera columna va ser esborrada en data antiga.
14. Es proposa un assaig de transcripció del text de la roda a partir de la reproducció disponible a la pàgina web de la Pierpont Morgan (en baixa resolució i molt pixelada).

– Rúbrica de la roda: «En la roda pus forana és la letra dominical; en l'altra après, la letra del bisext; en l'altra, lo aure nombre. M.CCCC.LVIII.».¹⁵

– A l'interior de la roda, explicació detallada del procediment en llatí: «Nota: si vis scire litteram dominicalem, incipe numerare ab illa littera .a. que erat annus domini m'ccclviii, et numera versus dexteram partem descendendo usque ad annum de quo volueris scire, et ubi finietur numerus invenies litteram dominicalem. Et si fuerint due littere, rubea que est inferior est bisextilis, que servit a principio anni usque as festum sancti Mathie, et ibi stamus per duos dies, et in ultima die colitur festum sancti Mathie.

»Si vis scire aurum numerum, numera ab illo loco ubi est signatus annus domini m'ccclviii, in quo habebamus .15., et inde numer descendendo ad dexteram partem usque ad annum de quo volueris scire et ubi finietur numerus invenies aurum numerum illius anni».

A principis del segle xx, i un cop a la Pierpont Morgan Library, el manuscrit fou restaurat i relligat de nou per Margherite Duprez Lahey, enquadernadora reconeguda que va treballar llarg temps a la institució¹⁶ i que el va protegir amb una enquadernació en pell marró clar. El llibre, que després de les mutilacions devia trobar-se en un estat força desballestat, va recuperar la seva forma, i els forats dels dos darrers fulls varen ser restaurats amb vel. Ara bé, la majoria de les manipulacions, malgrat la millora evident que suposen per a la conservació dels volums, tenen un preu: en aquest cas, l'obertura correcta del llibre – difícil, arran del cosit efectuat, molt estret – i el guillotinat de les vores de part de la decoració marginal.

15. La rúbrica del text és similar – tot i que en una versió resumida – al que apareix a l'interior de la roda dominical del saltiri de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona: «La roda forana serveix per troba la letra dominical; e l'altra per saber quant tenim de aure nombre; en l'any Mcccxlviiii erem en quascuna de les rodes lla on ha tal creu + e après seguir circularment lla hon ha dues letres és ay de bisest».

16. *The fine bindings of Margherite Duprez Lahey: An exhibition at the Pierpont Morgan Library. New York, November 7, 1951-January 5, 1952*, Nova York, J. Pierpont Morgan Library, 1952; Saira HAQQI, «The rationale for rebinding at the Pierpont Morgan Library in the early 20th-Century: A study of bindings by Marguerite Duprez Lahey», *The Book and Paper Group Annual*, 35 (2016), p. 17-29.

ORIGEN, TRANSMISSIÓ I FORTUNA DEL VOLUM

Malgrat les mutilacions de les quals ha estat objecte, el manuscrit no deixa de ser una bella mostra de la producció de manuscrits il·luminats a la zona nord de França durant el segle XIV. Ara bé, el seu estat incomplet i la manca de les miniatures que l'ornamentaven han fet que el volum, tot i la seva factura excel·lent, hagi estat relativament poc estudiat, i les indicacions suggerides en la descripció sobre el comanditari de l'obra — establertes a partir de l'examen dels elements heràldics presents a les inicials i a les *marginàlia* — no acaben de ser del tot clares, ja que apunten cap a dos comanditaris de llinatges diferents. Segons quina d'elles es privilegia, la datació de l'execució del volum pot diferir gairebé de mig segle.

La presència d'un sembrat de flors de lis, juntament amb la de les armes de Borgonya (f. 1, 297 i 447), feren que el primer dels conservadors que va descriure el volum identifiqués com a comanditaris el rei de França Felip V (1291-1322) i la seva esposa Joana de Borgonya (1291?-1330). En el catàleg s'indica que hauria estat realitzat per al rei o per a la seva filla, Blanca de França (1314-1358), que ingressà a l'abadia de clarisses de Longchamp essent molt jove. L'abadia era una fundació reial, i el mateix rei hi morí, el 1322.¹⁷ A partir d'aquestes dades, el volum hauria estat relacionat amb el taller del cèlebre il·luminador Jean Pucelle, actiu durant la primera meitat del segle XIV, al qual s'atribueix una obra amb què el volum de la Pierpont Morgan presenta similituds de decoració, el *Breviari* de Blanca de França. Embellit amb un gran nombre de caplletres historiades, aquest breviari — que duu les rúbriques majoritàriament en francès — es conserva actualment al Vaticà (Biblioteca Apostòlica Vaticana, Urb. Lat. 603);¹⁸ val a dir, però, que *a priori* sembla una mica estrany que hi hagués dos breviaris fets per a la mateixa princesa, encara que, evidentment, això no sigui impossible.

Altres armes presents en el volum poden ser interpretades de diverses maneres: en la inicial «P» del full 111 hi ha un lleó rampant d'or

17. Lilian M. C. Randall, en el seu treball sobre les *marginàlia* en els manuscrits gòtics, data el volum, a partir de la il·lustració, entre 1322 i 1340 (Lilian M. C. RANDALL, *Images in the Margins of Gothic Manuscripts*, Berkeley, University of California, 1966, p. 34).

18. Còpia digital accessible a través de la Digital Vatican Library (<https://digi.vatlib.it/view/MSS_Urb.lat.603>, consulta: 28 abril 2024).

sobre fons d'atzur que podria remetre tant a les armes de Borgonya com a les de Felip d'Artois, comte d'Eu i conestable de França (1358-1397). Artois era gendre del bibliòfil Jean de Berry pel seu matrimoni, el 1393, amb Maria de Berry (1375-1434), filla del duc i de Joana d'Armanyac (1346-1388); els fulls 332 i 378 presenten a les *marginalia* superior sengles guerrers amb armes que podrien relacionar-se amb el seu llinatge.¹⁹ De fet, sembla que és aquesta segona opció la que va ser privilegiada en la segona descripció del manuscrit, publicada el 1906, en la qual es menciona que «a former owner notes that these are the arms of Philippe d'Artois, comte d'Eu, who married Marie de Berry, daughter of John duc de Berry, in 1392». La presència d'aquestes armes suggeriria una elaboració més tardana del volum, o almenys de la compleció de la seva decoració, que apareix datat de vers l'any 1380 en el lloc de l'enquadernació realitzada a la Pierpont Morgan Library. En qualsevol cas, seria necessari un examen directe i una avaluació del conjunt del volum per ajudar a precisar-ne l'encàrrec i la datació.

El fet que a la fi del manuscrit hi hagi un quadern i un full afegits més tardanament, copiats ambdós, sens cap mena de dubte, a la Corona d'Aragó, testimonia que en algun moment entre finals del segle XIV i principis del segle XV el volum havia passat al domini català. No hi ha constància de quina va ser la història del manuscrit, i trobar testimonis de com es va produir aquest pas del domini francès al català és difícil. Malgrat tot, es poden avançar algunes conjectures, principalment a través dels contactes familiars de Maria de Berry, tot tenint en compte que es tracta de suposicions que, de moment, no han pogut ser confirmades amb fonts documentals i que no hi ha, fins avui, cap prova que les corrobora.²⁰

19. Al marge superior del foli 332, un guerrer amb una sobrevesta amb pals d'argent i gules; al del full 378, un altre guerrer amb un escut quarterat en argent i sable; als quaters 1 i 4, un lleó rampant en sable sobre argent, i als quaters 2 i 3, el mateix en argent sobre sable.

20. S'han consultat diferents edicions de fonts documentals sobre la confecció i el moviment de llibres a la Catalunya tardomedieval (l'encara imprescindible obra d'Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Documents per a la història de la cultura mig-eva*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1907-1921; Josep M. MADURELL, «Codices miniados», *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 16-17 (1960), p. 85-114; Josep M. MADURELL, «Il·luminadors, escriptors de lletra rodona formada i de llibres de cor», *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 23 (1967), p. 147-170; Josep M. MADURELL, *Manuscrits en català anterior a la impremta*, Barcelona, ANABA, 1975; Josep HERNANDO, «Del llibre manuscrit al llibre imprès. La confecció del llibre a Barcelona durant el segle XV: documentació

La Corona aragonesa havia establert lligams amb les corts franceses a través del matrimoni de diversos dels seus membres amb princeses que hi pertanyien. Maria de Berry, que heretà del seu pare l'afició pels llibres,²¹ estava emparentada per la seva mare amb la dinastia catalana: la seva tia, Mata d'Armanyac (ca. 1350-1378), s'havia casat el 1373 amb el primogènit de Pere III, Joan d'Aragó, amb qui tingué una filla, Joana d'Aragó i d'Armanyac (1375-1407), que a més de ser la seva cosina era la seva estricta coetània. El marit de Maria, Felip d'Artois, que havia seguit el futur duc de Borgonya, Joan sense Por, en una campanya contra els turcs, morí el 1397 després d'haver estat fet presoner a la batalla de Nicòpolis. Amb vint-i-cinc anys, la seva vídua es tornà a casar el 1400 amb el jove Joan (1381?-1434), fill del duc de Borbó, que a la mort del seu pare esdevindrà el nou duc de Borbó. Sembla que la biblioteca de Maria hauria d'haver-la seguit a la cort del seu marit, però és possible que, posteriorment a la mort del comte —potser amb ocasió del seu nou matrimoni—, Maria es desprengués dels volums que duïen les armes del comte d'Eu, i no sembla forassenyat que algun d'ells hagués pogut passar a la seva cosina Joana d'Aragó, que havia enviadat pràcticament al mateix temps que ella de Mateu, comte de Foix, mort el 1398. Joana tornà a la cort catalana aquell mateix any, i es podria haver emportat amb ella aquest volum. A la seva mort, esdevinguda el 1407, seria fàcil que els seus llibres haguessin passat a un monestir lligat a la casa reial.

Però no és aquesta l'única relació familiar entre la cort de Berry i la dinastia regnant a la Corona d'Aragó: per part del seu pare, el duc de Berry, Maria estava també emparentada amb una altra dama de la família reial catalana, Violant de Bar (1365?-1431), dona del rei Joan I d'Aragó (1350-

notarial», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 21 (2002), p. 257-603, i, tot i que pel tipus de destinatari no semblava gaire probable, Josep Antoni IGLESIAS, *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XV: Les biblioteques de clergues, juristes, metges i altres ciutadans a través de la documentació notarial (anys 1396-1475)*, tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 1996). Hi ha mencions a la il·luminació amb lletres florejadades d'altres breviaris luxosos entre finals del segle XIV i principis del XV, però pel nombre de lletres pagades es tracta de breviaris complets, no només d'un quadern. Val a dir, però, que l'afegit es va fer en un àmbit monàstic, i que, per tant, probablement l'encàrrec ha de ser versemblantment en els llibres de comptes de l'arxiu del monestir de Pedralbes, que no estan editats i que, en aquest moment, són difícilment accessibles.

21. Colette BEAUNE i Élodie LEQUAIN, «Marie de Berry et les livres», a Anne M. LÉGARÉ (ed.), *Livres et lectures de femmes en Europe entre Moyen-âge et Renaissance*, Lille, Université de Lille, 2007, p. 49-65.

1395), que feu de la seva cort un nucli de difusió de la cultura francesa.²² Violant era filla de Robert de Bar (1344-1411) i de la germana del duc de Berry, Maria de França (1344-1404); era, per tant, neboda tant de Joan, duc de Berry, com del seu germà, el rei de França Carles V —i cosina per tant, igualment, de Maria de Berry. Sabem que els membres de la cort catalana demanaven sovint volums en préstec o per còpia a d'altres corts,²³ i el volum hauria pogut arribar per aquest camí.

En tot cas, el que és segur és que, a principis del segle xv, el manuscrit es trobava en un monestir, molt probablement femení, on hauria estat completat per tal de facilitar-ne l'ús en un context litúrgic, en primer lloc, amb un quadern que contenia l'ofici de la concepció de la Mare de Déu i les indicacions sobre les antífoes a cantar durant el temps de Nadal i, més endavant, cap a mitjan segle xv, amb unes taules i rodes per al còmput del temps pasqual. En aquest cas, tenint en compte, a més, que el volum original és un breviari franciscà que es relaciona amb llinatges reials francesos i que la decoració de les filigranes denota una còpia en un entorn igualment reial o de l'alta noblesa, sembla que el lloc més adient on el volum podria haver-se trobat era el monestir de clarisses de Pedralbes, de fundació reial i al qual es retiraven tradicionalment nombroses dones de la dinastia reial i de l'alta noblesa catalanes. De fet, el més possible és que hi romangués fins al segle xix, en què la Guerra del Francès, entre 1808 i 1814, i la desamortització de Mendizábal, el 1835, provocaren que els

22. Sobre Violant de Bar, vegeu els treballs de Claire PONSICH, «Violant de Bar (1365-1431). Ses liens et réseaux de relations par le sang et l'alliance», a *Reines et princesses au Moyen Âge*, Montpellier, Université Paul Valéry-Montpellier III, 2001, p. 233-276; «Un témoignage de la Culture en Cerdagne, la correspondance de Violant de Bar (1380-1431)», *Études Roussillonnaises: Revue d'Histoire et d'Archéologie Méditerranéennes*, 21 (2005): *Le Moyen Âge dans les Pyrénées catalanes: Art, Culture et Société*, p. 147-193; «Les notions de conseil et de lieutenant chez Violant de Bar, duchesse de Gérone puis reine d'Aragon à la fin du xive siècle», a Armel NAYT-DUBOIS i Emmanuelle SANTINELLI-FOLTZ (dir.), *Femmes de pouvoir, pouvoirs des femmes dans l'Occident médiéval et moderne*, Valenciennes, PU de Valenciennes, 2009, p. 195-222; «Des lettres, le livre et les arts dans les relations de Violant de Bar et de Gaston Fébus vers 1388-1389», a Valérie FASSEUR (dir.), *Froissart à la cour de Béarn. L'écrivain, les arts et le pouvoir*, Turnhout, Brepols, 2009, p. 277-304.
23. Hi ha nombroses mencions d'alguns d'aquests intercanvis en els *Documents per a la historia de la cultura mig-aval* de Rubió i Lluch (vegeu la nota 20) i, sobretot, en el complement que hi aporta Jeanne VIELLIARD, «Nouveaux documents sur la culture catalane au Moyen Âge», *Estudis Universitaris Catalans*, 15 (1930), p. 21-40. No hem pogut trobar, però, menció d'aquest breviari.

béns mobles sortissin sovint dels monestirs. I probablement la severa mutilació que va sofrir s'efectués després de la sortida del monestir. Torno a advertir, però, que tot allò expressat fins ara no són més que hipòtesis que caldria contrastar a partir d'un examen del volum i de fonts documentals.

FORTUNA DEL VOLUM ENTRE FINALS DEL SEGLE XIX I PRINCIPIS DEL SEGLE XX

Les úniques notícies tangibles sobre la transmissió del manuscrit daten ja de finals del segle XIX, en què el volum va tenir una fortuna força moguda: entre el 1894 i el 1902 consta que canvià de mans fins a tres vegades, abans d'arribar a les del bibliòfil americà John Pierpont Morgan.²⁴ La primera notícia sobre el manuscrit el situa a la biblioteca de Howel Wills (1854-1901), un col·leccionista britànic, fill únic d'un comerciant britànic que vivia a Shanghai. Wills rebé una refinada educació a Londres, on entre 1873 i 1877 estudià als col·legis de Corpus Christi i Balliol. El 1882 ingressà al prestigiós col·legi de procuradors Inner Temple, però sembla que a finals del segle XIX s'havia instal·lat a Florència, on reuní materials per publicar una heràldica florentina;²⁵ moria a Verona el 7 de desembre de 1901.²⁶ La seva biblioteca va ser venuda a Londres l'11 de juliol de 1894; les obres mencionades en la portada del catàleg de la venda són testimoni

24. Sobre les col·leccions de Pierpont Morgan, vegeu Louis AUCHINCLOSS, *J. P. Morgan: The financier as collector*, Nova York, Harry N. Abrams, 1990.
25. Howel WILLS, *Florentine heraldry: A supplement to the guide-books*, Londres, Dean & Son, 1901.
26. Sobre Wills, vegeu la notícia biogràfica de la British Library pel que fa als antics posseïdors de les seves col·leccions (<<https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG132162>>, consulta: 20 abril 2024). Pertanyia, també, a la seva col·lecció un gradual d'origen italià, conservat actualment a la biblioteca d'una institució d'ensenyament londinenca, Central Saint Martins (Peter KIDD, «A gradual at Central St Martin's, from the collection of Howel Wills», *Medieval Manuscripts Provenance* (en línia) (16 febrer 2020), <<https://mssprovenance.blogspot.com/2020/02/a-gradual-at-central-st-martins-from.html>>, consulta: 20 abril 2024). Sobre les marques de propietat que es troben en els llibres de la seva col·lecció, vegeu l'entrada de Peter Kidd en una pàgina web sobre col·leccions bibliogràfiques britàniques, que identifica quatre manuscrits de la Bodleian Library d'Oxford d'aquesta procedència («Howel Wills», a *Provenance* (en línia), 2002, <<http://manuscripts.org.uk/provenance/collectors/wills.htm>>, consulta: 20 abril 2024). Wills posseïa també una col·lecció de monedes asiàtiques, que va vendre al British Museum, i d'obres de mestres de la pintura medieval, subhastada igualment per Sotheby's.

que el britànic havia aconseguit reunir una biblioteca extraordinàriament notable que incloïa un gran nombre d'obres litúrgiques.²⁷ El breviari que ens ocupa és un dels que apareix destacat en la portada, i hi figurava amb el número 110.

En la venda del 1894, el volum fou adquirit per William Morris, juntament amb altres manuscrits litúrgics. Molt poc després, Morris venia la seva biblioteca,²⁸ que incloïa 112 manuscrits, a Richard Bennett, un col·leccionista de manuscrits i incunables²⁹ que hi afegí un exlibris imprès enganxat a l'interior de la coberta amb la seva divisa, «Honestus bene dictus». El conjunt de la biblioteca (i amb ell el breviari franciscà) fou adquirit finalment el 1902 pel banquer americà J. Pierpont Morgan a través de Sotheby's, que feu d'intermediari.³⁰ Des d'aleshores, el volum ha romàs a la institució.

27. Pel seu interès, reproduïm una part important del títol del catàleg extremament detallat: *Catalogue of the valuable, extensive and varied Library of ancient Mss. & printed books formed by Howell Wills, Esq. (od Florence), comprising a number of Breviaries, Missals, Offices, Hours, Antiphonarii, Bibles, Psalters and other ancient Mms. Service books on vellum, many finely illuminated, some executed for famous personages, including a Roman Breviary executed for Philippe d'Artois, cent. xv; latin Bible written for Giovanni Bentivoglio, cent. xiv; the Courtenay Prayer Book, cent. xiv; Chroniques de Jean de Courcy, written S. D. 1416; Hours executed for Philip of Austria and Joan of Aragon, cent. xv; Hours executed for Isabella of Scotland, duchess of Burgundy, cent. xv; ...which Will be sod by auction by messrs. Sotheby, Wilkinson & Hodge... on Wednesday the 11th day of July 1894, and five followuing days, at one o'clock precisely, Londres, Sotheby's, 1894.*
28. Sobre la formació i venda de la biblioteca de William Morris, vegeu Laura CLEAVER, «William Morris' Medieval manuscript collection and the trade od illuminated manuscripts c. 1891-1914», *Histoire et Civilisations du Livre*, 17 (2021), p. 185-213.
29. Richard Bennett (1849-1911 o post.) era un industrial britànic de productes químics que reuní una col·lecció de manuscrits i incunables important, així com de porcellana xinesa. De Ricci el descriu com a lleugerament excèntric; un dels criteris de la seva col·lecció era que els llibres no podien depassar les tretze polzades (33 cm). El catàleg de la seva biblioteca, que contenia 107 manuscrits i 559 incunables, fou publicat el 1900 (*A catalogue of the early printed books and illuminated manuscripts collected by Richard Bennett, Guildford, Billing and Sons, 1900*). Sobre Bennett, vegeu «Bennett, Richard», a CERL, *Owners of incunabula* (en línia), <<https://data.cerl.org/owners/4532?lang=it>> (consulta: 20 abril 2024).
30. *Catalogue of manuscripts and early printed books from the libraries of William Morris, Richard Bennett, Bertram Fourth Earl of Ashburnham, and other sources, now forming portion of the library of J. Pierpont Morgan, Londres, Sotheby's, 1902.*

ANNEX: EDICIÓ DEL TEXT DE LES INSTRUCCIONS SOBRE LA CONCURRÈNCIA DE FESTIVITATS

Es presenta, a continuació, un assaig d'edició del text català del darrer quadern. S'han seguit les normes acostumades en l'edició de textos catalans medievals segons els usos d'«Els Nostres Clàssics» (regularització de *u/v* i *i/j*, separació de mots, accentuació...) i s'han desenvolupat les abreviatures, en particular de les antífoes, sovint molt incompletes; també s'han numerat les diferents entrades. El text restituint dels forats s'indica entre claudàtors. Es proposen en un índex les solucions més versemblants d'identificació de les antífoes, amb el benentès que en alguns casos no s'han pogut arribar a establir amb certesa.

[f. 517a] En aquell any que Nadal vendrà en diumenge sia fet l'ofici segons en la taula següent és contingut:

1. ¶ Primerament lo dimecres de la tercera setmana de l'Advent a laudes e a les hores antífoes *Prophete* predica, ab les altres antífoes e psalms a Benedictus antiphona *Missus est*, a Magnificat antiphona *Ecce ancilla*.
2. ¶ Lo dijous a laudes antiphona *Tibi soli* ab les altres a la fferia, a Benedictus antiphona *Consolamini*, a Magnificat antiphona *Letamini*.
3. ¶ Lo divenres a laudes antiphona *Spiritu principali* ab les altres, a Benedictus antiphona *Ex quo*, a Magnificat *O sapientia*.
4. ¶ Lo dissapte a laudes antiphona *Benigne fac* ab les altres, al càntich *Expectetur*, a Benedictus antiphona *Quomodo fiet*, a Magnificat antiphona *O Adonay*.
5. ¶ Lo quart diumenge a laudes antiphona *Canite tuba* [517b] ab les altres, a Benedictus antiphona *Ave*, a Magnificat antiphona *Joseph*.
6. ¶ Item lo dilluns de la quarta setmana a laudes antiphona *Ecce veniet*, a Benedictus antiphona *Egredietur*, a Magnificat antiphona *O radix*.
7. ¶ Lo dimarts a laudes antiphona *Rorate celi* ab les altres, a Benedictus antiphona *Tu Bethleem*, a Magnificat antiphona *O clavis*.
8. ¶ Lo dimecres festa de sent Thomàs a Benedictus antiphona *Nolite*, a Magnificat antiphona *O Oriens*.
9. ¶ Lo dijous a laudes antiphona *De Syon* ab les altres, a Benedictus antiphona *Vigilate*, a Magnificat *O rex*.

10. ¶ Lo divenres a laudes antiphona *Constantes* ab les altres, a Benedictus antiphona *Ecce*, a Magnificat antiphona *O Emanuel*.
11. ¶ Lo dissapte vigília de Nadal a laudes antiphona *Judea* ab les altres, a Benedictus antiphona *Orietur*, a Magnificat antiphona *Dum ortus*.

En l'any que Nadal vendrà en dilluns sia fet axí com se segueix:

12. ¶ Primo lo dijous de la segona setmana de l'Advent a laudes antiphona *De Syon* ab les [517c] altres, a Benedictus antiphona *Vigilate*, a Magnificat antiphona *Qui post*.
13. ¶ Lo divenres a laudes antiphona *Spiritu principali* ab les altres, a Benedictus antiphona *Dicite pusillanimes*, a Magnificat antiphona *Cantate*.
14. ¶ Lo dissapte a laudes antiphona *Benigne* ab les altres, a Benedictus antiphona *Levabit Dominus*, a Magnificat antiphona *O sapientia*.
15. ¶ Lo tercer diumenge de l'Advent a laudes e a les hores antiphona *Veniet* ab les altres, a Benedictus antiphona *Super solium*, a Magnificat *Beata es*.
16. ¶ Lo dilluns de la tercera setmana a laudes antiphona *Ecce veniet* ab les altres, a Benedictus antiphona *Egredietur*, a Magnificat *O Adonay et dux domus*.
17. ¶ Lo dimarts a laudes antiphona *Rorate*, a Benedictus antiphona *Tu Bethleem*, a Magnificat *O radix Jesse*.
18. ¶ Lo dimecres a laudes antiphona *Prophete* ab les altres, a Benedictus antiphona *Missus est*, a Magnificat *O clavis*.
19. ¶ Lo dijous festa de sent Thomàs a laudes antiphona *Nolite timere*, a vespres en commemoratio de l'Advent antiphona *O Oriens*.
20. [517d] ¶ Lo divenres a laudes antiphona *Constantes* ab les altres, a Benedictus antiphona *Ex quo*, a Magnificat antiphona *O rex gentium*.
21. ¶ Lo dissapte a laudes antiphona *Canite* ab les altres, al Càntich *Expectetur*, a Benedictus antiphona *Ecce completa*, a Magnificat antiphona *O Hemanuel*.
22. ¶ Lo diumenge quart vigília de Nadal a laudes antiphona *Judea Hierusalem* ab les altres, a Benedictus antiphona *Orietur*, a Magnificat antiphona *Dum ortus*.

En l'any que Nadal vendrà en dimarts sia fet així com se segueix:

23. ¶ Primo lo divenres de la segona setmana de l'Advent a laudes antiphona *Constantes* ab les altres, a Benedictus antiphona *Dicite*, a Magnificat *Cantate*.
24. ¶ Lo dissapte a laudes antiphona *Benigne* ab les altres de la feria, a Benedictus antiphona *Levabit*, a Magnificat *O sapientia*.
25. ¶ Lo tercer diumenge a laudes antiphona *Veniet dominus* ab les altres, a Benedictus antiphona *Super solium*, a Magnificat antiphona *Beata es Maria*.
26. ¶ Lo dilluns de la tercera setmana a laudes antiphona *Ecce veniet* [518a] ab les altres, a Benedictus antiphona *Egredietur*, a Magnificat *O Adonay*.
27. ¶ Lo dimarts a laudes antiphona *Rorate* ab les altres, a Benedictus antiphona *Tu Bethleem*, a Magnificat *O radix*.
28. ¶ Lo dimecres a laudes e a les hores antiphona *Prophete* ab les altres, a Benedictus antiphona *Missus est*, a Magnificat *O clavis*.
29. ¶ Lo dijous a laudes e per hores antiphona *De Syon* ab les altres, a Benedictus antiphona *Vigilate*, a Magnificat antiphona *O Oriens*.
30. ¶ Lo divenres dia de sent Thomàs antiphona *Nolite timere*, a vespres en commemoratio de l'Advent antiphona *O rex gentium*.
31. ¶ Lo dissapte a laudes antiphona *Benigne* ab les altres, al càntich antiphona *Expectetur*, a Benedictus antiphona *Quomodo fiet*, a Magnificat *O Hemanuel*.
32. ¶ Lo quart diumenge de l'Advent a laudes e a les hores antiphona *Canite*, a Benedictus antiphona *Ecce completa*, a Magnificat antiphona *Ave Maria*...
33. ¶ Lo dilluns vigília de Nadal a laudes antiphona *Judea*, a Benedictus antiphona *Orietur*, e a Magnificat antiphona *Dum ortus*.

En l'any que Nadal vendrà en dimecres sia [518b] fet així com se segueix:

34. ¶ Primerament lo dissapte de la segona setmana a laudes antiphona *Benigne fac* ab les altres, al càntich antiphona *Expectetur*, a Benedictus antiphona *Levabit*, a Magnificat antiphona *Ante me*.

35. ¶ Lo tercer diumenge de l'Advent a laudes e a les hores antiphona *Veniet* ab les altres, a *Benedictus* antiphona *Super solium*, a *Magnificat* antiphona *Beata es*.
36. ¶ Lo dilluns de la tercera setmana a laudes antiphona *Miserere* ab les altres, a *Benedictus* antiphona *Dicit Dominus*, a *Magnificat* antiphona *O sapientia*.
37. [Dimarts, vacat]
38. ¶ Lo dimecres a laudes antiphona *Prophete* ab les altres, a *Benedictus* antiphona *Missus est*, a *Magnificat* *O radix Jesse*.
39. ¶ Lo dijous a laudes e a les hores antiphona *De Syon*, a *Benedictus* antiphona *Vigilate*, a *Magnificat* *O clavis*.
40. ¶ Lo divenres a laudes antiphona *Constantes*, ab les altres, a *Benedictus* antiphona *Ex quo*, a *Magnificat* *O Oriens*.
41. ¶ Lo disssapte dia de sent Thomàs antiphona *Nolite timere*, a vespres antiphona en commemoratio de l'Advent *O rex gentium*.
42. [518c] ¶ Lo quart diumenge de l'Advent a laudes e a les hores antiphona *Canite* ab les altres, a *Benedictus* antiphona *Ave Maria*, a *Magnificat* antiphona *Joseph*.
43. ¶ Lo dilluns de la quarta setmana a laudes antiphona *Ecce* ab les altres, a *Benedictus* antiphona *Ecce completa*, a *Magnificat* antiphona *O Hemanuel*.
44. ¶ Lo dimarts vigília de Nadal a laudes antiphona *Judea* ab les altres, a *Benedictus* antiphona *Orietur*, a *Magnificat* antiphona *Dum ortus*.

En l'any que Nadal vendrà en dijous sia fet axí com se segueix:

45. ¶ Primerament lo dilluns de la segona setmana a laudes e a les hores antiphona *Ecce veniet* ab les altres, a *Benedictus* antiphona *Egredietur*, a *Magnificat* antiphona *Beatam*.
46. ¶ Lo dimarts a laudes antiphona *Dele d.* ab les altres de la feria, a *Benedictus* antiphona *Consurge*, a *Magnificat* antiphona *O sapientia*.
47. ¶ Lo dimecres a laudes e a les hores antiphona *Phophete* ab les altres, ad *Benedictus* antiphona *Missus est*, a *Magnificat* *O Adonay*.
48. ¶ Lo dijous a laudes e a les hores antiphona *De Syon* ab les altres [518d], a *Benedictus* antiphona *Vigilate*, a *Magnificat* antiphona *O radix*.
49. ¶ Lo divenres a laudes antiphona *Constantes* ab les altres, a *Benedictus* antiphona *Ex quo*, a *Magnificat* antiphona *O clavis*.

50. ¶ Dissapte a laudes antiphona *Benigne* ab les altres de la feria, al càntich antiphona *Expectetur*, a Benedictus antiphona *Quomodo fiet*, a Magnificat antiphona *O Oriens*.
51. ¶ Lo quart diumenge de l'Advent a laudes e a les hores antiphona *Canite* ab les altres, a Benedictus antiphona *Nolite*, a Magnificat antiphona *Ave Maria*.
52. ¶ Item lo dilluns de la quarta setmana en lo qual se transporta la festa de sent Thomàs a laudes en commemoratio de l'Advent antiphona [*Dicit Dominus*], a vespres en commemoratio de l'Advent antiphona *O rex*.
53. ¶ Lo dimarts a laudes e a les hores antiphona *Rorate* ab les altres, a Benedictus antiphona *Ecce completa*, a Magnificat antiphona *O Hemanuel*.
54. ¶ Lo dimecres vigília de Nadal a laudes e a les hores antiphona *Judea* ab les altres, a Benedictus antiphona *Orietur*, a Magnificat *Dum ortus*.

[f. 519a] En l'any que Nadal vendrà en divenres fareu axí com se segueix:

55. ¶ Primerament lo dilluns de la tercera setmana de l'Advent en lo qual se transporta o muda la festa de sancta Lucia a laudes en commemoratio de l'Advent antiphona *Egredietur*. E acabat lo offici de sancta Lucia ab commemoratio de l'Advent se diuen laudes del dilluns axí com se segueix, ço és antiphona *Ecce veniet* et ab les altres ab sos psalms segons que en lo breviari largament és contingut. A vespres en commemoratio de l'Advent antiphona *Beatam me dicent*.
56. ¶ Lo dimarts a laudes antiphona *Dele dnt* ab les altres de la feria, a Benedictus antiphona *Consurge*, a Magnificat antiphona *Elevare*.
57. ¶ Lo dimecres a laudes antiphona *Amplius lava* ab les altres de la feria, a Benedictus antiphona *Missus est*, a Magnificat *O sapientia*.
58. ¶ Lo dijous a laudes e a les hores antiphona *De Syon veniet* ab les altres, a benedictus antiphona *Vigilate*, a Magnificat antiphona *O Adonay*.
59. [519b] ¶ Lo divenres a laudes e a les hores antiphona *Constantes*, a Benedictus antiphona *Ex quo*, a Magnificat antiphona *O radix*.
60. ¶ Lo dissapte a laudes antiphona *Benigne* ab les altres de la feria, a Benedictus antiphona *Quomodo*, a Magnificat *O clavis David*.
61. ¶ Lo quart diumenge de l'Advent a laudes e a les hores antiphona *Canite*, a Benedictus antiphona *Ave Maria*, a Magnificat antiphona *Joseph*.
62. ¶ Lo dilluns de la quarta setmana de l'Advent festa de sent Thomàs antiphona *Nolite*, a vespres en commemoratio de l'Advent antiphona *O Oriens*.

63. ¶ Lo dimarts a laudes e a les hores antiphona *Rorate* ab les altres, a Benedictus antiphona *Tu Bethleem*, a Magnificat antiphona *O radix*.
64. ¶ Lo dimecres a laudes e a les hores antiphona *Prophete* ab les altres, a Benedictus antiphona *Ecce completa*, a Magnificat antiphona *O Hemanuel*.
65. ¶ Lo dijous vigília de Nadal a laudes e a les hores antiphona *Jud[ea] Je]rusalem* ab les altres, a Benedictus antiphona *Orietur*, a M[agnificat antiphona] *Dum ortus*.

[f. 519c] En l'any que Nadal vendrà en dissapte feu axí com se segueix:

66. ¶ Primerament lo dimarts de la tercera setmana a laudes e a les hores antiphona *Rorate*, a Benedictus antiphona *Tu Bethleem*, a Magnificat antiphona *Elevare*.
67. ¶ Lo dimecres a laudes antiphona *Amplius* ab les altres, a Benedictus antiphona *Missus*, a Magnificat antiphona *Ecce ancilla*.
68. ¶ Lo dijous a laudes antiphona *Tibi soli* ab les altres, a Benedictus antiphona *Consolamini*, a Magnificat *O Sapientia*.
69. ¶ Lo divenes a laudes e a les hores antiphona *Constantes*, a Benedictus antiphona *Ex quo*, a Magnificat antiphona *O Adonay*.
70. ¶ Lo d[issapte] a laudes antiphona *Beni[gne]* ab l]es altres de la feria, a [càntich antiphona] *Expectetur*, a Benedictus antiphona *Quomodo fiet*, a Magnificat *O radix*.
71. ¶ Lo quart diumenge de l'Advent [a laudes] e a les hores antiphona [*Canite*], a Benedictus antiphona *Ave [Maria]*, a Magnificat antiphona *Joseph*.
72. ¶ Lo dilluns [de la] quarta [519d] setmana de l'Advent a laudes antiphona *Ecce veniet*, a Benedictus antiphona *Egredietur*, a Magnificat *O clavis*.
73. ¶ Lo dimarts dia de sent Thomàs antiphona *Nolite*, a vespres en commemoratio de l'Advent antiphona *O Oriens*.
74. ¶ Lo dimecres a laudes e a les hores antiphona *Prophete*, ab les altres, a Benedictus antiphona *Ponam*, a Magnificat *O rex*.
75. ¶ Lo dijous a laudes e a les hores antiphona *De Syon* ab les altres, a Benedictus antiphona *Ecce completa*, a Magnificat antiphona *O Hemanuel*.
76. ¶ Lo divenes vigília de Nadal a laudes e a les hores antiphona *Judea*, a Benedictus antiphona *Orietur*, a Magnificat antiphona *Dum ortus*.

ÍNDIX D'ANTÍFONES

- Amplius lava me domine* 57, 67
Ante me non est formatus 34
Ave Maria gratia plena 5, 32, 42, 51, 61, 71
Beata es Maria 15, 25, 34
Beatam me dicent 45, 55
Benigne fac Domine 4, 14, 24, 31, 34, 50, 60, 70
Canite tuba 5, 21, 32, 42, 51, 61, 71
Cantate domino canticum 13, 23
Consolamini, consolamini 2, 68
Constantes estote 10, 20, 23, 40, 49, 59, 69
Consurge, consurge 46, 56
De Syon veniet dominus 9, 12, 29, 39, 48, 58, 75
*Dele (Dele Domine iniquitatem meam)*³¹ 46, 56
Dicit dominus penitentiam 36, 52
Dicite pusillanimes 13, 23
Dum ortus fuerit 11, 22, 33, 44, 54, 65, 76
Ecce ancilla Domini 1, 10, 43, 67
Ecce completa 21, 32, 43, 53, 64, 75
Ecce veniet dominus 6, 16, 26, 45, 55, 72
Egredietur dominus / Egredietur virga 6, 16, 26, 45, 55, 72
Elevare, Elevare 56, 66
Ex quo facta est 3, 20, 40, 49, 59, 69
Expectetur sicut pluvia 4, 21, 31, 34, 50, 70
Joseph fili David 5, 42, 61, 71
Judea et Jerusalem 11, 22, 33, 44, 54, 65, 76
Letamini cum Iherusalem 2
Levabit Dominus 14, 24, 34
Miserere mei Deus 36
Missus est Gabriel 1, 18, 28, 38, 47, 57, 67
Nolite timere quinta 8, 19, 30, 41, 51, 62, 73
O Adonay 4, 16, 26, 47, 58, 69
O clavis David 7, 18, 28, 39, 49, 60, 72
O Emmanuel 10, 21, 31, 43, 53, 64, 75
O Oriens 8, 19, 29, 40, 50, 62, 73
O radix Jesse 6, 17, 27, 38, 48, 59, 63, 70
O Rex gentium 9, 20, 30, 41, 52, 74
O sapientia 3, 14, 24, 36, 46, 57, 68
Orietur sicut sol 11, 22, 33, 44, 54, 65, 76
Ponam in Sion 74
Prophete predicaverunt 1, 18, 28, 38, 47, 64, 74
Qui post me veniet 12
Quomodo fiet 4, 31, 50, 60, 70
Rorate celi de super 7, 17, 27, 53, 63, 66
Spiritu principali 3, 13
Super solium 15, 25, 35
Tibi soli 2, 68
Tu Bethleem 7, 17, 27, 63, 66
Veniet Dominus 15, 25, 39
Vigilate animo 9, 12, 29, 48, 58

31. Agraeixo al professor Juan Carlos Asensio Palacios el seu suggeriment sobre la probable identificació de l'antífona, indicada només de manera molt abreviada com «Dele d»; qualsevol error de lectura o d'interpretació és meu.

	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres	Dissabte	Diumenge
Laudes Càntic Benedictus Magnificat	12	13	14 Prophete Missus est Ecce ancilla	15 Tibi soli Letamini Consolamini	16 Spiritu principali Ex quo O sapientia	17 Benigne fac Expectetur Quomodo fiet O Adonay	18 Canite tuba Ave Maria Joseph
Laudes Benedictus Magnificat	19 Ecce veniet Egredietur O radix	20 Rorate te Tu Bethleem O clavis	21 S. <i>Thomas</i> Nolite O Oriens	22 De Syon Vigilate O Rex	23 Constantes Ecce O Emanuel	24 Judea Orietur Dum Ortus	25 <i>Nadal</i>

	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres	Dissabte	Diumenge
Laudes Benedictus Magnificat	11	12	13	14 De Syon Vigilate Qui post	15 Spiritu principali Dicite pusillanimes Canta	16 Benigne fac Levabit Dominus O sapientia	17 Veniet Super solium Beata es
Laudes Càntic Benedictus Magnificat	18 Ecce veniet Egredietur O Adonay	19 Rorate Tu Bethleem O radix	20 Prophete Missus est O clavis	21 S. <i>Thomas</i> Nolite O Oriens	22 Constantes Ex quo O rex Gentium	23 Canite tuba Expectetur Ecce completa O Emanuel	24 Judea Jerusalem Orietur Dum ortus
Laudes Benedictus Magnificat	25 <i>Nadal</i>						

	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres	Dissabte	Diumenge
Laudes Benedictus Magnificat	10	11	12	13	14 Constantes Dicite Canta	15 Benigne fac Levabit O sapientia	16 Veniet Super solium Beata es Maria
Laudes Càntic Benedictus Magnificat	17	18 Rorate Tu Bethleem O radix	19 Prophete Missus est O clavis	20 De Syon Vigi O Oriens	21 S. <i>Thomas</i> Nolite O rex Gentium	22 Benigne fac Expectetur Quomodo O Emanuel	23 Canite tuba Ecce completa Ave Maria
Laudes Benedictus Magnificat	24 Judea Jerusalem Orietur Dum ortus	25 <i>Nadal</i>					

	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres	Dissabte	Diumenge
Laudes Càntic Benedictus Magnificat	9	10	11	12	13	14 Benigne fac Expectetur Levabit Ante me	15 Veniet Super solium Beata es
Laudes Benedictus Magnificat	16 Miserere Dicit O sapientia	17 [O Adonay]	18 Prophete Missus est O radix	19 De Syon Vigilate O clavis	20 Constantes Ex quo O Oriens	21 S. <i>Thomas</i> Nolite O rex gentium	22 Canite tuba Ave Maria Joseph
Laudes Benedictus Magnificat	23 Ecce Ecce completa O Emanuel	24 Judea Jerusalem Orietur Dum ortus	25 <i>Nadal</i>				

	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres	Dissabte	Diumenge
Laudes Càntic Benedictus Magnificat	15 Ecce veniet Egredietur Beatam me	16 Dele d. Consurge O sapientia	17 Prophete Missus est O Adonay	18 De Syon Vigilate O radix	19 Constantes Ex quo O clavis	20 Benigne fac Expectetur Quomodo fiet O Oriens	21 Canite tuba Nolite Ave Maria
Laudes Benedictus Magnificat	22 S. <i>Thomas</i> Dicit O rex	23 Rorate Ecce completa O Emanuel	24 Judea Jerusalem Orietur Dum ortus	25 <i>Nadal</i>			

	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres	Dissabte	Diumenge
Laudes Benedictus Magnificat	14 Egredietur Ecce veniet Beatam	15 Dele d. Consurge Elevare	16 Amplius Missus est O sapientia	17 De Syon Vigilate O Adonay	18 Constantes Ex quo O radix	19 Benigne fac Quomodo O clavis	20 Canite Ave Maria Joseph
Laudes Benedictus Magnificat	21 S. <i>Thomas</i> Nolite O Oriens	22 Rorate Tu Bethleem O radix	23 Prophete Ecce completa O Emanuel	24 Judea Jerus Orietur Dum ortus	25 <i>Nadal</i>		

	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres	Dissabte	Diumenge
Laudes Càntic Benedictus Magnificat	13	14 Rorate Tu Bethleem Elevare	15 Amplius Missus Ecce anc.	16 Tibi soli Consolamini O sapientia	17 Constantes Ex quo O Adonay	18 Benigne fac Expectetur Quomodo O radix	19 Canite tuba Ave Maria Joseph
Laudes Benedictus Magnificat	20 Ecce veniet Egredietur O clavis	21 S. <i>Thomas</i> Nolite O Oriens	22 Prophete Pona. O rex	23 De Syon Ecce completa O Emanuel	24 Judea Jerusalem Orietur Dum ortus	25 <i>Nadal</i>	

I BRANI UNICI E PARTICOLARI DEL GRADUALE DI SANT ROMÀ DE LES BONS

di Francesco ORIO

RIASSUNTO

Il manoscritto E-Bbc ms. 1805, databile alla prima metà del XII secolo, è un graduale di rito franco-romano con notazione musicale neumatica catalano-narbonese tardiva semidiastematica, ritrovato nella chiesa di Sant Romà de les Bons in Andorra insieme ai codici E-MO ms. 838 e E-MO ms. 72, ora conservato nella Biblioteca di Catalunya.

Questo lavoro è un approfondimento che segue ed amplia il precedente lavoro pubblicato su *Vox Antiqua*, 20 (2022) intitolato «Studio sulla notazione catalano-narbonese». Vi si analizzano brani unici e quelli che meritano speciale attenzione del manoscritto, specificatamente i versetti alleluiatici unici, un offertorio, una *verbeta*, due aggiunte ed altri brani particolari. Assieme ad alcune caratteristiche musicali e liturgiche, le evidenze portano a supporre una probabile origine francese del manoscritto, e non urgellense come da bibliografia.

Parole chiave: Graduale di Sant Romà de les Bons, notazione catalana, *verbeta* a San Giovanni Battista, *Unica*, E-Bbc ms. 1805.

ELS CANTS SINGULARS I PARTICULARS DEL GRADUAL DE SANT ROMÀ DE LES BONS

RESUM

El manuscrit E-Bbc ms. 1805, que data de la primera meitat del segle XII, és un gradual del ritu francoromà amb notació musical neumàtica semidias-temàtica catalanonarbonesa tardana. Va ser descobert a l'església de Sant Romà de les Bons d'Andorra, juntament amb els còdexs E-MO ms. 838 i E-MO ms. 72, i actualment es troba a la Biblioteca de Catalunya.

Aquest treball és un examen exhaustiu que segueix i amplia l'estudi anterior, publicat a *Vox Antiqua*, 20 (2022), titulat «Studio sulla notazione catalano-narbonese» («Estudi sobre la notació catalana-narbonesa»). S'analitzen els cants singulars i els que dins el manuscrit mereixen una atenció concreta, especialment els versos alleluiàtics singulars, un ofertori, una verbeta, dues addicions i altres peces particulars. Al costat de les característiques musicals i litúrgiques, les dades suggereixen un probable origen francès del manuscrit, contràriament a la proposta de filiació urgellenca corrent a la bibliografia.

Paraules clau: Gradual de Sant Romà de les Bons, notació catalana, verbeta per sant Joan Baptista, *Unica*, E-Bbc ms1805.

THE UNIQUE AND PARTICULARLY INTERESTING CHANTS OF THE GRADUAL OF SANT ROMÀ DE LES BONS

ABSTRACT

The manuscript E-Bbc ms. 1805, dating back to the first half of the 12th century, is a gradual of the Franco-Roman rite with late semi-diastematic Catalan-Narbonese neumatic musical notation. It was discovered in the church of Sant Romà de les Bons in Andorra, along with the codices E-MO ms. 838 and E-MO ms. 72, and is now housed in the Biblioteca de Catalunya.

This paper presents a thorough examination that follows up and expands upon the previous study published in *Vox Antiqua*, 20 (2022) entitled “Studio sulla notazione catalano-narbonese” (“Study on Catalan-Narbonese

notation"). The unique chants in the manuscript and those deserving particular attention are analyzed, especially including the unique alleluiaic verses, an offertory, a *verbeta*, two additions, and other particular pieces. Together with some musical and liturgical features, the evidence suggests a probable French origin of the manuscript – contrary to the Urgell tradition put forward in the bibliography.

Keywords: Gradual of Sant Romà de les Bons, Catalan notation, *verbeta* for St. John the Baptist, *Unica*, E-Bbc ms. 1805.

INTRODUZIONE

Il manoscritto 1805 della Biblioteca de Catalunya di Barcelona¹ è un graduale del XII secolo notato con neumi catalano-narbonesi, ritrovato nel XIX secolo in Andorra nella chiesa di Sant Romà de les Bons, in una parrocchia appartenente alla diocesi di Urgell. Definito come un «libro liturgico andorrano-urgellense della regione aquitano-narbonese»,² appartiene a uno stadio della transizione liturgica in Catalogna di cui è un esponente particolarmente rappresentativo e rilevante, considerando il periodo e il contenuto.

Questo manoscritto non è sconosciuto: esistono infatti due studi³ che lo analizzano ricostruendone la storia, i contenuti liturgici e gli aspetti notazionali. In particolare, queste indagini hanno suggerito una probabile origine francese del manoscritto, o quantomeno la possibilità che possa essere stato copiato da un testimone francese. Nel presente studio si approfondisce l'analisi di questo graduale attraverso lo studio dei brani unici, nonché di altri brani di particolare interesse da un punto di vista musicale e testuale, apportando nuovi elementi a conferma dell'ipotesi succitata riguardante l'origine del manoscritto.

1. Sigla RISM: E-Bbc ms.1805; topografico ms.1805.
2. Da C. BARAUT, a pagina 9 del prologo del lavoro di J. BELLAVISTA., *L'antifoner de missa de Sant Romà de les Bons*, Andorra, 1979.
3. J. BELLAVISTA, *L'antifoner de missa de Sant Romà de les Bons*, Andorra, 1979, e F. ORIO, «Studio sulla notazione catalano-narbonese», 2024, *Vox Antiqua*, 20, 2022.

Bisogna considerare che il cambio a beneficio della liturgia franco-romana, imposto dalla riforma carolingia al principio del secolo IX, modificò profondamente la vita religiosa ed ecclesiastica della chiesa catalano-narbonese. La riorganizzazione secondo il modello franco-romano non avvenne di punto in bianco e, soprattutto, non si manifestò in maniera omogenea da un punto vista geografico per diverse ragioni, in particolare in Catalogna. Questa fu una delle prime regioni a subirne l'introduzione,⁴ come testimoniano diversi frammenti manoscritti in notazione catalana del X secolo (il più antico sembra essere del IX secolo).⁵ Inoltre, la sua situazione geopolitica, allora strettamente collegata a quella ecclesiastica, in quel periodo fu piuttosto movimentata. Riferendoci specialmente alla diocesi di Urgell, che mantenne intatta la successione episcopale anche durante l'invasione araba del 714, il cambio di rito coincise con la presenza del vescovo Felice di Urgell (VIII secolo - Lione, 818), teorico e attivista adozionista di stampo toledano, al suo secondo mandato fino al 799. Le sue idee mandarono in crisi la diocesi in quel delicato periodo, fino al suo esilio a Lione per ordine dell'imperatore stesso. Poco dopo, nell'806, la diocesi di Urgell, assieme a quelle di Girona, Barcellona e Vic, venne annessa all'arcidiocesi di Narbona, ripristinata pochi anni prima (759) a seguito della riconquista cristiana della Settimania, sede di importanti diocesi strappate agli arabi quali Elna e Tolosa.

In un contesto di questo genere è facile capire come il cambiamento liturgico in Catalogna sia avvenuto gradualmente e in maniera non radicale. La diversità delle fonti e la libertà dei compilatori dei libri liturgici nel servirsene, adattandole alle necessità e alle convenienze locali, lascia intravedere una certa flessibilità nell'applicazione dei criteri unificatori, aspetto che favorì l'attività creativa autoctona e, al contempo, permise di conservare un numero considerevole di elementi presi in prestito dalla antica liturgia ispana. Questo sincretismo, all'interno di una linea di tradizione fondamentalmente romana, si mantiene oltre il X secolo, attenuandosi progressivamente. Solo nel XIII secolo il processo di romanizzazione si impose completamente nelle terre catalane, come testimonia anche la

4. A. MUNDÓ, «Un fragment molt antic de litúrgia romana a Catalunya», in «3. Secció d'Història», in *Il Congrès Litúrgic de Montserrat*, Montserrat, Monestir de Montserrat, 1967, p. 187-188.

5. Si tratta del frammento AHAT 22/1 conservato nell'Archivio Storico Arcidiocesano di Tarragona.

parallela e progressiva disgregazione notazionale catalana a vantaggio della notazione aquitana.⁶

Grazie all'indicizzazione ed agli approfondimenti svolti sul tema della provenienza in relazione al contenuto musicale, e dal loro confronto con gli studi di Bellavista è stato possibile stilare una lista di brani unici o rilevanti da un punto di vista liturgico e musicale, evidenziando diverse varianti testuali o melodiche che indirizzano verso un'origine francese o forse, del nord Italia.

I brani in questione sono i seguenti:

- la *verbeta* a S. Giovanni Battista (f. 125r);
- nove versetti alleluiatici unici;
- il versetto alleluiatico «Omnes sancti» che trova riferimenti solo con altri due testimoni di area catalano-narbonese;
- l'offertorio «Disposui testamentum»;
- le due aggiunte al graduale presenti ai fogli 48 e 64, relative alla *Domenica in passione domini* e ai Santi Innocenti;
- alcune varianti testuali, melodiche o di genere di brani particolari.

LA VERBETA

Una *verbeta* è originariamente un tropo specifico dei responsori dei mattutini, con una forma variabile che dipende dalla provenienza geografica, dalla lingua e dal secolo di appartenenza. In generale, le più antiche — anteriori al XII secolo — sono di forma responsoriale, mentre quelle posteriori sono di forma antifonale. La *verbeta* presente nel ms. 1805, nonostante risalga ad un periodo intermedio, ha forma responsoriale, per cui antica. Nel dettaglio, presenta un testo determinato dalla musica e di carattere mnemotecnico, una rima spesso vocalica, una melodia che è ripetizione esatta della musica che l'ha originata e un ritmo proveniente dalla prosa. Le *verbete* posteriori sono antifonali, senza carattere mnemotecnico, senza rima, di sola funzione liturgica, con una melodia amplificata o semplificata, ed un ritmo esatto e preciso di tipo strofico.⁷

6. J. GARRIGOSA I MASSANA, *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII. L'evolució de la notació musical*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, collezione Emili Pujol, 2, 2004, p. 387.

7. F. BONASTRE I BERTRAN, *Estudis sobre la verbeta (La verbeta a Catalunya durant els segles XI-XVI)*, Tarragona, Publicacions de la Diputació de Tarragona, 1983.

Nel caso specifico del ms. 1805, la melodia viene frammentata arbitrariamente,⁸ senza interesse letterario o musicale. Melodicamente parlando, in alcuni versi presenta un'alternanza evidente tra una «tonica» e una «dominante», come avverrà nelle *verbete* di forma antifonale.

Essendo un tropo dei responsori mattutini, la melodia della *verbeta* va ricercata in questo contesto. Esistono, però, dei casi differenti in cui il tema di riferimento viene preso dal solo incipit del responsorio, da un alleluia o da un offertorio. Nel nostro caso, il tema melodico proviene dall'alleluia *Erat Lucerna* che precede la *verbeta*, facendo sì che essa diventi quasi una sequenza.

L'aspetto interessante di questa *verbeta* nel contesto citato risiede nel fatto che è un brano piuttosto raro, soprattutto considerando che è difficile da trovare in un graduale destinato ad un luogo piccolo come una parrocchia di Andorra. È legittimo ipotizzare che sia stata copiata da un testimone in uso presso una parrocchia più importante, anche se in effetti è importante considerare che si trova sull'ultima pagina del manoscritto come aggiunta, pur essendo notata dalla stessa mano del resto del codice.⁹ Bellavista e Bonastre hanno identificato altri testimoni che contengono la stessa *verbeta*:¹⁰

- Breviario stampato di Elna 1500 (Bibliothèque Sainte-Geneviève, OEXV 364 RES) f. 65v;
- Graduale di Vic, XV sec. (Vic, ABEV ms. 107bis, ff. 63-64);
- Breviario stampato di Vic 1557 (Vic, ABEV, Impresos, s. n., p. 369)¹¹;
- Ms. 1805;
- Vic, ABEV, ms. V, 3 (frammento);
- Vic, ABEV responsoriale, ms. VI, 28 (frammento);
- Vic, ABEV breviario, ms. 85 (II parte);

8. Ibid., p. 50.

9. Le questioni paleografiche relative a questo manoscritto sono state affrontate sia da Bellavista che da Garrigosa negli studi precedentemente citati.

10. I primi tre sono stati identificati da Bellavista.

11. Nel calendario questo libro presenta al 12 novembre la festa di Ermengol, indicando che generalmente si festeggia il giorno 3 dello stesso mese; questo dato è importante perché, date le somiglianze identitarie con il ms. 1805 già descritte su *Vox Antiqua*, si spiegherebbe la festa senza rubrica a 5r/5v del graduale posta dopo l'8 di novembre.

- Vic, ABEV graduale, ms. 107;
- Vic, ABEV processionale, ms. 117;
- Vic, ABEV consueta di Vic;
- Vic, ABEV responsoriale, ms. VII, 4 (frammento);

Quasi tutti le versioni presentano delle varianti testuali legate alla lunghezza del brano o all'ordine dei versetti, oltre che alcune differenze melodiche non sostanziali.

Riporto di seguito alcune delle versioni che ho trovato tra i testimoni che contengono la stessa *verbeta*, che mettono in evidenza questa indipendenza. Nessuna di queste è identica a quella del ms. 1805, il che non permette di assicurare un'associazione tra i testimoni stessi, anche se la loro collocazione geografica è l'antica Settimana del nord, in particolare la parte francese e le zone della diocesi di Narbona.

Breviario stampato di elna 1500 (sainte-geneviève) f. 65v

Presenta delle istruzioni per cantare correttamente la *verbeta*: *Duo clerici canten(s?) hanc verbetam «Ave dei» et alii duo «alleluia» et sic per co(n)seque(n)s totam.*

Ave dei dilecte baptista. Alleluia.

Tu es facta vox ac salutaria. Alleluia.

Monita promens ita parate viam rectam. Alleluia.

Quia salus stans abluens cuncta. Alleluia.

Erat Ihoannes Baptista lucerna. Erat lucerna. Ardenseque praeifulgens et lucens.

Ac aula precelsa robusta ferentem nullus maior Iohanne domino charismata repletus fide. Manensque in evo ante Dominum. Desnudando in toto spacio mundi. Qui viam domino preorant hanc divam semitam. Prepara de superno famine archanam. Hanc suam hanc certam secum portavit. (Avit?). In ethereo regno. In heremo. In quo exemplo vitam ferre studeto. O. In cuius vultu leto iocundemur in evo. O. Ille nos ducat fructos a deo.

Yrieix f. 99r (Ad missam maiorem – prosula)

Qui la *verbeta* viene chiamata *prosula*, prassi abbastanza comune ma significativa.¹² Presenta una melodia estremamente diversa e melismatica.

All – Alleluia

Psł. – Ave dei dilecte baptista tu es facta vox ac salutaria monita promens ita parate viam rectam quia salus astat abluens cuncta.

V. – Erat lucerna ardens et lucens ante dominum iohannes baptista qui viam domino preparavit in heremo.

Psł. – Erat Iohannes baptista lucerna ardens_que prefulgens et rectum sermonem semper pandens hac aula placida robusta precelsa ferente domino nullus maior in hac vulva

Iohannes baptista carismata repletus celestia manens ipse in saecula deudando in toto spacio munci preornat hanc divoam semitam de superna famina archana hanc suam Hanc fertam secum duxit in aethereo regno in qui nos tecum ferre studeto ut simul vultu leto iocundemur in alvo illo lucido structum a deo.

FLV1: grad V, 3 f. 2 – Archivio Capitolare di Vic

Trattandosi di un frammento, la seconda parte della *verbeta* risulta tronca. In ogni caso, pare essere identica a V10: Vic, ms. VI, 28.

Ave dei dilecte baptista. Alleluia.

Tu es facta vox ac salutaria. Alleluia.

Monita promens ita parate viam rectam. Alleluia.

Quia salus stans abluens cuncta. Alleluia.

Erat Ihoannes Baptista lucerna.

Erat lucerna.

Ardenseque praefulgens & rectum sermonem semper pandens.

Ardens et lucens

Hac aula precelsa robusta ferentem nullus maior Iohanne domino karismata repletus fide manens ipse in evo ante dominum

Desnudando in toto spacio mundi preornat

12. F. BONASTRE I BERTRAN, *Estudis sobre la verbeta (La verbeta a Catalunya durant els segles XI-XVI)*, Tarragona, Publicacions de la Diputació de Tarragona, 1983, p. 23.

Qui viam domino

Hanc divinam semitam de superno fame archana.

Prepara

Hanc divinam hanc rectam secum portavit in ethero regno aut in heremo.

In quo exemplo vitam ferre studeto.

In quibus vultu leto iocundemur//

V7: Vic, graduale ms. 107 f. 62v

Presenta una melodia dell'alleluia molto ornata.

V. Ave dei dilecte baptista tu es facta vox ac monita promens ita parate viam rectam quia salus stans abluens cuncta.

V. Erat lucerna ardens et lucens adte dominum in qui viam dominum preparavit in heremo.

Vba. Erat Iohannes baptista lucerna ardensque prefulgens et rectum sermonem semper pandens Hac aula precelsa robusta ferentem nullus maior Iohanne Dominum karismata repletus fide manens ipse in evo.

V. Desudando in toto spacio mundi preornat hanc divam semitam de superno fame archana.

V. Hanc suam sectam secum portavit in ethereo regno.

V. In quo exemplo vitam ferre studeto. In quibus vultu leto iocundemur in evo.

V. Ille nos ducat fructos a deo. Amen.

Resp. VI, 28

Risulta illeggibile.

Ms. 85 breviarium urgellense (anno 1398) V4

Nonostante sia indicato come «urgellense», questo breviario pare essere di Vic.¹³

13. Riguardo al ms. 85, Gros — in una comunicazione privata con l'autore — conclude che, nonostante sia catalogato come «breviarium urgellense», si tratta in realtà di un breviario di Vic. Nel corso di uno studio commissionatogli dalla Seu d'Urgell, il professore si accorse di una dedica alla cattedrale di San Pietro, quando la cattedrale della Seu è dedicata a Santa Maria. Il manoscritto sarebbe stato acquisito dal signor

Presenta istruzioni sottolineate in rosso riguardanti quando e come cantare la *verbeta* e l'alleluia:

Si dominica vel in die sancti iohannis usque ad festum sancti petri dominica dies, in die sancti iohannis ad vespers dicatur alleluia Erat lucerna cum verbeta Ave dei dilecte baptista et tunc non dicatur ymnum. Si autem dominica vel infra octabas sancti iohannis dicimus, alleluia Erat lucerna cantetur ad missa maiorem in die dominicae et in die sancti iohannis dicatur alleluia Ne time as sicut supra ordinatum est. Sequens alleluia cum verbeta sive ad missam sive in visperis insequitur.

Ave dei dilecte baptista. Alleluia.

Tu es facta vox ac salutaria. Alleluia.

Monita promens ita parate viam rectam. Alleluia.

Quia salus stans abluens cuncta. Alleluia.

Erat Ihoannes Baptista lucerna. Alleluia.

Erat lucerna ardenseque praefulgens & rectum sermonem Semper pandens. Ardens et lucens hac aula praecelsa robusta ferentem nullus maior: Iohanne domino charismata repletus fide manens ipse in evo.

Ps. Ante dominum desnudando in toto spacio mundi perornat

p. Qui viam domino hanc divinam semitam de superno fami ne archana.

p. Preparat hanc suam hanc sectam secum portavit in ethereo regno.

p. Aut in eremo. In quo exemplo vitam ferre studeto. In quibus vultu leto iocundemur in ere. Ille nos ducat fructos a Deo.

Breviario stampato Vic 1557 (Vic, Biblioteca Episcopale, Impresos, s. n., p. 369-370)

*Alleluia. V. Erat lucerna ardens & lucens ante dominum: qui viam domini prae-
eparavit in eremo.*

*Verbata. Ave Dei dilecte Baptisti. Alleluia. Tu es facta vox ac salutaria. Monita
promens ita parare viam rectam. Quia salus stans abluens cuncta. Erat Ioannes
Baptista lucerna. Erat lucerna ardenseque praefulgens & rectum sermonem Sem-*

Gudiol come proveniente da Urgell, ma, anche se è possibile che al momento della vendita il codice provenisse da quella Seu, in realtà sarebbe stato scritto per Vic. Purtroppo, il professor Gros non è mai arrivato a pubblicare queste considerazioni.

per pandens. Ardens & lucens. Hac aula praecelsa robusta ferentem nullus maior Ioanne domino charismata: repletus fide manens ipse in aevo. Ante dominum. Desnudando in toto spacio mundi perornat qui viam domino. Hanc divinam semitam de superno fami ne arcana. Preaparat. Hanc suam hanc sectam secù portavit in aethereo regno. Aut in eremo. In qui exemplo vitam ferre studeto. O. In quibus vultu laeto iocundemur in aevo. Ille nos ducat fructos à Deo. V. Inter natos mulierù.

E-Bbc ms. 1805, 125r

A tratti il testo risulta scarsamente leggibile, così come la melodia.

Alleluia

Ave dei dilecte baptista

Tu es facta vox ac salutaria

Monita promens ita parate viam rectam

Quia salus astat abluens cuncta

Erat lucerna

Erat Ihoannes(...)

(...)

Ardens et lucens

Ac aula precelsa [ro]busta ferventem nullus maior Ihoanne

Domino [nu?]

Carismata repletus fidem manens ipse in euvo

Qui viam

[(a latere)] Desnudando in toto spacio mundi preornat

Ac divinam semitam desuperno famine archana [prepara]vit

Hanc suam hanc sectam secum posta hetereo regno

In heremo in quo exemplo vitam fer studeto

In quibus vultu leto iocundemus in euvo

Ille nos ducat fructos a deo

[alle]

Osservazioni:

- La lunghezza del testo e la melodia rendono la verbeta del tutto somigliante alla versione del frammento del graduale V,3 f. 2 di Vic;
- la melodica melismatica del versetto dell'alleluia è particolarmente farcita;
- si nota un'integrazione, se non ripetizione esatta, della melodia originale.

La presenza delle *verbete* in tutti questi testimoni attesta una tradizione territoriale particolarmente radicata a Vic e nelle regioni di Elna e Perpignano, che invece risulta assente nella zona di Urgell. La sua presenza nel ms. 1805 e la somiglianza specifica con la versione del graduale V,3 di Vic è un aspetto che, pur meritando un approfondimento mirato, collega il graduale di Sant Romà de les Bons con una zona diversa da quella urgellense.

Nell'appendice I riporto una proposta di trascrizione della *verbeta* dal ms. 1805, fino a dove è leggibile. Ho lasciato in bianco le parti dove la pagina è troppo rovinata e risulta impossibile ricostruire con sicurezza la melodia.

I VERSETTI ALLELUIATICI UNICI

Secondo Bellavista,¹⁴ nel ms.1805 sono presenti 18 brani unici, che suddivide in 16 alleluia, 1 graduale (anche se incompleto) e 1 offertorio. Inoltre, individua ulteriori corrispondenze relative a brani che si ritrovano solo nei testimoni appartenenti all'area narbonese (fondamentalmente nel graduale di Narbona e di Tolosa) e aquitana (Yrieix, Limoges e Gaillac). In particolare, nel gruppo narbonese identifica 8 brani, di cui 3 alleluia, 3 antifone, 1 introito e 1 comunio; nel gruppo aquitano identifica 12 brani, di cui 11 alleluia e 1 antifona. Non identifica corrispondenze univoche con Agers, da cui si deduce la non esistenza di un gruppo catalano propriamente detto di graduali. Non trova neanche corrispondenze uniche con Limoges e ne identifica una sola con Gaillac.

Nel mio precedente studio ho ridimensionato il numero di *unica* originariamente proposto da Bellavista, passando da 18 a 9, operazione resa possibile grazie agli attuali strumenti informatici che Bellavista non aveva a disposizione negli anni '70 del secolo scorso.

Tra i versetti alleluiatici, la tabella seguente mostra la lista aggiornata di *unica*.

14. J. BELLAVISTA, *L'antifoner de missa de Sant Romà de les Bons*, Andorra, 1979, p. 146.

Tabella 1. Versetti alleluiatici unici

Folio	Incipit	Note
118r	Prope est iam Dominus	Domenica IV di Avvento.
57v	Maria stabat ad monumentum	Senza notazione, il testo è simile a quello di a00453 (Cantus Index) anche se appartiene a un genere diverso. Feria V post-Pascha.
59v	Excitatus est tamquam dormiens	Parte del testo corrisponde a quello dell'antifona h01802 (Cantus Index). Primo sabato post-Pascha.
40r	Karissimi Deus charitas est	Senza notazione. Domenica I post-Pentecoste.
35v	Benedicat nos rector	Domenica XXIII post-Pentecoste (Trinità).
10v	Igne me examinasti	Il testo presente nel ms. 1805 è incompleto ma l'incipit è quello dei versetti dei graduali «In craticula» e «Probasti domine» per S. Lorenzo.
8v	Adiuuabit eam Deus vultu suo	Il testo corrisponde a quello di diversi versetti, graduali e comuni.
3r	Veni Michael Arcangelus	L'incipit testuale corrisponde, con l'aggiunta di una «t» a Veni (Venit), a quello di un graduale per Michele Arcangelo.
125r	In craticula te deum	(cfr. «Igne me examinasti», f. 10v)

IL VERSETTO «OMNES SANCTI QUANTA PASSI»

Un caso particolare ed interessante di versetto alleluiatico che Bellavista indicava come *unicum* è quello che si trova al *folio* 5r del ms. 1805. Si tratta del versetto «Omnes sancti quanta passi» che, ad oggi, si ritrova solo nel frammento 14 della cartella V dell'ABEV, di un singolo *folio*, e in E-MO72 a pagina 351. I neumi del manoscritto di Montserrat sul brano in questione sono identici a quelli del ms. 1805. Il testo è lo stesso di un'antifona particolarmente presente in un discreto numero di testimoni (CAO 4132)¹⁵ del centro Italia.

15. R. J. HESBERT, *Corpus Antiphonalium Officii*, Roma, Herder, 1963.

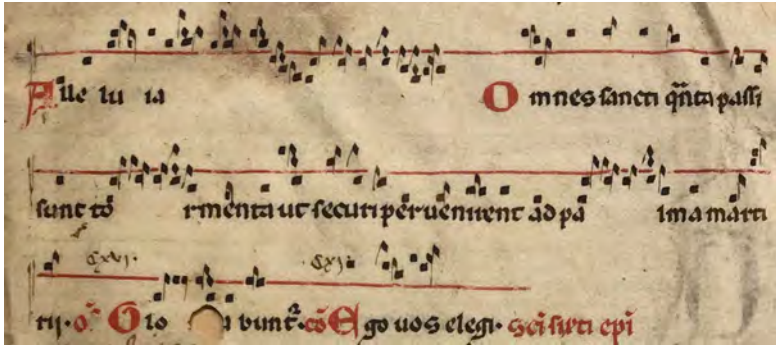

Figura 1.

ABEV, V,14 (frammento); dettaglio.

Figura 2.

E-Bbc ms. 1805, f. 5r; dettaglio.

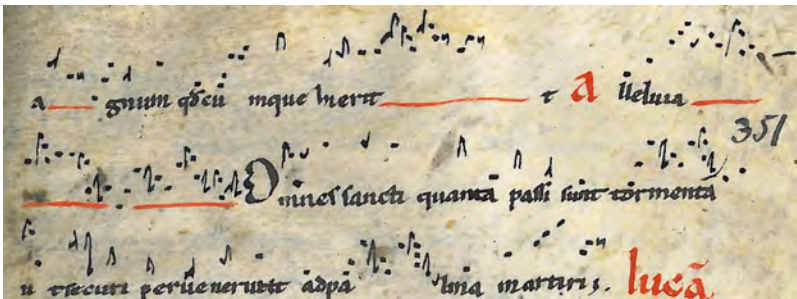

Figura 3.

E-MO ms. 72, f. 351; dettaglio.

La melodia è simile a quella indicata da Schlager come mSCH073.¹⁶

Figura 4.
Melodia SCH073. SCHLAGER, 1965.

A l-le-lu-ia

Om-nes sancti quan-ta pas-si sunt tor-menta ut se-cu-ri

perve-ni-ent ad pal-ma marti-ri

Figura 5.
Proposta di trascrizione dell'alleluia
«Omnes sancti» da E-MO ms. 72.

La melodia dell'alleluia è piuttosto rara ma le cadenze interne e quella finale sono di origine gregoriana. Non si può dire lo stesso per il versetto, che oltre a presentare un testo comune solo a queste tre fonti, presenta una melodia ad oggi sconosciuta. La presenza dei *pedes* al termine delle frasi melodiche (su *-si* di *Passi sunt*, e su *-ri* di *martiri*) suggeriscono una possibile provenienza ispanica, ma i dati in nostro possesso non consentono di attribuirne un'origine con certezza.

16. Benevento VI.39, 70, Modena O.I.7, 128v, Montpellier H 159, 54v, München 2° 156, 114v ma anche altri, come ad esempio nel graduale di Narbona a 73v.

L'OFFERTORIO «DISPOSUI TESTAMENTUM»

Gli altri due *unica* identificati da Bellavista sono il graduale «Desiderium animae ejus» e l'offertorio «Disposui testamentum»:

- l'offertorio è in effetti un *unicum* e si ritrova completo al *folio 4r* (S. Marco Papa) e come incipit al *4v* (S. Luca). Non è possibile fornire una trascrizione accurata della melodia per via della mancanza di riferimenti diastematici; è possibile però affermare che le formule fisse presenti nel brano suggeriscono una provenienza melodica diversa da quella gregoriana;

- per il graduale presente al *folio 23r* va specificato che in realtà il testo è quasi identico a quello di g02566 (S. Stefano) su Cantus Index¹⁷. Tuttavia, il suo versetto «Magna est gloria» non trova un riferimento sul catalogo, nonostante sia presente anche in alcuni dei testimoni aquitani citati dallo stesso Bellavista, esattamente come accade per l'alleluia «Benedictus sit dei filius» al *folio 58v* indicato nella tabella 1. Il testo del graduale è incompleto poiché manca la pagina precedente del manoscritto, per cui risulta impossibile leggere la rubrica e il genere del brano. Per questo motivo è plausibile supporre che «Desiderium animae» non sia un graduale ma il versetto di un altro graduale, ovvero del «Posuisti domine» (g02233). Ciò non toglie che il versetto «Magna est gloria» si ritrovi solo nei testimoni aquitani e non sia stato ancora indicizzato.

BRANI PARTICOLARI

La rasura al *folio 21v* presenta particolarità simili a quelle dell'esempio precedente: viene cancellata la seconda parte di «Katedra Sancti Petri» per fare spazio a un ufficio di cui non si specifica l'occasione liturgica. Bellavista indica un possibile comune dei santi, mentre ho riscontrato più similitudini con San Mattia. La mancanza delle iniziali e dei generi dei brani, così come alcune differenze testuali e melodiche, rendono difficile identificare univocamente questi brani. Sarebbe necessario implementare i moderni database testuali con caratteristiche che prevedano parametri melodici per l'attribuzione di un codice identificativo univoco per ogni variante.

17. <https://cantusindex.org/id/g02566>.

- «[H]oc est preceptum meum» potrebbe essere sia un tratto con due versetti, sia un responsorio che li includa e che abbia come versetto il «[V]os autem dixi amicos quia omnia», che altrimenti rimarrebbe sospeso. In ogni caso, la parte «[M]aioraem hac dilectionem nemo abet», sia che appartenga al responsorio o che sia un versetto di un tratto, presenta una differenza testuale unica;

- i due brani seguenti — «[N]os vos me elegistis sed ego» e «[U]t quocumque petieritis patrem» — potrebbero essere due antifone, anche se alcune differenze testuali non permettono di indicarlo con certezza.

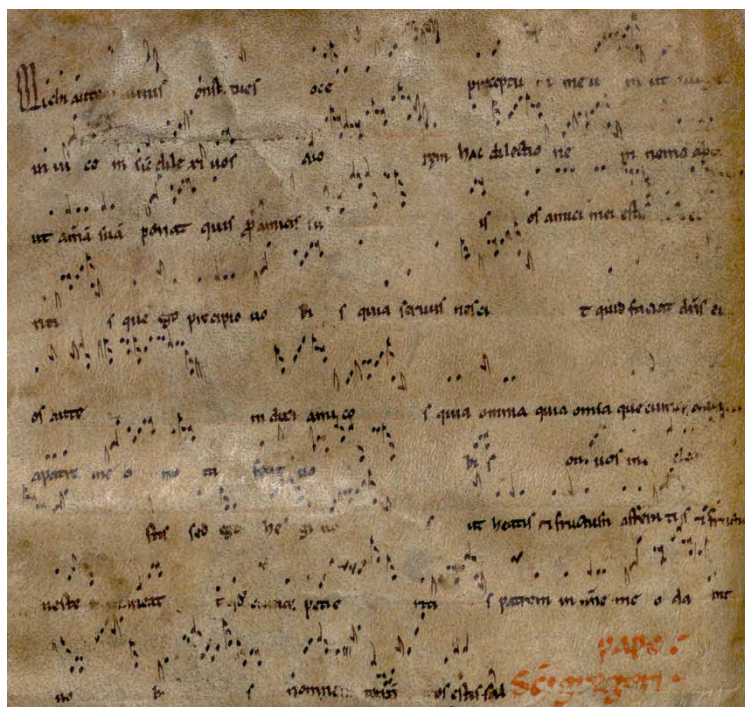

Figura 6.

E-Bbc ms. 1805; rasura al folio 21v.

In ultimo luogo, è interessante notare che l'inno «Crux benedicta» al folio 68r trovi dei riferimenti solo in Italia, in particolare a Bergamo e a Roma (Vallicelliana). La melodia presente nel ms. 1805 non trova altri riferimenti ed è un *unicum*.

Vorrei sottolineare la presenza di un *punctum* particolare (figura 7) che si trova in forma isolata solo in questo inno. Nel resto del manoscritto è impiegato solo all'interno del *climacus* per indicare la penultima nota discendente del neuma. Trattandosi di un inno la cui metrica è quella del distico elegiaco, e vista la periodicità con cui questo segno si presenta sulle stesse sillabe in ogni versetto, si è portati a pensare ad una caratterizzazione ritmica del segno in questione. Purtroppo non è possibile attribuire con certezza tale significato a questa variante di *punctum* per la mancanza di ulteriori dati.

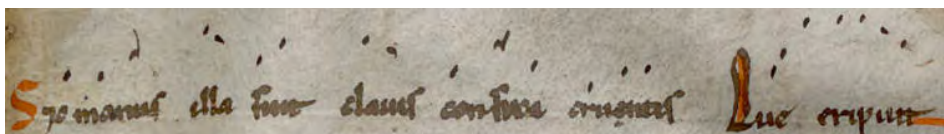

Figura 7.

E-Bbc ms. 1805; dettaglio dell'inno «Crux benedicta»
a f. 68r dove si evidenzia il *punctum* particolare.

In generale, i riferimenti esclusivi a testimoni aquitani e italiani sono numerosi, in particolare dell'Italia centrale, e non si limitano a quelli elencati: ad esempio, il versetto alleluiatico «Regnavit dominus» (presente nella stessa domenica di «Magnus dominus noster») si ritrova a Modena in O.I.7 al f. 112v e la melodia è la stessa dell'alleluia «Redemptionem misit» presente in GT223.¹⁸ La relazione tra la notazione catalana e l'Italia centrale è stata in parte approfondita da Clarissa Cammarata¹⁹ e meriterebbe ulteriori indagini, poiché il legame tra le due aree è palese e si manifesta ancora più chiaramente quando si riscontra la presenza di un testo con melodia unica tradito solo in un testimone catalano e in uno del Centro Italia.

18. Graduale Triplex seu Graduale Romanum Pauli PP. VI cura recognitum & rhythmicis signis a Solesmensibus Monachis ornatum neumis Laudunensibus (cod. 239) et Sangallensibus (codicum Sangallensis 359 et Einsidlensis 121) nunc auctum, Solesmes, 1979.

19. C. CAMMARATA, «La notazione neumatica “della Novalesa” e i suoi legami con la notazione neumatica catalana», *Vox Antiqua* (18/1), Lugano, CGHC, 2021, p. 33-171.

LE AGGIUNTE

Il manoscritto presenta due aggiunte. Tra i fogli 48 e 49 c'è un foglietto di pergamena di 25 x 5 cm contenente gli incipit dell'Ufficio della Domenica di Passione. Nonostante venga paragonata da Bellavista²⁰ al manoscritto 131 di Vic, identificato da Gros come l'antica consueta di Urgell, il testo è abbastanza differente e contiene delle incongruenze fin dalla prima orazione (nel ms. 131 l'orazione è «Deus qui sperantibus») come ho potuto constatare di persona.²¹ Riporto qui il testo come lo si ritrova sul ms. 1805:

Dominica in Passione Domini neque de Sancta Maria, neque de Trinitate, neque de Cruce.

Sabbato ad vespere

CPLA. *Fratres: Christus assistens. R. Circumdederunt.*

HYM. *Vexilla re[g]is. V. Eripe me Domine ad [inimicis].*

ANT. [IN EVANG.] *Ego sum qui tetimoniu,. OR. Quesumus omnipotens deus familiam tuam.*

AD COMPLECTORIUM

CPLA. *Tu autem. R. Afiutor et susceptor meus.*

[AD NOCTURNOS]

SUPER VENITE. *Qudraginta annis offensus. IM. Pange lingua. ANT. Pro fidei meritis. V. Erue a framea. ANT. Nature genitor. V. De ore lionis. ANT. Sponsus ut. V. Ne perdas cum impiis.*

IN LAUDIBUS

ANT. *Vide do[m]ine]. CPLA. Fratres: Christus assistens. HYM. Lustris sex. V. Eripe me de inimicis meis, deus meus. ANT. [IN EVANG.] Quis es vobis ar[guet]. OR. Quesumus omnipotens deus familiam.*

ANT. AD PRIMAM. *Anime impiorum. Ps. Deus Deus meus.*

ANT. AD III. *Ego demonium. R. Eure a framea.*

AD VI. ANT. *Amen, amen d[ico vobis]. CPLA...Attende deus. R. De ore leonis. V. Ne perdas cum impiis.*

AD VIII. ANT. *A[b]raam. CPLA. Karissimi: Omnis qui te Domine. R. Principes perse[cuti]. V. Er[ipe me].*

20. A pagina 36 della sua tesi dottorale.

21. La parte in questione si trova ai fogli 30v e 31r di Vic ms. 131, oltre che nell'articolo relativo di Gros, precedentemente citato.

FERIA II. [AD NOCTURNOS]

SUPER VENITE. Venite exultemus. HYM. Pange lingua.

ANT. Dominus.....

...

ANT. Miserere. CPLA. Attende domine ad deus.

.....

AD PRIMAM ANT. Iu[di]casti domine.

AD III. ANT. Popule meus. CPLA. Domine omnes.

AD VI. ANT. Numquid redditur. CPLA. Tu autem Domine...deus deus meus.

AD VIII. ANT. Confundantur. CPLA. Contumelias. R. Principes...

...

AD...

...

...Confundantur omnes, et Deus deus meus.

Al. Faciem meam non averti.

Le differenze testuali con la consueta di Urgell, copiata nello stesso periodo del ms. 1805, portano a pensare ad un ulteriore motivo per non attribuire un'origine urgellense al graduale di Sant Romà de les Bons.

La seconda aggiunta si trova tra i fogli 64 e 65, misura 34 x 7 cm, è scritta solo da un lato e al contrario, e contiene la prosa «Misit Herodes» per la festa dei Santi Innocenti.²² La data corretta di questa occasione liturgica dovrebbe essere quella del 28 dicembre, mentre nel ms. 1805 viene aggiunta in mezzo alla Feria VI in Parasceve.

*Misit Herodaes Innocentium
perdere gloriosa corpora.
A sinu matris, ut a castris
prosilit rumpens inter ubera.
Excium felix ipsum per quo
cessi coronatur in celi patria.
Felix dolor propter luctus*

22. Bellavista scrive che la referenza per questo testo è AH 54,70 anche se quella corretta sembra essere AH 54,48.

dantur adipisci superum gaudia.
Planctus matrum et Rachelis
equa sunt suspuria;
Nullus quidem consolatur
magna pre tristitia.
Adhuc Herodes sevit et adhuc
Rachel plorans pignora.
Hoc ipsum facit quociens
nostra frangit pectora.
Adhuc nos plangit ecclesia,
nec aet terminum lacrima,
Quando nos superat vitia, nostra
tunc moritur anima. Alleluia. Amen.

Gli altri testimoni in cui appare questo testo (con alcune varianti) sono tutti di zona francese e sono elencati qui:

- F-Pn lat 1086 (f. 35v);
- F-CA 60(61) (f. 124v);
- F-La 0263 (f. 124r);

CONCLUSIONI

In questo breve studio si sono analizzati i brani unici e di particolare interesse presenti nel graduale ms. 1805 della Biblioteca de Catalunya. I dati ricavati dall'analisi melodica, testuale e liturgica di questi brani — in particolar modo la presenza di brani con melodia comune esclusivamente all'area Narbonese, la *verbeta* a S. Giovanni Battista che si ritrova solo in testimoni provenienti dalla Settimania del nord e l'aggiunta della prosa ai Santi Innocenti comune con altri tre testimoni francesi — avvalorano la tesi che il manoscritto in questione sia stato copiato da un antigrafo francese, probabilmente proveniente dalla diocesi di Narbona.

L'importanza di questa ipotesi risiede nel fatto che questo graduale sarebbe stato trascritto in notazione catalana da un codice con notazione aquitana, fatto che implica una certa volontà conservativa — direi quasi identitaria — dell'area catalana nella Settimania e nella diocesi di Narbona, soprattutto in un periodo in cui si era ormai adottato il sistema della notazione aquitana in tutto il resto della penisola iberica. Le motivazioni

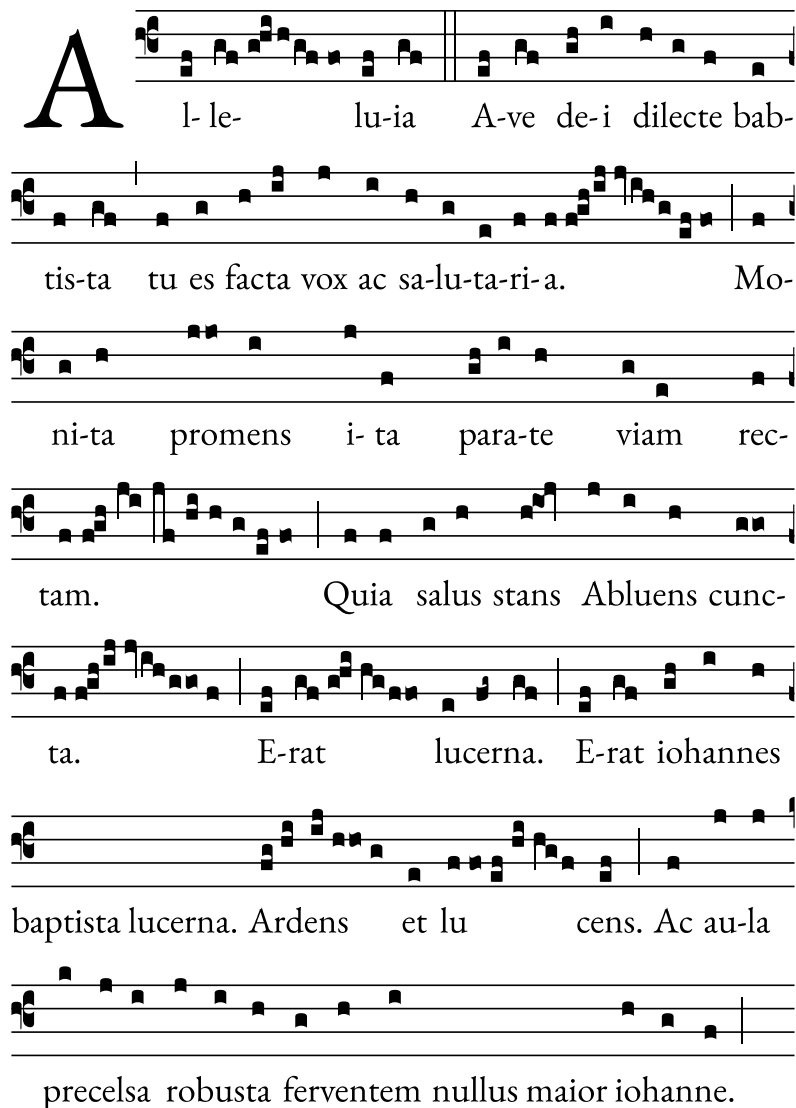
di una scelta del genere, oltre che identitarie-conservative, potrebbero essere legate ad una maggiore ricchezza in termini di indicazioni e significato ritmico della notazione catalana rispetto all'aquitana, che ne è quasi del tutto priva.

Gli studi sulla notazione catalana e sui manoscritti che presentano questa notazione proseguono, ma urge più che mai un'integrazione e una sistematizzazione dell'analisi musicale con quella neumatica e testuale. Una decontestualizzazione settoriale di ognuna di queste categorie di analisi può portare ad errori o sviste, ma soprattutto ad un impoverimento in termini di contenuti del repertorio. È stata provata l'esistenza di diversi brani che presentano melodie totalmente differenti ma, ciononostante, vengono spesso catalogati con lo stesso identificativo perché possiedono il medesimo genere e testo simile o identico. Un'implementazione di questo tipo porterebbe ad un ampliamento consistente del repertorio gregoriano, soprattutto quello dell'area dell'attuale Francia del sud.

I prossimi passi da effettuare su questo graduale sono un esaustivo studio paleografico e un'analisi delle antifone processionali, che potrebbero fornire ulteriori dati circa la provenienza del manoscritto e svelarne altre unicità e particolarità.

APPENDICE I

Proposta di trascrizione della verbeta nel ms. 1805 f. 125r

A l-le- lu-ia A-ve dei dilecte bab-
tis-ta tu es facta vox ac sa-lu-ta-ri-a. Mo-
ni-ta promens i-ta para-te viam rec-
tam. Quia salus stans Abluens cunc-
ta. E-rat lucerna. E-rat iohannes
baptista lucerna. Ardens et lu- cens. Ac au-la
precelsa robusta ferventem nullus maior iohanne.

BIBLIOGRAFIA

- ALTÉS I AGUILÓ, F. X. «El llibre místic de Sant Romà de les Bons (Andorra) (Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, ms. 72)». *Miscel·lània Litúrgica Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], 13 (2005), p. 47-277.
- «El leccionari de la missa de Sant Romà de les Bons (Andorra)». *Urgellia* [Urgell: Societat Cultural Urgellitana], 2 (1979), p. 169-209.
- *La música a Catalunya fins al segle XIII*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1936.
- *El còdex musical de Las Huelgas (Música a veus dels segle XIII-XIV)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1931.
- ANGLÈS, H.; PEDRELL, F. *Els madrigals i missa de difunts d'en Brudieu*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1921.
- *Asensio Palacios, J. C.* «Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII. L'evolució de la notació musical de Joaquim Garrigosa i Massana». *Revista de Musicologia* [Madrid: Sociedad Española de Musicología], 27(2) (2005), p. 1231-1240. [Recensió]
- BATLLE Y PRATS, L. «Noticias de libros antiguos de servidores de la Catedral de Gerona. 1335-1594». *Hispania Sacra* [CSIC - Instituto de Historia del CCHS], (1969), p. 425-446.
- BELLAVISTA, J. *L'antifoner de missa de Sant Romà de les Bons*. Andorra: Casal i Vall, 1979.
- BLUME, C. *Analecta Hymnica Medii Aevi*, vol. 54. Leipzig: O. R. Reissland, 1915.
- BONASTRE I BERTRAN, F. *Estudis sobre la verbeta (La verbeta a Catalunya durant els segles XI-XVI)*. Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona, 1983.

– CAMMARATA, C. «La notazione neumatica “della Novalesa” e i suoi legami con la notazione neumatica catalana». *Vox Antiqua* [Lugano: CGHC], 18(1) (2021), p. 33-171.

– CARRILLO ARNALDICH, E. *et al.*, «Arxiu Parroquial d'Encamp». *Mono-grafies dels Arxius Nacionals d'Andorra. Arxius parroquials* [Andorra la Vella: Servicio de Archivos Nacionales de Andorra], 2 (1993).

– DE LA CUESTA, F. *El canto mozárabe y su entorno: Estudios sobre la música de la liturgia viejo hispánica*. Madrid: Sociedad Española de Musicología, 2013.

– GARRIGOSA I MASSANA, J. *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle XIII. L'evolució de la notació musical*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2004.

– – «Los manuscritos musicales catalanes anteriores al siglo XIV conservados en los archivos de Cataluña y otros archivos». *Revista de Musicología, Simposium Internacional «El Códice de Las Huelgas y su Tiempo»* (Cuenca, 1987) [Madrid: Sociedad Española de Musicología], 13(2) 1990, p. 511-525.

– GILSON, J. P. *The Mozarabic Psalter (Ms. British Museum, Add. 30851)*. Londra: Harrison and Sons, 1905.

– GONZÁLEZ BARRIONUEVO, H. «Algunos rasgos fundamentales de la notación “mozárabe” del norte». *Revista de Musicología* [Madrid: Sociedad Española de Musicología], 20(1) (1997), p. 37-49.

– «Dos grafías especiales del “scándicus” en la notación mozárabe del norte de España». *Revista de Musicología* [Madrid: Sociedad Española de Musicología], 13(1) (1990), p. 11-79.

– «Presencia de signos adicionales de tipo melódico en la notación mozárabe del norte de España». *Revista de Musicología* [Madrid: Sociedad Española de Musicología], 9(1) (1986), p. 11-27.

– GROS I PUJOL, M. «La consuetat antiga de la Seu d'Urgell (Vic, Mus. Episc., ms. 131)». *Urgellia* [Urgell: Societat Cultural Urgellensa], 1, (1978), p. 183-266.

– «El ordo romano-hispánico de Narbona para la consagración de iglesias». *Hispania Sacra* [CSIC – Instituto de Historia del CCHS] 19 (1966), p. 321-401.

– «Els més antics testimonis de l'ús dels tropus i de les proses a Catalunya». *Revista Catalana de Teologia* [Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya], 12(1) (1987), p. 117-123.

– «Les fonts manuscrites de l'ofici i de la missa de Sant Pere i Sant Pau en l'edició del cardenal Cisneros». *Revista Catalana de Teologia* [Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya], 3 (1978), p. 327-351.

– «Les sis parròquies mossàrabs de Toledo». *Revista Catalana de Teologia* [Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya], 36(2) (2011), p. 523-534.

– «Un "Libelus Paschae" d'Hipona de vers els anys 420-430». *Revista Catalana de Teologia* [Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya], 35(2) (2010), p. 619-634.

- HESBERT, R. J. *Antiphonale Missarum Sextuplex*. Bruxelles-Parigi: Vromant et Cie, 1935.

– *Corpus Antiphonarium Officii*. Roma: Herder, 1963.

– HUGLO, M. «La pénétration des manuscrits aquitains en Espagne». *Revista de Musicología* [Madrid: Sociedad Española de Musicología], 8(2) (1985), p. 249-256.

– «Le domaine de la notation bretonne». *Acta Musicologica*, 35(2) (1963), p. 54-84.

– «Les listes alléluiatiques dans les témoins du graduel grégorien». In: Heinz BECKER e Reinhard GERLACH (ed.), *Speculum Musicae Artis, Festgabe Heinrich Husmann*. Monaco di Baviera, 1970.

– «Les noms des neumes et leur origine». *Études grégoriennes* [Belgio: Desclée & Cia], 1 (1954), p. 53-68.

– *Les tonaires. Inventaire, Analyse, Comparaison*. Parigi: Société française de musicologie, Heugel et C., 1971.

– «The Old Beneventan Chant». *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* [Budapest: Akadémiai Kiadó], 27(1) (1985), p. 83-95.

– MAS, J. «La notation catalane». *Revista de Musicología* [Madrid: Sociedad Española de Musicología], 11(1) (1988), p. 11-30.

– MELE, G. *Psalterium-hymnarium arboreense. Il manoscritto P. XIII della cattedrale di Oristano (secolo XIV-XV)*. Roma: Edizioni Torre d'Orfeo, 1994.

– MOLL, J. «La notación visigótico-mozárabe y el origen de las notaciones occidentales». In: *Congreso Internacional de Estudios Mozárabes, Liturgia y música mozárabes: Ponencias y comunicaciones presentadas al I Congreso Internacional de Estudios Mozárabes*. Toledo: Instituto de Estudios Visigóticos-Mozárabes de San Eugenio, 1978, p. 257-272.

– «Para una tipología de la notación catalana». *Revista de Musicología* [Madrid: Sociedad Española de Musicología], 9(2) (1986), p. 399-409.

– MUNDÓ, A. «Un fragmento muy antiguo de liturgia romana en Cataluña». In: «3. Secció d'Història». In: *II Congrés Litúrgic de Montserrat*. Montserrat: Monestir de Montserrat, 1967, p. 187-188.

– OLIVAR, A. *Els manuscrits litúrgics de la Biblioteca de Montserrat*, Scripta et Documenta. Montserrat: Monestir de Montserrat, 1969.

– ORDEIG I MATA, R. *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. 3(II). Barcelona: Universitat de Barcelona, 1990.

– PUJOL I TUBAU, P. «El "Liber comes" de la parròquia d'Encamp». *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], 6 (1920-1922), p. 319-329.

– «El manuscrit de la Vulgata de la catedral d'Urgell». *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], 6 (1920-1922), p. 98-145.

- RODRÍGUEZ SUSO, C. «L'évolution modale dans les antiennes de l'ordo wisigothique pour la consécration de l'autel». *Études grégoriennes* [Solesmes: La Froidfontaine], 36 (1998), p. 173-204.
- ROSSA, F. R. *Consueta d'Encamp 1696*. Encamp: Comú d'Encamp, 1996.
- RUBIO SADIA, J. P. «Consideraciones litúrgicas sobre el fragmento de breviario de la Biblioteca de Montserrat, ms. 1601 (Olim ms. 1117, folios de guarda)». *Miscel·lània litúrgica Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], 28 (2020), p. 115-138.
- RUIZ-PÉREZ, A. T. *Transferencias del canto medieval: los tropos del ordinarium missae en los manuscritos españoles* [tesi dottorale]. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2006.
- RUIZ TORRES, S. «¿Vestigios del corpus viejo-hispánico en la composición ibérica de canto llano? El oficio pre-calixtino de Santiago Apóstol». *Revista de Musicología* [Madrid: Sociedad Española de Musicología], 38(2) (2015), p. 395-417.
- SCHLAGER, K. H. *Thematischer Katalog der ältesten Alleluia-Melodien aus Handschriften des 10. und 11. Jahrhunderts, ausgenommen das ambrosianische, alt-römische und alt-spanische Repertoire*. Monaco di Baviera; Walter Ricke, 1965.
- SUNYOL, G. *Introduction à la paléographie musicale grégorienne*. Parigi-Torunai-Roma: Société de Saint Jean l'Évangéliste, Desclée et C., 1935.
- VALLS I SUBIRÀ, O. *Papel y marcas de agua en Cataluña* (2 vol.), Amsterdam, 1970.
- ZAPKE, S. (ed.), *Hispania vetus. Manuscritos litúrgico-musicales de los orígenes visigóticos a la transición francorromana (siglos IX-XII)*. Bilbao: Fundación BBVA, 2007.

FRAGMENT D'UNA EPIFANIA ROMÀNICA A SANT ANDREU DE VILA-ROBAU¹

per Montserrat PAGÈS I PARETAS

RESUM

En aquest article presentem l'estudi de les pintures murals romàniques de l'església preromànica de Sant Andreu de Vila-robau, amb restes d'una escena amb dos personatges. Tot i que no se'n conservi el cap, per la iconografia, la posició i el gest, es poden identificar molt bé. Són els reis mags portant els seus presents per adorar l'Infant, en l'escena de l'Epifania. El tercer rei i Maria amb l'Infant, que estarien situats a la dreta d'aquestes dues figures, no s'han conservat. L'escena deriva d'un model iconogràfic sorgit en època constantiniana i en ús fins a l'època romànica, del qual hi ha innombrables exemples.

Paraules clau: Epifania; adoració dels mags; pintura mural romànica; sanefes ornamentals; greca; iconografia constantiniana, carolíngia i romànica; pintura romànica llombarda.

1. Agraïxo molt a l'amic Jordi Vergés que em fes conèixer aquestes pintures, la seva disponibilitat a acompanyar-m'hi en distintes ocasions, a ajudar-me, i les fotografies que m'ha proporcionat. I, així mateix, agraïxo molt l'ajuda de la restauradora Núria del Toro, de 4 Restaura, que hi treballà el 2023 amb Imma Brull, i que em cedí moltes de les fotografies que il·lustren aquest article.

FRAGMENT OF A ROMANESQUE EPIPHANY AT THE CHURCH OF SANT ANDREU IN VILA-ROBAU

ABSTRACT

This article presents a study of the Romanesque wall paintings at the pre-Romanesque church of Sant Andreu in Vila-robau, which include part of a scene with two people whose heads have not been preserved but who may be identified by their iconography, position and gesture as two of the three Magi bringing their royal presents to the newborn Christ: in short, an Epiphany scene. The third king and Mary with the Child, who would have been on the right of these two figures, have not been preserved. The scene is based on an iconographic model originating in the Constantinian era that remained in use until the Romanesque period, a model of which there are countless examples.

Keywords: Epiphany; Adoration of the Magi; mural painting; ornamental borders; Greek key decoration; Constantinian, Carolingian and Romanesque iconography; Lombard Romanesque painting.

De l'origen de l'església i del lloc de Vila-robau (Ventalló, Alt Empordà), a l'antic comtat d'Empúries, no en sabem gairebé res. Que ja existia al segle x, ho demostra l'església, preromànica, i també el topònim, que, segons l'Alcover-Moll, prové de *villa Hrotbaldi*, nom personal germànic.² Aquest tipus de topònims formats pel mot *vila* més un nom personal germànic, com tants n'hi ha a l'Empordà, són característics de l'alta edat mitjana. A la Catalunya carolíngia hi ha un predomini de noms d'origen germànic, l'abundància i varietat dels quals, que arriben fins a les valls i els indrets més recòndits, s'atribueixen a una important aportació demogràfica germànica.³

2. *Diccionari català-valencià-balear*, vol. 10, Barcelona, 1969, s. v. *Vila-robau*. Es diu també que és un llinatge existent a Besalú. Segons la mateixa obra, Robau és un nom propi d'home, documentat el 1274; és també, segons el mateix diccionari, el d'un llinatge existent a Barcelona, Girona, Gualta, Palamós, Regencós, Torroella de Montgrí, Ventalló i altres llocs (vol. 9, 1974, s. v. *Robau*).
3. Josep MORAN i OCERINJAUREGUI, «Algunes consideracions lingüístiques», a Jordi BOLÒS i MASCLANS i Josep MORAN i OCERINJAUREGUI, *Repertori d'antropònims catalans (RAC)*, vol. 1, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1994, p. 53-55.

El lloc sovint és citat com a Palol de Vila-robau.⁴ L'antic lloc i parròquia de Palol, avui Mas de Palol (vora el qual hi ha les ruïnes de l'antiga església), és situat just a l'altra riba del Fluvià.

Antigament formaven un sol districte parroquial, la parròquia del qual era Sant Genís de Palol, del qual depenia la capella de Sant Andreu de Vila-robau, a partir del 1573 com a sufragània; el 1580, el rector d'aquesta també asservia l'església de Sant Tomàs de Fluvià,⁵ i a primers del segle XVII, Sant Andreu de Vila-robau i Sant Genís de Palol eren sufragànies de Sant Mori. Més tard, mentre que Sant Genís restava desafectada al culte, Sant Andreu esdevenia parròquia independent.⁶ Al segle XVIII, a Vila-robau es bastí un nou edifici parroquial, força gran, avui en molt mal estat de conservació.

El 18 de gener del 939, el bisbe de Girona feu una permuta amb la comtessa Riquildaper la qual ella li donava el seu alou del comtat d'Empúries, *in villa Palatiolo*;⁷ era aquesta mateixa comtessa la que, per manament del seu marit, el comte Sunyer I de Barcelona,⁸ reconstruí Santa Maria de Roses.⁹

El 959, el comte Gausfred d'Empúries, juntament amb el vescomte Ennegó i altres personalitats, ratificava a Riculf la possessió dels béns que havien estat confirmats a aquest per un precepte del rei Lluís d'Ultramar, entre els quals els del *terminio de Palaziolo*.¹⁰ D'aquest precepte carolingi, que degué ser atorgat entre el 936 i el 954,¹¹ només en tenim notícia per la referència del susdit diploma atorgat pel comte Gausfred, del qual es conserva l'original. El document no diu qui era aquest Riculf, però la importància dels béns que li són ratificats, així com les personalitats que acompanyen el comte en atorgar tal document, indiquen la importància de l'acte i, així mateix, del personatge.

4. Joan BADIA I HOMS, «Sant Andreu de Vila-robau», a *Catalunya romànica*, vol. IX, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, p. 870-871.

5. Joan BADIA I HOMS, «Sant Tomàs de Fluvià», a *Catalunya romànica*, vol. IX, p. 854.

6. Joan BADIA I HOMS, «Sant Genís de Palol», a *Catalunya romànica*, vol. IX, p. 852.

7. *Catalunya carolíngia*, vol. V: *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2003, doc. 248.

8. Armand de FLUVIÀ, *Els primitius comtats i vescomtats de Catalunya*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1989, p. 27.

9. Martin AURELL, *Les noces du comte: mariage et pouvoir en Catalogne (785-1213)*, París, Publications de la Sorbonne, 1995, p. 95.

10. *Catalunya carolíngia*, vol. V, doc. 335.

11. *Catalunya carolíngia*, vol. V, doc. 306.

Que Palol hagués pertangut a Sant Pere de Rodes s'ha de posar en dubte, però sí que se sap segur que, a finals del segle x, passà a dependre del priorat de Sant Tomàs de Fluvià,¹² fundat per sant Víctor de Marsella. El priorat fou anul·lat entre 1508 i 1511, i llavors hom hi fundà un benefici amb el títol de prior de Sant Tomàs, que fins a mitjan segle xvi requeia en monjos de Santa Maria de Roses i després en altres eclesiàstics. El 1580, el rector de Vila-robau asservia també l'església de Sant Tomàs de Fluvià.¹³ El 1789, el bisbe Tomàs de Lorenzana de Girona suprimí el susdit benefici i també desfeu la unió amb la parròquia de Sant Andreu de Vila-robau.¹⁴

L'ESGLÉSIA PREROMÀNICA

L'església de Sant Andreu de Vila-robau és preromànica, de petites dimensions, d'una nau coberta amb volta de canó capçada per un absis de planta de ferradura, també cobert amb volta. Tant aquesta tipologia absidal com l'ús de la volta, a Catalunya, es comencen a generalitzar a partir de la segona meitat del segle x, per bé que, sobretot quant a la forma de l'absis, el seu origen és força més antic.

La volta de l'absis, de quart d'esfera, fou construïda sobre una cintra amb un encanyissat de canyes entreteixides, que hi han deixat la seva empremta. S'obre directament a la nau, però l'encaix d'una i l'altre sembla haver estat modificat en data posterior a la construcció original, motiu pel qual seria tan convenient poder estudiar-la exteriorment, cosa que avui és impossible perquè la capçalera de l'església està envoltada de construccions adossades. Les capelles laterals són del segle xvi. La porta, a la façana de ponent, d'arc de mig punt rebaixat format per llosetes radials, força irregular i de muntants avançats, sembla que està una mica descençada, desplaçada a migdia, però això només s'observa bé exteriorment. La finestra de sobre està molt malmesa; l'absis en té una de doble vessant, ja romànica, i al capcer, sobre l'absis, n'hi ha una altra, també romànica.

Interiorment l'edifici és recobert d'una capa d'arrebossat, que en la part de l'absis amagava el que resta de la decoració mural romànica, de l'existència de la qual ja advertia Joan Badia. L'estudiós, també aleshores, ja

12. Joan BADIA I HOMS, «Sant Genís de Palol», p. 852.

13. Joan BADIA I HOMS, «Sant Tomàs de Fluvià», p. 854.

14. Joan BADIA I HOMS, «Sant Tomàs de Fluvià», p. 854.

consignava que els anys 1978-1980, per iniciativa del Grup d'Art i Treball del Centre Excursionista Empordanès de Figueres, s'hi feren obres d'acondiament.¹⁵ Se'n reobrí la porta antiga, que era tapiada, se n'eliminaren unes obertures tardanes del costat de migdia i se'n netejà l'interior.

Recentment (2023), gràcies a la tenaç campanya per a la restauració de les pintures menada per Jordi Mestre i Vergés, s'ha fet una intervenció a l'absis, i les pintures conservades, que n'ocupen una petita extensió però que en origen l'havien de recobrir sencer, ja han estat del tot recuperades i restaurades.¹⁶

LA PINTURA ROMÀNICA CONSERVADA

Al semicilindre, a la dreta de la finestra, hi ha dos personatges mig girats cap a la dreta, dels quals no es conserva el cap, captats en ple moviment. Tots dos, en disposició idèntica, amb les cames ben obertes com si estiguessin avançant a grans gambades, tenen els braços estirats i junts, i porten alguna cosa a les mans, que allarguen cap endavant, com es pot veure en el de l'esquerra. Van vestits de manera idèntica, amb túnica fins per sota els genolls i una capa o clàmide al damunt. Només en canvia el color: el de l'esquerra porta una túnica vermell fosc amb la vora rivetejada d'un ocre verdós i la capa d'un vermell més clar i ombrejats blancs; la túnica del de la dreta és de color ocre verdós rivetejada de vermell fosc, i la capa, més clara, té ombrejats del mateix to de la túnica. Tots dos porten mitges, negres les del primer i ocres les del seu company, i tots dos van calçats amb botins vermells.

El moviment d'ambdós se suggereix per la posició del cos —disposat cap a la dreta—, per la dels peus i, sobretot, per la de les cames —ben separades i en actitud de moure's ràpidament— i per la dels braços, que, emergint de la capa que els cobreix les espatlles i l'esquena, atansen junts endavant, en la posició de l'oferent, de qui porta un present i l'ofereix. Però no veiem què porten, perquè ací la pintura no s'ha conservat. Com hem dit, de cap dels dos tampoc ens n'ha pervingut la testa; del de l'esquerra veiem, tot al més, un bocí del coll gruixut.

15. Joan BADIA I HOMS, «Sant Andreu de Vila-robau», p. 870-871.

16. Les restauradores Núria del Toro i Imma Brull hi treballaren el 2023.

Per la disposició dels dos, la posició i el gest, alhora que per la vestimenta, la seva identificació és indubtable, així com la de l'escena de què formaven part. Són dos dels mags en l'escena de l'Epifania o adoració de l'Infant, en què li porten presents. La fórmula remet als exemples i models més antics de la seva representació iconogràfica, és a dir, als d'època constantiniana.

FONTS CANÒNIQUES I APÒCRIFES DE L'EPIFANIA

La visita i adoració dels mags es relata a l'Evangeli de Mateu (2,10-12): «L'alegria que tingueren en veure l'estrella va ser immensa. Van entrar a la casa, veieren el Nen amb Maria, la seva mare, es prostraren a terra i el van adorar. Després van obrir les seves arquetes i li oferiren presents: or, encens i mirra». L'Evangeli no diu que fossin reis, però els presents que ofereixen, or, encens i mirra, són reials.

Els evangelis apòcrifs n'acabaren de completar els detalls; el més antic, el protoevangeli de sant Jaume, la primera part del qual, que arriba fins als mags, és coneguda també amb el nom d'*Apocryphum Iosephi*. Una qüestió important per la seva transcendència iconogràfica és que no es diferencia entre l'adoració i l'ofrena dels mags: aquests es presenten encaminats amb els seus dons cap a la Verge i el Nen, com el text de Prudenci, del segle IV, descriu molt bé: «Hic pretiosa magi sub virginis ubere Christo / dona fuerunt puero myrraque et turis et auri».¹⁷

FONTS ICONOGRÀFIQUES DE LA IMATGE

En època paleocristiana, i partir de la iconografia pagana, és quan es conforma el model formal de l'Epifania que apareix a Vila-robau. És a dir, el dels mags encaminant-se a presentar les seves ofrenes i a adorar l'Infant, que seu a la falda de Maria, normalment a la dreta. Porten túnica

17. Rafael GARCÍA MAHÍQUES, *La adoración de los magos: Imagen de la Epifanía en el arte de la antigüedad*, Vitoria-Gasteiz, Instituto Municipal de Estudios Iconográficos EPHIALTE del Ayuntamiento de Vitoria, 1992, p. 41 i n. 17, en què cita el cant XXVII del *Dittochaenium* de Prudenci.

curta i clàmide que els cau sobre el pit subjectada amb una fíbula sobre l'espatlla, generalment la dreta. Al cap hi porten una gorra frígia. Aquest model d'època constantiniana, de la primera meitat del segle IV, serà emprat fins ben entrat el segle XI i encara durant el XII.

En el món antic pagà, els personatges oferents eren legats d'altres nacions o dels pobles vençuts, i, com ací, un rere l'altre, amb els braços estesos i les ofrenes a les mans, s'adreçaven cap al rei o l'alt funcionari entronitzat per dur-li els seus presents o tributs. S'entenia com un signe de submissió i homenatge dels legats, o dels pobles vençuts, al sobirà o al general victoriós. Ara, amb el cristianisme, és l'homenatge, el reconeixement dels reis de la terra al sobirà de l'univers, al Rei de reis.

L'esquema es troba ja a les tombes de la Vall dels Reis, a Egipte, com ara en la de Rekhmara, ministre de Tutmès III; s'hi veuen els cilicis, siris i fenicis, que aporten els seus presents al faraó. També es troba a l'Àsia Menor, ja al segle V abans de Crist.¹⁸ El costum, estès a Orient, d'oferir una corona o vasos al rei fou importat per Roma. Entre d'altres llocs, es representa a la columna de Marc Aureli, on uns legats sàrmates, cofats amb gorra frígia i les mans velades, s'adrecen a l'emperador i li ofereixen presents.

Més endavant, a Occident, la literatura exegetica parlà també de l'adoració, i a partir del món carolingi s'introduí la *prosquinesi* en part de la iconografia, encara que aleshores només signifiqui que és el primer rei a presentar l'ofrena el que cau de genolls davant de l'Infant.

Les representacions més antigues de les catacumbes, com en la de Priscilla, ja presenten la disposició tradicional dels tres personatges que s'encaminen cap al Nen, assegut a la falda de la Mare. L'esquema iconogràfic, ensems que a Roma, apareix a Palestina, al segle IV, en les ampolletes de Monza.¹⁹ Als Museus Vaticans es conserven molts sarcòfags paleocristians del segle IV amb aquesta iconografia, tan consolidada i clara que, fins i tot en aquells dels quals només es conserven petits fragments, es pot identificar. També ho veiem al sarcòfag paleocristià de Layos, del segle IV, del Museu Marès, on els reis tenen la mateixa disposició de Vila-robau,

18. GARCIA MAHÍQUES, *La adoración de los magos: Imagen de la Epifanía en el arte de la antigüedad*, p. 35-36.

19. *Die Heilige drei Könige: Darstellung und Verehrung*, Colònia, Wallraf Ricartz Museums, 1982.

tots tres amb les seves ofrenes encaminant-se cap a la dreta, on hi ha la Mare de Déu amb el Nen.

En època paleocristiana els reis porten gorra frígia, com també la porten els reis dels mosaics de Sant Apollinar de Ravenna, del segle VI, però a partir de l'època carolíngia comencen a ser representats també amb corona. Exemples d'un model i de l'altre, n'hi ha moltíssims. Amb gorra frígia apareixen en un fresc de la catacumba de Domitila, del segle IV, així com en nombrosos sarcòfags paleocristians del segle IV de Roma — com els del Museo Nazionale Romano —, d'Arles o de Tunísia, i d'altres, com el de Catervus, de c. 380-399, de la catedral de Sant Catervo, a Tolentino.

Troblem el model constantinià en moltes altres obres, com un *intaglio* o talla d'hematites del segle IV de l'Ashmolean Museum, d'Oxford; en un medalló de vidre del Museum Angewandte Kunst, de Frankfurt, també del segle IV (amb només dos dels reis); a les portes de la basílica de Santa Sabina, a Roma, del segle V, i així mateix en sarcòfags antics de Tunísia, com el de Menzel Bourguiba, entre molts altres exemples. El model que segueixen tots ells és el que hem descrit, que és el mateix de Vila-robau.

A l'època carolíngia es continua emprant: al sacramentari de Drogó, de Metz, del 844-855; al Seduli d'Anvers, del segle IX (Museum Plantin-Moretus, d'Anvers); al gradual de l'abadia de Prüm, de la fi del segle X (Bibliothèque Nationale de France, BnF); al missal de Robert de Jumièges, procedent de la catedral de Canterbury, avui a la Bibliothèque Municipale et Patrimoniale Villon (Rouen)... El trobem també en iveris carolingis, com el del 870-880 del Musée des Beaux-Arts de Lió, de l'escola de la cort de Carles el Calb.

El mateix model, el localitzem al benediccionari de Saint Aethelwold, de 971-984 (British Library); al sacramentari de Sigebertus de Minden, de 1022-1036 (Staatsbibliothek zu Berlin), i en un sacramentari de la Reichenau, de primers del segle XI (BnF, lat. 18005, f. 34v).

A poc a poc s'hi van introduint variacions, ací i allà, com ara que un dels reis, el primer de presentar l'ofrena, s'agenolli davant de l'Infant, com en un evangeliari de la Reichenau, del segle XI (Kupferstichkabinett, de Berlín); que un d'ells porti túnica llarga, com a les perícopes d'Enric II, també de la Reichenau, de 1010-1012 (Bayerische Staatsbibliothek), o que es presentin amb testa nua, com al sacramentari del Mont Saint-Michel, de la segona meitat del segle XI, o al *Hitda Codex* o evangeliari de Hitda, de primers del segle XI.

A Roma, el model antic és vigent encara al segle XI, com en el fresc de Sant'Urbano alla Caffarella, on només hi ha dos dels reis, i a Tessalònica, al fresc de la Panagia Chalkeon, de 1028.²⁰ Al segle XII, l'esquema iconogràfic es representa al portal de Sant Pere de Moissac i, entre d'altres llocs, a la Santa Creu de la Charité-sur-Loire, a Notre Dâme-d'Yron, a la vall del Loira.²¹

En pintura romànica catalana,²² trobem l'esquema a l'església rosellonesa de Sant Martí del Fenollar, tot i que en aquesta els reis avancen cap a l'esquerra, i no pas cap a la dreta, com és quasi preceptiu; és com apareixen, també, a l'absis de Sant Martí del Brull, en tots dos casos coronats. Al segle XIII, el trobem al frontal d'Avià (Museu Nacional d'Art de Catalunya), al de Lluçà (Museu Episcopal de Vic) i al lateral de l'altar de Sagàs (Museu Diocesà i Comarcal de Solsona).

LES SANEFES DECORATIVES

A l'absis de Sant Andreu de Vila-robau s'han conservat restes de diverses sanefes decoratives. La de més envergadura és la greca del semicilindre, sota l'escena de l'adoració dels mags, que marca la separació amb el sòcol o part inferior de l'absis, decorat amb cortinatges figurats. Amb vermells i ocres, és clar que la seva confecció, com la dels cortinatges figurats de sota, forma part de la mateixa etapa decorativa que l'escena historiada. És una greca amb meandres de doble reclau en perspectiva,²³ tots en la mateixa direcció, doblegats cap a la dreta. En pintura romànica catalana en tenim un altre exemple, la de sota la Crucifixió de Sant Pere de

20. Vegeu tots els exemples esmentats i d'altres a *The index of medieval art* (<https://theindex.princeton.edu>).
21. Christian DAVY, Vincent JUHEL i Gilbert PAOLETTI, *Les peintures murales romanes de la vallée du Loir, Vendôme, Cherche-lune*, 1997, p. 81-88 i fig. 27.
22. Joan SUREDA, *La pintura romànica a Catalunya*, Madrid, Alianza, 1981; Montserrat PAGÈS i PARETAS, *Sobre pintura romànica catalana, noves aportacions*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.
23. En la definició segueixo la del «Repertori gràfic en català dels mosaics antics», fet traduir per un equip assessorat per Joan Bastardas i publicat per Xavier Barral i Altet (*Fonaments: Prehistòria i món antic als Països Catalans*, vol. 2, Barcelona, Curial, 1980, p. 131-233), tot i que la greca de Sorpe i Vila-robau no hi figura.

Sorpe (MNAC).²⁴ Pel que fa als cortinatges, es configuren a partir d'una banda vermella a la part superior, que fa com una onda, de la qual baixen els plecs simulats amb traços d'un vermell fosc i uns altres en una mena d'ondes en aquell ocre verdós que ja hem vist, tot sobre un fons pàllid d'un ocre molt diluït.

Unes altres sanefes són més senzilles, però apareixen juntes, tot configurant un sistema decoratiu ric i de gran qualitat; una d'elles, la de perles i punts allargats dels repertoris clàssics²⁵ — traçats amb blanc al punt on es toquen una banda negra i una de vermella —, tot resseguint l'extradós de l'obertura absidal. Tocant-la, a l'intradós de l'absis, hi ha una franja d'un ocre lluminós i, al costat d'aquesta, una sanefa composta per dues tires de ziga-zaga o cintes plegades minúscules i enfrontades, com en un mirall.²⁶ Els colors emprats són blau, el vermell fosc que ja coneixem i ocre, sobre un fons negre, i el dibuix és de traç molt fi. La ressegueix una altra franja d'ocre lluminós, i al costat d'aquesta trobem, de nou, la de l'extradós, amb vermell i negre i, enmig, una línia de perles i punts allargats en blanc. Tot aquest sistema ornamental és molt fi i fet amb molta cura.

Ens resta parlar de dos altres temes decoratius, els de les finestres. La del capcer que es dreça sobre l'absis té a l'ampit un dibuix ornamental dibuixat amb traç vermell sobre el blanc de la calç. Fa com una mena de cor amb ornamentació de tipus floral cap endins i també defora les dues tiges que, com si fos un triangle, l'inclouen. La decoració, tot i essent diferent, recorda temes ornamentals de Pedret, que també es troben en obres d'orfebreria llombarda. La de l'intradós de la finestra absidal és o sembla més grollera; la dibuixa una tija que es va cargolant, de la qual surt alguna mitja palmeta, però tot molt enrevessat, com embolicat.

24. Eduard CARBONELL I ESTELLER, *L'ornamentació en la pintura romànica catalana*, Barcelona, Artstudi, 1981, tema 160, p. 146. Tot i que aquest autor diu que la sanefa també es troba a Cruïlles, la d'aquesta església és amb un sol reclau.

25. «Repertori gràfic en català dels mosaics antics», núm. 300.

26. És una variant del tema 47 de Carbonell, sense l'ornamentació que aquest dibuixa enmig de totes dues tires.

SOBRE L'ESTIL, LA PROBLEMÀTICA DE LA DATACIÓ I ALTRES HIPÒTESIS

No és fàcil definir l'estil de les pintures de Vila-robau. Per identificar l'estil en la pintura romànica ens guiem, sobretot, per la manera com s'han configurat les cares i les mans. Això ens ajuda a identificar escoles. També per com es representen els cossos i la vestimenta i, naturalment, per tot allò altre que hi apareix (vegetació, objectes, si hi ha o no bandes de coloració al fons i com són, o altres tipus de tractament d'aquest). Evidentment, també pels tipus de sanefes i la policromia, i, quan els coneixem per la seva evidència cromàtica o perquè s'han analitzat, pels pigments emprats o l'absència d'algun d'ells. I, naturalment, per la iconografia, que, segons es presenta, també ajuda a reconèixer orígens i escoles.

A Vila-robau, en no haver-se conservat ni les testes ni les mans dels dos reis, ens falla allò essencial, el més fiable i segur. Amb les espatlles arrodonides i les cames i els braços prims, els cossos són petits i àgils, captats en ple moviment, la qual cosa suggereix una rapidesa en l'execució i, per tant, un domini de l'ofici, una mestria. La vestimenta es concreta pel dibuix dels contorns i les ratlles dels plecs, que subratllen les formes i la posició dels cossos, amb una superposició i gradació del color que evidencia el seguiment dels tractats de l'art de la pintura, com el del monjo Teòfil, nom de religió d'un monjo, segurament benedictí i germànic, de qui es desconeix la identitat, compilat probablement entre els anys 1126 i 1127.²⁷ Això palesa que el pintor s'havia format en un taller o en una escola on se seguïen els tractats de l'art pictòric, és a dir, en un medi erudit, i que, gràcies a aquesta formació, posseïa el domini de l'ofici del seu art. Probablement, a jutjar pel sistema ornamental, aquest taller o aquesta escola seria d'origen llombard.

El delicat sistema de sanefes d'emmarcament de l'arc, així com la filigrana de l'ampit de la finestra del capcer, ens remet a la pintura romànica d'ascendència llombarda més antiga, de finals del segle XI. D'altra banda, la greca, per la seva semblança amb la de Sorpe, també és d'influència llombarda, però del segon quart del segle XII. És aquesta, també, la data que assignariem a l'escena historiada, és a dir, a l'Epifania, de la qual formaven part els dos reis mags conservats.

27. Marta SEGARRÉS GISBERT (ed. crítica, trad. i notes), *Les diverses arts: Tractat de tècniques artístiques: Teòfil*, Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2023, p. 10-13.

Aquesta diferència cromàtica, i sembla que també d'execució, de construcció de la pintura,²⁸ entre el sistema ornamental de l'embocadura de l'absis, que sembla més antic, i les pintures de l'absis correspon, efectivament, a dues etapes o, simplement, a dos tallers distints que hi haguessin col·laborat, cadascun pintant allò que dominava i amb els pigments amb què treballava.

Si coneguéssim únicament les sanefes de l'embocadura de l'absis i la decoració de la finestra del capcer, datariem les pintures a la fi del segle XI - primeria del XII. Però la figuració i la sanefa del mur de l'absis ens porten a avançar la datació vers el segon quart del segle XII.

COM A CLOENDA, ALGUNA HIPÒTESI

Les restes pictòriques alliberades per les restauradores han aportat, també, vestigis en un parell de punts de la volta, tan mínims, que només permeten fer conjectures. Amb tot, intentarem preguntar-nos quines altres imatges i escenes hi podia haver a l'absis.

La de la volta, sobre la mesa de l'altar, és portadora d'una gran càrrega simbòlica,²⁹ ja que evoca els misteris i dogmes de la fe, principalment la divinitat de Crist i la seva doble naturalesa, la seva missió redemptora i la seva segona vinguda a la fi dels temps. En època carolíngia i al temps del romànic, la més freqüent és la del Crist en majestat o *Maiestas Domini*, amb el tetramorf a l'entorn, que representa la segona parusia (Ap 4,1-11). Altres vegades hi ha la Mare de Déu en majestat, o *Maiestas Mariae*, sovint en l'escena de l'Epifania, que ací, però, per les figures dels mags, sabem que era representada a l'hemicicle. Amb aquesta escena, en què Maria és el tron del Verb encarnat, es proclama, a més, l'acompliment de les profecies. Per tant, el més probable és que a la volta absidal hi hagués el Crist en majestat.

28. Manllevo el terme, tan precís i apropiat, a Rosa M. GASOL FARGAS, *La tècnica de la pintura mural a Catalunya i les fonts artístiques medievals*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012.

29. Thomas E. A. DALE i John MITCHELL (ed.), *Shaping sacred space and institutional identity in Romanesque mural painting: Essays in honour of Otto Demus*, Londres, Pindar Press, 2004, p. 4.

Les escassíssimes restes pictòriques que hi ha en un racó de la volta, sobre una capa gruixuda de morter estesa sobre el bell encanyissat de la volta preromànica, no permeten fer cap conjectura, però sí que, en tot cas, s'hi observa l'ús del mateix groc ocre viu i d'un blau grisós.

D'altra banda, en els vestigis pictòrics del vessant sud de la finestra del capcer sembla que es pot reconèixer una figura, molt esborrada, d'esquena a l'obertura de la finestra. És que potser, com en tants altres casos, als vessants d'aquesta hi havia representades les ofrenes, amb Abel i Caïn presentant, respectivament, el xai i les espigues de blat? Aquest tema, prefiguració del sacrifici eucarístic, se sol situar prop de l'absis. La figura en qüestió de la finestra del capcer de Vila-robau, per la seva situació i posició, correspondria a la de Caïn.

Respecte de les escenes que hi podia haver a la part esquerra del mur absidal, contraposades a l'Epifania, no sembla que sigui possible aventurar-ne res, perquè els escassos vestigis de color del mur no permeten fer cap hipòtesi.

Amb aquest conjunt pictòric de Sant Andreu de Vila-robau, el catàleg de la pintura romànica catalana s'enriqueix notablement, en qualitat i en diversitat, per la qual cosa seria desitjable que l'edifici fos alliberat del tot exteriorment, per tal de poder-lo estudiar exhaustivament, i, si fos possible, caldria que a l'interior i a l'entorn de la capella es fes una campanya d'excavació arqueològica, que sens dubte aportaria novetats al coneixement dels orígens històrics de l'església i del lloc de Vila-robau.

Figura 1.

L'interior de l'església de Vila-robau durant la restauració de les pintures.

© Fotografia de Núria del Toro.

Figura 2.

Vila-robau a mig restaurar.

© Fotografia de Jordi Mestre.

Figura 3.
Les pintures de més a prop, a mig restaurar.
© Fotografia de Núria del Toro.

Figura 4.
Els dos reis mags.
© Fotografia de Jordi Mestre.

Figura 5.
Sanefes.

© Fotografia de Núria del Toro.

Figura 6.

Les mateixes sanefes a la part superior de l'arc.

© Fotografia de Núria del Toro.

Figura 7.

Detall del bell sistema decoratiu.

© Fotografia de Núria del Toro.

Figura 8.

El capcer de l'església, amb la finestra romànica.

© Fotografia de Núria del Toro.

Figura 9.
Decoració de la finestra del capcer.
© Fotografia de Núria del Toro.

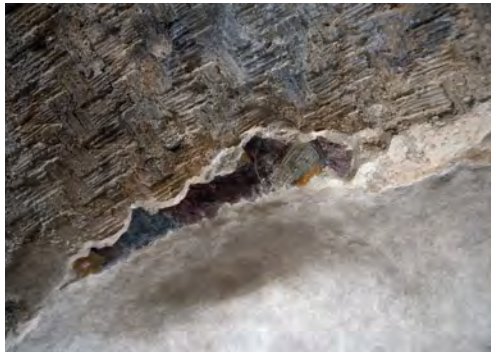

Figura 10.
Vestigis pictòrics a la volta de l'absis.
© Fotografia de Núria del Toro.

Figura 11.
L'absis ja restaurat
(© Fotografia Núria del Toro)

Figura 12.
La façana de l'església, entre edificis
(© Fotografia Jordi Mestre)

Figura 13.

El Pecat Original i l'Epifania al sarcòfag de Layos, del
segle IV, al Museu Marès
(© Fotografia Montserrat Pagès)

L'ENCENSAMENT I EL SEU CONTEXT HISTORICOLITÚRGIC

per Lourdes de SANJOSÉ I LLONGUERAS

*Tum vero infelix fatis exterrita Dido
mortem orat: tædet cæli convexa tueri.
Quo magis inceptum peragat lucemque relinquat,
vidit, turicremis cum dona inponeret aris
(horrendum dictu), latices nigrescere sacros
fusaque in obscenum se vertere vina cruorem.*
VIRGILI, *Eneida*¹

RESUM

En aquest article fem una recerca historicolitúrgica de l'encensament basant-nos en textos veterotestamentaris i neotestamentaris i en els escrits dels primers escriptors cristians, des de Justí fins a sant Efraïm de Síria. Analitzem l'*Ordo romanus*, l'encensament en la consagració de l'altar i altres cerimònies litúrgiques que contenen aquest ritual.

Paraules clau: Encenser, encens, encensament, *Ordo romanus*, consagració de l'altar, deposició de les relíquies.

1. VIRGILI, *Eneida*, vol. I, traducció de Miquel Dolç, Barcelona, Alpha, 2019, col·l. «Bernat Metge Essencial», llibre IV, v. 450-455: «És aleshores que la infelïx Dido, aterrida pels seus fets, invoca la mort: s'enutja de veure al seu damunt la volta del cel. Per acabar d'afermar-se en el seu propòsit d'abandonar la llum, veu que, sobre els altars carregats d'encens on deposava les seves ofrenes —esgarrifa de dir-ho!—, l'aigua sagrada s'en-greix i el vi en espargir-se es converteix en tèrbola sang de mal auguri.»

INCENSATION AND ITS HISTORICAL AND LITURGICAL CONTEXT

ABSTRACT

In this article we provide an historical-liturgical approach to the rite of incensation, based on Old Testament and New Testament texts and early Christian writers from Justin to Saint Ephraim of Syria. We analyse the *Ordo romanus*, incensation at the consecration of high altars and other ceremonies involving this rite.

Keywords: Censer, incense, incensation, *Ordo romanus*, Consecration of altars, deposition of relics.

En el nostre estudi farem una recerca historicolitúrgica sobre l'encensament, prenent com a punt de partida els textos de l'Antic Testament i del Nou Testament, i seguint amb els d'escriptors cristians dels primers segles, tenint en compte que en els segles inicials del cristianisme fou un ritual molt controvertit.² Analitzarem l'encensament a l'*Ordo romanus* del segle X, el més antic conegut; en la consagració de l'altar i la deposició de relíquies, i l'encensament de les dotze candeles referides a la lluminària. De manera abreujada esmentarem el protocol que se segueix i el ritual de la benedicció de l'encens, l'encensament en la litúrgia i en la missa de difunts. Finalment, tractarem l'encensament en la renovació del Santíssim Sagrament.

1. L'ENCENS I L'ENCENSAMENT EN ELS TEXTS VETEROTESTAMENTARIS

Hi ha molts versicles que fan esment de l'ús de l'encens. Aquesta informació fou essencial per als escriptors cristians medievals i va exercir una profunda influència en el seguiment posterior de la litúrgia i en l'ús i el simbolisme de l'encens, el qual, necessàriament, ha de romandre dins un contenidor. N'hem seleccionat alguns.

2. Per raons estrictament editorials vàrem haver de dividir en dues parts l'article dedicat a l'encenser de Lladó; aquest complementa l'anterior, publicat a *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, xxxi (2023), p. 357-377. Seguirà un tercer article que dedicarem als encensers de forma esfèrica.

Èxode:

L'altar per a oferir encens, fes-lo de fusta d'acàcia i quadrat: dos pams de llargada, dos d'amplada i quatre d'alt. Els corns dels quatre angles superiors arrencaran del mateix altar. Recobreix d'or pur tant la part superior de l'altar com els quatre plafons dels costats i els corns, i adorna'l amb una motllura d'or tot al voltant. En dos dels costats de l'altar, i sota la motllura, fixa-hi dues anelles d'or, per on han de passar les barres per a transportar-lo. Fes les barres de fusta d'acàcia i recobreix-les d'or. Després posa l'altar davant la cortina que hi ha enfront de l'arca que conté el document de l'aliança, on jo em trobaré amb tu.

Quan Aaron prepari cada matí els gresols, cremarà encens aromàtic damunt l'altar, i també en cremarà al capvespre, a l'hora d'encendre els gresols. Aquest encens ha de ser ofert perpètuament davant el Senyor, de generació en generació. Damunt aquest altar no heu d'oferir cap encens profà, ni holocaustos, ni ofrenes de farina ni libacions de vi. (Ex 30,1-9)³

El Senyor va dir encara a Moisès:

— Procura't aquestes espècies aromàtiques: reïna, unglà, gàlban aromàtic i encens pur, en parts iguals. Amb tot això prepara, tal com ho fa un perfumista, un encens aromàtic, pur i sagrat, i tira-hi també sal. Una part, en forma de pols

3. *La Bíblia: Traducció interconfessional*, vol. III, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2007, 3 v. Utilitzem aquesta edició per a totes les citacions de la Bíblia en català en aquest article. D'altra banda, aquesta citació correspondria al text en llatí següent, extret (com la resta de textos bíblics en llatí d'aquest article) de *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, edició d'Alberto Colunga i Laurentio Turrado, 10a ed., Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos (en endavant, BAC), 1999. Vegeu Ex 30,1-9: «Facies quoque altare ad adolendum thymiam, de lignis setim, habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, id est, quadrangulum, et duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent. Vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam eius, quam parietes per circuitum, et cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum, et duos angulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, et altare portetur. Ipsos quoque vestes facies de ligni setim, et inaurabis. Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi. «Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragans, mane. Quando componet lucernas, incendet illud: Et quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiam sempiternum coram Domino in generationes vestras. Non offeretis super eo thymiam compositionis alterius, nec oblationem, et victimam, nec libabit libamina».

fina, la cremaràs davant l'arca, a l'interior de la tenda del trobament, on jo et vindré a trobar. Aquest encens, l'heu de tenir per cosa sagrada. No en prepareu cap altre amb aquesta mateixa composició. L'heu de tenir per un encens consagrat al Senyor. Si algú prepara un encens igual, per complaure's en el seu perfum, serà exclòs del poble. (Ex 30,34-38)⁴

Li he donat per ajudant Oholiab, fill d'Ahissamac, de la tribu de Dan, i he dotat de bones mans tots els altres mestres artesans perquè executin tot el que t'he manat: la tenda del trobament, l'arca de l'aliança, la coberta del perdó que hi ha damunt seu, tots els accessoris de la tenda, la taula amb tots els seus accessoris, el canelobre d'or pur amb tots els seus accessoris, l'altar de l'encens, l'altar dels holocaustos amb tots els seus accessoris, la pica amb el seu sòcol, els ornaments culturals, les vestidures sagrades del sacerdot Aaron i les dels seus fills per a exercir el sacerdoci, l'oli de la unció santa i l'encens aromàtic per al santuari. Els artesans ho han d'executar tot seguint el que jo t'he manat. (Ex 31,6-11)⁵

Levític:

Quan algú de vosaltres presenti al Senyor una ofrena vegetal, l'ofrena serà de flor de farina: hi tirarà oli al damunt i hi posarà encens. Després la portarà als sacerdots descendents d'Aaron. Un d'ells prendrà un bon grapat d'aquesta

4. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Ex 30,34-38: «Dixitque Dominus ad Moysen: Sume tibi aromata, stacten et onycha, galbanum boni odoris, et thus lucidissimum, aequalis ponderis erunt omnia: faciesque thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter, et purum, et sanctificatione dignissimum. Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonii, in quo loco apparebo tibi. Sanctum sanctorum erit vobis thymiama. Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino. Homo quicumque feceri simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis».
5. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Ex 31,6-11: «Dedique ei socium Ooliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi posui sapientiam: ut faciant cuncta quae praecepi tibi, tabernaculum foederis, et arcam testimonii, et propitiatorium, quod super eam est, et cuncta vasa tabernaculi, mensamque et vasa eius, candelabrum purissimum cum vasis suis, et altaria thymiamatis, et holocausti, et omnia vasa eorum, labrum cum basi sua, vestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti, et filiis eius, ut fungantur officio suo in sacris: oleum unctionis, ethymiamata aromatum in sanctuario, omnia quae praecepi tibi, facient».

farina, pastada amb oli, i a més tot l'encens, i ho cremarà a l'altar com a ofrena de memorial, tota consumida pel foc; és una ofrena d'olor agradable al Senyor. (Lv 2,1-3)⁶

Aquesta és la llei per a les ofrenes de farina:

Els sacerdots descendents d'Aaron presentaran l'ofrena davant el Senyor, davant el seu altar. Un d'ells prendrà un grapat de flor de farina pastada amb oli i, a més, tot l'encens que hi ha damunt l'ofrena, i ho cremarà a l'altar com a memorial d'olor agradable al Senyor. (Lv 6,7-8)⁷

Nadab i Abihú, fills d'Aaron, van prendre cada un el seu encenser i, després de posar-hi brases, van tirar-hi encens per oferir davant el Senyor un perfum estrany, que ell no els havia manat. Llavors va sortir de la presència del Senyor un foc que els va consumir, i moriren al davant mateix del Senyor. (Lv 10,1-2)⁸

Aaron, doncs, oferirà el seu vedell com a sacrifici pel pecat i exiarà així per ell i per la seva família. Degollarà el seu vedell en sacrifici pel propi pecat. Omplirà després un encenser amb brases preses de l'altar situat davant el Senyor, agafarà dos bons grapats d'encens aromàtic en pols, i ho durà darrere la cortina interior. Allà, davant el Senyor, tirarà l'encens damunt les brases, perquè el núvol d'encens cobreixi la coberta del perdó que hi ha damunt de l'arca de l'aliança. Així Aaron no s'exposarà a la mort. (Lv 16,11-13)⁹

6. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Lv 2,1-3: «Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, simila erit eius oblatio; fundetque super eam oleum, et ponet thus, ac deferet ad filios Aaron sacerdotes: quorum unus tollet pugillum plenum similae et olei, ac totum thus, et ponet memoriale super altare in odorem suavissimum Domino. Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron et filiorum eius, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini».
7. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Lv 6,14-15: «Haec est lex sacrificii et libamentorum, quae offerent filii Aaron coram Domino, et coram altari. Tollet sacerdos pugillum similae, quae conspersa est oleo, et totum thus, quod super similam positum est: adolebitque illud in altari in monumentum odoris suavissimi Domino».
8. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Lv 10,1-2: «Arreptisque Nadab et Abiu filii Aaron thuribulis, poseurunt ignem, et incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum: quo deis praeceptum non erat. Egressusque ignis a Domino, devoravit eos, et mortui sunt coram Domino».
9. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Lv 16,11-13: «His rite celebratis, offeret vitulum, et rogans pro se, et pro domo sua, immolabit eum: assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleverit, et hauriens manu compositum thymiana in incensum, ultra velum intrabit in sancta: ut, positus super ignem aromatibus, nebula eorum et vapor operiat oraculum quod est supra testimonium, et non moriatur».

Nombres:

El Senyor va parlar encara a Moisès. Li digué: «comunica a Eleazar, fill del sacerdot Aaron, que retiri els encensers d'entre les brases, perquè són sagrades, i escampi lluny el caliu. Els encensers d'aquests homes morts pel pecat que han comès, ara són consagrats, perquè amb ells han ofert encens al Senyor. Transformeu-los en làmines per a recobrir l'altar i seran un signe per a advertir els israelites». El sacerdot Eleazar recollí els encensers de bronze amb què oferien encens als homes que havien mort cremats i els va laminar per a recobrir l'altar. (Nm 17,1-5)¹⁰

Isaïes:

Et cobriran onades de camells, dromedaris de Madian i d'Efà; tots vindran de Saba portant or i encens i proclamant la grandesa del Senyor. (Is 60,6)¹¹

Aquests versicles aporten una informació prou important que permet fer-se una idea molt exacta de l'ús de l'encens. Es diu que dues vegades s'ofereix encens a l'altar de l'encens; com s'havia de fer l'altar dels perfums: la forma, les mides i la matèria (s'havia de recobrir d'or, considerat el metall noble per excel·lència); el lloc on s'havia de col·locar, que no era altre que davant l'arca; quan s'havia de cremar, i què era el que no s'havia de fer. Altrament, s'indica com s'havia de preparar el perfum i on s'havia de cremar. La barreja amb els elements indicats era única. Fins i tot s'esmenten els artesans que havien de fer el que els havia estat manat. Entre els objectes mencionats hi ha l'altar de l'encens.

En el Levític s'instrueix com s'ha de cremar l'encens a l'altar com a ofrena al Senyor; aquells que no seguissin les seves instruccions sofriri-

10. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Nm 16,36-39: «Locutusque est Dominus Moyses, dicens: Praecepit Eleazaro filio Aaron sacerdoti ut tollat thuribula quae iacent in incendio, et ignem huc illucque dispergat: quoniam sanctificata sunt in mortibus peccatorum: producatque ea in laminas, et affigat altari, eo quod oblatum sit in eis incensum Domino, et sanctificata sint, ut cernant ea pro signo et monumento filii Israel. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula aenea, in quibus obtulerant hi quos incendium devoravit, et produxit ea in laminas, affigens altari».

11. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Is 60,6: «Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian et Ephra; omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes, et laudem Domino annuntiantes».

en grans penes. S'indica també de quina manera Aaron havia de dedicar l'ofrena a Déu: havia de posar encens a l'encenser i tirar-hi les brases, amb la qual cosa el fum de l'encens s'enlairaria.

2. L'ENCENS I L'ENCENSAMENT EN ELS TEXTS NEOTESTAMENTARIS

Evangelí de Lluc:

Un dia, mentre Zacaries era al temple oficiant davant de Déu amb els del seu torn, segons el ritual dels sacerdots, li tocà per sorteig d'entrar al santuari del Senyor a oferir l'encens. A l'hora de l'ofrena, tota l'assemblea del poble s'estava a fora pregant. Llavors se li va aparèixer un àngel del Senyor, a la dreta de l'altar de l'encens. Zacaries, en veure'l, es va torbar i la por s'apoderà d'ell. (Lc 1,8-12)¹²

Fer l'ofrena de l'encens al temple era considerat un gran privilegi per a un sacerdot. Només s'accedia al *sancta sanctorum* una vegada a la vida. El dia en què Zacaries exercia aquesta funció sacerdotal, Déu va enviar el primer missatge de la primera vinguda del Salvador.¹³

A l'Apocalipsi es defineix l'ús i la importància de l'encens. Aquest és el símbol de les pregàries i s'ofereix a Déu:

12. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Lc 1,8-12: «Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suae ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini: et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. Apparuit autem illi angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruiit super eum».
13. Henry WESTALL, *The case for incense*, Londres, Nova York i Bombai, Longmans, Green, and Co., 1899, p. 29; *Obras de san Ambrosio*, edició de Manuel Garrido Bonaño, vol. 1, OSB, Madrid, BAC, 1966, p. 65, n. 16: «el fum de l'encens era com l'ànima dels justes que esperaven la vinguda del Messies».

Apocalipsi:

Quan l'Anyell va obrir el setè segell, es va fer silenci al cel durant una mitja hora.

Després vaig veure que els set àngels que estan drets davant de Déu rebien set trompetes.

Llavors va venir un altre àngel amb un encenser d'or i es va posar vora l'altar. Li donaren perfums d'encens a mans plenes, perquè els oferís, amb les pregàries de tot el poble sant, a l'altar d'or que hi ha davant el tron. I el fum de l'encens, junt amb les pregàries del poble sant, va pujar de mans de l'àngel fins a la presència de Déu. Després l'àngel va omplir l'encenser amb foc de l'altar i l'abocà a la terra, i van esclatar-hi tronades, veus, llamps i un terratrèmol. (Ap 8,1-5)¹⁴

3. L'ENCENS EN ELS AUTORS CRISTIANS DELS PRIMERS SEGLES

3.1. *Justí*

Sant Justí Màrtir (*ca.* 100 - *ca.* 165), d'origen pagà, fou un dels grans apologetes¹⁵ del segle II. Morí màrtir per la seva fe cristiana. En un primer moment, s'interessà per les diferents escoles filosòfiques, que no el convenceren. Després de llegir atentament la Bíblia es convertí al cristianisme. Escriví dues apologies en defensa d'aquesta religió i fou condemnat a mort, com havia previst en la seva segona. En la seva *Apologia primera*, dirigida a l'emperador Antoní el Pietós (86-161), defensà amb ardor la seva fe en Déu, el Creador, i afirmava que només Ell mereixia ser adorat:

14. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Ap 8,1-5: «Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in caelo, quasi media hora. Et vidi septem angelos stantes in conspectu Dei: et datae sunt illis septem tubae. Et alius angelus venit, et stetit ante altare habens thuribulum aureum: et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo. Et accepit angelus thuribulum, et implevit illud de igne altaris, et misit in terram, et facta sunt tonitrua, et voces, et fulgura, et terraemotus magnus».
15. Charles MUNIER, *L'Apologie de saint Justin Philosophe et Martyr*, Friburg, Éditions Universitaires, 1994, col·l. «Paradosis», p. 1. Després dels escrits de Frederic Morel (*Corpus apologetarum*, París, Michaelem Sonnum, 1615) i Prudent Maran (*S. Justinus philosophus et martyr, Tatianus S. Justini discipulus, Athenagoras Atheniensis...*, Venècia, Augustinum Savioli, 1747, col·l. «Patrologia Graeca» (PG), núm. vi), es consideren apologetes un grup de cristians grecs del segle II que es dedicaren a defensar el cristianisme en front del corrent contrari sorgit en tot l'Imperi romà.

«il croit pouvoir donner une juste idée du culte que les chrétiens rendent aussi au Christ, le propre Fils de Dieu». ¹⁶ Era contrari a aquells que retreien als cristians l'absència de sacrificis cruentos, a diferència de les religions paganes, que els dedicaven als seus déus.

13 Est-il maintenant un homme raisonnable qui oserait dire que nous sommes des athées, nous qui adorons le créateur de l'univers? Notre Dieu n'a pas besoin de sang, ni de parfums, ni de libations: les offrandes dignes de lui sont des hymnes de piété et de reconnaissance. La vraie manière de l'honorer, ce n'est pas de consumer inutilement par le feu les choses qu'il a créées pour notre subsistance, mais de nous servir de ces aliments, de les partager avec les pauvres, et aussi, dans un juste sentiment de gratitude, de célébrer la gloire divine par de saints cantiques: nous le savons, et en conséquence nous le bénissons de toutes nos forces et nous lui rendons grâces pour la vie qu'il nous a donnée, pour les soins qu'il prend de notre existence, pour les diverses qualités des choses, pour les changements des saisons, et surtout pour cette immortalité future, magnifique récompense promise à notre foi. Avec ce Dieu suprême nous adorons encore deux autres personnes: celui qui est venu pour nous enseigner sa doctrine, Jésus-Christ notre maître, crucifié en Judée sous Ponce-Pilate, du temps de Tibère-César, véritablement fils de Dieu; et enfin l'Esprit prophétique, culte éminemment raisonnable, comme nous vous le démontrerons. A ce propos on crie à la folie: quelle absurdité, en effet, de placer à côté du Dieu immuable et éternel, à côté du créateur du monde, un homme crucifié! C'est qu'il y a là un mystère que vous ignorez: nous allons vous le découvrir. Ecoutez et prêtez-nous. ¹⁷

16. Per a un estudi aprofundit de l'obra, vegeu Charles MUNIER, *L'Apologie de saint Justin Philosophe et Martyr*, p. 49. Reprèn l'argumentari que Sòcrates feu en la seva *Apologia* i col·loca la seva súplica sota el patrocini de Plató: «Socrate avait demandé à ses accusateurs de bien vouloir lui préciser s'il était athée parce qu'il reconnaissait d'autres dieux que ceux de la cité ou parce qu'il n'en reconnaissait aucun; cette distinction lui permettait d'établir ensuite qu'aux yeux mêmes de ses adversaires il existait plusieurs définitions de l'athéisme et que celui qu'ils visaient en sa personne était parfaitement compatible avec une piété sincère. Justin reprend le même raisonnement, mais ce qui lui importe c'est apparemment moins de prouver la piété des chrétiens que l'athéisme des païens; puisque les dieux des nations ne méritent pas ce nom, les vrais athées ne sont pas les chrétiens mais ceux qui les accusent. La critique du polythéisme qui sert à fonder cette démonstration avait, de longue date, été élaborée par les apologistes du Judaïsme hellénistique».
17. Sant Justí, *Apologia primera*, disponible en línia a <<http://www.clerus.org/bibliaclerusonline/pt/iyo.htm>> (consulta: 23 març 2023).

Malgrat que l'Antic i el Nou Testament, com hem vist, donen testimoni de l'ús de l'encens en les cerimònies ofertes a Déu, els escrits d'autors cristians dels primers segles palesen el rebuig de l'ús de l'encens durant el culte. L'apologista Atenàgores d'Atenes (segle II) era un defensor d'aquesta idea i sostenia que a Déu no li feien falta els perfums, ja que Ell era el perfum.¹⁸

3.2. Tertulliana

També s'ha de considerar essencial l'aportació dels pares de l'Església (grecs i llatins). Destaca la de Quint Septimi Florent Tertulliana (Quintus Septimus Florens Tertullianus) (Cartago, ca. 155-160 - ca. 220-240), escriptor i apologista cristià que tingué una gran transcendència. Ell no acceptava la utilització de l'encens en el culte cristià. En *Apologètic* escriu:

[...] (Qui) ei offero opimam et maiorem hostiam, quam ipse mandavit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de spiritu sancto profectam, non grana t(h)uris unius assis, Arabicae arboris lacrimas, nec duas meri guttas, nec sanguinem reprobi bouis mori optantis, et post omnia inquinamenta etiam conscientiam spurcam. (*Apologètic*, xxx, 5-6)¹⁹

I insisteix:

[...] spectaculis non conuenimus; quae tamen apud illos coetus uenduntur, si desiderauero, liberius de suis locis sumam. tura plane non emimus; si Arabiae queruntur, sciant Sabaei plures et cariores suas merces Christianis sepeliendis profligari quam deis fumigandis. (*Apologètic*, xlii, 7)²⁰

18. Bernard POUDERON, *Athénagore d'Athènes: Philosophe chrétien*, París, Centre National de la Recherche Scientifique, 1989. L'autor estudia l'obra i els grans temes de Justí: el món celeste, l'home, la resurrecció i també l'aspecte polemicista que el caracteritzà.
19. Quint Septimi Florent TERTULLIANA, *Apologètic*, introducció i notes de Miquel Dolç, traducció de Fèlix Senties, Barcelona, Fundació Bernat Metge, 1960, xxx, 5-6: «[...] Al que ofereixo una víctima "opima i major", la que Ell mateix ha ordenat: l'oració que ve d'una carn púdica, d'una ànima innocent i d'un esperit sant, i no d'encens d'un as, llàgrimes d'un arbre d'Aràbia, ni dues gotes de vi pur, ni la sang d'un bou de rebuig, desitjós de morir, ni, després de totes aquestes immundícies, encara una consciència sulla».
20. Quint Septimi Florent TERTULLIANA, *Apologètic*, p. 171: «No acudim als espectacles; però sí desitjo les coses que en aquestes reunions s'acostumen a vendre, amb més llibertat

I a *Idolatria* fa una crítica ferotge de la cobdícia i assenyala que l'encens s'empra en els enterraments. Aquesta dada és important, ja que és un dels primers usos cristians de l'encens, no en la litúrgia, sinó com a mesura higiènica en els funerals:

Qu'importe que les mêmes marchandises, en d'autres termes, que l'encens et les parfums étrangers destinés au culte des idoles, servent également à guérir les malades, et chez nous à ensevelir les morts?

Mais voici une analogie plus rapprochée; un pourvoyeur de victimes destinées aux sacrifices publics embrasse la foi: lui permettez-vous de continuer son commerce? ou bien, déjà chrétien, il entreprend ce trafic: serez-vous d'avis de le garder dans l'Église? Je ne l'imagine pas, à moins que vous ne fermiez aussi les yeux sur le marchand d'encens; car aux uns la fourniture du sang, aux autres celle des parfums. Si, avant que les idoles eussent envahi le monde, l'idolâtrie, grossière encore, pratiquait déjà son culte avec des parfums, si de nos jours même l'œuvre idolâtrique peut s'accomplir sans idole, rien qu'en brûlant quelques parfums, assurément l'homme le plus utile aux démons, c'est le fournisseur d'encens, puisque l'idolâtrie se passe plus aisément d'idoles que de parfums. (*Idolatria*, cap. xi)²¹

A *De corona* Tertulià es manifesta subtilment i, mitjançant una comparació, rebutja l'ús litúrgic de l'encens com a cristià, al contrari del que fan els pagans:

Nam et ego mihi gallinaceum macto, non minus quam Aesculapio Socrates, et si me odor alicuius loci offenderit, Arabiae aliquid incendio, sed non eodem ritu, nec eodem habitu, nec eodem apparatu, quo agitur apud idola. (*De corona*, x, 5)²²

me les procuraré a les botigues especials. No comprem encens, és veritat; si les Aràbies se'n planyen, que sàpiguen els sabeus que es consumeixen llurs mercaderies en més i de més preu per sepultar els cristians que no pas fumigar els déus». El traductor indica en nota que els cristians perfumaven i embalsamaven els cadàvers amb l'encens.

21. TERTULLIEN, *Ceuvres complètes*, Paris, Les Belles Lettres, 2017, p. 560-561.

22. TERTULLIANO, *La corona; A Escápula; La fuga en la persecución*, Madrid, Ciudad Nueva, 2018, col. l. «Fuentes Patrísticas», núm. 32 (bilingüe), p. 70 (llatí), 71 (castellà): «De hecho, también yo me sacrifico un gallo a mí mismo, no menos que Sócrates a Esculapio, y si me molesta el olor de algún lugar, quemo algo de Arabia, pero no con el mismo rito, ni con el mismo atuendo, ni con el mismo fasto con el que actúa ante los ídolos».

El fort refús inicial al consum de l'encens per a les cerimònies litúrgiques dels cristians, només acceptat, com hem assenyalat, com a desinfectant en llurs enterraments, es deu a la utilització que en feien els pagans en els seus cultes als déus, normalment amb ofrenes de sang.

L'emperador romà Gai Messi Quint Trajà Deci (201-251) va emetre un edicte cap al 249 segons el qual tots els ciutadans havien de tenir un *libelo* o certificat en el qual es confirmava que havien fet els sacrificis corresponents als déus, amb la qual cosa els cristians que ho fessin eren considerats apòstates pels mateixos cristians. Aquesta obligació aconseguí que alguns cristians fessin sacrificis, i se'ls va conèixer com a *lapsi*. Altres que oferiren encens a l'altar eren els denominats *thurificati*, i d'altres, mitjançant fórmules indirectes, amb la complicitat o ajuda de certes autoritats, figuraven en les llistes dels adoradors i d'aquesta manera aconseguien el *libelo* (la dita cartilla).²³

Els cristians no podien acceptar l'ús de l'encens com ho feien els pagans, i fou necessari un procés que afavorís la inclusió d'aquest perfum dins les cerimònies de culte cristià.

In the days of persecution Christian worship was necessarily cramped, and, moreover, such thing as savoured of Paganism were necessarily abjured; nothing was more crucial in this connexion than the burning of Incense, for it soon became the test of Paganism *versus* Christianity.²⁴

Tanmateix, no hi havia inconvenient a esmerçar-lo per a l'ús domèstic.

23. Narciso SANTOS YANGUAS, «Decio y la persecución anticristiana», *Memorias de Historia Antigua*, núm. 15-16 (1994-1995), p. 143-182 (esp., p. 174); José ORLANDIS, *Historia de la Iglesia*, vol. I: *La Iglesia antigua y medieval*, Madrid, Pelicano, 2003, p. 52.

24. Henry WESTALL, *The case for incense*, p. 4: «En els dies de la persecució, el culte cristià es veié forçosament restringit, i, a més, es va abjurar de tot el que feia olor de paganisme; res més crucial en aquest sentit que la crema d'encens, atès que aviat es va convertir en la prova del paganisme *versus* el cristianisme» (traducció de l'autora).

3.3. *Orígenes d'Alexandria*

Aquest escriptor cristià i pare de l'Església (ca. 183-186 - ca. 254) va ser un autor prolífic i molt reconegut a l'època per la seva defensa dels principis cristians. Se li oposava fortament Cels, filòsof pagà, de formació platònica, que criticava durament els principis cristians. Orígenes li va refutar els seus argumentaris quan se sentí preparat i format. Ho feu a *Contra Cels*. En relació amb l'encens, en el llibre IV, 32, hi diu: «[Jesús] Este, dotado no solo de inteligencia, sino también de naturaleza divina, echó por tierra la doctrina de los démones que se complacen en el incienso, en la sangre y en los perfumes [...]». I, en el llibre VIII, 17, en resposta al polemista, hi escriu: «Y no ve que, para nosotros, son altares la mente de cada justo, y de ellos suben, real y espiritualmente, olorosos inciensos, que son las oraciones que brotan de conciencia limpia».²⁵ Es basa en el salm 140,2 i en l'Apocalipsi 5,8:

Que pugi el meu prec davant teu com l'encens;
que les meves mans alçades siguin com l'ofrena del capvespre. (Sl 141 (140),2)

Així que el prengué, els quatre vivents i els vint-i-quatre ancians es van prosternar davant l'Anyell; cada un tenia una cítara i una copa d'or, plena de perfums d'encens, que són les pregàries del poble sant. (Ap 5,8)

3.4. *Sant Ambròs i sant Joan Crisòstom*

Sant Ambròs (339-397), bisbe de Milà i teòleg, és l'autor d'un comentari a l'Evangeli de Lluc, en el qual es fa ressò, en el segle IV, del significat bíblic de l'ús de l'encens lligat a Zacaries:

Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suae ante dominum deum secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret ingressus in templum domini, et omnis populus foris orabat hora incensi. Apparuit autem illi angelus stans a dextris altaris incensi. Apparuit autem a dextris altaris incensi, quia divinæ insigne misericordiae deferebat; domi-

25. ORÍGENES, *Contra Celso*, Madrid, BAC, 1967, p. 268 i 533, respectivament.

nus enim a dextris mihi, ne conmovear et alibi: dominus protectio tua super manum dexteræ tuæ. Atque utinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus adsistat angelus, immo præbeat se videndum.²⁶

Sant Joan Crisòstom (347-407), bisbe i doctor de l'Església, en la seva homília 88, que estudia l'Evangeli de Mateu, deixa testimoni de l'ús de l'encens a l'Església de Constantinoble, de la qual era arquebisbe:

Je vous conjure, mes frères, de renoncer à des vices qui affligent l'Église, et de faire en sorte qu'elle devienne la bonne odeur de Jésus-Christ par la sainteté de votre vie. Quel avantage serait-ce d'avoir soin, comme nous le faisons, de brûler ici de l'encens et des parfums, si nous ne travaillions pas à chasser la mauvaise odeur qui sort de nos âmes? À quoi servent ces parfums et cet encens, lorsqu'on néglige ce que Dieu nous demande.²⁷

Si es renuncia als vicis que afecten l'Església, sorgirà el perfum — bona olor — que desprèn Crist per la santedat de la seva vida. I és aquí quan compara l'olor que desprèn l'encens en cremar-se i es planteja la seva utilitat si, en canvi, no desterrem els vicis que fan mal a l'Església.

3.5. *Sant Efraïm de Síria*

Sant Efraïm (ca. 306-373), diaca i pare de l'Església siríaca i doctor de l'Església Universal, fou autor d'homilies i himnes (entre altres escrits) en defensa del cristianisme. Una de les seves aportacions importants va ser

26. SAN AMBROSIO, *Obras de san Ambrosio: Tratado sobre el Evangelio de san Lucas*, Madrid, BAC, 1966, llibre I, v. 18, 24 i 28, p. 65, 66 i 69, respectivament: «I succeí que, exercint ell el seu ministeri sacerdotal [Zacaries] per l'ordre del seu torn davant Déu, tingué la sort segons el costum dels sacerdots, d'entrar en el santuari del Senyor per a oferir-li l'encens, i tota la multitud del poble a l'hora de l'encens estava fora orant...»; «I se li aparegué un àngel dempeus a la dreta de l'altar de l'encens...»; «S'aparegué a la dreta de l'altar de l'encens, atès que portava el segell de la misericòrdia divina; perquè el Senyor és a la meua dreta per a no ser pertorbat» (traducció de l'autora).
27. JOAN CRISÒSTOM, *Œuvres complètes de saint Jean-Chrysostôme*, vol. VII, París, Gaume, 1836, 2a part, p. 938, a l'abbé BARRAUD, «Notice archéologique et liturgique sur l'encens et les encensoirs», *Bulletin Monumental*, XXVI (1860), p. 389-421, 501-536 i 621-668 (esp., p. 411-412).

incorporar els càntics en els oficis divins. El seu testament, escrit en siríac i redactat en vers, és un càntic, i per això se'l cataloga dins el gènere líric. Ha estat editat diverses vegades i traduït al francès. Una de les còpies més antigues, sinó la més antiga, data del segle VII o VIII, i és la que ha servit, posteriorment, per a la majoria de les edicions que se n'han fet.²⁸ Conté un fragment especialment interessant per al tema que estem tractant:

Ne mettez pas avec moi de parfums, les honneurs ne me conviennent pas,
 Non plus des aromates, ni des odeurs, honneur qui ne me servirait pas.
 Brûlez l'encens dans le sanctuaire; moi, accompagnez de vos prières.
 Offrez à Dieu les parfums, et pour moi chantez des psaumes.
 À la place d'odeurs et d'aromates, faites mention de moi dans la prière.
 À quoi bon une senteur délicieuse pour le mort qui ne peut la respirer?
 Portez et faites fumer votre encens dans le sanctuaire, pour délecter ceux qui entreront.
 N'ensevelissez pas une pourriture infecte dans la soie qui lui est inutile.
 Abandonnez au fumier celui qui ne peut jouir des honneurs.²⁹

En aquests versets del seu testament, qui parla és un home modest, humil, a les portes de la mort. L'escriptura és senzilla i intel·ligible, així com ho són les indicacions del diaca. Rebutja les olors i els perfums, no són per a ell; tanmateix, sí que són per a lloar Déu. Per a Ell, els perfums i per a Efraïm (el diaca), el cant dels salms. Es pregunta de què serveix una olor dolça si el mort no la pot respirar. Demana que portin l'encenser al santuari i que l'encensin. Considera que un cos putrefacte no necessita cap llenç de seda. Renuncia als honors i demana de ser inhumat al peu de l'altar.³⁰ I que després de trenta dies se celebri una missa commemorativa. Res més.

El testament és taxatiu quant a l'ús de l'encens: s'ha de dedicar a lloar Déu, i sembla confirmar la pràctica d'aquesta utilització en les cerimònies litúrgiques, en un moment encara primerenc.

Si aquest text correspon a la mà del mateix diaca, s'ha de datar en el darrer terç del segle IV; en cas contrari, la datació és més incerta.

28. Abbé BARRAUD, «Notice archéologique et liturgique sur l'encens et les encensoirs», p. 409-410; Rubens DUVAL, «Le testament de saint Éphrem», *Journal Asiatique* (Société Asiatique), vol. XVIII (1901), p. 234-319 (esp., p. 235-237).

29. Rubens DUVAL, «Le testament de saint Éphrem», p. 291-292.

30. Rubens DUVAL, «Le testament de saint Éphrem», p. 311.

El *Liber pontificalis* llista encensers que foren donats a algunes basíliques romanes durant el regnat de l'emperador Constantí I el Gran (272-337), segons consta en la *vita* del papa Silvestre I (314-335).³¹ És una qüestió que genera controvèrsia, raó per la qual no hi entrarem. El que sí que incorporem, per la seva importància històrica, és el viatge de la pelegrina Egèria i la narració que feu de la seva experiència viscuda durant el seu viatge a Jerusalem entre els anys 381 i 384. Es tracta del primer testimoni de l'ús, en un espai sagrat i cristià, de l'encens durant la celebració de la litúrgia dominical a Jerusalem. Egèria escriví que «[...] abans dels cants dels galls es reuneix tota la multitud [...] a la basílica que és al costat de l'Anàstasi [construcció damunt o entorn del sepulcre de Crist]».³²

[9] S'obren totes les portes i tota la gent entra a l'Anàstasi, on brillen ja innumbrables llumeneres. Un cop entrat el poble respon i després d'això es fa una oració. Novament un diaca diu un salm i també es fa una oració. Un tercer salm és dit per un dels clergues i per tercera vegada es fa una oració i es fa commemoració de tothom.

[10] Dits aquests tres salms i fetes les tres oracions, porten encensers a l'interior de la cova de l'Anàstasi, de manera que tota la basílica s'omple de perfums.³³

Es conserven exemplars d'encensers procedents de Síria, Constantinoble, Egipte i d'altres indrets propers, que daten dels segles VI, VII i VIII, els més antics que coneixem i que confirmen l'ús de l'encens.

31. *Le Liber Pontificalis: Texte, introduction et commentaire*, edició de l'abbé Duchesne, vol. 1, París, E. de Brocard, 1981 (reimpr., 1955), p. 174: «thymiamateria II ex auro purissimo pens. lib. xxx»; p. 177: «thymiamaterium ex auro purissimo cum gemmis ex undique ornatum numero LX, pens. lib. xv». No tots els que han estudiat aquesta temàtica accepten que es tracti d'encensers per al culte cristià.
32. EGÈRIA, «La litúrgia dominical», a *Pelegrinatge*, I, edició de Sebastià Janeras, Barcelona, Fundació Bernat Metge, 1986, 2 v., p. 177-178.
33. EGÈRIA, «La litúrgia dominical», p. 177: «[9] Mox autem primus pullus cantauerit, statim descendet episcopus et intrat intro speluncam ad Anastasim. Aperiuntur hostia omnia et intrat omnis multitudo ad Anastasim, ubi iam luminaria infinita lucent, et quemadmodum ingressus fuerit populus, dicet psalmum quicumque de presbyteris et respondent omnes; post hoc fit oratio. Item dicit psalmum quicumque de diaconibus, similiter fit oratio, dicitur et tertius psalmus a quocumque clerico, fit et tertio oratio et commemoratio omnium. [10] Dictis ergo his tribus psalmis et factis orationibus tribus ecce etiam thiamateria inferuntur intro spelunca Anastasis, ut tota basilica Anastasis repleatur odoribus.»

4. L'ENCENSAMENT A L'ORDO ROMANUS

El fonament de la dedicació de les esglésies es troba a la Bíblia (1Re VIII,1-66), en la dedicació del temple que fa Salomó al Senyor. Se'n detallen els diferents moments: 1) el trasllat de l'Arca de l'Aliança al temple, 2) les oracions que Salomó li dedica a Ell i 3) el sacrifici que Salomó li ofereix. En el Nou Testament, el temple del Senyor és el cos de Crist. En l'Evangelí de Joan es diu: «Però ell es referia al santuari del seu cos» (Jn 2,21).

El pontifical romanogermànic conté l'*Ordo romanus ad dedicandam ecclesiam*, de la segona meitat del segle X, en el qual es detalla la dedicació d'una església. Creiem que aquest document és cabdal per la informació que conté sobre l'ús de l'encens i per la seva cronologia primerenca. Anotem el document tal com el publicaren Vogel i Elze:³⁴

XXXIII. Ordo romanus ad dedicandam ecclesiam

1. Primitus vadit episcopus indutus vestimentis sacris ad ecclesiam vel ad locum ubi reliquae repositae sunt et facit letaniam et dat orationem hanc:

Aufer a nobis, domine, quesumus.

Fac nos sanctorum tuorum domine.

2. Postea ponit reliquias in patenam et porrigit eas presbitero in ulnas suas super sindonem quam habet in collo ligatam et cooperit ipsas, et exeunt psallendo antiphonam: *Cum iocunditate exhibitis et cum gaudio.*

3a. Et pergunt ad ecclesiam novam ubi recludi debent reliquiae et

3b. antequam pontifex introeat in aecclesiam, diaconus recludatur in ipsa et illuminentur XII kandelae in circuito aecclesiae et induat se vestimentis sacris.

4. Et cum venerit ad ostium aecclesiae, percutiens ter super liminare cum cambuta sua, dicit antiphonam istam: *Tollite portas, <principes vestras et elevamini, portae aeternales, et introibit rex gloriae>*. Responsum det diaconus infra aecclesiam: *Quis est iste rex gloriae?* Iterum pontifex similiter dicat et diaconus, ut supra, usque tertio dicit: *Dominus virtutum ipse est rex gloriae. R̄. Deo gratias.*

34. Cyrille VOGEL i Reinhard ELZE, *Le Pontifical romano-germanique du dixième siècle*, vol. 1, Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1963, 3 v., p. 82-89.

- 5a. Et aperto ostio, intrans
- 5b. aecclesiam cum ministris duobus vel tribus
- 5c. dicat: *Pax huic domini. R. Amen.*
- 5d. Et clauditur ostium aecclesiae.

6. Deinde incipit clerus let[aniam] et, cum venerit sacerdos ante altare, proternat se cum ministris super stramenta usquedum dicit scola: *Agnus Dei qui tollis.*

7. Ut autem surrexerit ab oratione dicit pontifex excelsa voce: *Oremus.* Et dicit diaconus: *Flectamus genua.* Postquam oraverint, dicit: *Levate.* Et tunc sequatur oratio: *Magnificare, domine Deus noster.*

8. Deinde incipit pontifex a sinistro angulo ab oriente scribere per pavimentum cum cambuta sua alfabetum usque in dextrum angulum occidentalem; incipiens igitur similiter de dextro angulo orientali alfabetum scribat usque in sinistrum angulum occidentalem.

9. Deinde veniens ante altare dicit: *Deus in adiutorium meum intende,* cum *Gloria,* absque *Alleluia.*

10. Inde benedicit salem et aquam cum cinere mixtam et dicit hanc orationem: *Exorcizo te, creatura aquae.*

11. Oratio. *Deus qui ad salutem humani generis.*

12. Sequitur exorcismus salis:

Exorcizo te, creatura salis, per Deum vivum, per Deum sanctum, per Deum totius creaturae, qui te per Heliseum prophetam in aquam mitti iussit, ut sanaretur sterilitas aquae, qui per apostolum Paulum dicere dignatus est: «Sit cor vestrum sale conditum». Ideoque efficere sal exorcizatum ad evacuandum et expellendum inimicum omnemque virtutem et putredinem eius, in nomine domine nostri Iesu Christi, qui venturus.

13. Et miscet salem cum cinere, faciens inde crucem super ipsam aquam, dicens, *Exorcizo te creatura aque.*

14. Deinde ponat vinum in ipsam aquam benedictam dicens: *Omnipotens sempiternus Deus, creator et conservator.*

15. Inde faciat crucem digito suo cum ipsa aqua in dextera parte altaris et per quatuor cornua.

16. Inde cum ysopo aspergat altare in circuitu septem vicibus, canendo antiphonam istam: *Asperges me ysopo*, cum psalmo *Miserere mei, Deus*.

17. Tunc eat in circuitu ecclesiae per parietes spargendo de dextera parte incipiens usquedum, veniens ante altare, spargat iterum in circuitu aeccliesiae antiphonam canendo: *Exurgat Deus et dissipentur*, cum ipso psalmo. Iterum veniens ante altare, spargat in circuitu aeccliesiae antiphonam canendo: *Qui habitat*, cum ipso psalmo.

18. Et mittat ex ministris et clericis duos vel tres, qui extrinsecus aeccliesiae parietes una vice psallentes spargant.

19. Iterum ipse pontifex eat de altari spargendo per medium aeccliesiae in longum et in latum, crucem faciendo et per omne pavimentum spargendo, cum antiphona: *Domus mea*, cum versu: *Narrabo nomen tuum*, et cum *Gloria*.

20. Et cum veniens in medium aeccliesiae, dicit: *Oremus* et diaconus: *Flectamus genua. Levate*. Et dicit pontifex orationem: *Deus qui loca nomini tuo*.

21. Iterum dicit excelsa voce: *Oremus* et diaconus ut supra. Consecratio: *Deus sanctificationum omnipotens dominator*. Per.

22. Tunc eat

22a. ante altare, canendo antiphonam: *Introito ad altare Dei*, cum psalmo *Iudica me Deus*. Tunc

22b. faciat maltam de calze et tegula cum aqua benedicta

22c. et postea ipsam aquam quae remanet fundat ad basim altaris. Et extergatur altare de linteo.

23. Postea offerat incensum et mittat oleum super altare in medio, crucem faciens, et super IIIII cornua. Antiphona. *Erexit Iacob lapidem. Quam dilecta*.

24. Et unguat manu sua totum illud altare. Alius vero sacerdos faciat incensum in circuitu altaris.

25. Expleto psalmo, mittat iterum oleum sicut prius, canendo antiphonam: *Edificavit Moyses, cum psalmo Deus noster refugium.*

26. Et mittat chrisma super altare cum antiphona: *Ecce odor filii mei.* Psalmus: *Fundamenta.*

27. Deinde in circuitu aecclisiae per parietes de dextro usque in dextrum faciat cruces cum pollice de chrismate in duodecim locis, dicens:

Sanctificatur hoc templum in nomine patris et filii et spiritus sancti.

28. Inde faciens crucem incensi super altare, dicat hanc orationem super altare: *Dei patris omnipotentis misericordiam.*

29. Iterum dicit: *Oremus;* diaconus ut supra. *Deus omnipotens in cuius honore altare hoc sub invocatione.*

30. Deinde dicit antiphonam istam: *Confirma hoc, Deus, adiungens Gloria Patri.*

31. Inde benedicit tabulas his verbis super altare dicens:

Singulare per illud propiciatorium, quod se in altari crucis pro nobis redimendis obtulit immolandum, cuius figuracione patriarcha Iacob lapidem unxit et erexit in tumulum, quo fieret sacrificium et portae caeli desuper aperiretur oraculum, suppliciter tibi, domine, preces fundimus, ut metalli huius expolitam materiem, supernis sacrificiis imbuendum, ipse suae dotare sanctificationis ubertate praecipiat, qui quondam lapideis legem scripsit in tabulis. Per.

32. *Alia. Deus omnipotens, universarum rerum rationabilis artifex, <qui inter caeteras creaturarum formas lapideum metallum ad obsequium tui sacrificii condidisti, ut legis libatione pararetur altare, annue dignanter, ut, quicquid hic oblatum sacratumque fuerit nomini tuo, assurgat religioni, proficiat spei, invitatur fidei, sit honori. Per>.*

33. *Alia. Domine sancte, pater omnipotens, eterne Deus, clemens et propitiuus, <preces nostras humiliter exaudi et praesta, ut in hac mensa sint tibi libamina accepta, sint grata, sint pinguia et sancti spiritus tui semper rore perfusa, ut omni tempore hoc in loco supplicantis familiae tuae anxietates releves, egritudines cures, preces exaudias, vota suscipias, desideria confirmes, postulata concedas. Per>.*

34. Post *Amen*, dicat praephationem excelsa voce: *Sursum corda. R̄. Habemus. Gratias agamus domino Deo. R̄. Dignum et iustum. Vere dignum, usque: eterne Deus, qui post offendicula lapsus primi hominis instituisti offerri propitiatorii delinimenta libaminis, ut culpa quae praecesserat per superbiam, futuris temporibus expiaretur per munera, quibus honorarentur altaria, honorificaretur et templum; quod tibi primus Noe praeparavit officio, rursus Abraham immolaturus filium, dehinc electus Iacob erexit et unxit in titulum. Adsit igitur redemptionis tuae ineffabilis pietas et super hos lapides opem tuae benedictionis infunde, ut, te largiente, referat praemium quisquis intulerit votum, qui te ergo angularem lapidem et saxum sine manibus excisum nominari ipse voluisti, tu lapides istos divinis cultibus apparatus benedic atque sanctifica et sacri huius mysterii sicut institutor, ita etiam sanctificator appare.*

35. Deinde, tenentibus subdiaconis vel acolitis linteamina vel omnia ornamenta aecclesiae, seu vasa sacra, quaecumque ad cultum Dei et aecclesiae pertinere videntur, benedicat ea pontifex sicut in Sacramentorio continetur.

36. Ipsis completis, egreditur episcopus et dat orationem ante ostium: *Deus qui in omni loco dominationis tuae dedicator assistis.*

37a. Ipsa finita, suscipit ipsas reliquias a presbitero et porta eas

37b. cum honore, laudes decantando, cum cruce et turibulis et luminibus multis

37c. ad altare intus in aecclesiam et ponit super altare novum.

38. Et extenso velo inter eas et populum, recondit ipse pontifex manu sua ipsas reliquias in loco altaris canendo antiphonam: *Exultabunt sancti in gloria, cum psalmo: Cantate Domino.*

39. Et antequam recludantur, ponit chrisma intus in confessionem per angulos IIIOR in cruce ita dicendo: *In nomine patris et filii et spiritus sancti. Pax tibi. R̄. Et cum spiritu tuo.*

40. Deinde ponit tres portiones corporis domini intus in confessionem et tres de incenso et recluduntur reliquie intus in confessione.

41. Et dum recluduntur, cantatur antiphona: *Sub altare Dei sedes accepistis, intercedite pro <nobis ad dominum qui vos elegit>.*

42. Et accipiens tabulam, quae super reliquias poni debet, antea confirmat eam subtus cum chrismate, dicendo ut supra: *In nomine patris.*

43. Et ponit tabulam super reliquias et dat orationem hanc: *Deus, qui ex omni coaptatione sanctorum.*

44. Deinde linit eam cum calce que ante fuerat praeparata et, postquam fuerit linita, facit crucem desuper cum crismate, dicendo ut supra.

45. Et facit crucem similiter cum crismate per IIII^{or} angulos altaris desuper, dicendo ut supra.

46. Et tunc velat altare et dat orationem hanc: *Descendat, quaesumus, domine Deus noster.*

47. Inde vero revertitur pontifex in sacrarium cum ordinibus sacris et induit se vestimentis aliis solemnibus et interim vestiuntur altaria vel aecclesia et accenduntur luminaria.

48a. Hoc peracto, canit scola antiphonam ad introitum.

48b. Et procedit pontifex de sacrario cum ordinibus sacris sicut consuetudo est.

48c. Et post *Kyrie* dicit: *Gloria in excelsis.* Et complet missam ordine suo sicut in sacramentario continentur.

49. Et per totam ebdomadam missa publica in ipsa aecclesia celebretur, usquedum octo dies completi sunt.

Es tracta de l'ordo més complet i antic de descripció de la consagració d'un altar. Assenyala els rituals següents: la translació de les relíquies, el ritual de les dotze candeles (espelmes de cera verge), la deposició de les relíquies a l'altar i l'encensament en la consagració de l'altar.

Altrament, el ritual de la dedicació d'una església es pot seguir en el pontifical romà del segle XIII.³⁵

35. Monique GOULLET, Guy LOBRICHON i Éric PALAZZO, *Le Pontifical de la curie romaine au XIIIe siècle: Texte latin, traduction, introduction*, París, Les Éditions du Cerf, 2004, col.l. «Sources Liturgiques», núm. 4, p. 201-240 (llatí i francès).

El sacramentari de Drogó és un exemple excepcional per les escenes que s'hi representen en la coberta inferior, datades entre 845 i 855; són un magnífic treball de vori. Les nou escenes són l'expressió artística més antiga de l'ofici religiós, els *ordini romani*, celebrats a la catedral de Metz (França). Per la seva cronologia, és un complement paral·lel de l'*ordo* que hem anotat (figura 1).³⁶

Figura 1.

«Oració al peu de l'altar», coberta inferior del sacramentari de Drogó, vori, Metz, f. 2r.

© Bibliothèque nationale de France (BnF), ms. latin 9428.

36. Marianne BESSEYRE, *Trésors carolingiens: Livres manuscrits de Charlemagne à Charles le Chauve*, Paris, Bibliothèque nationale de France, p. 190 (imatge), 194-199, núm. de catàleg 53.

4.1. *Encensament de la consagració de l'altar i la deposició de les relíquies*

Segons l'edició del pontifical romà que en va fer el pare Franquesa, el ritual de la benedicció de l'església associat a la consagració de l'altar i la translació de les relíquies era com segueix: el dia abans de la consagració de l'altar s'havien de preparar les relíquies; el bisbe les introduïa dins una arqueta, un cofre o una caixeta, que prèviament havia netejat, juntament amb tres grans o porcions d'encens i un pergami o autèntic amb una inscripció (que variava segons la datació), en la qual constava el nom del prelat (sembla que després del segle x) que les consagrava, el nom del sant o sants a qui pertanyien les relíquies i les indulgències que es concedien.³⁷

Romanien segellades, es custodiaven en un lloc net i segur, s'encenien ciris i se celebraven laudes matinals que es dedicaven al(s) sant(s). Altra-ment, s'havien de preparar els sants olis (el crisma i l'oli dels catecúmens), una lliura d'encens, la meitat de la qual havia de ser en gra, l'encenser (*turibulum*), la naveta (*navicula, acerra*) i la cullereta.³⁸

El pontífex, que duia a la mà la creu alçada, acompanyat dels clergues del seguici, es dirigia en processó al lloc on s'havien dipositat les relíquies la nit anterior.³⁹ Després del res, davant les relíquies, introduïa l'encens dins l'encenser, que donava al turiferari, i s'encensaven les relíquies mentre durava la processó. Abans s'havia tret la mitra, i llavors es tornava a cobrir el cap (amb la mitra), agafava amb les mans l'arqueta o caixeta amb les relíquies i, molt solemnement, les posava damunt l'altar objecte de la consagració. Col·locava les relíquies damunt les andes per a ser portades

37. Monique GOULLET, Guy LOBRICHON i Éric PALAZZO, *Le Pontifical de la curie romaine au XIIIe siècle: Texte latin, traduction, introduction*, p. 227; Adalbert Maria FRANQUESA, OSB, *Ritual de la consagració del altar*, Montserrat, Monestir de Montserrat, 1943.

38. Adalbert Maria FRANQUESA, OSB, *Ritual de la consagració del altar*, p. 28-29: «El fogonet amb el carbó encès, un got d'aigua, un platet amb cendra i un altre amb sal; un got de vi, un aspersori, fet de herba d'hisop; draps per a netejar la taula de l'altar objecte de consagració; un cobertor de lli, de la mida de l'altar, cinc creuetes d'espelmes molt fines, espàtules de fusta per a raspar en cas de necessitat restes de candeles o d'encens cremat, etc. El celebrant es posa l'avit, l'alba i el cingol, l'estola i la capa pluvial blancs, porta la mitra i la cossa episcopal a la mà esquerra» (traducció, abreujada, de l'autora).

39. Michel ANDRIEU (ed.), *Les Ordines Romani du Haut Moyen Âge*, vol. IV: *Les textes*, Lovaina, Spicilegium Sacrum Lovaniense, 1956, p. 353-394 i 397-407. L'*ordo quomodo in sancta romana ecclesia reliquiae conduntur* és considerat l'*ordo* més antic en el qual es menciona la processó.

en processó pels clergues assistents. Començava a cantar l'inici de l'antífona i seguidament ho feia la *schola cantorum*.

El pontífex, que anava mitrat, amb el polze untat amb el crisma, feia el senyal de la Creu a cadascun dels quatre costats de l'altar, segellava l'arqueta i recitava el *Consecretur*.⁴⁰ Agafava la caixeta amb les relíquies i les guardava en el sepulcre. Mentre es cantava una antífona, el pontífex, que s'havia tret la mitra, beneïa l'encens custodiat en l'encenser que duia el diaca. Aquest li retornava i el bisbe encensava les relíquies i els dedicava una profunda reverència.⁴¹ El prelat es posava novament la mitra, cobria amb una pedra el sepulcre, i feia el senyal de la Creu amb el polze untat de crisma perquè la llosa fos consagrada i santificada per aquella unció i la benedicció de Déu, en nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant.

Quan s'havia assegurat el reconditori dins l'altar on es guardaven les relíquies (el sepulcre), el pontífex posava la pedra i la fixava amb ciment beneït, sempre després del cant de les dues antífones. Quan ja estava ben tancat i segellat (amb l'ajuda d'un obrer paleta), feia el senyal de la Creu amb el crisma damunt la pedra i l'altar. Tota la lluminària de ciris s'apagava i deia: «que aquest altar sigui signat i santificat».

Seguidament tenia lloc l'encensament, que començava amb el cant d'una antífona *Tetit Angelus juxt*,⁴² moment en què el prelat feia tres voltes al voltant de l'altar sense deixar d'encensar-lo. Arribava el moment en què el crisma i l'encens formaven un tot i es consagrava l'altar. Es feia la primera unció amb l'oli, alhora que es cantaven l'antífona i el salm, sense deixar d'encensar mentre es donaven voltes a l'altar. Acabat aquest acte, el bisbe començava l'antífona *Erexit Jacob lapidem...*; es resava el salm 83 i s'intercalava l'antífona, i el prelat feia cinc creus amb el polze, una al mig

40. Michel LAUWERS, *Naissance du cimetière: Lieux sacrés et terre des morts dans l'Occident médiéval*, Paris, Aubier, 2005, coll. «Collection Historique», p. 61-73 (esp., p. 61-62). Amalari de Metz (ca. 775 - ca. 850) fou un eminent liturgista, autor de *De ecclesiasticis officiis*. Era de l'opinió que la presència del bisbe en aquest ritu era una condició *sine que non* per a la seva validesa, en un context en el qual «[...] Surtout l'idée que la sainteté des personnes prévaut sur celles des lieux».

41. Monique GOULLET, Guy LOBRICHON i Éric PALAZZO, *Le Pontifical de la curie romaine au XIIIe siècle: Texte latin, traduction, introduction*, p. 222: «Tunc elevet episcopus reliquias in feretro preparatas, presbiteris portantibus eas cum honore et laudibus, cum cruce et turribulis incensatis ac luminaribus». L'encens que crema i la lluminària són fonamentals en el ritu.

42. Adalbert Maria FRANQUESA, OSB, *Ritual de la consagración del altar*, p. 81-82.

de l'altar i les altres quatre als angles. El sacerdot li donava l'encenser per a encensar l'altar una vegada havia beneït l'encens. Seguia un responsori, voltava l'altar i l'encensava, i retornava l'encenser al sacerdot.

Es repetia la unció amb els olis dels catecúmens; se seguia el ritual de l'encensament (que no repetirem). En la tercera unció es feia el mateix amb el sant crisma, i la quarta i darrera unció es feia amb el crisma i l'oli dels catecúmens. Totes seguien el mateix esquema, amb cants i salms adaptats al ritual pertinent.

La baixada del foc de l'Esperit Sant damunt l'altar era representat simbòlicament pel bisbe, que beneïa l'encens, mentre s'encenia la lluminària i tot s'envoltava d'olor i s'enlairava vers el tron de Déu.

Llavors, l'altar ja s'havia consagrat, i es resava i es donava gràcies davant l'altar. Els ciris i l'encens ja s'havien cremat i es deixaven en un dipòsit fins que es cremaven del tot. Es cantava el prefaci, es feia una nova unció de l'altar, es resava i es cantava el salm 67:

[...] Sicut deficit fumus, deficient: sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei. (Sl (Vg) 67,3)⁴³

Es reprenia el res, *Oremus*, seguia la unció, el prelat feia una creu en el lloc on s'uneixen la mesa de l'altar i la base (els quatre angles) i es deia una oració. Els sotsdiaques netejaven la taula de restes de l'oli, mentre el pontífex es netejava les mans amb molletes de pa i se les assecava. Restava vestir l'altar amb les tovalles, els vasos i els ornaments litúrgics, que s'hi col·locaven damunt. Els més significatius eren la Creu i els dos canelobres, un per cada costat. Es feia un responsori (salm 62). I llavors tenia lloc una nova benedicció de l'encens, i, ja davant l'altar, el bisbe rebia del diaca l'encenser que subjectava amb la mà. Començava a cantar l'antífona, que continuava el cor. Aleshores, el prelat encensava l'altar en forma de creu i repetia el cant dues vegades mentre encensava les mateixes vegades l'altar.

El ritu de la consagració, vist des del segle IX, tenia un poder de reconversió, ja que el lloc de reunió dels fidels, el *locus*, passava a ser part de

43. Sl 68 (67),3 (Bíblia): «Esvaeix-los de pressa com el fum, / com la cera que es fon vora el foc; / que davant de Déu no quedi rastre dels dolents».

l'Església, de manera que entrava a formar part del conjunt eclesial, es transformava en *domus Dei et porta celi*.⁴⁴

4.2. *Les dotze candeles*

Segons l'*ordo ad dedicandam ecclesiam*: «antequam pontifex introeat in aecclisiam, diaconus recludatur in ipsa et illuminentur XII kandelaes in circuitu aecclisiae», és a dir, el diaca havia d'illuminar amb dotze candeles l'interior de l'església. Malgrat que no ens ocupem de la lluminària en aquest article, volem anotar una reflexió entorn del simbolisme d'aquest ritu. Les dotze candeles recorden les dotze tribus de l'antiga aliança i els dotze apòstols de la nova aliança. De fet, es relaciona amb aquests versicles veterotestamentaris:

El dia que Moisès va acabar d'erigir el tabernacle, el va ungir per consagrar-lo amb tots els seus accessoris. Va ungir igualment l'altar i tots els seus accessoris per tal de consagrar-los.

Després van venir els principals d'Israel, caps de les seves tribus, els mateixos que havien presidit el cens. Davant el Senyor van presentar com a ofrena sis carros coberts i dotze bous, és a dir, un carro per cada dos dels caps de tribu i un bou per cada un d'ells. I ho presentaren davant el tabernacle. El Senyor digué a Moisès:

— Rep això d'ells i distribueix-ho als levites per al servei de la tenda del trobament, segons la tasca que cada un té assignada.

Moisès es va fer càrrec dels carros i dels bous i els distribuí als levites. Als descendents de Guerxon els va donar dos carros i quatre bous, d'acord amb el servei que havien de complir. Els altres quatre carros i els altres vuit bous, els posà a disposició dels descendents dels descendents de Merarí, per al servei que tenien encomanat a les ordres d'Itamar, fill del sacerdot Aaron. Però als descendents de Quehat no els en va donar cap, perquè la seva missió era la de transportar a l'espallla les coses santes.

Els principals d'Israel van portar la seva ofrena per a la dedicació de l'altar, el dia que fou consagrat; la presentaren davant l'altar. El Senyor havia dit a Moisès:

44. Michel LAUWERS, *Naissance du cimetière: Lieux sacrés et terre des morts dans l'Occident médiéval*, p. 67.

– Els principals de cada tribu, a raó d'un per dia, presentaran la seva ofrena per a la dedicació de l'Altar. (Nm 7,1-11)⁴⁵

4.3. *El protocol de l'encensament*

A més del ritual, l'oficiant de l'encensament havia de seguir un protocol. Amb la mà esquerra havia de sostenir les cadenes des de dalt: havia d'estar immòbil i tenir-la recolzada damunt el pit, mentre que la mà dreta havia de procurar estalviar moviments bruscs de l'objecte litúrgic. Quan s'encensava una persona o un objecte (litúrgic), en cada cop (oscil·lació) que es donava, s'havia d'eleva suaument l'encenser i després baixar-lo fins a tornar-lo a la posició original. Se seguia el mateix ritual tantes vegades com calgués.

L'encensament del Sant Sagrament, la Creu, el llibre dels Evangelis, el celebrant, els prelats i canonges, els sacerdots i el conjunt de persones encensades col·lectivament es feia amb un doble cop (o oscil·lació). El nombre de dobles cops que depenia del tipus d'objecte i de la categoria de les persones que s'encensava: s'encensava amb tres dobles cops el Sant Sagrament i la Creu d'altar; amb dos dobles cops les relíquies i les imatges dels sants; amb tres dobles cops el bisbe; amb dos dobles cops les dignitats i els canonges, i amb un sol doble cop els altres sacerdots.⁴⁶

45. *Biblia sacra iuxta Vulgatam Clementinam*, Nm 7,1-11: «Factum est autem in die qua complevit Moyses tabernaculum, et erexit illud: unxitque et sanctificavit cum omnibus vasis suis, altare similiter et omnia vasa eius. Obtulerunt principes Israel et capita familiarum, qui erat per singulas tribus, praefectique eorum, qui numerati fuerant, munera coram Domino sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plaustrum obtulere duo duces, et unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi. Ait autem Dominus ad Moysen: Suscipe ab eis ut serviant in ministerio tabernaculi, et trades ea Levitis iuxta ordinem ministerii sui. Itaque cum suscepisset Moyses plaustra et boves, tradidit eos Levitis. Duo plaustra et quatuor boves dedit filiis Gerson, iuxta id quod habebant necessarium. Quatuor alia plaustra et octo boves dedit filiis Merari secundum officia et cultum suum, sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis. Filiis autem Caath non dedit plaustra et boves: quia in sanctuario serviunt, et onera propriis portant humeris.

Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua unctum est oblationem suam ante altare. Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris».

46. Michel ANDRIEU (ed.), *Les Ordines Romani du Haut Moyen Âge*, p. 405-406, per a més casos concrets.

4.4. El ritual i la benedicció de l'encens

Quan es beneïa l'altar hi havia una regla d'or que obligava el turiferari a encensar prop de l'altar i sempre dret, en cap cas assegut al banc. Portava l'encenser a la mà esquerra i, a la dreta, la naveta amb l'encens i la cullereta. Havia de lliurar la naveta al diaca. El celebrant el beneïa (*Benedite Pater reverende*), treia tres vegades encens de la naveta i el posava dins l'encenser, primer pel centre, després a l'esquerra i finalment a la dreta, tot dient: «Ab illo bendicaris in cuius honore cremaberis». Després posava la mà esquerra damunt l'altar i amb la dreta feia el senyal de la Creu sobre l'encenser.

Durant l'encensament de l'altar les fumeroles pujaven cap al cel com a lloança a Déu, alhora que ajudaven que les pregàries arribessin fins a Ell. Els dos ritus, l'encensament i la unció, sacralitzaven l'altar (figura 2).

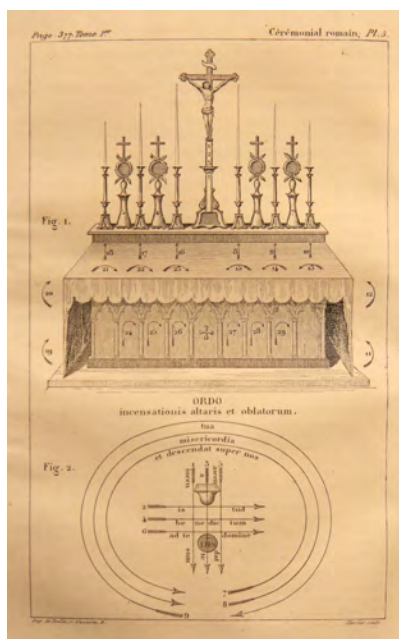

Figura 2.

Léon LE VAVASSEUR, «Incensationis altaris et oblatorum», a *Cérémonial selon le rit romain*, 5a ed., vol. I, París, Librairie Labarrière, ca. 1876, [p. 406-407], làmina.

© Fotografia de l'autora.

5. L'ENCENS PER A RETRE HONOR A L'EVANGELI

L'encens s'utilitzava des del segle v per a retre honor a l'Evangelí, i encara avui és acceptat en la lectura evangèlica del Dissabte Sant. La lectura de l'Evangelí és una de les parts més significatives de la celebració litúrgica de la missa. Aquest acte revestia pompositat.

6. L'ENCENSAMENT EN LA LITÚRGIA

Com hem dit, en els primers segles no es volia utilitzar l'encens en les cerimònies dels cristians, tal com confirmen molts dels textos dels escriptors cristians que hem anotat.⁴⁷ No obstant això, el rebuig inicial va anar canviant, i sembla que aquest canvi es va manifestar per primera vegada en els funerals. L'enterrament d'un cristià i les cerimònies que se'n derivaven eren una exaltació al mort i, com a tal, l'ús de l'encens era considerat un signe de *joie et d'allégresse* i de reverència (figura 3).⁴⁸

Hi ha una qüestió molt interessant que exposa Gauthier, segons la qual l'*ordo* gallicà seria l'únic (conegut) que hauria utilitzat l'encens cremat amb la mateixa finalitat que el consagrat. El contacte directe de les brases amb l'altar deixava una empremta com quan s'ungia amb el crisma l'altar en la cerimònia de la consagració.⁴⁹ Michael Pfeifer indica que, juntament amb les relíquies, es posaven tres grans d'encens i tres hòsties segons els *ordines* que tracten de les sagrades formes.⁵⁰

47. Catherine CASEAU CHEVALLIER, «Odorat, encensement et encensoirs. Le paysage olfactif des espaces sacrés dans les églises tardo-antiques et byzantines», a *Rituels religieux et sensorialité: Antiquité et Moyen Âge: Parcours de recherche*, Milà, Silvana, 2021, p. 431-445 (esp., p. 432-434).

48. Catherine GAUTHIER, «L'odeur et la lumière des dédicaces. L'encens et le luminaire dans le rituel de la dédicace d'église au haut Moyen Âge», a Didier MÉHU (ed.), *Mises en scène et mémoires de la consécration de l'église dans l'Occident médiéval*, Turnhout, Brepols, 2008, col·l. «Centre d'Études Médiévales de Nice», núm. 7, p. 79; Martin ROCH, «L'odeur suave des saints dans le haut Moyen Âge, entre miracle et ritualité», a *Rituels religieux et sensorialité: Antiquité et Moyen Âge: Parcours de recherche*, p. 447-461 (esp., p. 452-453).

49. Catherine GAUTHIER, «L'odeur et la lumière des dédicaces. L'encens et le luminaire dans le rituel de la dédicace d'église au haut Moyen Âge», p. 83. Hi hauria la possibilitat que es tractés d'una reutilització. Són qüestions que en un futur i amb més estudis es podrien resoldre.

50. Michael PFEIFER, *Der Weihrauch: Geschichte, Bedeutung, Verwendung*, Regensburg, Friedrich Pustet, 2018, p. 108-109.

Figura 3.

Medalló de pedra, Bizanci, segle XI, Ginebra.
© Musée d'Art et d'Histoire, MAG (inv. AD 6832). Fotografia de Jean Marc Yersin.

A la dotalia de l'església de Sant Martí de la Nou (Berguedà), del 20 de febrer de 1196, Bernat, bisbe d'Urgell, soterra dins l'altar les preceptives relíquies de sant Martí i d'altres sants, l'eucaristia, l'encens i el pa de sant Martí, i l'autèntic amb el text «Hic [sunt] cor[pora beati] Alexandri [et aliorum sanctorum]».⁵¹

Sembla que l'encensament s'introduí en la litúrgia occidental al segle IX, molt tardanament si es compara amb altres religions, i, quan es feu, era per a honorar Déu. La fórmula emprada per a la benedicció és: «Ab illo benedicaris in cujus honorem cremaberis», que simbolitza l'oració dels sants i dels fidels en l'acte de la celebració eucarística. Justament quan els vapors de l'encens s'enlairen és quan l'Església «vede pure un simbolo della preghiera: Dirigatur, Domine, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo».⁵² S'encensa l'altar dipositari de les relíquies dels màrtirs, el Santíssim Sagrament, les oblates que s'han de consagrar i els clergues que

51. Ramon ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. III, part 2: *Introducció, documents 277-432 (segle XII), suplement, apèndix*, Vic, l'autor, 2002, coll. «Estudis Històrics. Diplomataris», núm. 6, p. 251, doc. 427.

52. Mario RIGHETTI, *Storia liturgica*, vol. I: *Introduzione generale*, Milà, Ancora, 1998, p. 69.

hi són presents, ja que actuen com a representants de Crist. També s'encensen figures sagrades.

L'encensament del Santíssim Sagrament en processó requereix dos turiferaris que l'encensen sense interrupció. El que camina a la dreta ho fa amb la mà esquerra i, a l'inrevés, el que camina a l'esquerra ho fa amb la dreta.⁵³

7. L'ENCENSAMENT DURANT LA MISSA SOLEMNE PER AL DIFUNT SEGONS EL *PONTIFICALE ROMANUM*

En l'acte de l'enterrament d'un difunt hi ha una celebració de certa complexitat fixada pel cerimonial romà (cap. 2, rúb. 13, núm. 4). Si es tracta del cos difunt d'un bisbe en un fèretre, el celebrant ha de vestir de capa pluvial, ha de fer l'ofici i s'ha de col·locar l'encens als peus de la caixa del mort. S'ha de dir el parenostre, s'ha de beneir i s'ha d'encensar el cos del bisbe. El sotsdiaca ha d'estar amb la creu al costat del cap del mort i el celebrant als peus, just al contrari de com es fa si el difunt és un seglar. El sotsdiaca no s'ha d'apartar del seu lloc (al costat del cap del mort). Si porta la creu, s'ha de girar vers el túmul i no vers el poble. Aquesta és la posició invariable que ha de mantenir fins que el celebrant beneeixi amb aigua beneïda i encensi el cos (que es troba en el túmul). Després del respos, el diaca ha de passar pel costat de l'Evangeli i dona al celebrant un salpasser i un encenser per a beneir tres vegades la sepultura (o damunt el llenç que el cobreixi) i per a encensar tres vegades més. La fórmula llatina utilitzada és la següent:

Tunc duo Acolythi cum thuribulo, et navicula, et aqua benedicta, et aspersorio accedent ad angulum dexterum capitis, ubi est dignior Praelatus; et se ad ejus dexteram collocabunt. Incepto Versiculo: Requiem aeternam, etc. Acolythus dabit naviculam Diacono, et ipse accedet cum thuribulo ante dictum digniorem Praelatum, qui ministrante Diacono naviculam, imponit thus in thuribulum; finito Responsorio, Chorus cantat: Kyrie, eleison / Christe, eleison / Kyrie, eleison.

53. Léon LE VAVASSEUR, *Cérémonial selon le rit romain*, 5a ed., vol. 1, París, Librairie Labarrière, ca. 1876, p. 411-412.

8. L'ENCENSAMENT EN LA RENOVACIÓ DEL SANTÍSSIM SAGRAMENT

Era necessari renovar el Santíssim Sagrament en les misses resades. Segons prescrivi el Concili del Laterà i el cerimonial romà, s'havia de fer cada vuit dies, màxim cada quinze. Les sagrades formes havien de ser recents i s'havien de guardar dins el sagrari. Durant aquest acte litúrgic també s'encensaven (sense beneir) els vasos litúrgics que s'utilitzaven per a conservar les formes. El diaca (o el celebrant) havia d'estar al mig de l'altar i no sota la grada, dempeus i no de genolls. Tant si eren vespres com laudes, el celebrant besava l'altar i, dempeus, posava l'encens dins l'encenser i encensava el Sagrament. Aquest formulisme es repetia sempre. S'havia de col·locar sobre el graó més alt i de genolls encensar tres vegades el Santíssim, situat damunt l'altar. Abans d'aixecar-se havia de retornar l'encenser a l'acòlit. Si en les vespres o els laudes no hi havia el Santíssim present, hi havia l'obligació d'encensar l'altar. La imatge que mostrem explica amb tota exactitud els versicles de l'Apocalipsi 8,1-5 (figura 4).

Figura 4.

El setè segell: un àngel encensant un altar i abocant
 l'encenser damunt la terra, ca. 1255-1260, ms. Ludwig III
 1 (83.MC.72), f. 10v, Los Angeles.
 © The J. Paul Getty Museum.

